مفتاح الخطابۃ

بیانات

مولوی ایع اللہ صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ علامہ ٹاؤن چمن

Maktaba Tul Ishaat.com

Maktaba Tul Ishaat

تمام فنون کے کتب ہمارے ویب سائٹ اور پلے سٹور سے فری ڈاون لوڈ کریں۔ ہم روزانہ کی بنیاد پر اس میں مزید نئے کتب شامل کر رہے ہیں نئے شامل شدہ کتب لیے روزانہ ہمارے پلے سٹور اور ویب سائٹ کو باقاعدگی سے چیک کیا کریں۔

اپنی کتاب کو ہمارے ویب سائٹ پر شائع کرنے کے لیے رابطہ کریں

تفاسیر	خطبات	منطق
احایث	سیرت	معانی
فقہ	تاریخ	تصوف
سوانح حیات	صرف	تقابل ادیان
درس نظامی	نحو	تجوید
لغت	فلسفہ	نعت
فتاوی	حکمت	تراجم
اصلاحی	بلاغت	تبلیغ و دعوت
آڈیو دروس	مناظرے	تمام فنون

Contact Us: maktaba.tul.ishaatofficial.com

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم اللہ الرحمن الرحیم

وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعَا إِلَى اللهِ (الآیہ)

مفتاح الخطابۃ

(بیانات)

مولوی اطیع اللہ صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

جلد: (۱)

مکتبہ سلطانیہ الھاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

د طباعت او کتابت حقوق محفوظ دي:

- د کتاب نوم:.....مِفتاح الخطابة
- بیانات:..... مولانا اطیع اللہ صاحب
- کره کتنه:..... مولوی مفتی عبد المنان، مولوی محمد طاہر، مولوی عبد اللہ
- کمپوز:..... شبیر احمد (متعلم)
- تعداد:.....۱۱۰۰
- ضخامت:..... ۴۰۴
- سنه طباعت:.....جمادی الاولی ۱۴۴۴ھ
- ناشر:.....مکتبه سلطانیه الهاشمیه

د ملاوېدو ځایونه:

۱. مکتبه اشرفیه:.....اباسین روډ چمن
۲. اسلامي کتب خانه:.....تاج میر خان روډ چمن
۳. مکتبه ایوبیه:.....سپین بولدک
۴. مکتبه عمریه:.....ارګ بازار قندهار
۵. مکتبه غفاریه:.....ارګ بازار قندهار
۶. جامع مسجد حاجي عبد الودود:.....چمن

Maktaba Tul Ishaat.com

د عنواناتو اجمالي فهرست

شماره		صفحه
۱.	د نکاح سنت طریقه، (اوله حصه):	۱۹
۲.	د نکاح سنت طریقه، (دوهمه حصه):	۳۷
۳.	د محرم د میاشتي فضائل:	۵۹
۴.	د عصبیت څخه ځان ساتل:	۷۹
۵.	د علماؤ عظمت:	۱۰۱
۶.	علم د انبیاؤ میراث دی:	۱۲۱
۷.	د علمي سوال فضیلت:	۱۳۹
۸.	د غلطی اقرار کول:	۱۵۹
۹.	مجاهده کول ضروري دي:	۱۸۱
۱۰.	د فتني د دور علامې، (اوله حصه):	۲۰۱
۱۱.	د فتني د دور علامې، (دوهمه حصه):	۲۱۷
۱۲.	د فتني د دور علامې، (دریمه حصه):	۲۳۳
۱۳.	د فتني د دور علامې، (څلورمه حصه):	۲۵۵
۱۴.	د فتني د دور علامې، (پنځمه حصه):	۲۷۳
۱۵.	د حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ وفات:	۲۹۳
۱۶.	د حضرت عمر رضی اللہ عنہ شهادت:	۳۱۱
۱۷.	د حضرت عثمان رضی اللہ عنہ شهادت، (اوله حصه):	۳۲۹
۱۸.	د حضرت عثمان رضی اللہ عنہ شهادت، (دوهمه حصه):	۳۴۷
۱۹.	د حضرت علي رضی اللہ عنہ شهادت:	۳۶۷
۲۰.	پر استقامت د الله تعالی انعام:	۳۸۷

Maktaba Tul Ishaat.com

د مضامینو تفصیلي فهرست

شماره		صفحه
۱.	سریزه:	۱۷
	﴿د نکاح سنت طریقه، اوله حصه﴾	
۲.	د انسان زندګي امتحان دی:	۲۱
۳.	د امتحان اخیستلو طریقه:	۲۴
۴.	نکاح پر سنت طریقه کول:	۲۷
۵.	په هر عمل کي د سنت طریقي خیال ساتل:	۲۸
۶.	د حضرت فاطمة الزهراء رضي الله عنها د نکاح واقعه:	۲۸
۷.	د حضرت فاطمي رضي الله عنها د نکاح لپاره پیغامونه راتلل:	۳۰
۸.	په مسجد کي نکاح کول:	۳۱
۹.	ضروري مسئله:	۳۲
۱۰.	د حضرت فاطمة الزهراء رضي الله عنها ودبدل:	۳۲
۱۱.	ام ایمن څوک وه؟:	۳۳
۱۲.	د فاطمي رضي الله عنها د علي رضي الله عنه کور ته راتلل:	۳۴
۱۳.	د پیغمبر صلی الله علیه وسلم راتلل:	۳۵
	﴿د نکاح سنت طریقه، دوهمه حصه﴾	
۱۴.	اسلام د فطرت دین دی:	۳۹
۱۵.	د فاطمة الزهراء رضي الله عنها د نکاح داستان:	۴۰
۱۶.	د کور پر خدمت کولو ثواب:	۴۱
۱۷.	شائسته سوال:	۴۱
۱۸.	شائسته جواب:	۴۲
۱۹.	د زنا ني د ژوند مختلفي درجي:	۴۳
۲۰.	د زنا ني پیدائش:	۴۳
۲۱.	د ودبدو څخه مخکي وفات کېدل:	۴۴
۲۲.	د ودبدو څخه وروسته په اجر او ثواب کي اضافه:	۴۴

Maktaba Tul Ishaat.com

د مضامينو تفصيلي فهرست

شماره		صفحه
۲۳.	د الله تعالی سفارش او شفاعت:	۴۵
۲۴.	د حمل په وخت کي د ګناهونو بخښنه:	۴۵
۲۵.	د بچي د پيدا کېدلو پر درد اجر او ثواب:	۴۶
۲۶.	د بچي د پيدا کېدلو پر وخت د زناني مرګ شهادت:	۴۷
۲۷.	د بچي پر پيدا کېدلو د ګناهونو بخښنه:	۴۷
۲۸.	بچي ته د الله لفظ ورزده کول:	۴۷
۲۹.	بچي ته د قرآن ناظره ورزده کول:	۴۸
۳۰.	بچي ته د قرآن پاک د حفظ کولو فضيلت:	۴۸
۳۱.	د زناني هر عمل ثواب:	۴۹
۳۲.	د کور صفائي په کم نيت کول؟:	۴۹
۳۳.	د نيت تصحيح په هره اهمه مسئله ده:	۵۰
۳۴.	د نيت د تصحيح يو مثال:	۵۰
۳۵.	دوهم مثال:	۵۱
۳۶.	د ودهدو څخه وروسته د مور او پلار کورته راتلل:	۵۱
۳۷.	موضوع ته اعاده:	۵۲
۳۸.	د علي رضي الله عنه په کور کي د حضرت فاطمة الزهراء حالت:	۵۲
۳۹.	دري (۳) ورځي په لوړه:	۵۴
۴۰.	د حضرت فاطمة الزهراء ناجوړي:	۵۵
	﴿د محرم د مياشتي فضائل﴾	
۴۱.	د محرم د مياشتي متعلق يو څو خبري:	۶۱
۴۲.	څلور (۴) محترمي مياشتي:	۶۲
۴۳.	د دې مياشتو د احترام مطلب:	۶۲
۴۴.	دې ورځي ته ولي عاشورا وايي؟:	۶۳
۴۵.	د عاشورې د نامه بله وجه:	۶۷

Maktaba Tul Ishaat.com

د مضامينو تفصيلي فهرست

شماره		صفحه
۴۶.	د عاشورې د ورځې اعمال:	۶۹
۴۷.	د عاشورې د ورځې د روژې فضيلت:	۷۰
۴۸.	دوې (۲) روژې نيول:	۷۱
۴۹.	د دوو (۲) روژو نيولو حکمت:	۷۲
۵۰.	د عاشورې په ورځ په خپل کور کې وسعت او فراخي:	۷۳
۵۱.	يو اهم هدايت:	۷۳
۵۲.	د مرګ تياري کول:	۷۴
۵۳.	د مرګ عجيب منظر:	۷۵
	«د مصيبت څخه ځان ساتل»	
۵۴.	تمهيد:	۸۱
۵۵.	قوم او خاندان د شناخت لپاره دي:	۸۲
۵۶.	زمونږ د معاشرې حالت:	۸۳
۵۷.	د علماؤو او امامانو او مؤذنانو مقام:	۸۴
۵۸.	د آذان کولو فضيلت:	۸۵
۵۹.	يو قوم هم پر بل قوم فوقيت نه لري:	۸۶
۶۰.	د عربو لوئي او تکبر:	۸۷
۶۱.	د پيغمبر ﷺ طرز عمل:	۸۸
۶۲.	د حضرت بلال حبشي رضي الله عنه عزت:	۸۹
۶۳.	په جنت کې د حضرت بلال رضي الله عنه قدمونه:	۹۰
۶۴.	حضرت سلمان رضي الله عنه زما د خاندان يو فرد دی:	۹۰
۶۵.	د قوميت تصور:	۹۱
۶۶.	د اتحاد بنياد به پر څه وي؟:	۹۲
۶۷.	د جاهليت په زمانه کې معاهده:	۹۳
۶۸.	د خپل ورور مدد کول، ليکن هغه څنګه؟:	۹۳

Maktaba Tul Ishaat.com

د مضامينو تفصيلي فهرست

شماره		صفحه
۶۹.	عظيم انقلاب راوستل:	۹۴
۷۰.	قومي او نسلي تعصب لويه تباهي ده:	۹۵
	﴿د علماؤو عظمت، اول بيان﴾	
۷۱.	د انسان د پيدائش مقصد:	۱۰۳
۷۲.	د علم ضرورت:	۱۰۵
۷۳.	د انساني بدن اندامونه دري (۳) قسمه وي:	۱۰۷
۷۴.	د امام ابو حنيفه رحمة الله عليه عجيبه وينا:	۱۰۸
۷۵.	د اندامونو په ترکيب کي حکمت:	۱۰۹
۷۶.	علم يو نور دی:	۱۰۹
۷۷.	د علماء کرامو احسان:	۱۰۹
۷۸.	د عالم په هکله د پيغمبر صلی الله عليه وآله وسلم قول:	۱۱۰
۷۹.	د عالم د فضيلت وجه:	۱۱۱
۸۰.	انسان د علم په وجه اشرف المخلوقات دی:	۱۱۲
۸۱.	د آدم عليه السلام د فضيلت وجه، هم علم دی:	۱۱۳
۸۲.	آدم عليه السلام ته د سجدې کولو کيفيت:	۱۱۶
۸۳.	د علماؤو قدر کول:	۱۱۹
۸۴.	د عالم امداد کول:	۱۲۰
	﴿علم د انبياؤو ميراث دی﴾	
۸۵.	تمهيد:	۱۲۳
۸۶.	د علم فضيلت:	۱۲۵
۸۷.	د مصر د بادشاه خوب ليدل:	۱۳۱
۸۸.	د حسن او علم فرق:	۱۳۲
۸۹.	د علم او د طالب العلم فضائل:	۱۳۳
۹۰.	د يو طالب العلم د مرګ عجيبه واقعه:	۱۳۵

Maktaba Tul Ishaat.com

د مضامينو تفصيلي فهرست

شماره		صفحه
	﴿د علمي سوال فضيلت﴾	
۹۱.	تمهيد:	۱۴۱
۹۲.	د علم والا امت:	۱۴۲
۹۳.	د حضرت ابو هريره رضي الله عنه واقعه:	۱۴۳
۹۴.	د علم حاصلول د الله تعالى په نظر کي:	۱۴۴
۹۵.	د علم فضيلت، او د اکابرو اقوال:	۱۴۵
۹۶.	د علم اعزاز:	۱۴۷
۹۷.	د طالب العلم فضيلت:	۱۴۹
۹۸.	د انسان کرامت:	۱۴۹
۹۹.	د بادشاهانو په حضور کي د عمل اعزاز:	۱۵۱
۱۰۰.	څلور (۴) سوالونه:	۱۵۱
۱۰۱.	څلور (۴) جوابونه:	۱۵۲
۱۰۲.	د ذهن کمال:	۱۵۵
۱۰۳.	د علماؤ و صحبت:	۱۵۷
	﴿د غلطي اقرار کول﴾	
۱۰۴.	تمهيد:	۱۶۱
۱۰۵.	د پيغمبر صلى الله عليه وآله وسلم عادت:	۱۶۲
۱۰۶.	د حضرت عمر رضي الله عنه د دور واقعه:	۱۶۴
۱۰۷.	پر عمل استقامت کول:	۱۶۶
۱۰۸.	د اوو (۷) کالو څخه مخکي تعليم	۱۶۷
۱۰۹.	په کور کي تعليم ورکول:	۱۶۸
۱۱۰.	د بچيانو د وهلو حد او اندازه:	۱۶۸
۱۱۱.	د نفل لمانځه اهتمام کول ضروري ندي:	۱۶۹
۱۱۲.	د هغه جواب ناخوښي:	۱۷۰

Maktaba Tul Ishaat.com

د مضامينو تفصيلي فهرست

شماره		صفحه
۱۱۳.	دخپلي غلطۍ تأويل کول:	۱۷۱
۱۱۴.	او د غلطۍ اقرار کول:	۱۷۱
۱۱۵.	زما څخه غلطي نسي کيدلای:	۱۷۲
۱۱۶.	د خپل سوچ او فکر څخه بدګمانه کېدل:	۱۷۳
۱۱۷.	د حضرت ګنګوهي رحمة الله عليه حالت:	۱۷۴
۱۱۸.	د حضرت ابوذر غفاري رضي الله عنه طريقه:	۱۷۶
۱۱۹.	د ابوذر غفاري رضي الله عنه واقعه:	۱۷۶
۱۲۰.	د حضرت عمر رضي الله عنه فکر:	۱۷۸
۱۲۱.	د منافقينو په لست کي خو به زما نوم نوي:	۱۷۸
۱۲۲.	د خپلي غلطي فوراً تأويل نه کول:	۱۷۹
	﴿مجاهده کول ضروري دي﴾	
۱۲۳.	تمهيد:	۱۸۳
۱۲۴.	د دنيا په کارو کي مجاهده کول:	۱۸۴
۱۲۵.	دماشومو الي څخه د مجاهدې عادت جوړول:	۱۸۴
۱۲۶.	دري (۳) عالمه:	۱۸۴
۱۲۷.	عالم جهنم:	۱۸۵
۱۲۸.	د دنيا عالم:	۱۸۶
۱۲۹.	د عبرته ډکه واقعه:	۱۸۷
۱۳۰.	هر کار د الله تعالى د رضا لپاره کول:	۱۸۹
۱۳۱.	د تهجد پروخت د الله تعالى د طرفه اعزاز:	۱۹۱
۱۳۲.	د دوو (۲) بزرګانو واقعه:	۱۹۱
۱۳۳.	اساني راتلل:	۱۹۲
۱۳۴.	په جائزو کارو کي مجاهده:	۱۹۴
۱۳۵.	څلور (۴) مجاهدات:	۱۹۴

Maktaba Tul Ishaat.com

د مضامينو تفصيلي فهرست

شماره		صفحه
۱۳۶.	د لږ خورک کولو حد او اندازه:	۱۹۴
۱۳۷.	د عقل او نفس منازعه:	۱۹۵
۱۳۸.	وزن به هم کم سي، او الله تعالی به هم راضي سي:	۱۹۵
۱۳۹.	د مارغه نس خرابي:	۱۹۶
۱۴۰.	لږ خبري کول مجاهده ده:	۱۹۷
۱۴۱.	دريمه مجاهده: کم ويدبدل:	۱۹۸
۱۴۲.	د خلګو سره تعلقات لږ ساتل:	۱۹۹
۱۴۳.	زړه يو هنداره ده:	۱۹۹
	«د فتنې د دور علامې، اوله حصه»	
۱۴۴.	تمهيد:	۲۰۳
۱۴۵.	د را روانو حالاتو خبرتيا:	۲۰۵
۱۴۶.	د امت دنجات فکر:	۲۰۶
۱۴۷.	د پيغمبر ﷺ غم:	۲۰۶
۱۴۸.	د راتلونکي زماني فتنې:	۲۰۸
۱۴۹.	فتنه څه ده؟:	۲۰۹
۱۵۰.	د فتنې معنی:	۲۱۰
۱۵۱.	په حديث شريف کي د فتنې لفظ:	۲۱۰
۱۵۲.	د دوو (۲) جماعتونو په مابين کي جنګونه فتنه ده:	۲۱۱
۱۵۳.	په مکه مکرمه کي د فتنو ښوونه:	۲۱۴
۱۵۴.	د مکې مکرمې په نس کي لاري وتل:	۲۱۴
۱۵۵.	دمکې مکرمې د عمارتونو لوړوالی:	۲۱۵
	«د فتنې د دور علامې، دوهمه (۲) حصه»	
۱۵۶.	تمهيد:	۲۱۹
۱۵۷.	د حضرت علي رضی اللہ عنہ روايت:	۲۲۰

Maktaba Tul Ishaat.com

د مضامينو تفصيلي فهرست

شماره		صفحه
۱۵۸.	په مال غنيمت کي د خيانت کولو نقصان:	۲۲۲
۱۵۹.	په مال غنيمت کي د خيانت کولو يوه واقعه:	۲۲۳
۱۶۰.	د قومي خزاني غلا کونکی څوک دی؟:	۲۲۴
۱۶۱.	په قومي مال کي د خيانت کونکو د قبر حالت:	۲۲۵
۱۶۲.	دوهمه(۲) علامه په امانت کي خيانت کول:	۲۲۶
۱۶۳.	پر شپږو(۶) کارو د جنت ذمه داري:	۲۲۸
۱۶۴.	دريمه(۳) علامه زکوة تاوان بلل:	۲۲۸
۱۶۵.	د زکوة ادا کولو فضيلت:	۲۲۹
۱۶۶.	پر زکوة نه ادا کولو باندي وعيدونه:	۲۲۹
۱۶۷.	د قيامت په ميدان کي د زکوة نه ادا کونکي انسان حالت:	۲۳۰
۱۶۸.	د مال هلاک کولو مطلب:	۲۳۰
	﴿د فتنې د دور علامې، دريمه(۳) حصه﴾	
۱۶۹.	تمهيد:	۲۳۵
۱۷۰.	د مور او پلار حقوق:	۲۳۷
۱۷۱.	د مور د خدمت بدله نسي ورکېدلای:	۲۳۸
۱۷۲.	د مور او پلار نافرماني دېره لويه ګناه ده:	۲۳۹
۱۷۳.	حضرت موسیٰ علیه السلام ته د الله تعالی وينا:	۲۴۰
۱۷۴.	د مور د نافرماني سزا:	۲۴۱
۱۷۵.	د مور دُعا:	۲۴۴
۱۷۶.	عبرتناکه واقعه:	۲۴۴
۱۷۷.	عبرتناکه انجام:	۲۴۶
۱۷۸.	مينديِ داسي هم وي:	۲۴۷
۱۷۹.	د مور او پلار لس(۱۰) حقونه:	۲۵۳

Maktaba Tul Ishaat.com

د مضامينو تفصيلي فهرست

شماره		صفحه
	﴿د فتنې د دور علامې، څلورمه (۴) حصه﴾	
۱۸۰.	تمهيد:	۲۵۷
۱۸۱.	اتمه (۸) علامه: په مسجد کې شور جوړول:	۲۵۸
۱۸۲.	په مسجد کې د خبرو څخه ځان ساتل:	۲۵۹
۱۸۳.	د جنت د حورو مهر:	۲۶۰
۱۸۴.	د پنځو (۵) اعمالو اهتمام کول:	۲۶۱
۱۸۵.	مساجد د بيت الله ښاخونه دي:	۲۶۱
۱۸۶.	زمونږ د اسلافو عادت:	۲۶۲
۱۸۷.	د مؤمن په زړه کې د مسجد محبت ضروري دی:	۲۶۳
۱۸۸.	د مسجد سره زړه تړونکی انسان د عرش تر سايه لاندې وي:	۲۶۴
۱۸۹.	په مسجد کې د ناستې تعليم:	۲۶۵
۱۹۰.	د الله تعالی درې (۳) آوازونه خوښ دي:	۲۶۶
۱۹۱.	د مؤذن احسان:	۲۶۶
۱۹۲.	د مسجد متعلق زمونږ د اسلافو اقوال:	۲۶۹
۱۹۳.	په جنت کې د کور وعده:	۲۷۰
۱۹۴.	په دريو (۳) کارو کې د الله تعالی مدد:	۲۷۱
۱۹۵.	د مدني زندګۍ آغاز د مسجد د تعمير څخه وو:	۲۷۲
	﴿د فتنې د دور علامې، پنځمه (۵) حصه﴾	
۱۹۶.	تمهيد:	۲۷۵
۱۹۷.	لسمه (۱۰) علامه:	۲۷۶
۱۹۸.	د حضرت ابو شريح عدوي رضي الله عنه او د عمرو بن سعيد مناظره:	۲۷۶
۱۹۹.	د حضرت ابو هريره رضي الله عنه او د مروان سوال او جواب:	۲۷۸
۲۰۰.	د سعيد بن جبير رحمة الله عليه او حجاج سوال او جواب:	۲۷۹
۲۰۱.	يوولسمه (۱۱) علامه: شراب عام کېدل:	۲۸۱

Maktaba Tul Ishaat.com

د مضامينو تفصيلي فهرست

شماره		صفحه
۲۰۲.	د شراب په باره کي پر لسو (۱۰) انسانانو لعنت:	۲۸۲
۲۰۳.	په آخرت کي د شراب چيښونکی عذاب:	۲۸۲
۲۰۴.	دوولسمه (۱۲) علامه: د نارينه د ورېښمو استعمال:	۲۸۳
۲۰۵.	حضرت علي رضي الله عنه ته د پيغمبر صلى الله عليه وآله وسلم غصه:	۲۸۳
۲۰۶.	ديارلسمه (۱۳) علامه: د غزلو او اتڼونو لپاره زناني ساتل:	۲۸۴
۲۰۷.	د فتنو د زماني څورلسمه (۱۴) علامه:	۲۸۶
۲۰۸.	د شيطان غوښتنه:	۲۸۷
۲۰۹.	د فتنو دزماني پنځلسمه (۱۵) علامه:	۲۸۷
۲۱۰.	لويه فتنه:	۲۸۸
۲۱۱.	د ابوبکر رضي الله عنه فضائل:	۲۸۹
	«د حضرت ابوبکر رضي الله عنه وفات»	
۲۱۲.	تمهيد:	۲۹۵
۲۱۳.	بې غرضه محبت:	۲۹۶
۲۱۴.	د ملک الموت قاصد:	۲۹۸
۲۱۵.	مرګ ولي رائي؟:	۲۹۸
۲۱۶.	د انسان تر دنيا تېرېدل:	۲۹۹
۲۱۷.	د مرګ څخه ماتې خوړل:	۲۹۹
۲۱۸.	د الله تعالى ديدار:	۳۰۰
۲۱۹.	د حضرت ابوبکر رضي الله عنه د عشق حالت:	۳۰۰
۲۲۰.	طبيب راوستل:	۳۰۲
۲۲۱.	د حضرت ابوبکر رضي الله عنه خوب ليدل:	۳۰۲
۲۲۲.	د حضرت ابوبکر رضي الله عنه تدفين:	۳۰۴
۲۲۳.	د حضرت ابوبکر رضي الله عنه د آخرت پرېشاني:	۳۰۵
۲۲۴.	د حضرت ابوعبيده رضي الله عنه خوب:	۳۰۵

Maktaba Tul Ishaat.com

د مضامينو تفصيلي فهرست

شماره		صفحه
۲۲۵.	حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ ته د جنت بشارت او زيری:	۳۰۶
۲۲۶.	د حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ فضائل د حديثو په رڼا کي:	۳۰۷
۲۲۷.	د ابوبکر د لفظ لغوي تحقيق:	۳۰۸
۲۲۸.	اوليات صديقي:	۳۰۸
۲۲۹.	د حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ تمنی:	۳۰۹
	﴿د حضرت عمر رضی اللہ عنہ شهادت﴾	
۲۳۰.	تمهيد:	۳۱۳
۲۳۱.	د پيغمبر صلی اللہ علیہ وسلم پوښتنه:	۳۱۴
۲۳۲.	د امام مالک رحمۃ اللہ علیہ خوب:	۳۱۴
۲۳۳.	محموده او مذمومه زندګي:	۳۱۶
۲۳۴.	د مرګ عجيبه منظر دی:	۳۱۷
۲۳۵.	د حضرت عمر رضی اللہ عنہ شهادت:	۳۲۰
۲۳۶.	د حضرت عمر رضی اللہ عنہ خوب ليدل:	۳۲۰
۲۳۷.	د فيروز نامي غلام پر حضرت عمر رضی اللہ عنہ حمله، او شهادت:	۳۲۱
	﴿د حضرت عثمان رضی اللہ عنہ شهادت، اوله حصه﴾	
۲۳۸.	تمهيد:	۳۳۱
۲۳۹.	د حضرت عبدالله بن عمر رضی اللہ عنہ وينا:	۳۳۲
۲۴۰.	د هري ورځي عدد او شمار:	۳۳۳
۲۴۱.	د امام غزالي رحمۃ اللہ علیہ وينا:	۳۳۳
۲۴۲.	د قبر آواز:	۳۳۴
۲۴۳.	د حضرت عثمان رضی اللہ عنہ ژړا:	۳۳۵
۲۴۴.	د حضرت عثمان رضی اللہ عنہ د شهادت پيشګوئي:	۳۳۶
۲۴۵.	د حضرت عثمان رضی اللہ عنہ په وخت کي د فتنو ابتدا:	۳۳۷
۲۴۶.	د حضرت عثمان رضی اللہ عنہ امتيازي خصوصيات:	۳۴۳

Maktaba Tul Ishaat.com

د مضامينو تفصيلي فهرست

شماره		صفحه
۲۴۷.	حضرت عثمان رضی اللہ عنہ د حضرت ابو بکر رضی اللہ عنہ په نظر کي:	۳۴۵
	﴿د حضرت عثمان رضی اللہ عنہ شهادت، دوهمه حصه﴾	
۲۴۸.	تمهيد:	۳۴۹
۲۴۹.	د حضرت عثمان رضی اللہ عنہ د سخاوت واقعه:	۳۵۱
۲۵۰.	د صدقې برکات:	۳۵۲
۲۵۱.	د حضرت حسن او حسين رضی اللہ عنہما سخاوت:	۳۵۳
۲۵۲.	د حضرت عثمان رضی اللہ عنہ د شهادت دوهمه واقعه:	۳۵۶
۲۵۳.	په مدينه منوره کي د مرګ راتللو تمنّی:	۳۵۷
۲۵۴.	د حضرت عثمان رضی اللہ عنہ تمنّی:	۳۶۱
۲۵۵.	د حضرت عثمان رضی اللہ عنہ خوب ليدل:	۳۶۱
۲۵۶.	د حضرت حسن رضی اللہ عنہ خوب ليدل:	۳۶۵
۲۵۷.	د عثمان رضی اللہ عنہ د قاتلينو انجام:	۳۶۶
	﴿د حضرت علي رضی اللہ عنہ شهادت﴾	
۲۵۸.	تمهيد:	۳۶۹
۲۵۹.	د نيکبخته انسانانو شپه او ورځ:	۳۷۰
۲۶۰.	د نيک انسان د الله تعالی په حضور کي قدرداني:	۳۷۱
۲۶۱.	د پيغمبر صلی اللہ علیہ وسلم د حجرې مبارکې واقعه:	۳۷۲
۲۶۲.	د حضرت علي رضی اللہ عنہ تعارف:	۳۷۳
۲۶۳.	د حضرت علي رضی اللہ عنہ علم:	۳۷۳
۲۶۴.	مشکل سوالات او د هغه جوابات:	۳۷۴
۲۶۵.	د حضرت علي رضی اللہ عنہ فراست:	۳۷۵
۲۶۶.	د حضرت علي رضی اللہ عنہ شهادت:	۳۷۶
۲۶۷.	حضرت علي رضی اللہ عنہ ته د پيغمبر صلی اللہ علیہ وسلم پيشګوئي:	۳۷۷
۲۶۸.	د حضرت علي رضی اللہ عنہ خوب:	۳۷۹

Maktaba Tul Ishaat.com

د مضامينو تفصيلي فهرست

شماره		صفحه
٢٦٩.	د الله تعالى لطرفه څلورو (۴) خليفګانو ته تحفه:	٣٨١
٢٧٠.	د پيغمبر ﷺ د حق اعلان:	٣٨٣
	﴿پر استقامت د الله تعالي انعام﴾	
٢٧١.	تمهيد:	٣٨٩
٢٧٢.	د ټولو څخه زيات عبادت کونکی انسان:	٣٩١
٢٧٣.	ګناه پرېښوول او عبادت کول:	٣٩٢
٢٧۴.	د حضرت ايوب عليه السلام امتحان:	٣٩٣
٢٧٥.	د الله تعالى د محبت پوښتنه:	٣٩۴
٢٧٦.	د حضرت ابراهيم عليه السلام قدرداني:	٣٩٥
٢٧٧.	د حضرت زيد بن حارثه رضي الله عنه قدرداني:	٣٩٦
٢٧٨.	د حضرت ذوالبجادين رضي الله عنه قدرداني:	٣٩٧
٢٧٩.	د حضرت سلمان فارسي رضي الله عنه قدرداني:	۴٠٠
٢٨٠.	د الله تعالى افسوس ښکاره کول:	۴٠١
٢٨١.	د بې پردګۍ انجام:	۴٠١
٢٨٢.	د حالاتو رُخ اړول:	۴٠٣

Maktaba Tul Ishaat.com

سریزه

اَلْحَمْدُلِلّٰهِ وَ كَفٰى وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى رَسُوْلِهِ خَيْرِ الْوَرٰى وَعَلٰى آلِهِ وَ اَصْحَابِهِ نُجُوْمُ الْاِهْتِدٰى.

امابعد: يو څه زمانه مخكي د بنده د تقريرونو يو مسوّده د زادالخطباء په نامه چي حجم ئې پنځه جلده ته رسېدلی وو، تر چاپ ووتله.

د هغه دزيات چاپېدلو په وجه بنده ته دا معلومه سوه: چي ان شاء الله د دغه څخه په معاشره كي يو څه كسان استفاده اخلي، او هم ضرورت ورته لري، نو د هغه په وجه بنده د خپلو تقريرونو را جمعه كولو و سلسلې ته دوام ور كړی، پدې نيت باندي: چي زه به لږ محنت وكړم، او ان شاء الله زما دغه محنت به د يو څه انسانانو لپاره د نفعي ذريعه وګرځي.

اوس في الحاله! يوه بله مسوّده هم د بنده د راجمعه سوو تقريرونو په نامه ده: "مفتاح الخطابة" سره و چاپ ته سپارل كيږي، او ډېر ژر به د شائقينو لاس ته ورسيږي، الله تعالى دي ئې د عامو مسلمانانو لپاره د نفعي او فائدې ذريعه وګرځوي.

د مفتاح الخطابة د مطالعې په وخت كي بايد دا خبره د مطالعه كونكو په ذهن كي پرته وي: چي دا څه با قاعده تصنيف نه دی، بلكه د ليكل سوو تقريرو يوه خلاصه ده.

او د دې كتاب طريقه تحريري نه ده، بلكه تقريري او خطابي ده، كه چيري يو مسلمان د دې څخه فائده واخلي، دا محض د الله تعالى كرم او مهرباني ده: چي پر دې باندي به زه بنده د الله تعالى شكر ادا كوم.

او كه يو خبره په دې تقريرو كي غير محتاطه او غيره مفيده وي، نو يقينا دا به زما د غلطۍ او كوتاهۍ په وجه وي، ځكه زه په دې خبره اقرار كوم: چي په ما كي ډيري كمزورياني دي، شايد هغه كمزورياني به په دې تقريرو كي هم راغلي وي.

لېكن بيا هم زه د احبابو علماء كرامو او طلباء عظامو څخه درد مندانه خواهش كوم چي يوه قاعده ده:

Maktaba Tul Ishaat.com

.....مَا لَا يُدْرَكُ كُلُّهُ لَا يُتْرَكُ كُلُّهُ﴾.

کېدلای سي: چې په دې موادو کې ستاسو په کار یو شی درسي نو تاسو په خیر او خوبي په دې کې نظر وکړی، او د کمزوریانو څخه یې خپل نظر را وګرځوی:

.....وَالْعَفْوَ عِنْدَ كِرَامِ النَّاسِ مَأْمُوْلٌ﴾.

الله تعالی دي په خپل فضل او کرم سره دا یوځو مختصر تقریرونه خپله زما بنده او د ټولو ویونکو لپاره د اصلاح ذریعه وګرځوي، او هم دي ئې د آخرت د نجات ذریعه وګرځوي، او چې کومو کسانو د دې تقریرو په برابرولو کې هر قسم خدمت کړی دی، الله تعالی دي دوی ته د خپل خدمت بهترینه صله او بدله ورکړي.

﴿وَمَا ذَلِكَ عَلَى اللّٰهِ بِعَزِيزٍ﴾

وَ صَلَّى اللّٰهُ عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ وَ صَحْبِهِ اَجْمَعِيْن

اطیع اللہ عفی عنہ

بن حاجی ملا عبدالعزیز (مرحوم)

خادم التدریس جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

جمادی الاولی ۱۴۴۴ ہجری بمطابق ۲۰۲۲

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم اللہ الرحمن الرحیم

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الایہ)

د نکاح سنت طریقه، (اول بیان)

(بیان)

مولوی اطیع اللہ صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الھاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر:	الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب
مقام:	جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن
اشاعت:	اول
تاریخ:	۲ جمادی الاولی ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲
تعداد:	۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

إِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَهْدِهِ اللّٰهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾.(۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ: ﴿اَلنِّكَاحُ مِنْ سُنَّتِي﴾.(۲)

وَ قَالَ فِي مَقَامٍ آخَرَ: ﴿وَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي﴾.(۳)

آمَنْتُ بِاللّٰهِ صَدَقَ اللّٰهُ مَوْلٰنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُوْلُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلٰى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

د انسان زندګي امتحاني ده:

محترمو حاضرينو! الله تعالى انسان ته په دنيا کي زندګي ورکړېده، خو د انسان زندګي په دنيا کي يو امتحاني زندګي ده.

د دغه امتحاني دورانيې ابتدا دانسان د بلوغ د وخت څخه شروع کيږي، او انتها ئې دانسان د دنيا څخه د رخصت پر اخيستلو باندې وي.

او د دې امتحان دکاميابۍ او ناکامۍ معلومات انسان ته پخپله هم پر حالت د زکندن سبکاره کيږي.

او باقاعده الله تعالى د قيامت په ميدان کي اعلان هم کوي، لکه حديث قدوسي دی: الله تعالى به د قيامت په ميدان کي انسانيت ته په لوړ آواز وايي:

---

(۱) الشرح آيت نمبر: ۱-۴

(۲) سنن ابن ماجه: حديث نمبر ۱۸۴۶

(۳) السنن الكبري للامام النسائي: حديث نمبر ۷۱

Maktaba Tul Ishaat.com

....يا عبادِيْ! اِنِّي اَمسكتُ لكُمْ مُنْذ انْ خلقكُمْ اِلَى يوْمِكُمْ هَذا﴾

اې زما بندګانو! ما ستاسو د پيدا کېدلو د وخت څخه تر ننه پورې په ډېره خاموشي سره ستاسو حالات وليدل.

.....نظرْتُ اعْمالكُمْ وَ سمعْتُ اقْوالكُمْ﴾.

چې څه مي کول، هغه مي ټوله وليدل، او چې څه مي ويل، هغه مي ټوله واورېدل.

ستاسو:

- معاملات او تجارتونه مي وليدل.
- او ستاسو معاشرت او اخلاق مي وکتل.
- او هم مي ستاسو ويناګاني او قولونه واوريدل.

ستاسو صحيح او غلط اعمال زما په حضور کې ټوله ښکاره او واضح سول.

.....اَلْيَوْمَ اَنْصِتُوْا لِيْ﴾.

نن به تاسو ټول خاموشه ياست، او زه به ستاسو د زندګۍ د نتيجې اعلان کوم.

ـذهِ اَعْمَالُكُمْ﴾.

دغه ستاسو د زندګۍ کړي اعمال دي، ورسئ! تاسو ئې پخپله وګورئ: چې څه مي په دنيا کې کړيدي، هغه ټول دلته حاضر دي.

.....فَمَنْ وَجَدَ فِيْهِ خَيْرًا فَلْيَحْمَدُاللهَ﴾.

که د چا د خير اعمال زيات وي، نو دالله تعالى حمد دي بيان کړي، پر دې چې هغه کاميابه زندګي تېره کړېده.

.....وَ مَنْ وَجَدَ فِيْهِ غَيْرَ ذَلِكَ فَلَا يَلُوْمَنَّ اِلَّا نَفْسَهِ﴾.

او کچيرې د خير په اعمالو کې ئې کمي وي، او نا کامه زندګي ئې تېره کړېوي، نو د هغه ملامتيادي پر خپل ځان واچوي.

او د قيامت په ميدان کې به د کاميابۍ د نتيجې اعلان کونکی د الله تعالى په امر سره حضرت جبرائيل عليه السلام وي.

چې هغه به د الله تعالى د عرش پښه نيولې وي، او دا اعلان به کوي:

.....اِنَّ فُلَانَ اِبْنَ فُلَان قَدْ ثَقُلَتْ مَوَازِيْنُهُ﴾.

فلانکی د فلانکي زوی دهغه د نيکو اعمالو تله درنه سوه.

Maktaba Tul Ishaat.com

.....وَ سَعِدَ سَعَادَةً لَا يَشْقَى بَعْدَهَا اَبَدًا﴾.

هغه د داسي کامیابۍ او نیک بختۍ سره یو ځای سو، چې دهغه څخه وروسته بیا هیڅ کله بد بختي او ناکامي ده لره نه راځي.

او کچیري د انساني زندګۍ د ناکامۍ اعلان وي، نو بیا خو حضرت جبرائیل علیه السلام پدې الفاظو اعلان کوي:

.....اِنَّ فُلَانَ اِبْنَ فُلَان قَدْ خفَّتْ مَوَازِيْنُهُ﴾.

فلانکی د فلانکي زوی د هغه د نیکو اعمالو تله سپکه سوه، یعني هغه ناکامه زندګي تېره کړې ده.

.....وَ شَقِيَ شَقَاوَةً لَايَسْعَدُ بَعْدَهَا اَبَدًا﴾.

هغه د داسي بد بختۍ او ناکامۍ سره مخامخ سو، چې بیا به هیڅکله نیک بختي او کامیابي دی نه وویني.(۱)

د هغه څخه وروسته به الله تعالی خپله آخرنی فیصله د قیامت په میدان کې پخپله اعلانوي. چې:

.....فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ﴾.

اې انسانانو! ستاسو د زندګۍ نتیجه اعلان سوه، په هغه کې تاسو بعضي بدبخته او ناکامه بنکاره سواست، او بعضي نیک بخته او کامیابه بنکاره سواست، چې کم څوک ناکامه واست، د هغوی سزا دغه ده:

.....فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُوا فَفِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ﴾.

ناکامه او بدبخته انسانان به په جهنم کې وي، چې هلته به ددوی بد حالت او بېکاره آوازونه راپورته کیږي.

چې کم څوک کامیابه واست، د هغوی لپاره انعام دغه دی:

.....وَأَمَّا الَّذِينَ سُعِدُوا فَفِي الْجَنَّةِ خَالِدِينَ﴾.

چې کم څوک نیک بخته او کامیابه دي، هغه به اوس د دې دنیا او بېده زمانه په جنت او د هغه په نعمتونو کې ژوند تېروي.(۱)

---

(۱) بیانات جیل: جلد نمبر ۳، صفحه نمبر ۴۰۵-۴۰۷

Maktaba Tul Ishaat.com

د امتحان اخیستلو طریقه:

خو په دنیا کي د انسان د کامل او ښه امتحان اخیستلو لپاره الله تعالی پر انسان یو څه زمه داری ایښي دي، چي زموږ او ستاسو په اصطلاح کي هغه ته عبادات او د شریعت احکام ویل کیږي. مثلاً:

- لمونځ یو عبادت دی.
- زکوة عبادت دی.
- روژه عبادت دی.
- حج او عمره عبادت دی.

دغه رنګه د مسلمان نارینه او زنانه په مابین کي په شرعي طریقه سره نکاح کول، هم یو عبادت دی.

لکه څنګه چي د لمانځه، زکوة، روژه، او حج لپاره یو طریقه سته، چي په شریعت سره ثابته ده، دغه رنګه د نکاح کولو هم یو طریقه زموږ شریعت و موږ ته رابنوولي ده، چي هغه زموږ او ستاسو لپاره د پیغمبر ﷺ سنت طریقه بلل کیږي.

خو چي کله یو انسان لمونځ پر هغه طریقه باندي وکړي، چي څومره فرائض وي، او هم واجبات او سنن د لمانځه وي، د هغه ټولو لحاظ وکړي، نو بیا خو د هغه لمانځه برکت او نورانیت دا وي: چي ددغه بنده لپاره د ټولو ګناهونو څخه د راګرځولو ذریعه ګرځي. لکه الله تعالی فرمایي:

.....﴿إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ﴾.([2])

لمونځ انسان د فحش او منکرو اعمالو څخه رامنعه کوي.

او خدانخواسته کچیري یو انسان په لمانځه کي هغه د شریعت څخه د ثابتي طریقې یعني د سنت طریقې لحاظ نه کوي، او هسي د لمانځه څخه په یو طریقه د طریقو ځان خلاصوي، نو زه منم، چي ذمه خو به ئې د لمانځه د ادا کولو څخه فارغه سي، لېکن په

([1]) سورة هود، آیت نمبر ۱۰۵-۱۱۷

([2]) سورة العنکبوت: آیت نمبر ۴۵

Maktaba Tul Ishaat.com

لمانځه کي چي کم برکت او نورانیت دی، دهغه څخه به بلکل محروم او بې نصیبه وي.

زکوة هم داغه رنګه د الله تعالی یو حکم او عبادت دی، او د هغه لپاره خپل شرائط او مصارف دي، کچیري هغه پخپلو شرائطو سره ادا سي، او خپل مصارفو ته ورسیږي، نو په هغه کي بیا برکت او نورانیت دا راځي، چي د هغه په ذریعه به الله تعالی د مال حفاظت راولي.

لکه پیغمبر ﷺ فرمایي:

.....حَصِّنُوا أَمْوَالَكُمْ بِالزَّكَاةِ. (۱)

تاسو د خپلو مالونو حفاظت په زکوة سره کوئ! ، یعني ستاسو د مال د حفاظت بهترینه قلعه زکوة دی، چي په هغه کي به ستاسو مال محفوظه وي.

لیکن خدانخواسته! کچیري د یو سړي زکوة پر رواج او تعلقاتو باندي وي. یا د خوابني او خوبنیني د اختر پر مبارکیو باندي وي، د دې فکر ور سره نه وي: چي دا ئې صحیح مصارف دي، او کنه، نو مال خو به ئې خرڅ سي، لیکن دزکوة چي کم مقصد دمال حفاظت وو، یا په مال کي طهارت او پاکي وه، د هغه څخه محروم او بې نصیبه پاته سو.

داغه رنګه روژه هم د الله تعالی عبادت دی، چي د هغې مقصد ظاهراً د انسان کسر د شهوت، او په انسان کي تقوی پیدا کېدل دي، او باطناً ئې مقصود د الله تعالی رضا ده.

اوس کچیري یو انسان روژه په ښه شکل باندي او په سنت طریقه او چي د شریعت څخه کمه ثابته طریقه ده، ونیسي، نو بیا خو به ئې یقیناً هم ظاهري او باطني مقاصد د روژې ټوله لاسته راسي، هم به الله تعالی ځني راضي سي، او هم به ئې په ژوند کي تقوی نصیب سي.

بلکه روژه خو لا داسي مبارک عمل ده: چي د قیامت په میدان کي د انسان ټوله اعمال لکه: لمونځ، حج، عبادات، بلکه ټوله عبادات قرض دارانو ته ور کول کیږي، یو روژه

(۱) المعجم الاوسط: حدیث نمبر ۲۷۲۲

Maktaba Tul Ishaat.com

داسي عمل دی: چي هغه هیڅ قرض داره د انسان څخه نه سی وړلای، ځکه حدیث قدوسي دی، چي الله تعالی فرمایي:

.....الصَّوْمُ لی وَأَنَا أَجْزی به﴾.(۱)

روژه زما لپاره ده. او زه به د هغې اجر او ثواب ور کوم، یعني: نورو عباداتو کي ریاکاري کیدلای سي، چي هغه ته شرک اصغر ویل سویدي، یو روژه داسي پوشیده عبادت دی: چي په هغه کي هیڅ قسم ریاکاري راتللای نه سي.

لیکن خدانخواسته! کچیري یو انسان روژه نیسي، لیکن د هغه سنت او د شریعت څخه د ثابتي طریقې هیڅ خیال په روژه کي نه ساتي، نه د دروغو څخه ځان راګرځوي، او نه د غیبت څخه ځان ګوري، او نه بله ګناه پرېږدي، نو زه دا وایم: چي صحیح ده: ذمه به ئې فارغه سي، لیکن د روژې هغه صحیح مقصد او نورانیت ئې نه په نصیب کیږي، لکه پیغمبر ﷺ فرمایلي دي:

.....إِذَا لَمْ يَدَعِ الصَّائِمُ قَوْلَ الزُّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ ، وَالْجَهْلَ فَلَيْسَ لِلّٰهِ حَاجَةٌ فِي أَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ.(۲)

روژه نیونکی چیکله دروغ نه پرېږدي، او نه د دروغو معامله پرېږدي، او نه د جهالت افعال او اقوال پرېږدي، نو بیا خو د الله تعالی و دې ته هیڅ حاجت نسته، چي دی خورک او چیښک پرېږدي، یعني: خورک او چیښک پرېښول ئې هم ډېره زیاته ګټه نه لري.

اوس که یو سړی د مفتي څخه پوښتنه وکړي: چي ما روژه هم نیولې وه، او دروغ مي هم وویل: زما روژه څنګه سوه، نو هغه خو به دا جواب ورکوي، چي ستا ذمه د روژې څخه فارغه سوه، لیکن په روژه چي کم نورانیت او برکت وو، هغه د انسان نه په نصیب کیږي.

حج هم یو عبادت دی، که د شریعت په هغه ثابته طریقه سره وسي، نو بیا خو د ګناهونو څخه د صفا والي ډېره لویه ذریعه ده، ځکه حدیث شریف دی:

.....مَنْ حَجَّ لِلّٰهِ فَلَمْ يَرْفُثْ وَلَمْ يَفْسُقْ رَجَعَ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ﴾.(۱)

---

(۱) کنز العمال: حدیث نمبر ۴۳۳۰۵

(۲) السنن الصغري، لاحمد البیهقي: حدیث نمب ۱۴۶۶

Maktaba Tul Ishaat.com

چي کم څوک حج وکړي، او په هغه کي فحش خبري او فسق نه وکړي، نو د حج څخه د واپس راتللو ورځ ئې داسي وي، لکه د مور څخه چي پيدا سوی وي، يعني: ګناهونه ئې ټول معاف سويوي.

ليکن خدانخواسته! کچيري انسان حج د شريعت او سنت پر طريقه باندي نکوي، او نه ځان د ګناهونو څخه پکښي ګوري، بلکه حج د نورو اغراضو لپاره کوي.

لکه پيغمبر ﷺ فرمايي: چي:

- قيامت ته نزدې به زما د امت مالداران حج ته د تفريح او سير په نيت ځي.
- او درميانه طبقه به د تجارت په نيت حج کوي، او علماء دريا کاري او شهرت په نيت حج کوي.
- او غريبان به ئې د سوال او فقر په نيت سره حج ته ځي.

نو بيا خو د حج په کولو سره به د ده ذمه فارغه سي، ليکن چي د حج کم صحيح مقصد دی، چي: هغه د ګناه څخه صفا کېدل دي، هغه هيڅکله دده نه په نصيب کيږي.

نکاح پر سنت سر يفه کول:

دغه رنګه د نارينه او زنانه په مابين کي د نکاح د عقد انعقاد هم يو عبادت دی، او د دې لپاره خپله سنت طريقه سته، کچيري په هغه کي د سنت طريقې خيال وساتل سي، نو بيا خو به الله تعالی په هغه کي د هر خير او برکت راولي، او زوجينو ته به الله تعالی د خوشحالي او اطمينان او سکون ژوند ور نصيب کړي.

او هم چي د دغه نکاح څخه کم بچي پيدا سي، هغه به د معاشرې بهترين افراد وي، او هم به الله تعالی ښائسته معاشره د انسانانو ځني جوړوي.

ليکن خدانخواسته! کچيري د نکاح عقد کيږي، او په هغه کي ټوله رواجونه او غلطي طريقې شروع وي، او هغه د فسق او فساد يو ملغوبه وګرځي، نو بيا خو الله تعالی د هغه څخه هغه نورانيت او برکت پورته کړي.

د هغې نتيجه دا راووزي: چي هغه زنانه او خاوند په ژبه نه سره پوهيږي، او چيکله ئې بچي پيدا سي، نه د مور او پلار سره په خبره ځان پوه کوي، او نه د مور او پلار قدر او

---

(۱) صحيح البخاري: حديث نمبر ۱۵۲۱

Maktaba Tul Ishaat.com

احترام لري، او نه هغه زنانه د خپله خوابني او د نورو انسانانو سره بنې ګوزاري کولو ته تیاره وي، نو ئې د کور زندګي دنفرتونه په وجه د جهنم یو منظر پیښوي.

په هر عمل کې د سنت طریقې خیال ساتل:

نو ځکه د هر مسلمان نارینه او زنانو و لپاره لکه څنګه چې په نورو عباداتو کې د سنت طریقې خیال ساتل ضروري دي، او په هغه کې ددوی نفعه او ګټه ده، نو داغه رنګه باید د نکاح په انعقاد کې هم دوی د سنت طریقې زیات خیال وساتي، چې په هغه کې الله تعالی دوی ته اطمینان او سکون ور نصیب کړي.

پیغمبر ﷺ پخپله هم د ځان نکاح ترلې ده، او هم ئې د خپلو لونو نکاح ور کړېده، او د صحابه کرامو رضی الله عنهم نکاحونه ئې هم ور ترلي دي.

بیا خاص ده مبارک د خپلې ګرانې لور حضرت فاطمة الزهراء رضی الله عنها چې د جنت د ټولو زنانو سرداره وه، نکاح هم پخپله ور کړېده، چې د هغه واقعه د سیرت په کتابو کې لیکلې ده.

زه ستاسو و مخ ته د هغه یو څه خلاصه پیښوم، چې کم ازکم موږ ته خو دا معلومه سي: چې پیغمبر ﷺ د خپلې مبارکې لور نکاح څنګه وکړه؟ د هغه څخه زموږ لپاره کم سبق اخیستل پکار دي؟ چې موږ هم د هغه مطابق د عمل کولو کوشش وکړو.

چې الله تعالی زموږ په نکاحونو کې نورانیت او برکت راولي، او هم مې د خوشحالی ژوند په نصیب سي، او الله تعالی دې معاشره ته نیک او صالح بچیان ور نصیب کړي.

د حضرت فاطمة الزهراء رضی الله عنها د نکاح واقعه:

چیکله د حضرت فاطمة الزهراء رضی الله عنها عمر مبارک پنځلس (۱۵) کاله ته ورسېدی، نو د پیغمبر ﷺ سره د دې مبارکې دنکاح کولو فکر پیدا سو، ځکه د پیغمبر ﷺ خپله عادت او عام امت ته دا هدایت وو، او حضرت علي رضی الله عنه ته ئې خاص دا ویناوه:

.....ثَلَاثَةٌ يَا عَلِيُّ لَا تُؤَخِّرْهَا :

دري (۳) شیان داسي دي: اې علي! چې په هغه کې هیڅکله تأخیر مه کوه.

۱. ..... وَالْجَنَازَةُ إِذَا حَضَرَتْ ﴾. جنازه چیکله راسي، نو دهغې په لمانځه کې هیڅکله ځنډ مه کوه، د جنازې د لمانځه په باره کې بعضي فقهاؤ و لیکلي

Maktaba Tul Ishaat.com

دي: کچيري په داسي وخت کي جنازه حاضره سوه، چي د وقتي لمانځه لپاره جماعت تيار وو، نو اول دي فرض لمونځ ادا کړي، د هغه څخه وروسته دي متصل د جنازې لمونځ ادا سي، او وروسته ته دي بيا سنت ادا سي، ليکن بعضي نورو فقهاؤو بيا صرف دومره ګنجائش بيان کړی دی: چي د فرضي لمانځه څخه وروسته سنت دي هم ادا کړي، ليکن نفلونه کول جائز ندي، چي ترڅو پوري د جنازې لمونځ ئې ادا کړی نه وي، او غالباً فتوی هم پر دغه قول باندي ده.

۲. ..... الصَّلاةُ إِذَا أَتَتْ﴾. او دوهم دا چيکله د لمانځه مستحب وخت شروع سي، نو د هغه څخه وروسته تأخير نکول، بلکه په ټولو عباداتو کي بايد انسان تأخير ونکړي، ځکه دانسان زندګي او د زندګۍ حالات پر يو قرار باندي پاته نوي، د سهار کار بايد مابنام ته پاته نسي، او د مابنام کار سهار ته پاته نسي، ځکه پيغمبر ﷺ فرمايي: ډېر خلګ د لمر لوېدو انتظار لري، ليکن چي لمر لويږي، دی غريب د خاورو شکم ته رسېدلی وي، او ډېر خلګ د سبا لمر راختلو انتظار لري، خو ليکن چي لمر راخيږي، دی تر خاورو لاندي پروت وي.

۳. .....وَالأَيِّمُ إِذَا وَجَدَتْ كُفُوًا﴾. او دريم شی پيغمبر ﷺ دا بيان کړی دی، چي کله د زناني لپاره مناسب همزولی او د نکاح ترتيب برابر سي، نو بايد انسان په هغه کي تأخير ونکړي. (۱)

نو په دغه دري(۳) شيانو کي تأخير کول مناسب نوي، لکه په يو حديث مبارک کي راځي: که تاسو داسي نه وکړئ، يعني: پر مناسب وخت د زنانو لپاره د نکاح بندوبست نه کوئ، نو بيا په مځکه کي فتنه او فساد سره خوريږي، او دهغه ذمه دار به تاسو ياست، چي تاسو حلالهلار وترله، نو د حرامو لار خو دبخود خلاصيږي.

شريعت انسانيت ته د نکاح طريقه ډېره آسانه کړېده، خو انسانانو پخپله هغه د ځاز لپاره يو مشکل او عذاب جوړه کړېده، د فضول رسمو او رواجو يو ملغوبه ده، چي اول

(۱) سنن البيهقي الكبري: حديث نمبر ۱۳۵۳۵

Maktaba Tul Ishaat.com

به کوزده وي، په هغه کي رنګارنګ رواجونه او رسمونه او بیا به د نکریزو شپه وي، او بیا به د ودېدلو خپل رواجونه وي، دا ټول موږ د خپل طرفه څخه ور کي اضافه کړي دي، چي د هغه نن دا نتیجه ده: چي زموږ په نکاحونو کي هر قسم برکت ختم سوی دی.

د حضرت فاطمې د نکاح لپاره پېغامونه راتلل:

ما درته وویل: چیکله د حضرت فاطمة الزهراء عمر پنځلس(۱۵) کاله ته ورسېدی، نو د ټولو څخه مخکي حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ د دې د نکاح لپاره پېغام راواستاوی، او د هغه څخه وروسته بیا حضرت عمر رضی اللہ عنہ هم د نکاح پیغام راواستاوی، ځکه صحابه کرامو ته د پېغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم د لور سره نکاح کول یو نعمت عظمی ور معلومېدی.

لېکن د هغه حضراتو د عمر د زیاتوالي پخاطر پېغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم د هغوی څخه معذرت و غوښتی چي زما د بچي عمر کم دی، او ستاسو عمر ډېر زیات دی.

په دریم نمبر کي حضرت علي رضی اللہ عنہ چي په دې وخت کي د هغه عمر یو ویشت(۲۱) کاله وو، پخپله راغلی، او د پېغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم څخه ئې د دغه نعمت عظمی غوښتنه وکړه.

د هغه پر غوښتنه باندي پېغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ته د الله تعالی لطرفه دا حکم راغلی: چي د فاطمې لپاره دغه پېغام د نکاح قبول کړه، چنانچه پېغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم د هغه دغه غوښتنه قبوله کړه، او حضرت فاطمة الزهراء ئې د حضرت علي رضی اللہ عنہ د نکاح په عقد کي د ور کولو اراده وکړه.

د هغه څخه وروسته پېغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم په مسجد کي د نکاح ټرلو ترتیب برابر کړی، او حضرت انس رضی اللہ عنہ ته ئې وفرمایل: چي ته ورسه!

- ابوبکر.
- عمر.
- عثمان.
- طلحه.
- زبیر.
- او د انصارو یو جماعت.(رضی اللہ عنہم اجمعین) راوبوله.

Maktaba Tul Ishaat.com

چیکله دغه حضرات را جمعه سول، نو پیغمبر ﷺ پخپله خطبه وویله، او د حضرت فاطمة الزهراء رضی اللہ عنہا نکاح ئې د حضرت علي رضی اللہ عنہ سره وکړه، او مهر ئې تقریباً څلور سوه (۴۰۰) دراهم مقرر کړل، او په یو کاسه کي یو څه لږ غوندي خورماوي وې هغه ئې د مجلس و حاضرینو ته ور تقسیم کړې.

په مسجد کي نکاح کول:

پیغمبر ﷺ د حضرت فاطمة الزهراء رضی اللہ عنہا نکاح په مسجد کي وکړه، او د پیغمبر ﷺ عام طور د امت په باره کي خوښه هم دا وه: چي د هغوی نکاحونه په مسجد کي کیږي، ځکه چي نکاح عبادت دی، او د عبادت لپاره بهترین ځایونه مساجد دي، لکه د پیغمبر ﷺ یو حدیث مبارک هم داسي راغلی دی:

.....أَعْلِنُوا النِّكَاحَ ، وَاجْعَلُوهُ فِي الْمَسَاجِدِ. (۱)

د نکاح اعلان کوئ، یعني: په نکاح کي چي څومره ښکاروالی راځي، هغومره ښه ده، ځکه چي د حلالو او حرامو په مابین کي دا فرق دی: چي حرام کار خلګ په پټه طریقه سره کوي، نو شریعت په نکاح کي ضروري دا بللې ده: چي علی الاعلان ښکاره وي، او ټولو خلګو ته ور معلومه سي، چي د دغه نارینه او زنانه په مابین کي د نکاح عقد وسو.

او د دې سره پیغمبر ﷺ دا هم فرمایلي دي: چي نکاح په مسجد کي کوئ، او دا د پیغمبر ﷺ سنت عمل هم بلل سوی دی، یو خو نکاح عبادت ده، او د عبادت لپاره بهترین محل مسجد دی، او په مسجد کي د خلګو ازدحام او راجمعه کېدل هم وي، او د نکاح په ښه طریقه سره تشهیر هم کیږي، نو ځکه پیغمبر ﷺ د دې خبري تاکید کړی دی.

---

(۱) اتحاف الخیرة المهرة: حدیث نمبر ۳۱۵۴

Maktaba Tul Ishaat.com

ضروري مسئله:

لېکن دلته یو مسئله ښکاره کول ضروري ده، هغه دا: چې د پېغمبر ﷺ نظر د یو نبي په حیثیت تر ډېره ځایه پوري رسیدی، هغه دا: چې پېغمبر ﷺ په یو بل حدیث کې دستي دا خبره وکړه: چې نکاح خو په مسجد کې کوئ، لېکن:

.....وَإِيَّاكُمْ وَهَيْشَاتِ الأَسْوَاقِ﴾.(۱)

لېکن په مسجدو کې به د بازارو غوندي شور او شغب نه جوړوئ، او د مسجد د ادبیاتو به خیال ساتئ.

اوس زمونږ په بعضو علاقو کې یو څه نه څه نکاح ترلې په مسجد کې رواج سویدي، لېکن پېغمبر ﷺ د دغه حدیث په ذریعه د انسانانو توجه دې طرفته را ګرځولې ده: چې داسې نوي: چې نکاح خو په مسجد کې وترلې سي، لېکن د هغه سره په مسجد کې د بې ادبۍ په وجه انسان نور په ګناهونو کې واقع سي.

نن سبا انسانان د دې لحاظ نکوي، بلکه اکثریت د نکاح ترلو څخه وروسته په مسجدانو کې شور او شر جوړ وي، کله کله خو تصویرونه اخیستل کیږي، او ویډیو ګاني جوړیږي، نو دنکاح عبادت په یو ګناه باندې بدل سي.

چونکه د پېغمبر ﷺ نظر تر ډېره حده رسېدونکی وو، نو ده مبارک د اول سر څخه انسانان پدې خبر کړل: چې نکاح خو په مسجد کې ترئ، لېکن په مسجد کې به د بازارونو غوندي شور او شر نه جوړوئ.

د حضرت فاطمة الزهراء رضي الله عنها ودېدل:

د حضرت فاطمة الزهراء رضي الله عنها دنکاح د عقد کولو څخه تقریباً دوې(۲) میاشتې وروسته حضرت علي رضي الله عنه د پېغمبر ﷺ حضور ته راغلی، او عرض ئې پېش کړی: چې ای دالله رسوله! که زما د واده لپاره یو وخت وتاکل سي، او زه پر هغه وخت باندې راسم، او خپل امانت خوندي کړم.

پېغمبر ﷺ په جواب کې ورته وفرمایل: چې اې علي! انشاء الله ژر به وسي، دا خبره غالباً د ماپښین یا ماځیګر په وخت کې د دوی په مابین کې سره وسوه.

---

(۱) سنن الکبری للبیهقي: حدیث نمبر ۵۳۶۶

Maktaba Tul Ishaat.com

پېغمبر ﷺ چیکله په داغه ورځ د مابنام لمونځ وکړی، کورته راغلی، د ده عادت مبارک دا وو: چې په کور کې به ئې نفلي لمونځ کاوی، د نفلي لمانځه د نیت تړلو څخه مخکې ئې غالباً حضرت انس رضی اللہ عنہ ته وویل: چې ورسه! "ام ایمن" چې دا د پېغمبر ﷺ د مور مینځه وه، او همېشه به ئې د پېغمبر ﷺ د کور خدمت کاوی، را وبوله، دی پر لمانځه ودرېدی، چیکله ده سلام په ګرځاوی، "ام ایمن" د ده کورته راورسېده.

حضرت فاطمة الزهراء رضی اللہ عنہا وایي: چې ما د کور کار کاوی، لکه عام بچیانې چې ئې پخپلو کورونو کې کوي، زما په وهم او ګمان کې هم دا نه وه: چې اوس به څه کیږي، یا به زما دغه شپه د خاوند په کور کې تېریږي.

چیکله مې غوږ ورته ونیوی، زما غوږ ته دا خبره راورسېده: چې دی مبارک ورته وایي: چې فاطمه به دعلي کور ته ور ورسوې، او ورته وبه وایي: چې پېغمبر ﷺ فرمایل: دغه خپل امانت خوندي کړه، او زه د ماخستن د لمانځه کولو وروسته ستا کورته درځم، زما یو څه انتظار وکړه، او ته به واپس ځنې راسې، حضرت فاطمه وایي: چې د دې خبرې په اورېدو سره زه حق حیرانه پاته سوم.

ام ایمن رضی اللہ عنہا څوک وه؟

ام ایمن رضی اللہ عنہا د پېغمبر ﷺ د مور مینځه وه، او د یمن څخه راغلې وه، او پېغمبر ﷺ ته ډېره ګرانه وه، پېغمبر ﷺ به ویل: که یو څوک د جنتي زنانې سره واده کول غواړي، نو هغه دې دام ایمن رضی اللہ عنہا سره واده وکړي.

د پېغمبر ﷺ د دې خبرې په اورېدو سره حضرت زید ابن حارثه رضی اللہ عنہ د ام ایمن رضی اللہ عنہا سره نکاح وکړله، چې د هغه څخه حضرت اسامه بن زید رضی اللہ عنہ پیدا سو.

او د پېغمبر ﷺ به د حضرت اسامه سره ډېر محبت وو، حضرت عائشه مبارکه فرمایي: چیکله اسامه د ماشومالي په زمانه کې زموږ په کور کې ګرځېدی، نو کله به ئې د عامو ماشومانو غوندې د پزې څخه اوبه راتللې:

Maktaba Tul Ishaat.com

.....أَرَادَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُنَحِّيَ مُخَاطَ أُسَامَةَ قَالَتْ عَائِشَةُ دَعْنِي حَتّٰى أَكُونَ أَنَا الَّذِي أَفْعَلُ قَالَ يَا عَائِشَةُ أَحِبِّيهِ فَإِنِّي أُحِبُّهُ﴾.(۱)

نو پیغمبر ﷺ به پخپله د هغه پزه ور پاکوله، ما به ورته وویل: چې اې د الله تعالی رسوله! ته ماته وایه، زه به دا کار کوم، ده به په جواب کې راته فرمایل: بس ما پریږده چې زه ئې پخپله ور صفا کړم، او هم به ئې دا راته ویل: اې عائشې: د اسامه سره محبت کوه، ځکه چې دی د پر زیات پر ما باندې ګران دی.

حضرت عائشه مبارکه وایي: چې یو ځل پیغمبر ﷺ ته خبر راغلی: چې اسامه د سفر څخه راورسېدی، پیغمبر ﷺ په داسې بې تابي کې د ده مخ لره راوواتی، چې ما هیڅکله په دغه شان دی مبارک د چا لپاره راوتونکی نه وو لیدلی.

د فاطمې رضی اللہ عنہا د علي رضی اللہ عنہ کورته راتلل:

چیکله پیغمبر ﷺ د ماخستن لمانځه ته روان سو، ام ایمن رضی اللہ عنہا حضرت فاطمة الزهراء رضی اللہ عنہا تر لاس ونیوله، او د حضرت علي رضی اللہ عنہ دروازه ئې ور وټکوله، چې هغه راوواتی، دحضرت فاطمة الزهراء رضی اللہ عنہا لاس ئې د هغه په لاس کې ور کړی، ورته وایي: اې علي! پیغمبر ﷺ ویل: چې دغه خپل امانت خوندي کړه، او ماته یو څه انتظار وکړه، زه در لره راځم، دا هغه د دواړو جهانو د سردار د لور دخپل پلار دکور څخه رخصتېدل او ودېدل وو.

- نه هلته ډول او باجه وه.
- او نه اتڼ او میله وه.
- او نه ورا او تماشه وه.

هغې چې پخپل کور کې عامي کمي جامې اغوستلې، په هغه جامو کې د خپل پلار د کور څخه رخصت، او دخاوند تر کوره پورې ورسېدله.

نه د هغې سره پلار ملګری وو، چې زه به دا دخاوند تر کوره پورې ورسوم، نه مور وه، حالانکه پدې وخت کې د هغې هغه مقدسې مندي چې د ټولو مؤمنانو مندي وې، هغه موجودي وې.

---

(۱) سنن ترمذي، حدیث نمبر ۳۸۱۸

Maktaba Tul Ishaat.com

- حضرت عائشه مبارکه.
- حضرت جویریه مبارکه.
- حضرت ام سلمه مبارکه.

د دې مبارکاتو د موجودیت سره پېغمبر ﷺ د ام ایمن رضی اللہ عنہا مینځي په لاس حضرت فاطمة الزهراء رضی اللہ عنہا د حضرت علي رضی اللہ عنہ تر کوره پوري ورسوله.

حالانکه پېغمبر ﷺ پدې وخت کي بنو هاشم ټول راطلب کولای سو، چي تاسو راسئ! زما د لور واده دی، بنو هاشم خو څه کوي، پېغمبر ﷺ ټوله صحابه را طلب کولای سو، لېکن بیا ئې هم داسي و نکړل، پدې خاطر چي د امت و غریبانو ته دخپلو لونو په واده کولو کي آساني وي.

د پېغمبر ﷺ راتلل:

د ماخستن د لمانځه څخه وروسته پېغمبر ﷺ د هغوی مبارکانو کورته راغلی، حضرت علي رضی اللہ عنہ او فاطمة الزهراء رضی اللہ عنہا ئې دواړه خپل مخته کښېنول.

یو ځل ئې حضرت فاطمة الزهراء ته وفرمایل: ته ماته یو څه اوبه راوړه، چیکله هغې په یو پیاله کي یو څه اوبه ورته راوړې، نو ده مبارک پر هغه اوبو دم وکړی، او هم ئې د خپل خولې یو څه لاړي ور واچولې، او دې ته ئې وویل: ماته رانزدې سه، چیکله هغه رانزدې سوه، نو ده یو څه اوبه د هغه پر سر او سینه ور وه پرخلې، او بیا ئې ورته وویل: ته شا ماته راوګرځوه، او یو څه اوبه ئې د وږو په مابین کي وروه پرخلې.

او د هغه څخه ئې وروسته دا دعا ورته وکړه: اې الله! زه فاطمه او د هغې اولاد د شیطان مردود د شر څخه ستا په پناه کي درکوم، او د هغه څخه وروسته ئې باقي پاته اوبه پدې باندي وچیبنلې.

او بیا ئې حضرت علي رضی اللہ عنہ ته وویل: چي ته هم یو څه اوبه راوړه، هغه هم اوبه ورته راوړلې، پېغمبر ﷺ د دم کولو څخه وروسته د خپلې خولې لاړي یو څه ورکي واچولې، او بیا ئې داغه رنګه د حضرت علي رضی اللہ عنہ پر اندامو باندي ور وه پرخلې، لېکن ده ته ئې د دواړو وږو په مابین کي نه ور وه پرخلې، او باقي پاته اوبه ئې د چیبنلو لپاره ورکړې، او هغه ته ئې هم دعا وکړه.

Maktaba Tul Ishaat.com

په یو روایت کي راځي: چي پېغمبر ﷺ چیکله د دوی کور ته ورغلې، نو په یو پیاله کي ئې اوبه په "قُلْ اَعُوْذُ بِرَبِّ الفلَق" او "قُلْ اعُوْذُ بِربِّ النَّاس" باندي ور دم کړې، او بیا ئې د دوی پر اندامو باندي یو څه ور واچولې، او یو څه ئې په وچینلې.

او بیا ئې ورته وویل: په دغه نورو اوبو باندي تاسو اودس وکړی، د هغه څخه وروسته ئې د نیک او سعادت مند اولاد دعا ورته وکړه، او یوڅه نوري ئې ښې دعاګاني ورته وکړې، او ورته وئې ویل: الله تعالی دي تاسو ته زندګي د خیر او برکت سره او هم د پاکۍ او طهارت سره در نصیب کړي.

د دغه دعاګانو کولو څخه وروسته ئې حضرت فاطمة الزهراء رضی اللہ عنہا او علي رضی اللہ عنہ په کور کي پرېښوول، او دی پر خپل طرف ځني ولاړې.

دا د هغه نکاح مختصره طریقه وه: چي د هغه نکاح ترونکی د دواړو جهانو سردار او دکم چا چي ئې نکاح ور ترله، هغه د جنت د ټولو زنانو سردار ه وه، او چي د کم چا سره ئې نکاح ترل کېده، هغه څلورم(۴) خلیفه راشد وو، چي د هغه په هکله الله تعالی پر عرش دا لیکلي وه: چي: "اَسَدُ اللهِ وَ اَسَدُ رَسُوْلِهٖ".

او د ټولو انبیاؤ و سردار د خپلي مبارکي لور په څومره سادګي او په څومره اختصار او په څومره سهولت او آساني سره او په څومره معمولي مهر باندي نکاح ترې چي هغه د دې ټوله امت لپاره دا طریقه ښکاره کوي: چي هغه هم د خپلو بچیانو نکاحونه په دغه سهولت او اختصار او آساني سره وکړي، چي د الله تعالی له طرفه په هغه کي برکات راسي.

الله تعالی دي د پېغمبر ﷺ په دغه طریقه او ټولو طریقو باندي د عمل کولو توفیق رانصیب کړي، او الله تعالی دي دا څو خبري پخپل دربار کي قبول او مقبولي وګرځوي.

آمِیْن یَا رَبَّ العَالَمِیْن

وَصَلَّی اللهُ تَعَالٰی عَلٰی خَیْرِ خَلْقِهٖ مُحَمَّدٍ وَّآلِهٖ وَ اَصْحَابِهٖ اَجْمَعِیْنَ.

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم اللہ الرحمن الرحیم

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللّٰهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الایہ)

د نکاح سنت طریقه، (دوہم بیان)

(بیان)

مولوی اطیع اللہ صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الھاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر:	الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب
مقام:	جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن
اشاعت:	اول
تاریخ:	۲ جمادی الاولی ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲
تعداد:	۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

إِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا، يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ﴾.(۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ: ﴿عَنْ ضَمْرَةَ بْنِ حَبِيْبٍ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ قَضَى رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى اِبْنَتِهِ الفَاطِمَةِ بِخِدْمَتِ البَيْتِ وَ عَلَى عَلِيٍّ مَا كَانَ مِنْ خَارِجِ البَيْتِ﴾.(۲)

آمَنْتُ بِاللهِ صَدَقَ اللهُ مَوْلَنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُوْلُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

اسلام د فطرت دین دی:

محترمو حاضرینو! په تېره جمعه کي مي دا خبره ستاسو حضور ته پېش کړې وه: چي په دنيا کي د انسان زندګي امتحاني ده، خو دغه امتحاني زندګي الله تعالى د دين اسلام په غلاف او پوښ کي پېچلې ده.

د اسلام دين د انساني زندګۍ لپاره د فطرت دين دی، چي انسان ته يو داسي طريقې او لاري ور ښيي: چي په هغه سره انسان په ډېر کاميابه شکل خپل ځان منزل مقصود ته رسولای سي.

بلکه انسان ته داسي احکام او عبادات پېښوي: چي دهغه په ذريعه سره انسان عفيفه او پاکه زندګي تېرولای سي، چي هغه پاکه زندګي د اسلامي معاشرې لپاره بهترينه زندګي بلل کيږي.

---

(۱) سورة الأحزاب: آيت نمبر ۷۰

(۲) مطالب عاليه: جلد نمبر ۴، صفحه نمبر ۳۹

Maktaba Tul Ishaat.com

په هغه احکامو او عباداتو کي یو حکم او عبادت "عقد نکاح" هم دی، چي کله نارینه او زنانه پخپل مابین کي د نکاح عقد سره ولري، نو دوی ته الله تعالی ډېره د سکون او د اطمینان زندګي ور نصیب کوي، او هم داسي بچیان الله تعالی ورکوي، چي هغه د یو ښائسته معاشرې بنیاد جوړ سي.

د نکاح کولو لپاره زموږ په شریعت کي شائسته او بهترینه طریقه سنت طریقه ده، ځکه چي پیغمبر ﷺ پخپله هم نکاح کړېده، او هم ئې د خپلو بچیانو نکاحونه ور کړي دي، او هم ئې د خپلو صحابه وو نکاحونه کړي دي.

بیا خاص هغه عظیمه نکاح چي هغه د انسانیت بهترینه جوړه وه، چي هغه نکاح د حضرت علي رضی اللہ عنہ د حضرت فاطمة الزهراء رضی اللہ عنہا سره وه، چي هغه هم پیغمبر ﷺ کړې ده.

زه ستاسو په مخ کي د تېري جمعې څخه دهغه نکاح یو څه حصه چي د سیرت په کتابو کي لیکلېده بیانوم، ځکه چي زموږ او ستاسو لپاره په هغه کي ډېر زیات نصیحتونه او عبرتونه دي.

د فاطمة الزهراء رضی اللہ عنہا د نکاح داستان:

پیغمبر ﷺ د حضرت فاطمة الزهراء رضی اللہ عنہا نکاح د حضرت علي رضی اللہ عنہ سره په مسجد کي وکړه، د هغه نکاح شاهدان مختلف صحابه کرام وو، او څلور سوه(۴۰۰) دراهمه اندازتاً د هغه لپاره مهر مقرر سو.

د نکاح څخه څلور(۴) میاشتي وروسته د ام ایمن رضی اللہ عنہا په لاس دا مبارکه د خپل خاوند حضرت علي رضی اللہ عنہ تر کوره پوري ورسېدله، پیغمبر ﷺ د ماخستن د لمانځه څخه بعد د هغوی کورته ورغلی، یو څه اوبه ئې ور دم کړې، او یو څه نصیحت ئې ورته وکړی، او هم ئې د دوی په مابین کي تقسیم کار ور وکړی، لکه یو صحابي د پیغمبر ﷺ هغه تقسیم کار داسي رانقل کوي:

.....عَنْ ضَمْرَةَ بْنِ حَبِيْبٍ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالَى عَنْهُ قَضَى رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى اِبْنَتِهِ الفَاطِمَةِ بِخِدْمَتِ البَيْتِ وَ عَلَى عَلِيٍّ مَا كَانَ مِنْ خَارِجِ البَيْتِ﴾.([1])

([1]) مطالب عالیه: جلد نمبر ۴، صفحه نمبر ۳۹

Maktaba Tul Ishaat.com

حضرت ضمره بن حبیب رضی الله عنه فرمایي: چي پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم د خپلي لور فاطمة الزهراء رضی الله عنها متعلق دا فیصله وکړه: چي دا به د کور کار کوي، او حضرت علي رضی الله عنه به د کور څخه دباندي کارونه کوي.

ابن قیم رحمة الله علیه په "زاد المعاد" کي د "الواضحه" څخه رانقل کړیدي: چي پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم د کور خدمت پر حضرت فاطمة الزهراء باندي کښېښووی، د کور د خدمت څخه مراد وړه اغږل، او پخول، بستره هوارول، او د کور صفائي کول، او د څاه څخه اوبه راکښل.

چونکه د زناني سره ستر مناسب دی، او په کور کي دننه په خدمت کولو د هغې د هغه ستر حفاظت کېدلای سي.

او نارینه چونکه په ستر کولو مکلف ندی، نو هغه د کور څخه دباندي هر قسم خدمت د هغه سره مناسب هم وي، او د هغه په وس او طاقت کي راتللای هم سي.

د کور پر خدمت کولو باندي ثواب:

او د زناني لپاره د خپل کور خدمت کول، ډېر لوی ثواب دی، او هم ډېره لویه صدقه ده، لکه حضرت عبد الله ابن عمر رضی الله عنه یو روایت رانقل کوي:

.....خِدْمَتُكَ زَوْجَتُكَ صَدَقَةٌ﴾.(۱)

د زناني لپاره د خاوند د کور خدمت کول دا صدقه ده، څومره لوی فضیلت دی، لکه څنګه چي اهل او مال د الله تعالی په لار کي قربانول ثواب لري، داغه رنګه د زنانو لپاره د خپلو خاوندانو د کورو خدمت هم ثواب لري.

ښائسته سوال:

حضرت انس رضی الله عنه یو روایت رانقل کوي: چي د پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم حضور ته یو څه زناني راغلې، او دا سوال ئې وکړی:

.....يَا رَسُوْلَ اللهِ! ذَهَبَ الرِّجَالُ بِالْفَضْلِ فِي الْجِهَادِ فَهَلْ لَّنَا مِنْ اَعْمَالِنَا شَيْئٌ نَبْلُغُ بِهِ فَضْلَ الْجِهَادِ﴾.

(۱) کنز العمال: حدیث نمبر ۴۵۱۳۸

Maktaba Tul Ishaat.com

اې دالله رسوله! نارینه خلک په نیکو اعمالو کې زمونږ څخه ډېر مخته دي، ځکه هغه ستاسره په جهادي ترتیبونو کې شراکت لري، او ټوله شپه په ویښه سره د دښمن پر سرحدونو پېرې کوي، او دهغه پر اعمالو الله تعالی هغوی ته ډېر لوی اجرونه ورکوي.

مونږ چونکه د کور په څلور (۴) دېواله کې دننه پابنده یو، یا د کور په خدمت مصروفه یو، او یاد بچیانو په پالنه او تربیت کې اخته یو، د هغوی لپاره خورکه برابروو، او هم ئې د صفائي خیال ساتو، ټوله ورځ او شپه په دغه کې راباندې تېره سي، مونږ دنارینه وو غوندې د دښمن و مخ ته د جهاد په سفرونو کې پیره نسو کولای، او نه مونږ دهغه غوندې جهاد کولای سو.

او نارینه همېشه مسجدانو لره د لمانځه لپاره ځي، نو چې کله هر قدم اخلي، الله تعالی ئې یوه ګناه معافوي، او یوه ئې نیکي ور اضافه کوي، او هم ئې په جنت کې الله تعالی درجه بلندوي، دا هم زمونږ په نصیب کې نه وي.

او نارینه لمونځ په جماعت سره او په مسجدانو کې کوي، او ډېر ځله د تکبیر اولی خیال هم ساتي، چې په هغه سره هم دوی ته ډېر لوی اجر او ثواب ور کول کیږي، او مونږ غریباني د دې ټولو ګټو او عباداتو څخه محروم او بې نصیبه پاته یو.

ښائسته جواب:

چې کله هغه زنانو دغه خپل شکایت او سوال پېغمبر ﷺ ته وړاندې کړی، نو پېغمبر ﷺ په جواب کې ورته وویل:

.....مَهْنَةُ إِحْدَاكُنَّ فِي بَيْتِهَا تُدْرِكُ جَهَادَ الْمُجَاهِدِيْنَ إِنْ شَاءَ اللهُ تَعَالَى﴾.(۱)

تاسو زنانې چیکله دخاوند په کور کې کار او خدمت کوئ، د دغه ټولو اعمالو ثواب په ډېر آسانه طریقه الله تعالی تاسو ته پخپل کور کې درکوي.

هغه داسې: کچیري یو زنانه د خاوند په کور کې د خپل بچي د "تی" ور کولو په وجه دشپې څه زمانه وېښه پاته سي، نو الله تعالی هغې ته د هغه مجاهد برابر اجر او ثواب ورکوي: چې ټوله شپه په وېښه سره د دښمن پر سرحد باندې پېره کوي.

---

(۱) کنز العمال: حدیث نمبر ۴۵۱۴۶

Maktaba Tul Ishaat.com

تاسو گورئ! یو زنانه په خپل کور کي دننه او په خپله ګرمه کوټه کي پر نرمه بستره باندي ناسته ده، لېکن په دغه آساني کي الله تعالی دې ته د هغه جهاد ثواب ورکوي: چي مجاهدین ئې د یخ او د سختۍ د برداشت کولو په شکل په سنګر کي تېروي.
او چي کمه زنانه د خاوند په کور کي یو شی بې ترتیبه وویني، او دا ئې پورته کړي، او تر خپله ځایه پوري ئې ورسوي، نو الله تعالی پر دغه عمل ودې ته یوه نیکي ورکوي، او هم ئې یوه ګناه معاف کوي، او په جنت کي ئې یوه درجه بلندوي، اوس به زناني روزانه څومره شیان په خپل کور کي په ترتیب سره ایږدي، الله تعالی پر دې تولو باندي دې ته دومره لوی اجر او ثواب ورکوي.
او کمه زنانه چي په کور کي ناسته وي، او آذان وسي، دا په خپل مستحب وخت کي په ښه او داسه سره په بهترینه طریقه سره خپل لمونځ ادا کړي، الله تعالی د هغه نارینه برابر اجر او ثواب ورکوي: چي مسجد لره ورسي، او د جماعت لمونځ په تکبیر اولی سره ادا کړي.

د زناني د ژوند مختلفي درجې:

زه تاسو ته د زنانو د ژوند دمختلفو درجو د اجر او ثواب په باره کي یو څه خبره کوم.
چي دا ښکاره سي: چي اسلام د زناني سره د زندګۍ په هر دور کي څومره د آسانۍ او نرمۍ معامله کړېده.

د زناني پیدائش:

زمونږ شریعت دا خبره ښکاره کړېده: کچیري په کور کي زنانه پیدا سي، نو الله تعالی پر هغه کور د رحمت دروازه را خلاصه کړي.
او کچیري دوې(۲) بچیاني پیدا سي، بیا خو د پلار لپاره د لوی رحمت ذریعه ګرځي، او پېغمبر ﷺ فرمایي:

.....مَنْ عَالَ جَارِيَتَيْنِ حَتَّى تَبْلُغَا ، جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَنَا وَهُوَ كَهَذَيْ ، وَضَمَّ إِصْبَعَيْهِ. (۱)

(۱) الآداب للبیهقي: حدیث نمبر ۲۱

Maktaba Tul Ishaat.com

کم چاته چې الله تعالی عیال دوې(۲) لونې ورکړې، او ده لوی والي تر وخته پورې د هغه ښه کفالت وکړی، نو دی به د قیامت په ورځ پداسي شان باندې راځي: چې زه او دی به دومره سره نزدې یو، پېغمبر ﷺ به دوې ګوتي سره ونیولې.

دودېدو ځخه مخکې وفات کېدل:

د حدیث شریف مضمون دی: چیکله یو زنانه د ودېدلو ځخه مخکې د مور او پلار پر کور باندې وفات سي، نو د قیامت په ورځ به هغه زنانه الله تعالی د شهیدانو په قطار کې دروي.

ځکه چې دا واده سوې نه وه، د مور او پلار په کور کې وسېدله، او دې د خپل عزت او عفت حفاظت کاوی، او د پلار په کور کې چونکه د زنانې ژوند د مسافر غوندې وي، ځکه د دې حقیقي کور د خاوند کور بلل کیږي.

او د خاوند په کور کې چې کم عیش او آرام وو، هغه دې نه ولیدی، نو یو قسم د سفر او د محرومیت د ژوند په حالت کې وفات سوه، نو الله تعالی پر دې دغه مهرباني وکړه، چې ودې ته ئې په آخرت کې د شهادت درجه ورکړه.

زه منم! په دنیا کې خو دغه زنانه ته په شهید نه ویل کیږي، او نه د شهید حکم په شریعت کې پر جاري کیږي، مګر د حدیث د رویه به ئې د قیامت په ورځ کې الله تعالی په شهیدانو کې را پورته کوي، او هم به ئې د شهیدانو په قطار کې دروي.(۱)

دودېدلو ځخه وروسته په اجر او ثواب کې اضافه:

ددې ځخه چې یو قدم مخته ورسې، کچیرې دغه زنانه د خپل کور ځخه د نکاح په شکل رخصت سي، او د خاوند کور ته ورسي، او دا د خپل خاوند فرمانبرداري هم کوي، او دهغه سره د الله تعالی عبادت هم کوي.

نو فقهاؤو دا مسئله لیکلې ده: چې د ودېدلو ځخه مخکې د مور او پلار په کور کې چیکله زنانه لمونځ کوي، نو پر یو لمانځه کولو الله تعالی دې ته بس د داغه یوه لمانځه ثواب ورکوي.

---

(۱) خطبات فقیر، جلد نمبر ۲، صفحہ نمبر ۲۱۲

Maktaba Tul Ishaat.com

او د ودېدلو څخه وروسته چیکله دا د خاوند په کور کي لمونځ کوي، نو الله تعالی پر یو لمانځه د یوویشت(۲۱) لمنځو ثواب ورکوي.

هغه ځکه چي ددې پر ذمه اوس دوې(۲) ذمه داري راغلې، یو د خاوند خدمت، او یو دا لله تعالی عبادت چي د هغه په وجه اوس دا د تر دوو(۲) بوجو لاندي سوه، چیکله د خاوند خدمت کوي، او د الله تعالی عبادت کوي، نو الله تعالی د هغه عبادت اجر او ثواب ور زیاتوي، نو پر یو لمانځه کولو دا د یوویشت(۲۱) لمنځو ثواب پیدا کوي.(۱)

د الله تعالی سفارش:

الله تعالی په قرآن کریم کي نارینه وو ته د زنانو سفارش کوي، او ورته وایي:

.....وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ﴾.(۲)

تاسو د زنانو سره په ښه طریقه ژوند کوئ.

ګورئ! په دنیا کي د یو چا سفارش د هغه پلار کوي، او کله ئې مور کوي، کله ئې ورور او نور قریبان کوي، لېکن د زنانو سفارش الله رب العزت پخپله په قرآن کي کوي، او نارینه وو ته وایي: تاسو به د زنانو سره په ښه اخلاقو او په ښه طریقه باندي زندګي تېروئ.

د حمل په وخت کي د ګناهونو بخښنه:

حضرت انس رضی اللہ عنہ یو روایت رانقل کوي: چي پېغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم به فرمایل: کچیري زنانه د خاوند سره په ښه طریقه خپل ژوند تېروي، او په دې دوران کي د دې په نس کي حمل پیدا سي، او خاوند د دې څخه راضي هم وي.

.....أَنَّ لَهَا مِثْلُ أَجْرِ الصَّائِمِ اَلقَائِمِ فِي سَبِيْلِ اللهِ﴾.

الله تعالي دې ته دومره ثواب ورکوي: لکه هغه روژه نیونکی چي د الله تعالی په لار کي یعني په جهاد کي ئې روژه نیولې وي.

---

(۱) خطبات فقیر: جلد نمبر ۲، صفحہ نمبر ۲۱۲

(۲) سورۃ النساء: آیت نمبر ۱۹

Maktaba Tul Ishaat.com

.....فَإِذَا أَصَابَهَا الطَّلْقُ لَمْ يَعْلَمْ أَهْلُ السَّمَاءِ وَأَهْلُ الأَرْضِ مَا أُخْفِيَ لَهَا مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ﴾.

چیکله و دې ته د بچي دولادت درد ور ولاړ سي، نو نه آسماني فرشتې او نه د مځکي مخلوق پدې خبر دي: چې الله تعالی د دې د سترګو د خنکوالي لپاره دې ته څه تیار کړي دي.

..فَإِذَا وَضَعَتْ لَمْ يَخْرُجْ مِنْهَا جُرْعَةٌ مِنْ لَبَنِهَا وَلَمْ يَمَصَّ مَصَّةً إِلَّا كَانَ لَهَا بِكُلِّ جُرْعَةٍ مَصَّةٌ حَسَنَةٌ﴾.

چې کله د دې بچی پیدا سي، نو د دې د سینې څخه یو قطره د شهدو را وتلې نه وي، او نه د دې بچي ځبښنلې وي. مګر الله تعالی دې ته پر هر څاڅکي د شهدو باندې نیکي ورکوي.

.....فَإِنْ أَسْهَرَهَا لَيْلَةً كَانَ لَهَا مِثْلُ أَجْرِ سَبْعِينَ رَقَبَةً تُعْتِقُهُنَّ فِي سَبِيلِ اللهِ سَلَامَةً﴾.(۱)

او چې کله د شپې پر بچي باندې راکښېنې، نو الله تعالی و دې ته د اویا (۷۰) صحیح او سالمو غلامانو د الله تعالی په لار کې د آزادولو ثواب ورکوي.

او چې کله د دې په نس کې بچی وي، او په دغه دوران کې دا ګرځي، او د خپل خاوند د کور خدمت او کار کوي، او د سترپا په وجه د دې دخولې څخه کله د ځګېروي او سترپا اواز راووزي.

نو په حدیث شریف کې راځي: چې الله تعالی فرشتو ته وایي: دا زما یو بنده دی، او تر دېر بوج لاندې دی، او د تکلیف په وجه د دې د خولې څخه آواز راوزي، نو د هغه آواز په بدله کې تاسو د دې په عملنامه کې د "سبحان الله" او د "الحمدلله" او د "الله اکبر" ثواب لیکئ.

د بچي پیدا کېدلو پر درد اجر او ثواب:

که چیرې د بچي د پیدا کېدلو وخت رانژدې سي، نو په دې وخت کې زنانه په خپل بدن کې یو څه درد و نه محسوسوي.

د حدیث شریف مضمون دی: چې هر ځل دغه زنانه ته درد ور ولاړېږي، د هغه په بدله کې الله تعالی ډیو عربي النسل غلام آزادولو ثواب ورکوي.

---

(۱) مجمع الاوسط: جلد نمبر ۴، صفحه نمبر ۳۰۸، طبراني

Maktaba Tul Ishaat.com

حالانکه په نورو احادیثو کي راغلي دي: چي کم چا یو غلام آزاد کړی، هغه به الله تعالی د جهنم څخه بري کړي.
تاسو ګورئ! د زناني سره الله تعالی څومره د نرمۍ او آسانۍ معامله کړېده، چي صرف د درد راتللو په عوض کي دې ته د غلام آزادولو بلکه د جهنم څخه براأت په عملنامه کي ورليکي.

د بچي د پيدا کېدلو پر وخت د زناني مرګ شهادت:

که چيري د بچي د پيدا کېدلو په وخت کي دغه زنانه وفات سي.
نو په حديث شريف کي راځي: چي ظاهراً خو دغه زنانه مړه سوه، لېکن د قيامت په ورځ به الله تعالی دغه زنانه د شهيدانو په قطار کي ودروي.

د بچي پر پيدا کېدلو د ګناهونو بخښنه:

که چيري هغه بچی په صحيح طريقه سره پيدا سي، او مور او بچی دواړه الله تعالی په خيريت سره کړي.
نو بيا خو په حديث شريف کي راځي: چي الله تعالی يو فرشته ته حکم وکړي، چي هغه راسي، دې زناني ته وايي: اې موري! الله تعالی ته اوس د ګناهونو څخه داسي پاکه کړې، لکه په کمه ورځ چي ته د خپلي مور څخه پيدا سوې وې.
تاسو ګورئ! هغه زناني د بچي په خاطر تکليف پورته کړی، او الله تعالی هغه زنانه ته دومره لوی اجر ورکړی، چي د هغه تېر ټوله ګناهونه الله تعالی د دې د عملنامې څخه داسي پاک کړل، لکه څنګه چي دا کم وخت د مور څخه پيدا سوه، د دې عملنامه د ګناهونو څخه پاکه وه.

بچي ته د "الله" لفظ ور ازده کول:

که چيري دغه زنانه د خپل بچي ښه تربيت وکړي، هغه ته الله، الله لفظ ور ازده کړي.
نو په حديث شريف کي راځي، چي کم بچی په خپل ژوند کي دټولو څخه مخکي د خپلې ژبې څخه د الله لفظ راباسي، الله تعالی به د ده د مور او پلار تېر ټول ګناهونه ور معاف کړي.

Maktaba Tul Ishaat.com

څومره آسانه خبره ده: چې بچی د الله لفظ یاد کړی، او د هغه په عوض کې ئې مور او پلار دومره لوی اجر پیدا کړی.

نن خو زمور مینديي او خویندي د بچیانو و مختہ رنګارنګ الفاظ یادوي، او هغوی ته هغه رنګ الفاظ ور ازده کوي، حالانکه هغوی ته دا معلومه نه ده: چې که چیري مور د دغه بچي و مختہ د الله، الله لفظ ووایو، او دغه بچی د ټولو څخه مخکې د الله لفظ په ژبه ادا کړي، نو په هغه سره به زمور ټول ګناهونه معاف سي.

بچي ته د قرآن ناظره ازده کول:

که چیري زنانه دغه بچی د قرآن کریم د ویلو لپاره مدرسې ته ور واستوي، نو کچیري هغه بچی د قرآن کریم ناظره ازده کړي، نو په کم ګړي چې ده د قرآن کریم ناظره ازده کړه، الله تعالی به په دغه وخت کې دده دمور او پلار ګناهونه ور معاف کړي.

بچي ته د قرآن پاک د حفظ کولو فضیلت:

کچیري زوی یا لور د قرآن کریم د حفظ لپاره مدرسې ته واستول سي، هغه زوی حافظ سي، یا هغه لور قرآن کریم حفظ کړي.

نو په حدیث شریف کې راځي:

.....مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ وَعَمِلَ بِمَا فِيهِ أُلْبِسَ وَالِدَاهُ تَاجًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ ضَوْؤُهُ أَحْسَنُ مِنْ ضَوْءِ الشَّمْسِ فِي بُيُوتِ الدُّنْيَا لَوْ كَانَتْ فِيكُمْ فَمَا ظَنُّكُمْ بِالَّذِي عَمِلَ بِهَذَا﴾.(۱)

چې کوم چا د قرآن قرأت ازده کړی، او هم ئې په هغه باندې عمل وکړی، الله تعالی به ئې مور او پلار ته د قیامت په میدان کې داسې تاج ور پر سر کړي، چې د هغه رڼا به د دنیا د لمر څخه ډېره زیاته وي، چې مور او پلار لره ئې دا اجر دی، نو چې په خپله کم څوک په قرآن عمل کوي، د هغه به څومره اجر وي.

په یو بل حدیث کې بیا راځي: چې د دغه تاج و رڼا ته به ټوله اهل قیامت حیران وي، هغه به پوښتنه کوي، چې دا څوک دي؟ ایا انبیاء، او اولیاء او که شهداء دي، هغه ته به جواب ور کول کیږي: چې دا نه انبیاء دي، او نه شهداء دي، بلکه دا هغه نیک بخته

(۱) سنن ابي داود: حدیث نمبر ۱۴۵۵

Maktaba Tul Ishaat.com

مور او پلار دي، چې هغوی پخپله لور یا زوی د قرآن کریم حفظ کړی وو، نن الله تعالی د نور څخه جوړ سوي تاجونه د دوی پر سر ایږدي.
نو زنانه ته الله تعالی قدم پر قدم ډېر لوی اجر او ثواب په ډېره آسانه طریقه سره ور کوي، چې په هغه آسانه طریقه سره د نارینه هغه اجر او ثواب نه په نصیب کیږي.

د زناني هر عمل ثواب دی:

نو ما درته وویل: چې زنانه چې د خاوند په کور کې هر عمل کوي، الله تعالی به ئې په عملنامه کې یوه نیکي ور لیکي، او هم به ئې یوه ګناه ور معافوي، او هم به په جنت کې درجې ور بلندوي، خو صرف یوه خبره ضروري ده: چې د زناني په دغه خدمت کولو کې د نیت تصحیح وسي.
نن سبا خو زنانو غریبانو ته دا معلومه نده: چې موږ به د خپل کور کار په کم نیت سره کوو؟ نن سبا چیکله زناني د خپل کور صفائي کوي، نو پدې نیت باندي ئې کوي: چې خلګ به وایي: یا د نورو کورو زناني به راځي، او هغه به ماته د یو ګنده زناني په نظر ګوري، نو ځکه دا ټوله ورځ د کور او د عیال پر صفائي باندي تېره کړي.
او په دغه نیت چې دا په دغه صفائي کې هرڅومره محنت وکړي، و دې ته هیڅ ثواب نه ور کول کیږي.

د کور صفائي په کم نیت کول؟

عموماً مادرته وویل: چې زناني د کور صفائي پدې نیت کوي: چې سبا خلګ بد راپسې وایي.
بلکه زه خو دا وایم: چې زنانه باید د کور صفائي پدې نیت سره وکړي: چې الله تعالی فرمایي:

....﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ﴾.(۱)

بېشک الله تعالی د توبه کونکو سره هم محبت کوي، او د صفائي کونکو سره هم محبت کوي.

---

(۱) سورة البقره: آیت نمبر ۲۲۲

Maktaba Tul Ishaat.com

په توبه سره چونکه د زړه صفائي راځي، نو دې ته صفائي باطني ویل کیږي، او طهارت ظاهري صفائي ته وایي، نو ګویا الله تعالی د هغه چا سره محبت کوي، چې ظاهراً او باطناً دوامِ الله تعالی صفائي ور نصیب کړېوي.

نو دِ زنانو لپاره مناسب دي: چې د کور جارو کولو په وخت کي دا نیت وکړي: چې د الله تعالی پاکي او صفائي ډېره خوښه ده، نو زه هم د الله تعالی د خوښي پخاطر د خپل کور صفائي کوم.

او د شریعت دا حکم دی: چې:

.....الطُّهُورُ شَطْرُ الإِيمَانِ﴾.(۱)

صفائي د ایمان یو حصه ده.

نو زنانه په زړه کي باید دا نیت وکړي: چې زه ځکه صفائي کوم: چې پېغمبر ﷺ صفائي د ایمان یو حصه بللېده، او د صفائي کونکو سره الله تعالی محبت کوي، نو په دغه نیت سره عمل کول، او کار کول، او صفائي کول، د زنانې لپاره د ډېر لوی اجر او ثواب ذریعه ګرځي.

د نیت تصحیح ډېره اهمه مسئله ده:

نیت صحیح کول، دا یو مستقله مسئله ده، نن زمونږ په مابین کي زنانو ته د صحیح نیت ور ښوولو څه ترتیب نسته، چې دا به د خاوند د کور خدمت په کم نیت سره کوي، دا یو ښکاره خبره ده: که نیت صحیح وي، پر هر عمل ثواب دی، او که نیت صحیح نوي، بیا هیڅ هم نسته.

د نیت د تصحیح یو مثال:

نیت صحیح کول چونکه اهمه مسئله ده، نو ځکه زه ستاسو په حضور کي په یو مثال سره دهغه وضاحت کوم.

علماؤ لیکلي دي: کچیري یو سړی کور جوړوي، او د حجرې په دیوار کي روښندان جوړوي، مګر نیت ئې دا وي: چې د دغه روښندان څخه به زما حجرې ته هوا او رونا

(۱) لسنن الکبري للبیهقي: حدیث نمبر ۱۸۹

Maktaba Tul Ishaat.com

راځي، نو دغه انسان خو به هوا او روڼا پیدا کړي، مګر ثواب ئې یوه ذره نسته، ځکه چې ده نیت د هوا او روڼا کړی وو، هغه ده پیدا کړو.

مګر یو دوهم سړی هم خپله حجره جوړوي، هغه بیا روښندان په دیوال کې پدې نیت لګوي: چې ماته به د دې روښندان څخه د آذان آواز را رسیږي، او زه به پر خپل وخت د لمانځه تیاري کوم.

نو علماؤو لیکلي دي: چې پر دغه عمل به ده ته الله تعالی اجر او ثواب هم ورکوي، او روڼا او تازه هوا به ده ته په مفته کې راځي.

دوهم مثال:

یا د دې یو بل مثال زه تاسو ته پیښوم: چې یو زنانه په کور کې سالن پخوي، کچیري د سالن پخېدلو په وخت کې دا یوه کاچوغه او به زیاتي ور واچوي.

نو علماؤو دا مسئله لیکلېده: چې څومره اوبه د سالن سره مناسب وي، او د کور د انسانانو لپاره کافي کېدلې د هغه څخه بعد دې یوه کاچوغه نوري ور واچولې.

پدې نیت باندي چې شاید زما کورته به میلمه راسي، یا به یو همسایه ته یو څه سالن ور واستوو. نو پدې نیت چې دې دغه یوه کاچوغه اوبه په سالن کې واچولې، نو الله تعالی به دې ته د میلمه لپاره د سالن پخولو ثواب ورکړي.

اوس تاسو دا ووایاست: چې هغه به کمه زنانه وي: چې دغه ثواب نسي پیدا کولای، بلکه ټولي زناني دغه ثواب پیدا کولای سي، لېکن د دین دعلم او د مسئلې د نه معلومات په وجه دا د دغه ثوابونو څخه محرومه او بې نصیبه پاته سي.

دودېدو څخه وروسته د مور او پلار کورته راتلل:

عام طور زناني د خاوند دکور څخه کله د مور او پلار کورته دهغوی د ملاقات لپاره راځي، اکثریت وخت بس د دوی دغه نیت وي: چې د مور او پلار ملاقات لره ورځم.

حالانکه په حدیث شریف کې راځي: چې د کمي زناني واده وسي، او دا د مور او پلار زیارت لره د مور او پلار کورته د خاوند د اجازت اخیستلو وروسته راځي، او په زړه کې ئې دا نیت وي: چې پر دې عمل به الله تعالی زما څخه راضي سي، نو پر هر قدم الله

Maktaba Tul Ishaat.com

تعالی سل(۱۰۰) نیکیاني ور کوي، او سل(۱۰۰) ئې ګناهونه معافوي، او په جنت کي سل(۱۰۰) درجې ور بلندوي.

او په حدیث شریف کي دا هم راځي: کچیري دا د مور او پلار کورته راسي، او د هغه و مخته د محبت په نظر وګوري، نو الله تعالی پر هر نظر دغه زناني ته د یو حج یا عمرې ثواب ور کوي.

صحابه وو د پیغمبر ﷺ څخه پوښتنه وکړه: چي اې دا الله نبي! کم سړی چي خپل مور او پلار ته بار بار د محبت او عقیدت په نظر سره ګوري، نو پیغمبر ﷺ په جواب کي ورته وویل: چي څومره واره ورته ګوري، الله تعالی د هغومره حجو او عمرو ثواب ور کوي.

موضوع ته اعاده:

نو پر حضرت فاطمة الزهراء رضی اللہ عنہا باندي د حضرت علي رضی اللہ عنہ په کور کې پیغمبر ﷺ د کور خدمت کښېښوی، او ورته وئې ویل: چي بچیه! ته به د کور دننه خدمت کوې، او حضرت علي رضی اللہ عنہ به د کور دباندي خدمت کوي.

نو دې مبارکي د حضرت علي رضی اللہ عنہ په کور کي خپله زندګي روانه کړه، چي هر څومره مشکلات راتلل، یا مسکنت وو، یا لوږه وه، هغه ئې په ډېره حوصله او صبر سره برداشتول.

د علي رضی اللہ عنہ په کور کي د فاطمة الزهراء حالت:

یو ځل حضرت علي رضی اللہ عنہ تولې ورځ د مزدورۍ په تلاش کي وګرځېدی، او د ورځي څه مزدوري ورته پیدا نسوه، مابنام دغسي خالي لاس کورته راغلی، او په کور کي هیڅ نسته.

نو حضرت فاطمة الزهراء رضی اللہ عنہا ته وایي: چي اې فاطمې! نن خو په کور کي څه نسته، زه به صبر وکړم، او ته به هم صبر وکړې، چونکه حسن او حسین دواړه ماشومان دي، هغه په صبر نه پوهیږي، نه معلوم چي هغه به نن څنګه صبر کړو.

آخر ورته وایي: اې فاطمې! ته ورسه! که درسول الله په کور کي څه وو، نو د دغه ماشومانو لپاره به ئې راوړې، چي د هغوی شپه په مارغه نس باندي تېره سي.

Maktaba Tul Ishaat.com

د مابنام د لمانځه څخه بعد پېغمبر ﷺ په خپله حجره کي پر نفل لمانځه باندي ولاړ دی، حضرت فاطمة الزهراء دروازه وټکوله، پېغمبر ﷺ لمونځ مختصر کړی، او ام ایمن ته ئې وویل: دغه د دروازې ټکول د فاطمې دی، الله تعالی دي خیر کړي، دا وخت خو د دې د راتللو نه وو، نه معلوم چې د کمي مجبوری په خاطر دا راغله، ته ورسه دروازه ور خلاصه کړه.

ام ایمن چې کله دروازه ور خلاصه کړه، نو حضرت فاطمة الزهراء رضی اللہ عنہا راغله، د پېغمبر ﷺ و حضورته کښېنستله، یو ساعت کی ئې د سترګو مبارکو اوښکي توی کړې، او بیا ئې پېغمبر ﷺ ته ویل: اې د الله رسوله! فرشتې خو به تسبیح وایي، او په هغه سره به د خپل ځان ګوزاره کوي، فاطمه به څنګه ګوزاره وکړي، چې نن څوهمه ورځ ده، چې د هغې نس ته یوه ګوله هم نده ورغلې.

او حسن و حسین وړې دي، ټوله ورځ راباندې ژاړي، د هغوی د خورک لپاره هم زما په کور کي څه نسته، آخر ئې د لاس تنها کي ور ښکاره کړې، لکه په روایت کي راځي:

.....جَاءَتْ فَاطِمَةُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَشْكُوْ مَجْلَ يَدَيْهَا﴾.(۱)

حضرت فاطمې پېغمبر ﷺ ته د لاس تنها کي ور ښکاره کړې، چې زه ټوله ورځ په دغه لاسو پر غرګي او شاځه باندي ور بشي کوتم، اې د الله رسوله! ټولي مدینې ته خادمان ور کول سوه، که فاطمې ته هم یو خادم ور کول سي، نو په دي کي به څه نقصان وي؟

پېغمبر ﷺ ورته وایي: بچیه! ته صبر وکړه، ستا د پلار منصب بادشاهت ندی، بلکه نبوت دی، چې تر څو پوري د مدینې ټولو کورو ته خادمان او مینځي رسېدلي نه وي، ستا د پلار کور ته نسي رسېدلای.

وروسته حضرت فاطمې د خپلو بچیانو د لوږې شکایت ورته وکړی، نو پېغمبر ﷺ ورته وایي: بچیه! زما په کور کي پنځه(۵) بُزې ولاړې دي، ستا خوښه ده، هغه در سره بیائې، او که د آخرت لپاره یو پنځه کلمات در وښیم، چې په هغه کي به ستا لپاره ډېره لویه نفع او ګټه وي.

حضرت فاطمة الزهراء رضی اللہ عنہا پدې باندي پوه سوله، چې زما پلار زما امتحان اخلي، نو دا نه ورته وایي: چې پلاره بُزې هم راکړه، او کلمې هم راوښیه، بلکه هغې ته منشا د

---

(۱) جامع الاصول في احادیث رسول للجزری: حدیث نمبر ۲۲۴۰

Maktaba Tul Ishaat.com

نبوت ور معلومه وه، چې زما د پلار مقصود امتحان اخیستل دي، نو ورته وایي: چې بس هغه پنځه دعاوي راوښیه، نو پېغمبر ﷺ ورته وایي: بچیه! چیکله لاس پورته کړې، دغه پنځه دعاوي وایي، دا به ستا لپاره د هر څه څخه بهتره دي.

.....يَا أَوَّلَ الأَوَّلِينَ وَيَا آخِرَ الآخِرِينَ وَيَا ذَا القُوَّةِ الْمَتِيْن وَيَا رَاحِمَ الْمَسَاكِيْن وَيَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِيْن﴾.

دغه پنځه دعاګاني وایه، دا ستا لپاره ډېره لویه ګټه او ثواب لري، دا مبارکه واپس را روانه سوه، چیکله راغله، نو حضرت علي رضي الله عنه ده کور په دروازه کي انتظار کوي، چیکله ئې دا ولیدله، ورته وایي: فاطمې! د بچو لپاره دي څه راوړل؟ دا مبارکه په جواب کي ورته وایي:

.....ذَهَبْتُ مِنْ عِنْدِكَ لِلدُّنْيَا وَأَتَيْتُكَ بِالْآخِرَةِ﴾.

اې علي! د دنیا په تلاش کي ولاړم، خو ستا کور ته مي آخرت راورساوی، حضرت علي رضي الله عنه ورته وایي:

.....خَيْرُ أَيَّامِكَ خَيْرُ أَيَّامِكَ﴾.(۱)

اې فاطمې! چې څومره زندګي الله تعالی در کړېوه، په هغه ټوله کي دي دا بهترینه ورځ ده، چیکله ستا مخ ته د دنیا او آخرت د دواړو ترتیب راغلی، نو تا دنیا پرېښوولە، او آخرت دي زما تر کوره راورساوی.

درې ورځي په لوړه:

چونکه د دې مبارکي د پېغمبر ﷺ سره ډېر محبت وو، نو دوهمه ورځ بیا پر داغه وخت د پېغمبر ﷺ کورته راغله، نو هغه ورته وایي: بچیه! څنګه راغلې؟ دې د خپل پرونې د کونج څخه یو څه د وربشو ډوډۍ د پېغمبر ﷺ و مخته پېش کړه.

ورته وایي: اې د الله تعالی رسوله! حضرت علي رضي الله عنه نن یو څه مزدوري کړېوه، او کورته ئې وربشي راوړې، هغه مي میده کړلې، او څلور(۴) ټوکوني مي ځني پاخه کړل، یو حضرت علي رضي الله عنه وخوړې، او یو مي حسن او حسین ته ور نیمی کړې، او یو یو سائل راغلی، هغه ته مي ورکړې.

---

(۱) جامع الاحادیث لجلال الدین السیوطي: حدیث نمبر ۳۲۲۲۷

Maktaba Tul Ishaat.com

او دغه زما حصه ده، چیکله مي مخته کښېښوله، اویوه ګوله مي ځني وکړله، په خدای قسم تر ستوني مي نه تېرېدله، په زړه کي مي دا راغله: چي نه معلوم! پېغمبر ﷺ به نن د خورک لپاره څه پیدا کړي وي، او کنه، نو هغه مي د تحفې په شکل دغه دی ستا حضور ته راورساوی، اې د الله تعالی رسوله! ته ئې را څخه قبول کړه.

پېغمبر ﷺ ورته وویل: اې فاطمې! زما دي د الله تعالی په ذات قسم وي:

.....أَمَّا إِنَّهُ أَوَّلُ طَعَامٍ دَخَلَ فَمُ أَبِيْكَ مُنْذ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ﴾.(۱)

دغه اوله ګوله ده، چي ستا د پلار خولې ته ورځي، د درو (۳) ورځو څخه، یعني: چي ما هم په دا درې ورځي څه نه دي خوړلي.

د حضرت فاطمة الزهرا رضی اللہ عنہا ناجوړي:

حضرت فاطمة الزهرا رضی اللہ عنہا د حضرت علي رضی اللہ عنہ په کور کي بیمار ه ده، پېغمبر ﷺ دهغه پوښتنې ته راځي، نو د دروازې څخه حال ور استوي، ورته وایي: بچیه! ته لږ پرده وکړه، زما سره د قریشو سردار عمران ابن حصین را سره دی، موږ به پوښتنې لره درسو.

دا مبارکه د دننه څخه حال ورته را استوي، چي اې د الله تعالی رسوله! په خدای قسم! زما په کور کي دومره ټکری نسته، چي زه ځان په پټ کړم، نو زه په څه باندي پرده وکړم.

پېغمبر ﷺ د خپلي وړې پټو ور استوي، ورته وایي: بچیه! ته یو ځل پدي کي ځان خوندي کړه، موږ به پوښتنه درباندي وکړو.

زموږ په عقیده کي به دا څومره ستړی کوروو: چي د زنانې د پردې لپاره ټکری نه وي، او د بچیانو د خورک لپاره ګوله نه وي، او په کور کي زنانه ناجوړه وي، د هغه لپاره څه علاج نه وي.

---

(۱) المعجم الکبیر للطبراني: حدیث نمبر ۷۵۰

Maktaba Tul Ishaat.com

لېکن په حقیقت کې زمونږ دغه عقیده عین جهالت دی، دا هغه کور وو: چې د دې زنانه د جنت د ټولو زنانو سرداره وه، او د دې بچي د جنت د ټولو بچیانو سرداران وو، او د دې د خاوند متعلق الله تعالی پر عرش دا لیکلي وو: "عَلِیٌّ اَسَدُاللهِ وَاَسَدُ رَسُوْلِهٖ" چې علي د الله تعالی او د الله تعالی د رسول ﷺ زمری دی.

چیکله پېغمبر ﷺ کنبېناستی، نو دا مبارکه په پټو کې پېچلې د حجرې په کونج کې ناسته ده ژاړي، پېغمبر ﷺ پوښتنه ورباندې کوي، دا جواب نسي ورکولای.
پېغمبر ﷺ ورته وایي: بچیه! ولې ژاړې؟ دا مبارکه په ژړا کې ورته وایي: اې د الله تعالی رسوله! په کور کې بېمارې ده، د علاج بندوبست نسته، او بچي وږې دي، د هغوی د خورک بندوبست نسته، او په کور کې زیات مسکنت دی، دا ټول برداشت کولای سم، خو یوه خبره مې ډېره ژړوي، او هیڅ مې په برداشت کې نه راځي.

هغه دا: چې ستاسو غوندې عزتمند مېلمانه زما کورته راغلو، او زما په کور کې دومره څه نسته، چې ستاسو و مخته ئې کښېږدم، دا خبره هیڅ رقم نسم برداشت کولای.
پېغمبر ﷺ و ځان ته را نږدې کړه، او پخپله غېږ پورې ئې ونیوله، او د دې پر ژړا د پېغمبر ﷺ په ستر ګو کې هم اوښکې راغلې.
ورته وایي: بچیه! که ستا په کور کې لوږه ده، ستا د پلار په کور کې هم لوږه ده، زما د الله تعالی په ذات قسم وي: چې زما نس ته هم نن دریمه ورځ ده، چې ګوله نده ور داخله سوې.

آخر ورته وایي
.....عَرَضَ عَلَيَّ رَبِّيْ لِيَجْعَلَ لِيْ بَطْحَاءَ مَكَّةَ ذَهَبًا.
الله تعالی دا پیغام راکړی: چې د مکې ټوله غرونه به درته سره زر کړم، چې ستا مالي کفایت به په کېږي.

Maktaba Tul Ishaat.com

.....قُلْتُ لَا يَارَبِّ وَلَكِنْ أَشْبَعُ يَوْمًا وَأَجُوْعُ يَوْمًا﴾.

ما الله تعالی ته دا عرض پیش کړی: یا الله تعالی داسي ژوند غواړم: چې یوه ورځ وږی یم، او یوه ورځ مو ړیم.

.....فَإِذَا جُعْتُ ضَرَعْتُ إِلَيْكَ وَذَكَرْتُكَ وَإِذَا شَبَعْتُ شَكَرْتُكَ وَحَمِدْتُكَ﴾.(۱)

په کمه ورځ چې وږی سم، نو تاته به خپله عاجزي پیش کړم، او هم به تا یاد کړم، او چې په کمه ورځ مو ړیم، نو په هغه ورځ به ستا شکر او حمد ادا کړم.

هغه ځکه چې زما په امت کي به اکثر خلک فقیران راځي، د هغوی په کورو کي به د بچیانو لپاره نفقه نه وي، او نه به د اغوستلو لپاره جامه وي، او نه به د بیماری په وخت کي د علاج څه بندوبست وي، نو د هغوی به دغه تسلي وي، چې دغه حالات که نن پر موږ دي.

نو دا حالات د پیغمبر ﷺ په کور کي هم تېر سوي دي، نو په دغه حوصله به ئې دوی برداشت کوي.

نو حضرت فاطمة الزهراء رضی اللہ عنہا د حضرت علي رضی اللہ عنہ په کور کي په ډېر صبر او برداشت سره زندګي تېره کړله، او پیغمبر ﷺ به د ډې مبارکي ته همېشه دعاګاني کولې، او هم به پیغمبر ﷺ ته ډېره ګرانه وه.

الله تعالی دي زموږ زنانو ته د حضرت فاطمة الزهراء رضی اللہ عنہا پر نقشه باندي زندګي ور نصیب کړي، او که به چیري دهغوی په کورو کي مسکنت او سخت حالات وي.

(۱) سنن ترمذي: حدیث نمبر ۲۳۲۷

Maktaba Tul Ishaat.com

نو الله تعالی دي ئې د حضرت فاطمة الزهراء رضي الله عنها د زندګۍ اوږدلو په حوصله باندي د برداشت کولو توفیق ور نصیب کړي، او الله تعالی دي دغه مذاکره پخپل دربار کي قبوله او مقبوله وګرځوي.

آمِيْن يَا رَبَّ العَالَمِيْن

وَصَلَّى اللهُ تَعَالى عَلى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَّآلِهِ وَ اَصْحَابِهِ اَجْمَعِيْنَ.

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم اللہ الرحمن الرحیم

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الایہ)

د محرم د میاشتي فضائل

(بیان)

مولوی اطیع اللہ صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الھاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر: الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب

مقام: جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن

اشاعت: اول

تاریخ: ۲ جمادی الاولیٰ ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲

تعداد: ۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم الله الرحمن الرحيم

إِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَاَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿ إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللّٰهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللّٰهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ﴾.(١)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ : ﴿لَمَّا صَامَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ يَوْمَ عَاشُورَاءَ وَأَمَرَ بِصِيَامِهِ قَالُوا : يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنَّهُ يَوْمٌ تُعَظِّمُهُ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى ، فَقَالَ : فَإِذَا كَانَ عَامُ الْمُقْبِلِ إِنْ شَاءَ اللّٰهُ صُمْنَا الْيَوْمَ التَّاسِعَ. قَالَ : فَلَمْ يَأْتِ الْعَامُ الْمُقْبِلُ حَتّٰى تُوُفِّيَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ.﴾.(٢)

آمَنْتُ بِاللهِ صَدَقَ اللهُ مَوْلٰنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُوْلُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلٰى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

دمحرم د میاشتي متعلق یو څو خبري:

محترمو حاضرینو! د محرم الحرام میاشته شروع سوې ده، دا د اسلامي کال اوله میاشته ده، ځکه اسلامي کال دوولس(۱۲) میاشتي دی، چې د هغې اوله میاشت د محرم الحرام ده، او آخره میاشته ئې د ذوالحجې ده.

هسې خو دغه دوولس(۱۲) میاشتي تولي الله تعالی هغه وخت پیدا کړي دي، چې کله ئې سمان او ځمکه پیدا کول، خو په دغه دوولس(۱۲) میاشتو کې څلورو(۴) میاشتو ته الله تعالی خاص فضیلت ورکړی دی، چې هغه ته الله تعالی "اشهر الحرم" ویلې دي، په تولو میاشتو کې د هغوی درجه ډېره لوړه ده.

---

(١) سورة التوبه: آیت نمبر ٣٦

(٢) رواه مسلم بحواله مشكوة: صفحه نمبر ٢٨٠

Maktaba Tul Ishaat.com

څلورو (۴) محترمي میاشتي:

به دغه څلورو میاشتو کي دري (۳) میاشتي پر لړه پسي او مسلسلي راځي:

۱. ذوالقعده.

۲ ذوالحجه.

۳. محرم الحرام.

۴ او یوه میاشته جلا ده، چي هغه "رجب المرجب" ده.

د حضرت آدم علیه السلام څخه ونیسي، د پیغمبر صلی الله علیه وسلم تر زمانې پورې چې څومره شریعتونه الله تعالی د آسمان څخه را نازل کړیدي، په هر شریعت او د هر نبي په زمانه کي دغه څلورو (۴) میاشتو ته قدر او احترام ورکول سوی دی.

د دې میاشتو د احترام مطلب:

د احترام او حرمت مطلب دا دی: چې پدې څلورو (۴) میاشتو کي انسان د الله تعالی عبادت وکړي، او وخت په نیکو اعمالو کي تېر کړي، او خپل ځان د ګناهونو څخه وساتي.

په دغو میاشتو کي پدې څلورو (۴) میاشتو کي جنګ او جدال کول، حتی چې د کفارو سره جهاد کول هم حرام او منع وو، د کال په اتو (۸) میاشتو کي جهاد کېدلای سو. لېکن پدې څلورو (۴) میاشتو کي الله تعالی انسانان د جهاد څخه هم منع کړي وو، د دې څخه هم دا معلومیږي: چې الله تعالی دغه میاشتو ته څومره قدر او احترام ورکړی دی.

پیغمبر صلی الله علیه وسلم چیکله دنیا ته راغلی، د ده په شریعت کي هم د دغه میاشتو احترام باقي وو، لکه پدې آیت کي هم دا خبره الله تعالی بنکاره کړیده.

البته د پیغمبر صلی الله علیه وسلم په شریعت کي بیا وروسته هغه د جهادي منعي حکم منسوخه ګرځېدی، او پدې میاشته کي الله تعالی دې امت ته د جهاد کولو اجازت ورکړی دی.

Maktaba Tul Ishaat.com

بلکه که سړی اسلامي تاریخونه وګوري، چي الله تعالی مسلمانانو ته کم فتوحات ور کړیدي، اکثر په دغه میاشتو کي راغلي دي، لکه زموږ او ستاسو په علاقو کي اوسني فتوحات هم زه د دې میاشتي او د دې ورځو برکت بولم.

نو چي کم سړی پدې میاشته کي و نیکو اعمالو او عباداتو ته متوجه سي، او هم د ګناهونو څخه د حفاظت پوره اهتمام وکړي، نو هیڅ بعیده نده: چي الله تعالی به د کال په باقي اتو (۸) میاشتو کي هم و ده ته زیات د نیکو اعمالو توفیق ور کړي، او هم به ئې په باقي اتو (۸) میاشتو کي د ګناهونو څخه حفاظت ور نصیب کړي.

دې ورځي ته ولي عاشورا وایي؟

فقیه ابو لیث سمرقندي رحمه الله علیه فرمایلي دي: چي د دې ورځي د نامه اینبوولو وجهي علماؤ مختلفي بیان کړیدي، یوه وجه خو دا: چي دا د محرم د میاشتي لسمه (۱۰) ورځ ده، او لسو (۱۰) ته په عربي کي عاشورۂ وایي، نو ځکه د دې ورځي نوم هم عاشورا مسمّی سو.

بعضو نورو علماؤ بیا لیکلي دي: چي پدې ورځ کي الله تعالی لسو (۱۰) انبیاء علیهم السلام ته لس (۱۰) کرامتونه ور نصیب کړیدي:

۱. حضرت آدم علیه السلام ته الله تعالی په جنت کي زندګي ورکړه، خو دا ئې ورته وویل: چي دغه خاص درختي ته به نه ور نزدې کیږې.
شیطان جنت لره ورغلی، او ده ته ئې د هغه درختي د خوړلو وسوسه ور واچوله، د درختي د خوړلو څخه وروسته د جنت څخه الله تعالی را ویاستی، ده پر دغه خپله خطا باندي دري سوه (۳۰۰) کاله الله تعالی ته ژړا وکړه، او هم ئې دهرش (۳۰) ځله پیدل پر بیت الله باندي حج وکړی، د هغه څخه وروسته ئې الله تعالی په دغه ورځ د عاشورا د ده توبه قبوله کړه، نو د دتوبې قبولیت لوی کرامت وو، چي الله تعالی په دغه ورځ ده ته ور نصیب کړی.

۲. حضرت ادریس علیه السلام ته الله تعالی لوړ مقام ورکړی، لکه الله تعالی قرآن کریم کي وایي:

Maktaba Tul Ishaat.com

.....وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا﴾.(۱)

موږ ادریس علیه السلام لوړ مقام ته پورته کړی.

د روایاتو څخه معلومیږي: حضرت ادریس علیه السلام په دنیا کې یو فرشته ملګري در لوده یوه ورځ ده پوښتنه ځني وکړه: چې زما مرګ به کله راځي، نو هغې ورته وویل: چې د دې معلومات به د حضرت عزرائیل علیه السلام څخه وکړو، نو ادریس علیه السلام ئې د ځان سره روان کړی، په څلورم(۴) آسمان باندې دوی لره حضرت عزرائیل علیه السلام په مخه ورغلی، نو هغه فرشتې د ادریس علیه السلام د ژوند پوښتنه ځني وکړه، نو حضرت عزرائیل علیه السلام ورته وویل: چې د ادریس علیه السلام د روح اخیستلو لپاره خو زه اوس دا یم روان یم.

نو هلته حضرت عزرائیل علیه السلام د ده روح قبض کړی، او الله تعالی ده ته دوباره په څلورم(۴) آسمان کې ژوند او استوګنه ور نصیب کړه.(۲)

اوس دغه ورځ چې د ده روح قبض کېدی، او بیرته الله تعالی ژوند ور کاوی، او هم ئې په آسمانو کې زندګي ور نصیب کړه دغه ټول کرامتونه د عاشورې په ورځ باندې وو.

۳. حضرت نوح علیه السلام چیکله قوم ته ډېره زیاته زمانه دعوت وکړی، په هغه کې ډېرو کمو انسانانو پر ده باندې ایمان راوړی، او چیکلې دی ناامیده سو، نو ئې د الله تعالی په حضور دا غوښتنه وکړه:

.....وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا﴾.(۳)

یا الله! د مځکې پر مخ د دې کافرانو څخه یو کلی هم مه پرېږده، یعنې ټوله هلاک کړه.

الله تعالی حضرت نوح علیه السلام ته امر وکړی: چې ته زموږ په نګراني کې یو کښتی جوړه کړه، چیکله کښتی جوړه سوه، نو حضرت نوح علیه السلام د هغه

---

(۱) سورة مریم، آیت نمبر ۵۷

(۲) حاشیه جلالین شریف، سورة مریم، آیت نمبر ۵۷

(۳) سورة نوح: آیت نمبر ۲۶

Maktaba Tul Ishaat.com

مسلمانانو ملګرو او د یوې یوې جوړې حیوانانو او مرغانو او د مځکې د ټولو حشراتو سره کښتی ته پورته سول.

او د مځکې ټوله سر الله تعالی په اوبو ونیوی، د دغه کښتی د مخلوقاتو څخه سوا نور ټول پر مځکه باندې په اوبو کې غرق سول، او دغه کښتی شپږ(۶) میاشتې د اوبو پر سر ګرځېدله، شپږ(۶) میاشتې وروسته الله تعالی پر "جودي" غره باندې ودروله، نو په کمه ورځ چې کښتی ودرېده، او نوح علیه السلام ته الله تعالی نجات ور نصیب کړی، نو دغه کرامت هم د عاشورې د ورځې برکت وو، یعني دغه هم د عاشورې ورځ وه.

۴. حضرت ابراهیم علیه السلام ته الله تعالی په یو "بت پرسته" کورنۍ کې ژوند ورکړی، او بیا ډېر لوی امتحانات ور باندې راغلل، او ده په هغه کې ډېر زیات استقامت وکړی، د هغه په برکت الله تعالی ده ته د ابوالانبیاء او شجر الانبیاء لقب ورکړی، او چې د ده په نسل کې الله تعالی لس زره(۱۰۰۰۰) انبیاء کرام پیدا کړل، نو د ده پیدا کېدل، او هم الله تعالی ده لره دخپل ځان خلیل جوړول، او بیا د نمرود د اور څخه خلاصېدل، دا ټول کرامتونه د عاشورې په ورځ وو.

۵. حضرت داؤد علیه السلام دالله تعالی ډېر غوره نبي وو، یوه ورځ یو دوه(۲) کسانو خپله دعوه ورته راوړله، چې یو د پسو مالک وو، او بل د کښت مالک وو، چې د پسو د مالک حیواناتو د هغه بل کښت ټول پېولی وو، نو حضرت داؤد علیه السلام فیصله ورکړه، چې پسونه ټول د کښت د مالک سو، او د پسو مالک د هر څخه خلاص سو.

دوی چیکله راوتل، نو په لاره کې سلیمان علیه السلام د فیصلې پوښتنه ځني وکړه، نو دوی چیکله هغه صورتحال ورته بیان کړی، نو هغه بیا فیصله داسې وکړه: چې پسونه دي في الحاله د کښت مالک بوزي دهغه د شیدو او د وړیو ټول منافع دي دی اخلي، او د پسو مالک دي، د ده په کښت کې محنت وکړي، چیکله کښت بیرته خپل زاړه حالت ته ورسېدی، نو د پسو و مالک ته دي خپل پسونه ورکړي، او دی دي خپل کښت واخلي.

Maktaba Tul Ishaat.com

چونکه د دواړو انبیاؤو فیصله په اجتهاد وه، او یا د وحي په ذریعه وه، خو ثاني ناسخه او اوله فیصله منسوخه سوه، خو دا د داؤد علیه السلام یو قسم خطا وه. او په بعضو روایاتو کي بیا د حضرت داؤد علیه السلام په بل شکل باندي خطا ذکر سوې ده، خو بهرحال د حضرت داؤد علیه السلام چې هره خطا وه، خو الله تعالی ئې د هغې خطا څخه توبه قبوله کړه، او د ده د توبې د قبولیت ورځ هم [illegible] مبارکه ورځ وه.

٦. حضرت عیسی علیه السلام ته الله تعالی بغیر د پلاره وجود ورکړی، چې دا د الله تعالی د قدرت یوه لویه نښانه وه.

او زموږ عقیده دا ده: چې الله تعالی دی آسمانو ته پورته کړی دی، او اوس په آسمانو کي ژوند لري، که څه هم د صلیبیانو دا عقیده ده: چې دی پر سولۍ باندي په دار سوی دی، خو د ده د آسمانو ته پورته کېدلو کرامت هم الله تعالی د عاشورې په ورځ ورکړی دی.

٧. حضرت موسی علیه السلام ته الله تعالی د فرعون د مقابلې امر کړی دی، او حضرت موسی علیه السلام دیرش (٣٠) کاله مسلسل په مصر کي د فرعون مقابله وکړه، چې کله هغه د ده په مقابله کي د زور لار خپله کړه، نو ده او بني اسرائیلو ته الله تعالی د "قلزم" د دریاب څخه نجات ورکړی، او فرعون د خپل قوم قبطیانو سره د "قلزم" په دریاب کي غرق سول، نو د موسی علیه السلام نجات او د فرعون غرقېدل هم د عاشورې په ورځ باندي وو.

٨. حضرت یونس علیه السلام د الله تعالی د اجازت څخه بغیر د خپل قوم څخه وواتی، او بیا "دریاب" ته ورغلی په دې نیت: چې د کښتۍ په ذریعه د خپل قوم څخه ولاړ سي، او بل طرفته خپله زندګي تېره کړي، نو الله تعالی دی د ماهي په نس کي واچاوی، اوس روایات ډېر مختلف دي: چې د ماهي په نس کي ده څومره وخت تېر کړی، بهر حال چې په کمه ورځ الله تعالی ده ته د ماهي د نس څخه نجات ورکړی، یعني دی د ماهي د نس څخه الله تعالی راویاستی، دا هم د عاشورې ورځ وه.

Maktaba Tul Ishaat.com

۹. حضرت سلیمان علیه السلام ته الله تعالی ډېر عظیم بادشاهت ورکړی وو، چې تر هغه بادشاهت لاندي انسانان او جنات ټوله وو، او ده ته په هغه بادشاهت کي الله تعالی پر هوا باندي د تللو لپاره تخت ورکړی، چې د یو سهار مزل ئې د یوې میاشتي وو، او د یو ماښیګر مزل ئې هم د یوې میاشتي وو، نو دغه سلطنت ورکول او دغه کرامت د سلیمان علیه السلام په نصیب کېدل، هم د عاشورې په ورځ وو.

۱۰. د یو روایت مطابق د پېغمبر صلی الله علیه وسلم پیدائش هم د عاشورې په ورځ باندي سوېدی.(۱)

د عاشورې د نامه بله وجه:

د بعضو نورو علماؤو وینا ده: چې دې ورځي ته ځکه عاشوره وایي: چې الله تعالی دې امت ته کم فضیلتونه ورکړي دي، د دې ورځي فضیلت ئې لسم(۱۰) دی.

۱. اول فضیلت د "رجب" میاشته ده، چې الله تعالی د دې امت لپاره دعزت او شرافت ذریعه جوړه کړېده، او د دې فضیلت پر نورو میاشتو باندي داسي دی: لکه د دې امت فضیلت چې پر نورو امتو باندي دی.

۲. د "شعبان" میاشته ده، چې دا هم د دې امت لپاره د لوی فضیلت ذریعه ده، او په روایاتو کي راځي: چې د شعبان د میاشتي فضیلت پر نورو میاشتو باندي داسي دی: لکه د نبي اکرم صلی الله علیه وسلم فضیلت پر نورو انبیاؤو باندي چې څومره دی.

۳. او د "رمضان المبارک" میاشته ده، چې په هغه کي یو نفلي عبادت الله تعالی په فرضي عبادت شماري، او فرضي عبادت یو په اویا(۷۰) باندي بنده ته ور شماري.

او د هغه فضیلت پر نورو میاشتو باندي داسي دی: لکه د الله تعالی فضیلت پر ټوله مخلوق باندي.

---

(۱) تنبیه الغافلین (پښتو): صفحه نمبر ۳۱۰

Maktaba Tul Ishaat.com

۴. د لیلة القدر شپه ده، چې کم چاته الله تعالی دهغه یوې شپې عبادت ور نصیب کړي، نو د ده په عملنامه کې تر زر (۱۰۰۰) میاشتې زیات عبادت لیکل کیږي، چې دهغه مقدار غالباً څلور اتیا (۸۴) کاله شا او خوا رائي.

۵. د کوچني اختر ورځ ده، چې هغه د مسلمانانو د اجرت او د مزدورۍ ورځ ده، چې په هغه ورځ کې الله تعالی د بندګانو په ذریعه پر ملائکو باندې فخر کوي، او الله تعالی بندګانو ته وایي: اې زما بندګانو! زما څخه غوښتنه وکړئ، زمادي په خپل عزت او جلال قسم وي: چې نن ورځ تاسو زما څخه د دین او دنیا متعلق څه غواړئ، زه به هغه تاسو ته درکوم.

٦. د ذوالحجې لس (۱۰) مبارکې ورځې دي، چې د هغوی هره شپه د لیلة القدر سره برابره ده، او په هغه کې الله تعالی ته عبادت کول تر هر وخت زیات محبوب او خوښ دی.

۷: دعرفات ورځ ده، چې ددې ورځې روژه نیول، د دوو (۲) کالو د ګناهونو کفاره جوړیږي، او پر یوه روژه باندې الله تعالی انسان ته د سلو (۱۰۰) غلامانو آزادولو او هم د سلو (۱۰۰) اوښانو قربانولو او د سلو (۱۰۰) آسانو مجاهدینو ته د برابرولو ثواب ورکوي.

او د اتم په ورځ دغه ثواب د سلو (۱۰۰) پر ځای زرو (۱۰۰۰) ته رسیږي، او دعرفات د روژې نیولو په وجه دغه ثواب دوو زرو (۲۰۰۰) غلامانو آزادولو او دوو زرو (۲۰۰۰) اوښانو قربانولو او دوو زرو (۲۰۰۰) آسانو مجاهدینو ته ور کولو ته رسیږي.

۸. د قربانۍ ورځ ده، چې د ابراهیم علیه السلام یادګار دی، او پر هر بهبنته ئې الله تعالی د انسان په علمانامه کې نیکي جمعه کوي.

۹. د جمعې مبارکه ورځ ده، چې د ټولو ورځو سرداره ده، او پدې کې یو ګړی داسې رائي: چې الله تعالی د بنده هره دعا د دنیا او که د آخرت قبلوي ئې.

۱۰. د عاشورې ورځ ده، چې د دې ورځې روژه د یو کال د ګناهونو کفاره ده.

Maktaba Tul Ishaat.com

غرض دا: چي په دې ورځو کي کم فضیلتونه دي، چي الله تعالی د امت دګناهونو د کفارې ذریعه جوړ کړي دي، په هغوی کي لسم(۱۰) فضیلت د عاشورىٰ ورځ ده، چونکه دا لسم فضیلت دی، نو په دې وجه و دې ته د عاشورې ورځ وایي.

د عاشورې دورځي اعمال:

اول عمل د عاشورىٰ په ورځ دا دی: که چیري د انسان همت وي، نو روژه نیول، په تېرو شریعتو کي د عاشورې د ورځي روژه فرض وه، او د اسلام د دین په ابتداء کي هم چي کله د روژې د میاشتي فرضیت لا نه وو راغلی، د عاشورې روژه فرض وه.

چي کله الله تعالی د روژې د میاشتي روژې پر انسانانو فرض کړلې، نو د عاشورې د ورځي د روژې فرضیت منسوخه سو، البته د دې استحباب او لوی ثواب او د دې سنت والی اوس هم پاته دی.

لکه د حضرت عبد الله بن عباس رضي الله عنهما څخه هم یو روایت رانقل سوی دی:

.....أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ قَدِمَ الْمَدِيْنَةَ فَوَجَدَ الْيَهُوْدَ صِيَامًا يَوْمَ عَاشُوْرَاءَ فَقَالَ لَهُمْ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ: مَا هَذَا الْيَوْمُ الَّذِي تَصُوْمُوْنَهُ ؟ فَقَالُوا : هَذَا يَوْمٌ عَظِيْمٌ : أَنْجَى اللهُ فِيْهِ مُوْسَى وَقَوْمَهُ وَغَرَّقَ فِرْعَوْنَ وَقَوْمَهُ فَصَامَهُ مُوْسَى شُكْرًا فَنَحْنُ نَصُوْمُهُ فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ : فَنَحْنُ أَحَقُّ وَأَوْلَى بِمُوْسَى مِنْكُمْ فَصَامَهُ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ وَأَمَرَ بِصِيَامِهِ﴾.(۱)

پېغمبر صلى الله عليه وسلم چي کله مدینې منورې ته راغلی، نو یهودو به د عاشورې د ورځي روژه نیوله، پېغمبر صلى الله عليه وسلم د هغوی څخه پوښتنه وکړه، چي تاسو د دې ورځي روژه ولي نیسئ؟

هغوی په جواب کي ورته وویل: چي دا ډېره عظیمه ورځ ده، الله تعالی په دې ورځ موسی علیه السلام او د ده قوم بني اسرائیلو ته نجات ورکړی دی، او فرعون او د هغه قوم ټې غرق کړی دی، او موسی علیه السلام د شکر په طریقه د دې ورځي روژه نیولې ده، نو موږ هم د ده د اتباع په خاطر د دې ورځي روژه نیسو.

Maktaba Tul Ishaat.com

پېغمبر ﷺ ورته وفرمایل: چې مونږ خو تر تاسو موسی علیه السلام ته ډېر قریب یو، نو مونږ د دې حقداره یو: چې باید روژه ونیسو، نو ده به په خپله هم روژه نیوله، او صحابه وو ته به ئې هم د روژې نیولو تاکید کاوی.

د حضرت عائشې مبارکې وینا ده: چې قریشو به د جاهلیت په دور کې دعاشورې د ورځې روژه نیوله، او پېغمبر ﷺ هم په مکه مکرمه کې د دې ورځې روژه نیوله، چې کله دی مبارک مدینې منورې ته راغلی، او پر ده د رمضان المبارک روژې فرض سوې، نو ده به فرمایل: چې ما خو تاسو ته دعاشورې د ورځې د روژې نیولو حکم کاوی، اوس درته اختیار دی: که ئې څوک نیسي، خو ښه خبره ده، او که ئې نه نسي، نو پر ده باندې څه ملامتیا نسته.

حضرت جابر رضی الله عنه یو روایت رانقل کوي:

.....كَانَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ يَأْمُرُ بِصِيَامِ يَوْمِ عَاشُوْرَاءَ وَيَحُثُّنَا عَلَيْهِ وَيَتَعَاهَدُنَا عِنْدَهُ فَلَمَّا فَرِضَ رَمَضَانُ لَمْ يَأْمُرْنَا وَلَمْ يَنْهَنَا عَنْهُ وَلَمْ يَتَعَاهَدْنَا عِنْدَهُ ﴾.(۱)

نبي کریم ﷺ به مونږ ته د عاشورې د ورځې د روژې نیولو حکم کاوی، او مونږ به ئې پر هغه باعث کول، او هم به ئې مونږ ته د دغه روژې ډېر تاکید کاوی.

چې کله د رمضان المبارک روژې فرض سوې، نو بیا به ده مونږ ته نه د نیولو حکم کاوی، او نه به ئې ځني منع کول.

د عاشورې د ورځې د روژې فضیلت:

فقیه ابو لیث سمرقندي رحمه الله علیه په خپل سند سره د حضرت ابن عباس رضی الله عنه روایت کوي: چې پېغمبر ﷺ به فرمایل:

کوم څوک چې د عاشورې د ورځې روژه ونیسي، الله تعالی به هغه ته د زرو (۱۰۰۰) فرشتو د اعمالو کولو ثواب ورکوي.

او چې څوک د عاشورې د ورځې روژه ونیسي، هغه به د لس زره (۱۰۰۰۰) حج کونکو او عمره کونکو ثواب پیدا کړي، او هم به الله تعالی د لس زرو (۱۰۰۰۰) شهیدانو مرتبه ورکړي.

(۱) مشکاة المصابیح للتبریزي: حدیث نمبر ۲۰۶۹

Maktaba Tul Ishaat.com

او چي څوک د عاشورې په ورځ د یو یتیم پر سر لاس ور تیر کړي، الله تعالی به د هر ورېښته په عوض کي ده ته درجه ور بلنده کړي.

او چي څوک د عاشورې په مانښام د یو مسلمان د روژمات بندوبست وکړي، هغه داسي دی: چي ټوله امت محمدیه ﷺ ته په مارې نس د ډوډۍ بندوبست وکړي.

صحابه وو د پیغمبر ﷺ څخه عرض وکړی: اې د الله تعالی رسوله! ایا الله تعالی د عاشورې ورځي ته پر ټولو ورځو فضیلت ور کړی دی؟ ده مبارک په جواب کي ورته وویل: هو، هغه ځکه چي الله تعالی آسمانونه او مځکي د عاشورې په ورځ پیدا کړي دي، غرونه او دریابو نه، لوح او قلم، جنت او جهنم، آدم او هوا علیهما السلام ئې هم په دغه ورځ پیدا کړي دي.

نو دا ډېره مبارکه ورځ ده، او د زیات ثواب پیدا کولو یو موقع ده، چي کوم چاته الله تعالی همت ور کړی وي، نو باید په دې ورځ باندي روژه ونیسي.

ځکه چي په متعدد و احادیثو کي د دغه روژې زیات فضیلت راغلی دی، چي د هغه خلاصه دا ده:

چي پیغمبر ﷺ فرمایلي دي: چي کوم سړی د عاشورې د ورځي روژه ونیسي، زما د الله تعالی د رحمت څخه امید دی: چي الله تعالی به د ده د تېر یو کال ګناهونه ور معاف کړي.(۱)

دوې روژې نیول:

خو لېکن یوه خبره ضروري ده: هغه دا: چي پکار دا ده: چي انسان کم از کم دوې(۲) روژې ونیسي، یوه ذ نهم د ورځي، او دوهمه د لسم د ورځي، یا یوه د لسم د ورځي، او دوهمه د یوولسم د ورځي.

لکه د پیغمبر ﷺ په بعضو احادیثو کي دې ته ضمناً اشاره سوې ده: حضرت عبدالله ابن عباس یو حدیث د پیغمبر ﷺ څخه په دغه باره کي رانقل کړی دی:

---

(۱) تنبیه الغافلین: صفحه نمبر ۳۰۹

Maktaba Tul Ishaat.com

.....حِيْنَ صَامَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ يَوْمَ عَاشُوْرَاءَ وَأَمَرَ بِصِيَامِهِ قَالُوْا : يَا رَسُوْلَ اللهِ إِنَّهُ يَوْمٌ يُعَظِّمُهُ اَلْيَهُوْدُ وَالنَّصَارَى . فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ : لَئِنْ بَقِيْتُ إِلَى قَابِلٍ لَأَصُوْمَنَّ التَّاسِعَ ﴾.(۱)

چیکله پیغمبر ﷺ د عاشورې د ورځي روژه ونیوله، نو صحابه وو پوښتنه ځني وکړه: چې اې د الله تعالی رسوله! یهود او نصاری د دغه ورځي ډېر زیات تعظیم کوي.

پیغمبر ﷺ ورته وفرمایل: که چیري ماته الله تعالی تر را روان کاله پوري ژوند رانصیب کړی، نو زه به د عاشورې د ورځي سره د نهم د ورځي روژه هم نیسم.

بهر حال: پیغمبر ﷺ په را راوان کال کي د لسم د ورځي سره د یوې بلي روژې نیولو اراده در لودله، چي هغه بعضي روایاتو د نهم ورځ او بعضو بیا د یوولسم ورځ ذکر کړېده.

لېکن په را روان کال د ربیع الاول په میاشته کي پیغمبر ﷺ د دنیا څخه رخصت سو، او یوه زیاته روژه ئې نه ونیوله.

نو ځکه علماء کرامو دا لیکلي دي: چې ښه خبره دا ده: چې کوم څوک د محرم د ورځي روژه نیسي، نو دي یوه بله هم ور سره ونیسي، هغه بیا د ده خوښه ده، د نهم د ورځي یا د یوولسم د ورځي روژه دي ور سره ملګري کړي.

او دا افضل عمل دی، ځکه یوازي د عاشورې د ورځي روژه نیول، علماؤو مکروه تنزیهي او خلاف اولی علماؤو لیکلې ده.

لېکن که چیري د چا همت کم وي، بس! د دغه یوې ورځي روژه دي ونیسي، چي بالکل د دغه ثواب څخه محروم او بې نصیبه پاته نه سي.

د دوو (۲) روژو نیولو حکمت:

علماء کرامو دا لیکلی دی: چي د پیغمبر ﷺ په عبادت کي هم د نورو قوموسره مشابهت خوښ نه وو، ځکه یهودو یوه روژه نیوله، نو د ده دا خوښه نسوه، چي مسلمان دي هم یوه روژه ونیسي، او د یهودو سره دي مشابهت وکړي.

---

(۱) مشکاة المصابیح للتبریزي، حدیث نمبر ۲۰۴۱

Maktaba Tul Ishaat.com

دا ډېره د فکر خبره ده: چې پېغمبر ﷺ په یو نیک عمل کې هم د نورو قومونو سره مشابهت نه خوښوی، نو زمونږ پر حال دي الله تعالی رحم وکړي، مونږ خو نن په لباس بلکه د زندګۍ په اکثرو خبرو کې د هغوی سره مشابهت کوو.

ډېر ځله زمونږ د سر ورېښتان او ږیره او زمونږ لباس د پتلون او ټائي په شکل ټوله دهغوی د مشابهت په وجه په دغه شکل وي، او مونږ په دغه کې ډېره لا وباله زندګي تېره وو، هسي نه: چې د قیامت په میدان کې دغه زمونږ د پېغمبر ﷺ د شفاعت څخه د محرومۍ ذریعه و ګرځي.

د عاشورې په ورځ پخپل کور کې وسعت:

دوهم عمل ددغه ورځي: لکه د یو ضعیف حدیث څخه ثابت دی: چې کوم سړی د خپل کور پر انسانانو په نفقه کې فراخي راولي، نو الله تعالی به په ټوله کال کې د ده په رزق کې برکت ور واچوي.

لکه زمونږ د عامو بزرګانو هم په دې باره کې تصریحات راغلي دي، او هغوی خپلې تجربې ذکر کړي دي.

حضرت محمد بن میسره رحمۃ اللہ علیہ فرمایلي دي: مونږ اورېدلي دي: چې څوک پر خپل اولاد په نفقه او خورک کې فراخي وکړي، الله تعالی به ټوله کال د هغه لپاره رزق فراخ راواستوي.

ځکه دا په آسمانو کې د رزق د لیکلو ورځ ده، نو چې کله په دې ورځ پر مځکه د انسان رزق د فراخۍ په شکل باندي استعمال سي، نو الله تعالی به را راوان ټوله کال رزق دغسې فراخ او وسیع ور لره ولیکي.

حضرت سفیان ثوري رحمۃ اللہ علیہ لیکلي دي: چې مونږ په دغه خبره باندي بار بار تجربه کړې ده: او دا خبره مو یقیناً صحیح او صادقه پیدا کړې ده.

یو ځو اهم هدایات:

نو دغه خبره خو د پېغمبر ﷺ په احادیثو ثابته ده، خو البته په دې کې په بعضو خبرو سر خلاصول ضروري دي:

Maktaba Tul Ishaat.com

۱. اول خبره دا ده: چي دا هیڅ ضروري نه ده: چي انسان به خامخا د خپل کور د انسانانو سره په نفقه کي د وسعت او فراخي معامله کوي، که دی تنګدسته وي، او که قرضداره وي.
دا صرف یو فضیلت دی: څه ضروري خبره نه ده، که یو څوک عمل په وکړي، نو سبب د فضیلت خو دی، او که ئې نه په وکړي، نو پر دې هیڅ ګناه نسته.

۲. دوهمه خبره دا ده: چي د دغه ورځي لپاره یو خاص نفقه برابرول ضروري نه دي، لکه په بعضو علاقو او په بعضو قومونو کي رواج راغلی دی، چي په دغه ورځ به خاص دغه نفقه برابریږي.
بلکه هر انسان دي، د خپل طبیعت او حیثیت مطابق د ځان لپاره ښه نفقه برابره کړي، چي څنګه د ده په وسع کي رائي، په شریعت کي د څه خاص نفقو ضروري والي نه دی راغلی.

د مرګ تیاري کول:

او دا ورځي د انسان د مرګ د تیاری ورځي دي، چي په آسانه طریقه په ډېر لږ عبادت انسان د خپل مرګ لپاره ډېره لویه تیاري برابرولای سي.
او مرګ یو داسي حقیقت دی: چي انسان په هیڅ شکل د هغه څخه نسي خلاصېدلای، که انسان په دنیا کي هر څومره لوی مال او دولت پیدا کړي، یا هر څومره منصب او حکومت پیدا کړي، او که هر څومره د علم او دانائي مالک سي، بیا هم د مرګ څخه څوک خلاصېدلای نه سي.
د شیخ ابو علي ابن سینا رحمۃ اللہ علیہ څخه چا پوښتنه وکړه: چي د انسان د مرګ سبب څه دی؟ نو هغه په جواب کي ورته وویل: د انسان د مرګ سبب د انسان زندګي ده، چي کم چا ته الله تعالی په دنیا کي زندګي ور کړه، نو ګویا: د هغه د مرګ سبب موجود سو، او چي سبب موجود سو، نو مرګ به یوه ورځ خامخا ورلره رائي.
حضرت ابوبکر صدیق رضی اللہ عنہ به فرمایل: که چیري یو سړی بغیر دتوبې څخه او بغیر د توبې څخه دمرګ تر منګولو لاندي راسي، او د قبر و توره کنده ته ور غوټه سي، نو

Maktaba Tul Ishaat.com

داسي دی: لکه یو انسان چي په یو بې پایانه دریاب کي بغیر د کښتۍ څخه غوټه سي، لکه د ده مبارک وینا ده:

.....مَنْ دَخَلَ الْقَبْرَ بِلَا زَادٍ فَكَأَنَّمَا رَكِبَ الْبَحْرَ بِلَا سَفِيْنَةٍ﴾.

چي کله څوک د قبر توري کندي ته بغیر د توښې او توښې ور غوټه سو، نو داسي ئې بوله: لکه دریاب ته چي بغیر د کښتۍ څخه ور غوټه سي، خو دا د اوبو دریاب نه. بلکه د الله تعالی د عذابونو دریاب دی، هلته به دی د داسي حالاتو سره مخامخ سي:

.....مَالَا عَيْنٌ رَأَتْ وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ﴾.(۱)

چي نه به سترګو لیدلي وي، او نه به غوږونو اورېدلي وي، او نه به د انسان په دل او دماغ کي دهغه فکر او تصور راغلی وي.

نو دغه قبر تیاري غواړي، او د تیارۍ لپاره ئې زموږ او ستاسو سره دغه ډېره بهترینه موقع ده، او هم بهترینې ورځې دي، چې په ډېر لږ عبادت سره الله تعالی په قبرونو کي زموږ او ستاسو سره ډېره آساني کوي.

د مرګ عجیب منظر:

موږ او تاسو یو څه! او زموږ څه حقیقت دی؟ مرګ هغه شی دی: چي دهغه په راتلو سره ډېري لوړې هستۍ ډېري زیاتي وارخطا پاته سوي دي.

د امام احمد بن حنبل رحمة الله علیه متعلق په کتابو کي لیکلي دي: چي کله ئې آخري وخت راورسېدی، نو بچیان ورته ناست دي، د ده د بدن څخه دومره خوله راوزي: چي د کپړو څخه ئې د باندي مځکي ته راورسېدله.

بچیانو ورته وایي: اې پلار جانه! ته خو د وخت امام ئې، او ټوله زندګي دي په پرهیزګاري او تقوی کي تېره کړه، او د لکونو احادیثو حافظ ئې، آخر ولي دومره غم کوې، او هم دومره پریشانه ئې؟

ده په جواب کي ورته وویل: بچیانو! تاسو ته څه معلومه ده؟ اوس لږ زمانه بعد رما د الله تعالی دربار کي پېشي ده، نه معلوم! چي زما سره به هغه څه معامله وکړي؟ ځکه

(۱) المعجم الاوسط لابو القاسم الطبراني: حدیث نمبر ۱۶۳۷

Maktaba Tul Ishaat.com

هغه: ﴿فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيدُ﴾ يعني: ډېر بې نیازه ذات دی، هسي نه: چې زما سره د بې نیازۍ معامله وکړي، او زه د سختو حالاتو سره مخامخ سم.

حضرت سفیان ثوري رحمة الله علیه د خپل وخت ډېر لوی قطب ابدال وو، او د خپل وخت عظیم محدث او ولی الله وو، چې کله ئې آخري وخت راورسېدی، نو خلګ ورته ناست دي، ده خپل تندی پر مځکه منبووی، او ژړل ئې.

خلګو پوښتنه ځني وکړه: چې حضرت! ولي دومره پرېشانه ئې؟ ده په جواب کي ورته وویل: چې دالله تعالی څخه ډېر ډېرېږم، هغه خلګو ورته وویل: چې تاته خو الله تعالی د ولایت درجه در کړې ده، او ته کامل ولي ئې، بیا هم په څه وجه ددومره ډېري سره مخامخ ئې؟

ده ورته وویل: ولي به نه ډېرېږم! ځکه چې: ﴿إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ﴾ ځکه چې د رب رانیول ډېر سخت دي، زه ډېرېږم: هسي نه: چې د قیامت پر بعضي مواقعو ماد سختي په شان راونیسي.

امام ابوحنیفه رحمة الله علیه په خپل وخت کي درو پنځوس(۵۳) حجونه ادا کړل، او څلویښت(۴۰) ځله ئې دخپل کور څخه تر بیت الله پوري پیاده د حج سفرونه وکړل، په آخري حج کي ئې په یوه لاس سره د کعبې غلاف نیولی دی، او په بل لاس سره ئې خپله سپینه ږیره نیولې ده، او په ډېره ژړا سره دا دعا کوي: اې زما مالکه! ما ستا لمن نیولې، او دا وایم: زما سر، نیک اعمال خو نسته، زما پر دغه سپینه ږیره رحم وکړه، او ما معاف کړه.

امام زین العابدین رحمة الله علیه دالله تعالی د بیري څخه په یوه شپه کي زر(۱۰۰۰) رکعات نفلونه کول.

داسي هم وسول: چې یو ځل د یخ په موسم کي اور ئې په نغري کي بل کړی، او دروازه ئې بنده کړه، پر لمانځه ودرېدی، او د قرآن تلاوت ئې شروع کړی.

دهغه انګښتې څخه د اور یو بڅرکی راوغورځېدی، چې دهغه څخه د حجرې سامان اور واخیستی، خلګو د دباندي خوا څخه د دروازې خلاصولو کوشش وکړی، چې ډېره زمانه تېره سوه، او دروازه نه خلاصېدله، نو د هغه خلګو دا ګمان سو: چې دی کي سوځلی او شهید سوی دی.

Maktaba Tul Ishaat.com

چي کله ئې دروازه ماته کړله، نو د حجرې سامان او چت ټوله سوځل سوي دي، مګر دی مبارک پر لمانځه ولاړ په اطمینان سره د قرآن کریم تلاوت کوي.
نوهغه خلګو پوښتنه ځني وکړه: حضرت! تا لمونځ ختم نه کړی، او دا ټوله سامان درته وسوځل سو، او ته مطلقاً په خبر نه سوې؟
ده په جواب کي ورته وویل: تاسو دهغه اور پرېشانۍ په مخه اخیستي یاست، چي هغه په اوبو باندي مړه کیږي، او تاسو ئې هم مړه کولای سئ، او زه دهغه اور په فکر کي وم، چي هغه د نیکو اعمالو څخه بغیر په بل هیڅ شي نه مړه کیږي.(۱)
نو مرګ ډېره درنه حادثه ده، چي پر هر انسان باندي راځي، او د قبر زندګي ډېره اوږده ده، چي هر انسان ته ګوري، او د قیامت یوه ورځ پنځوس زره(۵۰۰۰۰) کاله ده، او د الله تعالی په حضور کي حساب او کتاب پېښول دي، او د پېغمبر ﷺ ملاقات ته ور تلل دي.
او دا ټول ډېره درانه حالات او کیفیات دي، د دغه حالاتو او کیفیاتو د آسانه کولو لپاره دا د عاشورې او د محرم د ورځي عبادت یو بهترین فرصت دی، چي الله تعالی موږ او تاسو ته را نصیب کړی دی.

الله تعالی دي موږ او تاسو ته پدې ورځو کي د نیکو اعمالو او د ښو عباداتو توفیق رانصیب کړي.

او د دې ورځي د عبادت پخاطر دي هم په دنیا کي د رزق او د زندګۍ د نورو ضروریاتو متعلق د آسانۍ معامله را سره وکړي.

---

(۱) موت کی تیاری ایسی کرے: صفحہ نمبر ۷۹

Maktaba Tul Ishaat.com

او هم دي د آخرت ټول منازل راته آسانه کړي، الله تعالى دي د اڅو خبري قبولي او مقبولي وګرځوي.

آمِيْن يَا رَبَّ العَالَمِيْن

وَصَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَّآلِهِ وَ اَصْحَابِهِ اَجْمَعِيْنَ.

Maktaba Tul Ishaat.com

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الایہ)

د عصبیت څخه ځان ساتل

(بیان)

مولوی **اطیع اللہ** صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الھاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر: الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب

مقام: جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن

اشاعت: اول

تاریخ: ۲ جمادی الاولی ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲

تعداد: ۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم الله الرحمن الرحيم

إِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَّهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَاَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾.(۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ : ﴿كُلُّكُمْ لَآدَم ، وَآدَمَ مِنْ تُرَاب ، وَأَكْرَمُكُمْ عِنْدَ الله أَتْقَاكُمْ﴾.(۲)

آمَنْتُ بِاللهِ صَدَقَ اللهُ مَوْلَنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُولُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

تمهيد:

محترمو حاضرينو! ستاسو په حضور کي ما د سورة الحجرات د يو آيت تلاوت وکړی، الله تعالی پدې آيت کي د اسلامي دين يو بنيادي اصول بيان کړيدي، چې د هغه په ذريعه د اسلام دين د نورو اديانو او مذاهبو څخه ممتاز ګرځېدلی دی.

کچيري انسان ته الله تعالی پر هغه اصول باندي عمل ور نصيب کړي، نو بيا خو به د معاشرې څخه ډېر نفرتونه او ډېري فتنې ختم سي.

زه د ټولو څخه مخکي ستاسو و حضور ته يو ځل د هغه آيت ترجمه پېښوم، او د هغه څخه وروسته بيا د هغه يو څه تشريح کوم، الله تعالی دي ماته د صحيح تشريح کولو توفيق راکړي، او هم دي موږ او تاسو ټولو ته پر هغه باندي د عمل کولو توفيق رانصيب کړي.

---

(۱) سورة الحجرات: آيت نمبر ۱۳

(۲) اخبار مكة للأزرقي: حديث نمبر ۷۱۳

Maktaba Tul Ishaat.com

پدې آیت کې الله تعالی فرمایي: اې انسانانو! پدې آیت کې خطاب صرف مسلمانانو ته نه دی، بلکه الله تعالی ټوله انسانیت ته خطاب کوي.

چې: تاسو ټوله مور د یو نارینه او زناني څخه پیدا کړي یاست، نارینه حضرت آدم علیه السلام او زنانه حضرت حوا علیها السلام ده، چې څومره انسانیت د دې مځکي پر کره ژوند لري، هغه ټول د دغه نارینه او زنانه اولاد دي، یعني: ټوله انسانیت د یو مور او پلار څخه ابتداءً پیدا سوي دي.

د هغه څخه وروسته ئې بیا مور او تاسو لره مختلف قبائل او قومونه جوړ کړي دي، یعني هسي خو په ابتدا کې د یو مور او پلار څخه پیدا سوي یاست، وروسته بیا په مختلفو شعبو او قومو کې سره تقسیم سوي یاست:

- څوک عرب دي، او څوک عجم دي.
- څوک تور دي، او څوک سپین دي.
- څوک سره دي، او څوک غنمرنګه دي.
- څوک مشرقي دي، او څوک مغربي دي.

خو د دغه خانداني او قومي تقسیم صرف یوه وجه ده، هغه دا: چې تاسو یو د بل سره وپېژنئ، نو صرف د شناخت او پېژندلو پخاطر تاسو په مختلفو قومونو او قبیلو کې تقسیم سوي یاست.

قوم او خاندان صرف د شناخت لپاره دي:

مثلاً ستاسو مخته کله درې (۳) کسان راسي، چې د هر یوه نوم: عبدالله وي، نو ته حیران سې، چې دا به اوس زه څنګه پېژنم؟ چې دا کوم عبدالله دی؟

نو د دغه درو په مابین کې د پېژندلو او شناخت لپاره د هغه قوم او خاندان جوړ سوی دی، مثلاً یو هغه عبدالله دی: چې عرب دي، بل هغه عبدالله دی: چې ترکي دی، او دریم هغه عبدالله: چې هغه بیا د بل قوم او قبیلې سره تعلق لري.

نو قومیت صرف د دغه شناخت لپاره الله تعالی پیدا کړی دی، د قومیت په وجه هیڅ یو انسان پر بل انسان یا یو قبیله پر بله قبیله، یا یو خاندان پر بل خاندان یو قسم فضیلت نه لري، او نه ئې پیدا کولای سي، بلکه ټولي قبیلې او ټول قومونه سره برابر دي.

Maktaba Tul Ishaat.com

بلکه د فضیلت معیار الله تعالی پخپله بیانوي: چې:

.....﴿إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ﴾.(۱)

په تاسو کې د کرامت او د عزت خاوندان هغه دي: چې هغوی ته الله تعالی د تقوٰی او پرهیزګاری زندګي ور نصیب کړې وي، هغه چې د هر خاندان سره تعلق لري، او د هر قوم او قبیلې فرد وي، چې الله تعالی تقوٰی ور نصیب کړه، هغه زیات عزتمند بلل کیږي.

زمونږ د معاشرې حالت:

نن زمونږ او ستاسو په معاشره کې د انسانانو په دماغونو کې د عزت او د فضیلت معیار کله مال او دولت وي، یعني: چې د کم چا سره مال او دولت ډېر وي، نو هغه خلګ په معاشره کې عزتمند بولي.

یا د عزت معیار خلګ منصب او حکومت بولي، چې کم چا ته لوړ منصب او حکومت ورکول سوي وي، نو دوی هغه ته د عزت په نظر ګوري.

او بعضي خلګ بیا د عزت په ترتیب کې ډېره ترجیح عصبیت او قومیت ته ورکوي، د هغوی په عقیده کې دا وي: چې دا قوم عزتمند دی، او د دې په مقابل کې فلان قوم دومره عزت نه لري.

لېکن زه دا وایم: چې دا زمونږ د عقل کمزوري ده، ځکه کچیري د عزت معیار مال او دولت وګرځي، نو بیا خو به د سړي په عقیده کې "قارون" تر موسی علیه السلام زیات عزتمند وي، ځکه چې د "قارون" د خزانو د کیلیو وړلو لپاره بسته قافلې وي، او موسی علیه السلام د هغه په مقابل کې غریب او مسکین دی، چې د یو لنګ څخه ماسوا نور هیڅ هم نه لري، او په دغه عقیده باندې ډېر ځله د انسان ایمان ته خلل رسیږي.

او که حکومت او منصب د عزت معیار سي، نو بیا خو به زمونږ په عقیده کې "فرعون" تر موسی علیه السلام ډېر عزتمند وي، ځکه "فرعون" چې پر کم تخت ناست دی، د هغه بدن ټول په سرو زرو کې پېچلی وي، او دا دعوٰی کوي:

.....﴿أَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ وَهَذِهِ الْأَنْهَارُ تَجْرِي مِنْ تَحْتِي﴾.(۱)

---

(۱) سورة الحجرات: آیت نمبر ۱۳

Maktaba Tul Ishaat.com

ایا زما سره د مصر حکومت نه دی؟ او دغه نهرونه زما د محل څخه لاندي نه تیریږي؟ موسی څه لري؟ چې زما مقابله کوي.

او موسی علیه السلام ته الله تعالی یو لنګ ور کړی دی او چې کله خیرن سي، نو لیري یو ځای ولاړ سي، پر چینه باندي هغه لنګ پرېمنځي، او دی ورته ناست وي، چې کله هغه وچ سي، نو بیا ځې پر بدن وترې، او د فرعون مقابلې ته راځي، نو په دغه عقیده باندي، هم د انسان ایمان ته نقصان رسیږي.

او که قومیت او عصبیت د عزت معیار سي، نو بیا خو به زمونږ په عقیده کې ابوجهل چې د قریشو سردار دی، دا به تر حضرت بلال حبشي رضي الله عنه چې یو غلام دی، فضیلت ولري، او دغه عقیده هم د مسلمان لپاره د خطرې څخه خالي نه بلل کیږي.

بلکه د عزت معیار په حقیقت کې تقوی ده، او پرهیزدي، او ښه عبادت کول، او د الله تعالی د دین خدمت کول، چې کم چاته الله تعالی دا ورکړل، نو هغه په معاشره کې عزت مند بلل کیږي، که څه هم په دنیا کې د هغه زندګي ستړې وي، خو دغه د عزت حالت به ځې د قیامت په میدان کې ښکاره کیږي.

د قیامت په میدان کې چې کله دغه خلګو ته اعزازات او انعامات ور کول کیږي، نو کم خلګ چې په دنیا کې ځې د تقوی زندګي نه وي تېره کړې، او نه ځې پر دین باندي او د دین پر خدمت باندي ځان ستړی کړی وي، نو هغه به دا تمنی کوي:

.....لَوْأَنَّ جُلُودَهُمْ قُرِضَتْ بِالْمَقَارِيضِ﴾.(۲)

کاش! زمونږ بدنونه په دنیا کې په غچیانو پرې سوي وای، یعني: تکلیفونه مې ډېر لیدلي وای، خو دغه اعزازات او انعامات نن زمونږ په نصیب وای.

د علماؤ او امامانو او مؤذنانو مقام:

په روایاتو کې راځي: چې کله د قیامت میدان جوړ سي، ټول انسانان به د حساب او کتاب ور کولو په سختي کې غرق وي، د الله تعالی د طرفه به یو اعلان وسي:

.....أَيْنَ الْفُقَهَاءَ، أَيْنَ الْأَئِمَّةَ، أَيْنَ الْمُؤَذِّنُونَ أَطْوَلُ النَّاسِ أَعْنَاقًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾.(۱)

Maktaba Tul Ishaat.com

علماء چېرې دي، امامان چیرې دي، او آذان کونکي چیرې دي؟ الله تعالی به دغه طبقاتو ته دومره عزت ورکړي، چې په ټول اهل قیامت کې به د دوی غاړې تر ټولو لوړې وي.

د آذان کولو فضیلت:

پېغمبر ﷺ یو ځل د آذان کولو فضیلت ذکر کوی، حضرت عمر رضی اللہ عنہ ورته وفرمایل: اې د الله رسوله! د دې خو دا معنی ده: چې ستا څخه وروسته به موږ د آذان کولو لپاره یو د بل په مقابل کې توري سره را اخلو.

پېغمبر ﷺ ورته وفرمایل: عمره! زما پر امت به داسې زمانه راسي، چې په دوی کې څوک ظاهراً تر ټولو د کمې درجې والا وي، هغه به د آذان لپاره مقرر کړځي.

د قادسیه په جنګ کې چیکله موذن زخمي سو، نو د عربو سردارانو د آذان کولو د وظیفې لاس ته راوړلو په خاطر یو د بل په مقابل کې توري سره راپورته کړې، بیا حضرت سعد رضی اللہ عنہ د هغوی په درمیان کې قرعه اندازي ور وکړه، او د اذان لپاره ئې په هغه سره د یو سړي انتخاب وکړی.

نو د قیامت په میدان کې به عام مالداران او د لوړ منصب او حکومت خاوندان او د لوړ مقام او مرتبې مالکان د حساب ور کولو په ترتیب کې پخپلو خولو کې غرق وي، خو دغه دري(۳) ډلي به د عزت پر ممبرونو ورته ناست وي، او د عامو خلګو به ننداره کوي.

الله تعالی به اهل قیامت ته وایي:

.....اِنَّكُمْ جَعَلْتُمْ نَسَباً وَ جَعَلْتُ نَسَبِيْ، اِنِّي قُلْتُ اِنَّ اَكْرَمَكُمْ اَتْقَاكُمْ وَ لٰكِنَّكُمْ اَبَيْتُمْ وَ قُلْتُمْ اِنَّ فُلَانَ بْنَ فُلَانٍ خَيْرٌ مِنْ فُلَانِ بْنِ فُلَانٍ، اَلْيَوْمَ اَرْفَعُ نَسَبِيْ وَ اَضَعُ نَسَبَكُمْ﴾. (۲)

اې خلګو! تاسو هم ځان لره په دنیا کې یو نسبنامه او مفکوره جوړه کړیوه، او زما هم یو نسبنامه وه، ما به ویل: په تاسو ټولو کې عزتمند هغه څوک دی: چې زندګي ئې په تقوی کې تیرېږي.

---

(۱) اتحاف الخیرة المهرة، حدیث نمبر ۸۸۵

(۲) بیانات جمیل، صفحه نمبر ۳۵

Maktaba Tul Ishaat.com

او تاسو به ویل: چې فلان د فلانکي زوی مال او دولت لري، یا منصب او حکومت لري، نو دا تر هغه چا عزتمند دی: چې د هغه سره مال او دولت او منصب او حکومت نه وي.

نن به زه خپله نسبنامه ته اعتبار ورکوم، او هم به ئې د عزت معیار ګرځوم، او ستاسو نسبنامه به کښته کوم، او نه به ئې اعتبار ورکوم، او نه به ئې د عزت معیار بولم، نو به الله تعالی اعلان وکړي: "اَیْنَ الْمُتَّقُوْنَ" چې د کم چا زندګي په دنیا کي په تقوٰی کي تېره سوه، هغه نن چیرې دي؟

نو په دنیا کي دعزت معیار زموږ په اسلامي دین کي هغه تقوٰی ده، چې د کم چا سره تقوٰی ور سره وه، هغه به د قیامت په میدان کي عزت پیدا کوي، که په مالي لحاظ په دنیا کي هر څومره ستړې زندګي تېره کړي.

او چې د کم چا سره تقوٰی نوه، د هغه زندګي به د قیامت په میدان کي د ذلت په شکل تېریږي، که په دنیا کي هر څومره مال او دولت او منصب او حکومت ولري.

یو قوم هم پر بل قوم فوقیت نلري:

د قرآن کریم پدې آیت کي الله تعالی د انسانیت توجه د دوو(۲) خبرو و طرفته راګرځولېده.

اوله خبره دا: چې هیڅ یو سړی د خپل خاندان او د قبیلې او قومیت په وجه پر بل چا باندې خپله لوئي باید نه وکړي، او نه دې دا فکر کوي: چې زه خو د لوړ خاندان یو فرد یم، او دوهم سړی د کښته خاندان فرد دی، نو زه عزتمند یم، او دی عزت والا نه دی.

ځکه چې الله تعالی وایي: چې دغه خاندانونه صرف د دې لپاره جوړ سویدي، چې تاسو یو بل سره وپېژنئ، نو دا د معرفت ذریعه ده، او د فضیلت ذریعه نه ده، د فضیلت ذریعه که ده، هغه صرف په انسانانو کي تقوٰی ده.

د دې خبرې په ذریعه باندې قرآن کریم د یو لوی فتنې مخ نیولی دی، هغه دا: چې د بعضې خلګو په زړو کي لوئي او تکبر په دې وجه پیدا کیږي: چې موږ خو لوی خلګ یو، ځکه چې د ډېر لوړ خاندان سره زموږ تعلق دی، نو په دې وجه دی پر نورو انسانانو

Maktaba Tul Ishaat.com

لوئي کوي، او نورو ته په سپک نظر ګوري، چې د هغه په وجه د انسانانو په مابین کې نفرت پیدا کیږي، او په معاشره کې د لوی فساد او د فتنو ذریعه ګرځي.
نو قرآن کریم انسانیت ته دا خبره ښکاره کړه: چې کم لوئي او تکبر چې د خاندان او قوم او قبیلې په وجه وي، دا زمونږ د دین د اصولو بالکل خلاف عمل دی، باید یو مسلمان د دې څخه ځان وساتي.

د عربو لوئي او تکبر:

تاسو ګورئ! پیغمبر ﷺ چې دې دنیا ته تشریف راوړی، الله تعالی د ده بعثت په عربو کې وکړی، او د ده مخاطب عرب خلک وو.
او عرب هغه قوم وو: چې د جاهلیت د زمانې څخه د دوی په طبیعت کې دا خبره ناسته وه: چې په ټوله دنیا کې دوی و ځان ته زیات فضیلت ورکاوی، او د دوی دا عقیده وه: که یو څوک عرب وي، نو دوی به د ځان ورور بللی، او هغه ته به ئې د عزت په نظر کتل، او چې کم څوک به د عربو د قوم څخه نه وو، نو هغه ته به د عزت په نظر نه کتل، او نه به ئې د ځان ورور بللی، او د ځان په مقابله کې به ئې د هغه حیثیت ډیر کم بالی.
تر دې حده پورې چې عربو به نورو قومونو ته عجم ویل، د عجم مطلب دا وو: چې عرب نه وي، او د عجم لفظي معنی ده: ګونګی، ګویا عربو د خپل ځان څخه علاوه ټولې دنیا ته د ګونګي په نظر کتل.
په عربو کې دا تصور وو: که به چا عربي ژبه ویله، نو د هغه په باره کې به دوی دا ویل: چې دا خبره ده، او هم به ئې غوږ ورته نیوی، او که به چا د عربي څخه علاوه بله ژبه ویله، نو دوی به ویل: چې د دې سړي خبره، خبره نه ده، په دې کې خو هسې برهاری ځي، او نه به ئې د هغه و خبره ته غوږ نیوی.
تر دې حده پورې د دوی په زړو کې د خپل عربي قومیت یو خودپسندي او یو تکبر او یو لوئي وه، چې ددوی په ټوله معاشره کې دغه خبرې اثر درلودی، چې عرب عزت مند دی، او غیر عرب د هغه هیڅ حیثیت نسته.

Maktaba Tul Ishaat.com

د پیغمبر ﷺ طرز عمل:

چي کله پیغمبر ﷺ دنیا ته تشریف راوړی، نو دده بعثت خو په عربو کي وو، لیکن ده پخپل قول او عمل سره دغه تکبر او خودپسندي د عربو د ذهن څخه لیري کړله.

حتّی: چي د حجة الوداع پر موقع باندي چي د پیغمبر ﷺ آخرنی حج وو، او یولک څلویښت زره(۱۲۴۰۰۰) زیات او کم صحابه کرام موجود وو، ده کومه خطبه پیش کړه، په هغه کي ده هغه بنیادي اصول بیان کړل، چي پر هغه باندي زمونږ دین ولاړ دی.

او په هغه کي ده هغه ټولي فتنې ښکاره کړې: چي د هغه په وجه مسلمان یو وخت په مصیبت کي واقع کیدلای سي.

او وئې فرمایل: زه پر تاسو پدې وجه نه ښیریږم: چي زما څخه وروسته به تاسو په "بت پرستي" کي اخته سئ، لیکن زما سره دا ښره سته: چي شیطان تاسو ګمراه نه کړي، او د دنیا محبت ستاسو په زړو کي دروا نه چوي، او هسي نه چي ستاسو په مابین کي فتنې پیدا نه کړي، او تاسو یو د بل وینې توی نه کړئ.

په آخر کي ئې وفرمایل: په دې ښه سر خلاص کړئ!

.....فَلَيْسَ لِعَرَبِيٍّ عَلَى عَجَمِيٍّ فَضْلٌ، وَلَا لِعَجَمِيٍّ عَلَى عَرَبِيٍّ فَضْلٌ، وَلَا لِأَسْوَدَ عَلَى أَبْيَضَ فَضْلٌ، وَلَا لِأَبْيَضَ عَلَى أَسْوَدَ فَضْلٌ، إِلَّا بِالتَّقْوَى،﴾.(۱)

یو عربي پر عجمي څه فضیلت نه لري، او نه عجمي پر عربي فضیلت لري، نه تور پر سپین فضیلت لري، او نه سپین پر تور فضیلت لري.

فضیلت په معاشره کي الله تعالی هغه چاته ور نصیب کړی دی: چي د هغه زندګي د تقوٰی سره تیریږي، هغه که عرب وي، او که عجم وي، او که تور وي او که سپین وي، دا د پیغمبر ﷺ آخري پیغام وو، چي ټول امت ته ئې بیان کړی.

او پیغمبر ﷺ په ډېرو مختصرو الفاظو کي ټوله حقیقت ښکاره کړی، چي: اې انسانانو! تاسو به یو پر بل باندي څنګه ځان افضل وبولئ؟ او یو پر بل باندي به څنګه تکبر او لوئي وکړئ؟ حالانکه تاسو ټول د یو نارینه او زنانه څخه پیدا سوي یاست،

(۱) کنز العمال: حدیث نمبر ۳۰۴۴

Maktaba Tul Ishaat.com

ستاسو د ټولو اصل او بنیاد یو دی: یعني حضرت آدم علیه السلام او حضرت هوا علیها السلام، نو تاسو دغه د فوقیت او فضیلت خبره د دماغ څخه لیري کړئ.

او د خطبې په آخر کې پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم ورته وایي:

.....كُلُّكُمْ لِآدَمَ ، وَآدَمَ مِنْ تُرَابٍ ، وَأَكْرَمُكُمْ عِنْدَ اللهِ أَتْقَاكُمْ ، ﴾.(۱)

تاسو ټوله د یو آدم څخه الله تعالی پیدا کړي یاست، او آدم علیه السلام الله تعالی د خاورو څخه پیدا کړی دی، نو په تاسو کې عزتمند انسان د تقوی والا دی.

نو پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم د عربو د هغه تکبر او نخوت خلاف پخپله وینا باندې هم مخالفت وکړی، او هم ئې په عمل کې د عربو د دغه طبعیت مخالفت بنکاره کړی.

د حضرت بلال حبشي رضي الله عنه عزت:

چیکله په مکه مکرمه کې د پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم ژوند تېرېدی، نو حضرت بلال حبشي رضي الله عنه چې د حبشې استوګن وو، په رنګ باندې تک تور وو، او زندګي ئې آزاده هم نوه، بلکه د امیه بن خلف غلام وو.

لیکن چیکله ئې دا کلمه وویله:

.....أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللّٰهُ ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ ﴾.

نو هغه تور رنګه حبشي پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم پخپله سینه پورې ونیوی، او د خپل خاندان پر انسانانو یعني: پر "ابوجهل" او "ابو لهب" ئې ده ته فوقیت او فضیلت ورکړی، او هم ئې دا درجه ورکړه: چې په هر ځای او هر وخت کې به دی، د پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم سره ملګری وو، او په کائناتو کې د لمانځه لپاره د آذان ورکولو د ټولو څخه مخکې اعزاز هم د ده په نصیب سو.

چیکله "مکه مکرمه" فتحه سوه، نو د ټولو عربو د لوړو لوړو درجو خلک او د لوړو خاندانو سره تعلق لرونکی انسانان موجود وو، لېکن پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم د حضرت بلال حبشي رضي الله عنه انتخاب وکړی، او ده ته ئې وفرمایل: چې ای بلاله! د کعبې پر چت پورته سه، او آذان وکړه، نو د کعبې پر چت د ټولو څخه مخکې آذان کول، هم د حضرت بلال حبشي رضي الله عنه په قسمت کې راغلل.

---

(۱) اخبار مكة للأزرقي: حدیث نمبر ۷۱۳

Maktaba Tul Ishaat.com

چي کله پیغمبر ﷺ کعبې ته داخل سو، او په دې وخت کي د ده دقبیلې ډېر لوی لوی خلک موجود وو، چي مسلمانان هم وو، او د صحابیت مقام هم ور سره وو، لېکن پیغمبر ﷺ کعبې ته دننه د ځان سره حضرت بلال حبشي ملګری کړی، چي دده سره ئې یو ځای په کعبه کي دننه نفل لمونځ ادا کړی.

په جنت کي د حضرت بلال رضی اللہ عنہ قدمونه:

پیغمبر ﷺ یوه ورځ حضرت بلال حبشي رضی اللہ عنہ ته وفرمایل: چي اې بلاله! دا راته ووایه: ته کم داسي عمل کوې: چي دهغه په وجه الله تعالی تاته دومره لوړه درجه در کړې ده؟ چي د معراج پر موقع ماته الله تعالی دجنت سیرانصیب کړی، نو ما ستا د قدمونو ږغ هلته په جنت کي دخپل ځان څخه مخکي واورېدی، نو ستا هغه کم عمل دی: چي دهغه په وجه الله تعالی تاته دغه مقام درکړی دی؟

چي ددې معنی دا ده: چي په جنت کي به هم الله تعالی حضرت بلال حبشي رضی اللہ عنہ ته د پیغمبر ﷺ څخه و مخته د یو لار وړونکي سعادت ور نصیب کړي، چي دی به د پیغمبر ﷺ څخه مخته مخته روان وي.

حضرت بلال حبشي رضی اللہ عنہ په جواب کي ورته وویل: اې د الله رسوله! زما سره خو نور هیڅ عمل نسته، خو البته: دغه یو عادت لرم: چي کله هم اودس وکړم، نو په هغه سره دوه رکعته "تحیة الوضوء" لمونځ ضرور ادا کوم.

بهرحال الله تعالی هغه تور رنګ والا حبشي غلام ته دغه مقام ور نصیب کړي، حالانکه دی عرب نه وو، او ټولو عربو به و ده ته دحقارت په نظر باندي کتل، لېکن پیغمبر ﷺ و ده ته دا اعزاز ورکړی.(۱)

حضرت سلمان رضی اللہ عنہ زما د خاندان یو فرد دی:

حضرت سلمان فارسي رضی اللہ عنہ چي د ایران استوګن سړی وو، او د حق په تلاش کي ئې ډېر زیات تکلیفونه، مشقتونه او سفرونه برداشت کړل، او د ډیرو مشقتو څخه وروسته په یو طریقه ئې ځان مدینې ته راورساوی، او الله تعالی ده ته د اسلام دولت ور نصیب

(۱) مصنف ابن ابي شبیه: حدیث نمبر ۳۲۳۳۵

Maktaba Tul Ishaat.com

کړی، او په مدینه کي ئې ژوند د پېغمبر ﷺ په غلامي کي تېر کړی، او پېغمبر ﷺ به د ده په باره کي ویل:

.....سَلْمَانُ مِنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ﴾.(۱)

سلمان زموږ د خاندان یو فرد دی، اوس هم د حضرت سلمان فارسي رضی اللہ عنہ قبر په عراق کي موجود دی، او د هغه پر تخته باندي دغه حدیث لیکلی دی.

د حضرت عمر رضی اللہ عنہ په زمانه کي چي کله پر ایران باندي حمله کېدله، نو حضرت عمر رضی اللہ عنہ چي هلته کم لښکر روان کړی، دهغه امیر ئې حضرت سلمان فارسي رضی اللہ عنہ جوړ کړی، په هغه لښکر کي ډېر د عربو مشران هم موجود وو، چي هغه ټول د سلمان فارسي په قیادت کي روان وو.

چي کله حضرت سلمان فارسي رضی اللہ عنہ د ایران و بادشاه او امیرانو ته خبره کوله، نو ئې ورته وویل: چي ګورئ! زه د ایران یو اوسېدونکی یم، زما په لښکر کي دعربو ډېر لوی لوی خلک زما تر امارت لاندي دي، او هم زما اطاعت کوي، د هغه وجه دا ده: چي موږ ته الله تعالیٰ یو داسي دین را کړی دی: چي په هغه کي د تور او سپین فرق نسته او نه دعربو او عجمو فرق کي سته.

د قومیت تصور:

د جاهلیت په دور کي خو د قومیت تصور ډېر زیات وو، او اوس زموږ په معاشره کي هم دهغه یو څه رښې پاته دي، چي د ډېرو انسانانو په دماغونو کي اوس هم دا خبره ځای لري: چي هغه خپل قوم ته په لوړ نظر ګوري، او د بل و قوم ته په کښته نظر ګوري. چي کم څوک د ده د قوم وي، دهغه سره دی ښه رویه او سلوک کوي، او چي د ده د قوم نه وي، نو هغه ته بیا دی د نفرت او کرکي په نظر ګوري، خو دغه ترتیب د قرآن کریم هم خلاف دی، او د پېغمبر ﷺ د وینا هم خلاف دی، او هم د پېغمبر ﷺ د عمل خلاف دی.

تاسو ګورئ! ابو لهب د پېغمبر ﷺ اکا وو، لېکن دهغه په باره کي د قرآن کریم آیت رانازلیږي، او د هغه په هکله قرآن دا وینا کوي:

Maktaba Tul Ishaat.com

.....تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ﴾.(۱)

د ابو لهب لاسونه دي مات سي، او دی دي هلاک سي، نو قرآن کریم دی تر قیامته پوري رسوا کړی.

بل طرفته حضرت بلال حبشي رضي الله عنه او حضرت صهیب رومي رضي الله عنه پیغمبر صلی الله علیه وسلم پخپل زړه پوري نیسي، او د حضرت سلمان فارسي رضي الله عنه په باره کي دا وایي: چي دا زما د خاندان یو فرد دی، نو یوه نکته خو د قرآن کریم په دغه آیت کي انسانانو ته دغه ښکاره سوه.

د اتحاد بنیاد به پر څه وي؟

او په دې آیت کي الله تعالی انسانانو ته دوهمه نکته دا هم بیان کړه: چي مسلمانان باید داسي و نه کړي: چي پخپل مابین کي د قبیلې او قومیت او خاندان پر بنیاد باندي اتحاد جوړ کړي، او سره راټول سي، بلکه که اتحاد قائموي، او که ډله جوړوي، او که سره راټولیږي، نو باید هغه اتحاد او راټولېدل، د تقوی پر بنیاد وي.

نن زمونږ په معاشره کي دا هم یو لویه فتنه ده: چي د جاهلیت د زمانې څخه راروانه ده، او تر ننه پوري ئې ریښې زمونږ په معاشره کي موجودي دي، الله تعالی دي مونږ ټولو ته دهغه څخه نجات رانصیب کړي.

هغه دا: چي زمونږ په زړو کي دا تصور او فکر دی: چي کم سړی زما د قوم او قبیلې سره تعلق لري، یا هغه زما سره په ژبه کي شریک دی، او یا زما هم وطن دی، نو هغه زما خپل دی.

او چي کم سړی زما د قوم او قبیلې سره تعلق نه لري، او نه زما د ژبي سره د ده تعلق وي، او نه زما د وطن باشنده وي، نو هغه زما څخه پردی دی.

نو د دغه تصور پر بنیاد زمونږ په معاشره کي ډلي جوړیږي، او پارټۍ برابریږي، او پر دغه تصور باندي اتحادونه قائمیږي، چي د هغه نتیجه داوي: چي کم څوک زه خپل بولم، او د خپل قوم او قبیلې فرد ئې بولم، نو په هر شکل به زه دهغه ملګرتیا کوم، هغه که حق وي، او که ناحقه وي، هغه که ظلم کوي، او که ناجائز کوي، خو زما لپاره د هغه د ملګرتیا څخه څه چاره نسته، چي زه به ئې کوم.

Maktaba Tul Ishaat.com

او چې کم څوک زما د قبیلې نه دی، زما د وطن ندی، او نه زما په ژبه راشریک دی، زه به د هغه مخالفت کوم، او هم به د هغه په مقابله کې درېږم.
دغه زما د قوم او وطن سړی که د بل چا سره په جګړه او معرکه کې راغلی، نو زه به همېشه دده مرسته کوم، او چې زما دژبې او وطن ملګری دی، نو به زه د ده ملا مضبوطه وم، او د ده په مقابل کې چې کم څوک وي: که حق دی، که ناحقه، زه به د هغه مخالفت کوم، د جاهلیت د زمانې څخه دغه تصور را روان دی.

د جاهلیت په زمانه کې معاهده:

بلکه د جاهلیت په زمانه کې به داسې هم کېدل: چې د مختلفو خاندانونو به پخپل مابین کې معاهدې وې، چې مورږ به په هر حال کې یو د بل سره درېږو، اوس که زما د خاندان یا د هغه چا چې زما ور سزه معاهده ده، د بل چا سره جګړه راغله، نو د هغه معاهدې پر بنیاد پر ما لازمه ده: چې زه به د ده ملګرتیا کوم، که دی پر حق وي، او که پر ناحقه، او که دی مظلوم وي، او که ظالم، خو زه د ده مرسته کولو ته مجبوره یم.
لیکن چې کله پېغمبر ﷺ دنیا ته تشریف راوړی، نو دا مبارک د عظیم انقلابي اعلان وکړی:
.....لاَ حِلْفَ فِي الإِسْلاَمِ﴾.(۱)
په اسلام کې دغه قسم هیڅ معاهده کېدلای نه سي، چې زه به په هر حال کې ستا سره درېږم، نه به حق ته ګورم، او نه باطل ته او نه به د جائز او ناجائز خیال ساتم.

د خپل ورور مدد کول: لېکن هغه څنګه؟

د جاهلیت په زمانه کې یو مشهوره مقوله وه: هغه به دوی د ځان لپاره یو اخلاقي اصول بلل، هغه دا:
.....انْصُرْ أَخَاكَ ظَالِمًا، أَوْ مَظْلُومًا﴾.

(۱) اتحاف الخیرة المهرة: حدیث نمبر ۵۱۴۲

Maktaba Tul Ishaat.com

یعنې دخپل ورور مدد کوه، هغه که ظالم وي، او که مظلوم، د ورور څخه مراد هغه دی: چې ستا د قوم او قبیلې څخه وي، او ستا د خاندان سره ئې تعلق وي، نو د هغه مدد کوه، او د هغه ملګری کېږه، نور د هغه ظلم کولو او ناجائز کولو ته مه ګوره.

پېغمبر ﷺ چیکله دنیا ته تشریف راوړی، نو ده مبارک وفرمایل: چې زه هم داغه وایم، او هم دا مقوله تسلیموم:

.....انْصُرْ أَخَاكَ ظَالِمًا، أَوْ مَظْلُومًا قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ، هَذَا نَصْرُهُ مَظْلُومًا فَكَيْفَ نَنْصُرُهُ ظَالِمًا؟ قَالَ: تَمْنَعُهُ مِنَ الظُّلْمِ﴾.

چې د خپل ورور مدد کوه، هغه که ظالم او که مظلوم، صحابه وو پوښتنه ځنې وکړه: چې اې د الله تعالی رسوله! د مظلوم مدد کول، خو صحیح خبره ده، د ظالم مدد به انسان څنګه وکړي؟

ده مبارک په جواب کې ورته وفرمایل: چې د ظالم مدد په دا شان وکړه: چې هغه د ظلم څخه راوګرځوه، او د هغه لاس ونیسه، چې زه تا و ظلم کولو ته نه ور پرېږدم.

نو کچیرې د انسان د قوم او قبیلې یا د انسان د ژبې او د وطن یو سړی ظلم کوي، نو ته د هغه دا رنګه مدد مه کوه، چې د هغه سره په ظلم کولو کې ملګری سې، بلکه د هغه د مدد طریقه دا ده: چې د هغه ظالم لاس ونیسه، او ورته ووایه: چې زه دې ظلم ته نه پرېږدم.

نو پېغمبر ﷺ هم د دغه مقولې:

.....انْصُرْ أَخَاكَ ظَالِمًا ، أَوْ مَظْلُومًا﴾.

تائید وکړی، لېکن دهغه تشریح ئې ور بدله کړه، چې د ظالم مدد کول، ظالم تر لاس نیول، او د ظلم څخه رامنعه کول دي.

عظیم انقلاب راوستل:

بهر حال پېغمبر ﷺ چیکله دنیا ته راغلی، نو یو ډېر لوی انقلاب ئې د انسانانو په مزاج کې راوستی، په عربو کې دا تصور کیدلای نه سو: چې یو سړی دي دخپل قوم د انسانانو خلاف د بل قوم د انسانانو مدد وکړي.

Maktaba Tul Ishaat.com

لېکن پېغمبر ﷺ عملاً په ټوله جزیره عرب کې دا خبره ښکاره کړه، چې زه به د خپلې قبیلې د انسانانو لاس نیسم، که هغه پر یو چا باندې د ظلم کولو اراده ولري، زه به ئې د هغه څخه راګرځوم.

قومي او نسلي تعصب لویه تباهي ده:

ما مخکې هم دا خبره ښکاره کړه: چې د قومیت او نسلیت تعصب د جاهلیت د دور څخه را روان دی، تر اوسه پورې هم په بعضې قومونو کې د هغه اثرات پاته دي، د پېغمبر ﷺ په دور کې ده مبارک په ډېر حکمت او بصیرت سره د هغه زمانې د مسلمانانو دماغونه د قومي او نسلي تعصب څخه راګرځول.

یو ځل پېغمبر ﷺ د خپلو صحابه وو سره چې غالباً د "غزوه بنو مصطلق" څخه واپس را روان وو، یو ځای ئې قافله واړوله، د سهار وخت وو، د صحابه کرامو اوبو ته ضرورت وو، او نږدې یو څاه وه، مهاجرینو خپل غلام "جهجاه بن مسعود" هغه څاه ته د اوبو راوړلو لپاره واستوی.

او انصارو صحابه وو هم خپل غلام "سنان بن وبر جهني" دغه څاه ته د اوبو راوړلو لپاره ور واستوی، د دغه دوو (۲) صحابه وو پخپل مابین کې پر اوبو راوړلو باندې سره جنګ سو، نو هغه د مهاجرو غلام یو لرګی پورته کړی، او په سر کې هغه د انصارو غلام ووهی، چې د هغه سر مات سو، او وینه ئې پر بدن باندې را توی سوه، هغه "جهني" ناري کړې: یا للانصار او انصار ئې د خپل مدد لپاره را وبلل، او "جهجا" هم په لښکر د یا للمهاجرین نعره وکړه، یعني اې د مهاجرو ډلې! او مهاجر صحابه ئې د خپل مدد لپاره را طلب کړل.

نو په دې دوران کې د مهاجرو او انصارو په مابین کې اشتعال پیدا سو، او اختلاف ډېر شدت اختیار کړی، او خلګ د جنګ څخه هم را روان وو، او ټول په اسلحه مسلح وو.

پېغمبر ﷺ ژر د دوی مابین لره راغلی، او هم ئې د دوی په مابین کې مداخلت وکړی، او یوه ډله ئې د بلې څخه بېله کړله.

Maktaba Tul Ishaat.com

په دې دوران کې د مسلمانانو د لستونې مار "رئیس المنافقین" عبد الله ابن ابی بن سلول چې دهغه سره د انصارو یو څه کسان هم ملګري وو، په غصه کې راغلی، او وئې ویل: ایا دې خلګو یقیناً زموږ سره ډېر زیاتی وکړی؟ او دا په موږ کې نفرت اچوي، او زموږ په علاقه کې پر موږ باندې تسلط راولي، او موږ چې دوی هر څومره پالو خو ددوی اول تجاوز پر موږ باندې وي، نو هغه خبیث خپلو ملګرو ته دا واضح پیغام ورکړی:

.....لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ﴾.(۱)

که چیرې موږ په دې ځل و مدینې ته واپس ورسېدو، نو موږ معزز خلګ یعني د مدینې اصلي باشندګان به دغه ذلیل خلګ یعني مهاجرین د مدینې څخه باسو.

بیا ئې د خپل قوم خلګو ته وویل: دا ټوله ستاسو د خپل عمل نتیجه ده، تاسو دې خلګو ته په خپل وطن کې ځای ورکړی، او هم مې مالونه ور شریک کړل، چې نن ئې نتیجه تاسو په سترګو وینئ، د دې څخه بعد به:

..... لَا تُنْفِقُوا عَلَى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى يَنْفَضُّوا ﴾.(۲)

دې خلګو ته به نه مال ور کوئ، نه به زیره او نفقه ور کوئ، چې پر خپلو لارو ځله ولاړ سي.

نو په دې شکل هغه منافق دهمکۍ ویلې، او خلګ ئې په غصه کې راوستل، او پر څنګ ئې منافقین د ده په حمایت او نصرت کې ور سره ولاړ وو، او د ده خبرو ته ئې غوږ نیولی وو، او هم ئې د ده سره پدې خبرو کې موافقت ښکاره کاوی.

په دغه مجلس کې یو بچی حضرت زید بن ارقم رضی الله عنه هم ولاړ وو، د دوی دا ګمان وو، چې دا په خبره نه پوهیږي، لیکن هغه ډېر هوښیار وو، او ددوی خبرې ئې په غور واورېدلې، او په منډه راغلی، دخپل اقا په ذریعه ئې پېغمبر صلی الله علیه وسلم ته د منافقینو ټوله خبره ښکاره کړه.

---

(۱) سورة المنافقون: آیت نمبر ۸

(۲) سورة المنافقون: آیت نمبر ۷

Maktaba Tul Ishaat.com

حضرت عمر رضی اللہ عنہ د پیغمبر ﷺ سره نږدې ناست وو، نو هغه ډېر په غصه کې راغلی، چې دغه منافق دغه جرأت څنګه وکړی؟ چې د پیغمبر ﷺ او د مهاجرو صحابه وو متعلق ئې داسې بې هوده وینا کړېده.

د ده په ګمان باندې د "ابی بن سلول" په قتل کولو سره د دغه فتنې ریښې ختمیږي، لېکن مناسب ئې دا بلله: چې "ابن سلول" دمهاجرو پر ځای د انصارو په یو سړی باندې قتل کړي.

حضرت عمر رضی اللہ عنہ پیغمبر ﷺ ته وویل: اې دالله تعالی رسوله! "عباد بن بشر انصاري" ته حکم وکړه: چې هغه ابن سلول قتل کړي، او د دغه فتنې خاتمه وکړي، د پیغمبر ﷺ په ذهن کې د "ابن سلول" قتل کول، د حکمت خلاف وه.

ده ورته وفرمایل: عمره! بیا به خلک څه وایي؟ چې محمد (ﷺ) خپل ملګري پخپل لاس قتل کوي، دا مناسب نه ده، بلکه اې عمره! د قافلې انسانانو ته د قافلې د بارولو حکم وکړه، چې قافله روانه سي.

د حضرت عمر رضی اللہ عنہ په وینا سره فوراً قافله روانه سوه، عبدالله بن ابی بن سلول ته د خبرې معلومات وسو، چې زموږ مجلس پیغمبر ﷺ ته "زید بن ارقم" ماشوم رسولی دی، نو راغلی، پیغمبر ﷺ ته ئې وویل: چې ما داسې نه دي ویلي، او هم ئې پر هغه باندې قسمونه وخوړل، او وئې ویل: چې دغه ماشوم بچي تاته درواغ ویلي دي.

د "عبدالله بن ابی شمار" چونکه د قوم په سردارانو او لویو خلګو کې کېدی، د انصارو یوې ډلې هم وویل: اې د الله تعالی رسوله! کیدای سي: چې دغه هلک په خبره کې غلط سوی وي، او دی د "ابن سلول" په خبره سم پوه سوی نه وي.

پیغمبر ﷺ پر خپله لار باندې روان وو، او خپل تګ ته ئې دوام ورکړی، او د دوی پر خبره ئې څه غوږ نه ونیوی.

په دې دوران کې د انصارو یو سردار اسید بن حضیر رضی اللہ عنہ د پیغمبر ﷺ طرف ته راغلی، او سلام ئې وکړی، د سلام څخه وروسته ئې وویل: اې دالله تعالی رسوله! نن خو دي پداسې نامعلومه وخت کې قافله ته د بازېدلو حکم وکړی، د دې څخه مخکې دي تراوسه پورې داسې نه وو کړي.

Maktaba Tul Ishaat.com

پیغمبر ﷺ اسید بن حضیر رضی اللہ عنہ ته وکتل، او ورته وئې فرمایل: چې ستا ملګري چې کم مجلس کړی دی، ایا هغه تا اورېدلی دی؟ هغه پوښتنه ځني وکړه: چې زما کم ملګري؟ ده مبارک ورته وویل: "عبدالله بن ابی بن سلول".

حضرت اسید بن حضیر رضی اللہ عنہ وویل: ته راته ووایه: اې دالله تعالی رسوله! چې هغه څه ویلي دي؟ پیغمبر ﷺ ورته وویل: چې ده خپلو ملګرو ته دا ویلي دي: کچیرې موږ مدینې ته ورسېدو، نو موږ د مدینې عزتمند خلګ به دغه ذلیل خلګ د خپل وطن څخه باسو.

پر دې خبره اورېدو باندې اُسید بن حُضیر رضی اللہ عنہ ته ډېره زیاته غصه ورغله، او وئې ویل: چې زما په الله قسم! اې دالله تعالی رسوله! که ستا اوس زړه غواړي، نو موږ به دی دمدینې څخه دستي وباسو، په الله تعالی قسم! چې تر ده په ټوله مدینه کې ذلیل نسته، او تر تا په ټوله مدینه کې عزتمند نسته.

حضرت اسید رضی اللہ عنہ چې څه وویل، په هغه سره د پیغمبر ﷺ د زړه بوج یو څه سپک سو، او بیا ئې پیغمبر ﷺ ته وویل: ته د ده سره یو څه نرمي وکړه، هغه ځکه: چې الله تعالی کله ته موږ ته راوستې، نو خلګو به د ده د تاج پوشي لپاره ملغلري او جواهرات پېودل، نو د ده دا ګمان دی: چې ستا په راتګ سره د ده هغه ټول عزت او بادشاهت د خاورو سره خاوري سو.

پیغمبر ﷺ په خاموشي سره خپله قافله روانه کړېوه، د خلګو په مابین کې خبري کېدلې، چا به ویل: چې "ابن سلول" داسې څه ویلي دي؟ او پیغمبر ﷺ به د ده سره څه سلوک وکړي؟ ایا د "ابن سلول" خبره چې پیغمبر ﷺ ته رسېدلې ده: رښتیا ده، او که درواغ؟

ټوله لښکر په دغسې تشویشي حالت کې روان وو، پیغمبر ﷺ ته دا وېره وه: چې هسې نه: صورتحال نور خراب سي، ده پدې غرض چې د خلګو ذهن د مسئلې څخه واړوي [illegible] ورځ د تګ حکم وکړی وو.

چیکله لمر ولوېدی، د قافلې د عامو انسانانو دا ګمان وو: چې اوس به نو د لمانځه څخه بعد موږ دلې آرام وکړو، لېکن پیغمبر ﷺ د لمانځه کولو څخه وروسته متصل

Maktaba Tul Ishaat.com

بیا قافلې ته د کوچ کولو حکم وکړی، چې ټوله شپه تر سهاره پورې د قافلې سفر روان وو.

پیغمبر ﷺ د سهار لمانځه ته قافله ودروله، اولمونځ ئې وکړی، او د لمانځه بعد ئې دوهمه ورځ هم د قافلې و انسانانو ته د تګ کولو حکم وکړی، قافله تر غرمې پورې روانه وه، عام انسانان سخت د سترپا په حالت کې وو، او د لمر ګرمي هم تیزه وه، پیغمبر ﷺ چیکله پر خلګو باندې د سترپا زیات اثرات ولیدل، او پر دې خبرو باندې نور د تبصرو کولو همت د دوی سره نه وو، نو ئې د قافلې انسانانو ته وویل: تاسو آرام وکړئ.

چیکله انسانان مځکې ته ورغلل، نو په داسې خوارۍ خوب ټوله ښه سول: چې بیا و هیڅ خبره کولو ته ور فارغه نه وو.

ده مبارک دا دومره مسلسل سفر صرف پدې وجه وکړی: چې د خلګو توجه د "ابن سلول" د مجلس څخه واوړي، او ښه ارام وکړي، چې کله د قافلې خلګ را بیدار سول، نو قافله روانه سوه، تردې حده چې "مدینې منورې" ته راورسیدل، او خلګ ټوله خپلو کورو ته سره ولاړل، او الله تعالی په دغه دوران کې "سورة المنافقین" رانازل کړی، او په هغه کې ئې د منافقینو هغه مجلس ټوله پیغمبر ﷺ ته ور ښکاره کړی.

پیغمبر ﷺ دغه "سورة مبارک" صحابه وو ته تلاوت کړی، او حضرت زید بن ارقم ئې د شفقت په شکل تر غوږ ونیوی، او وئې فرمایل: دا هغه انسان دی: چې د ده د غوږو اورېدلې خبره الله تعالی رشتوني وګرځوله.

اوس خلګو ابن سلول ته بدې ویناګاني کولې، او هم ئې پر ده لعنت کاوی، او هم ئې دی ملامت کاوی، نو پیغمبر ﷺ حضرت عمر رضی الله عنه ته وویل:

اې عمره! ستا څه خیال دی: کچیري دی ماپه هغه ورځ قتل کړی وای، چې په کمه ورځ ده دا مجلس کړی وو، نو د ډېرو خلګو پزې به د غصې څخه سرې اوښتې وای، او کچیري زه نن هغه خلګو ته د "ابن سلول" د قتل حکم وکړم، نو هغه به د ده پر قتل هیڅ سرفه و نکړي.(۱)

---

(۱) مزید الایمان و کنز الجواهر: صفحه نمبر ۱۳۶

Maktaba Tul Ishaat.com

نو پېغمبر ﷺ د یو ډېري مشکلي مسئلې څخه د وتلو لار په ډېر اسانه سره برابره کړه، او په حکمت او بصیرت سره ئې د مشکلاتو سخته مقابله وکړه، او کامیابي پر هره موقع الله تعالی د ده په نصیب کړه.

نو دمنافقینو کردار همېشه دا وي: چې مسلمانان د یو اسلامي اتحاد پر ځای پر یو قومي او نسلي او عصبي اتحاد باندي سره راجمعه کوي.

او دا د هغه وخت خبره نه ده، تر اوسه پوري په هر دور کي دغه منافقین وجود لري، او هغه خپلي دسیسې پر کار اچوي، نو د مسلمانانو لپاره د دوی مقابله په ډېر حکمت او بصیرت سره پکار ده، چې د دوی د فتنې څخه په آسانه طریقه خپل ځان خلاص کړي، لکه پېغمبر ﷺ چې هم د دوی د دسیسو مقابله په ډېر حکمت او بصیرت سره کوله، او هم به ئې د دوی د مکرونو څخه مسلمانان محفوظه ساتل.

الله تعالی دي زمونږ د اسلام د منافقینو د دسیسو څخه حفاظت وکړي، چې دوی د مسلمانانو په مابین کي کم نسلي او قومي تعصب پیدا کوي، هرګز دي الله تعالی دوی په دغه خپل مقصد کي کامیابي ته نه رسوي، الله تعالی دي مونږ او تاسو ته زندګي د پېغمبر ﷺ پر نقشه او د هغه پر اُصولو او پر سنت طریقو باندي رانصیب کړي.

آمِیْن یَا رَبَّ العَالَمِیْن

وَصَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلٰی خَیْرِ خَلْقِہٖ مُحَمَّدٍ وَّآلِہٖ وَ اَصْحَابِہٖ اَجْمَعِیْنَ.

Maktaba Tul Ishaat.com

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الایہ)

د علماؤو عظمت

(بیان)

مولوی **اطیع اللہ** صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الھاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر: الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب

مقام: جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن

اشاعت: اول

تاریخ: ۲ جمادی الاولی ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲

تعداد: ۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم الله الرحمن الرحيم

إِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَّهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَاَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾.(۱)

وقال الله تعالى في مقام آخر:﴿ يَرْفَعِ اللّٰهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾.(۲)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهﷺ : ﴿طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ﴾.(۳)

آمَنْتُ بِاللهِ صَدَقَ اللهُ مَوْلٰنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُولُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلٰى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

د انسان د پیدائش مقصد:

محترمو حاضرینو ! الله تعالی انسان ته په دنیا کي په خپل کامل قدرت سره وجود ور کړی دی، خو د انسان د وجود راتلو څخه مخکي الله تعالی د انسان د نفعي لپاره ډېر عظیم مخلوقات پیدا کړي دي.

- ځمکه او آسمان.
- لمر او سپوږمی.
- غرونه او درې.
- دریابونه او چشمې.

(۱) سورة الذاريات: آيت نمبر ۵۶

(۲) سورة المجادله: آيت نمبر ۱۱

(۳) اتحاف الخيره المهره: حديث نمبر ۲۶۰

Maktaba Tul Ishaat.com

دا ټوله دانسان د فائدې او د ضروریاتو د پوره کولو لپاره پیدا سوي دي، خو انسان بیا الله تعالی د خپل عبادت او معرفت لپاره پیدا کړی دی، لکه حدیث قدوسي دی:

.....يَابَنِيْ آدَمَ خَلَقْتُ الْاَشْيَاءَ كُلَّهَا لَكَ وَلِاَجْلِكَ وَ خَلَقْتُكَ لِاَجْلِي﴾. (۱)

اې د آدم اولاده! ما دا ټوله مخلوقات ستا لپاره پیدا کړي دي، چې دا به ټول ستا د نفعې او فائدې لپاره استعمالیږي.

لېکن ته مې د خپل عبادت او معرفت لپاره پیدا کړی ئې، چې ته به زندګي زما په معرفت او عبادت کي تېروې، چې په هغه سره به ته ولایت پیدا کوې، او هم به د الله تعالی د قرب و مقاماتو ته رسېږې.

هسي خو الله تعالی پر دې هم قادر دی، چې انسان په عالم الارواح کي لا د ولایت مقام ته ورسوي، او خپل قرب او نزدېکت ور نصیب کړي، مګر د الله تعالی عادت داسي دی: چې هغه د خپل قرب او نزدیکت لپاره یو لاره او طریقه ټاکلېده، چې پر هغه لار باندې او پر هغه طریقه باندې د تګ کولو څخه وروسته انسان د الله تعالی قرب او ولایت مقام ته رسېدلای سي.

- الله تعالی انسان ته سرور کړی دی، خو د سجدې لګولو لپاره ئې مځکه ورته پیدا کړې ده.
- او انسان ته الله تعالی پښې ور کړې دي، خو د عبادت لپاره ئې مسجد ورته انتخاب کړی دی.
- او انسان ته الله تعالی لاس ور کړی دی: خو د صدقې کولو لپاره ئې مال او دولت ورته برابر کړی دی.
- او الله تعالی انسان ته اندامونه ور کړي دي، خو د هغه لپاره ئې د عبادت ترتیب د پېغمبر ﷺ طریقه انتخاب کړې ده.

نو انسان به په دنیا کي زندګي په عبادت کي تېروي، او د پېغمبر ﷺ پر سنت لاره به تګ کوي، د هغه څخه وروسته به دی لوړو مقاماتو ته رسیږي.

ځکه د ولایت پیدا کولو لپاره دا شرط نه دی:

Maktaba Tul Ishaat.com

- چې انسان به په هوا کې الوزي.
- يا به انسان د اوبو پر سر تګ کوي.
- يا به "خارق العادت" کرامات د انسان څخه ښکاره کيږي.

بلکه د ولايت لپاره لوی شرط دا دی: چې د انسان زندګي به په عبادت کې تيريږي، او هغه عبادت به د پيغمبر ﷺ پر طريقه باندې وي.

د حضرت جنيد بغدادي رحمة الله عليه سره يو مريد وو، د ده سره ئې لس(۱۰) کاله تېر کړل، يوه ورځ ئې رخصت اخيستی، ده مبارک ته وايي: نور زه ځم، ماته رخصت راکړه.

حضرت جنيد بغدادي رحمة الله عليه ورته وويل: چې ولې ځې! پر څه باندې دي طبيعت خراب سو؟

نو ده ورته وويل: چې زه خو دلته په ډېر لوی نيت باندې راغلی وم: چې کراماتونه به وي، او کشفونه به وي، او "خارق العادت" ترتيبونه به زه وينم، او هغه مي هيڅ نه وليدل، نو ښه خبره دا ده: چې خپل کورته ولاړسم، نور ژوند هلته تېر کړم، چې په کمه طمعه راغلی وم، هغه طمعه مي نه سوه پر ځای.

حضرت جنيد بغدادي رحمة الله عليه ورته وويل: سړيه! پدې لس(۱۰) کاله کې دي زما زندګي بغير د عبادته ياد پيغمبر ﷺ د طريقې مخالفه ولېدله؟ هغه ورته وويل: نه، نو ده مبارک هغه ته وويل: چې د دغه څخه لوی ولايت او کرامت په دنيا کې نه سي کېدلای: چې د انسان زندګي د الله تعالی په عبادت کې وي، او هغه عبادت بيا د پيغمبر ﷺ پر طريقه هم برابر وي.

نو د انسان ښه زندګي هغه ده: چې په هغه کې د الله تعالی بندګي وي، او بغير د بندګۍ د انسان زندګي سراسر ګندګي او شرمندګي ده.

لکه يو شاعر فرمايي:

زندګی آمد برای بندګی زندګی بے بندګی شرمندګی

د علم ضرورت:

نو د ولايت او د الله تعالی د قرب لپاره چې الله تعالی په دنيا کې د کومې لارې انتخاب کړی دی، خو هغه لار يو څو قدمه لري ده، په هغه قدمونو کې اولنی قدم: علم دی،

Maktaba Tul Ishaat.com

چي تر څو پوري انسان ته الله تعالى علم په نصيب نه وي ور کړی، نو هغه پر دغه لار باندي قدم نه سي پورته کولای، لکه يو شاعر وايي:

چو شمع از پی علم باید گداخت که بے علم نتوان خدا را شناخت

يعني: انسان لره مناسب د علم کوشش کول دي، ځکه: چي بغير د علم الله تعالى څوک نه سي پېژندلای، ګويا: علم د دغه لاري اولنی قدم او اهم ضرورت دی.

موږ د دين په ټولو لارو کي د هغه لاري بالکل قائل نه يو: چي انسان د علم څخه راګرځوي، که د يو چا څخه د يو وقتي ضرورت پخاطر علم پاته سي، دا جلا خبره ده، او بالکل د علم مخالفت کول، او په هغه طريقه کي يو څوک د علم څخه راګرځول، دا زمونږ د دين حصه نه بلل کيږي.

چونکه د انسان سره په ژوند او د ژوند په چارو کي خو هر وخت عالم او مفتي ملګری نه وي، نو بيا و ده ته نه ور معلوميږي، چي په شريعت کي د دې خبري اجازت سته او کنه.

نو ځکه د دين د ضروريا تو علم حاصلول د هر انسان لپاره هر وخت ضروري دي، لکه پېغمبر ﷺ فرمايلي دي:

.....طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ﴾.(۱)

د علم طلب پر نارينه او زنانه باندي فرض دی، نو بايد د ټولو څخه مخکي انسان د علم په زده کړه باندي ابتدا و کړي.

لکه آداب المتعلمين والا دا شان هم ليکلي دي:

.....ووَقْتُ الطَّلَبِ: مِنَ الْمَهْدِ إِلَى اللَّحْدِ﴾.(۲)

د علم د طلب وخت د انسان د زندګی د ابتدا څخه شروع کيږي، او انتها به ئې د انسان پر مرګ باندي راځي.

د هر داسي خلک سته: چي پر خپل جهالت د پردې اچولو په خاطر د يو بزرګ داسي کلام پېش کړي، چي هغه په يو خاص حالت کي کړی وي، او ويلي ئې وي: چي د علم ضرورت نسته، او دی په هغه سره د خپل ځان تائيد کوي.

---

(۱) اتحاف الخيره المهره: حديث نمبر ۲۶۰

(۲) آداب المتعلمين للبوسيفي: صفحه نمبر ۱۱

Maktaba Tul Ishaat.com

او ډېر ځله داسي هم سوي وي: چې سياق او سباق ئې ځني غورځولي وي، صرف هغه قدر جمله راوړي، چې په هغه سره دی د خپل ځان پر جهالت باندي پرده واچوي او دا په ثابته کړي: چې بغير د علم څخه هم انسان د ولايت او د الله تعالى د قرب مقام ته رسېدلای سي.

حالانکه يو خو دا د هغه بزرګ سره خيانت وي، چې د هغه صحيح خبره دی نه پېښوي، او دوهم دا هم وي: چې پر هغه غريب باندي د هغه په نه خبرتيا کي الزام ولګېږي، چې د علم بغير انسان لوړ درجات پيدا کولای سي.

حضرت حسن بصري رحمة الله عليه فرمايلي دي: چې موږ دوه(۲) دوستان وو، او موږ دواړه د سلوک او طريقت په لاره کي په ډېر جذبه سره لګيا وو.

لېکن الله تعالى ماته د هغه څخه مقام ډېر لوړ او ژر رانصيب کړی، د هغه وجه دا وه: چې په کومه پېمانه زما سره علم وو، د هغه سره په هغه پېمانه علم نه وو ورسره.

د انساني بدن اندامونه درې(۳) قسمه دي:

الله تعالى د انسان په بدن کي درې(۳) قسمه اندامونه پيدا کړي دي:

۱. د علم اندامونه.
۲. د عمل اندامونه.
۳. د مال اندامونه.

د علم د حاصلولو درې(۳) اندامونه دي:

۱. غوږونه.
۲. سترګي.
۳. او دماغ.

په دغه درو(۳) لارو انسان علم حاصلوي، ځکه ډېر ځله علم انسان په اوربدلو حاصلوي، تاسو ګورئ! بچی چې کله ماشوم وي، نو هغه چې د مور او پلار څخه څه ازده کوي، هغه په اوربدلو سره وي.

Maktaba Tul Ishaat.com

ډېر ځله مور کلمه ورته وايي، يا بسم الله ورته وايي، نو دهغه په اورېدلو سره د ده په دماغ کي کښېني، بياهم دی کلمه ويلای سي، او هم د هر عمل په سر کي بسم الله وايي.

او دغه رنګه د لېدلو په لار باندي هم انسان ډېر څه ازده کوي، او هم د دماغ په ذريعه باندي دی ډېر څه ځان ته معلوموي.

د امام ابو حنيفه رحمة الله عليه عجيبه وينا:

حضرت امام ابو حنيفه رحمة الله عليه فرمايلي دي: که چيري يو سړی ټوله زندګي په يو غره کی تېره کړي، نه څه وويني، او نه څه واوري، بيا هم په دماغ سره پر ده باندي د الله تعالی د ذات معرفت او وحدانيت پېژندل فرض دي.

ځکه دی مبارک فرمايي:

.....اَلْبَعْرَةُ تَدُلُّ عَلَى الْبَعِيْرِ، وَ ذَاتُ الْاَقْدَامِ تَدُلُّ عَلَى الْمَسِيْرِ، فَهٰذِهِ السَّمَاءُ ذَاتَ اَبْرَاجٍ، وَالْاَرْضَ ذَاتُ فِجَاجٍ كَيْفَ لَا تَدُلُّ عَلَى الْعَلِيْمِ الْخَبِيْرِ﴾.

چي کله يو ځای فچه پرته وي، نو هغه ددې نښاني وي: چي دلته حيوان تېر سوی دی، او چي کله يو ځای قدم لګېدلی وي، نو دا ددې نښانه ده: چي دلته انسان تېر سوی دی، نو يوه فچه بغير د حيوان څخه نه کيږي، نه يو قدم بغير د انسان څخه لګيږي.

نو دغه دومره اسمانونه چي ډېر غټ برجونه لري، او دومره لويه مځکه چي غرونه او درې لري، دا به څنګه بغير د مالکه وچليږي، نو دا ضرور د مالک پر وجود او وحدانيت باندي دلالت کوي، او دغه علم و انسان ته خپل دماغ ور کوي.

نو د علم د تحصيل درې (۳) ذرائع دي، او د قيامت په ورځ به الله تعالی د دغه اندامو او ذرائعو څخه سوال کوي، لکه په قرآن کريم کي راځي:

.....إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولٰئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا﴾.(۱)

الله تعالی به د قيامت په ميدان کي د غوږ او سترګو او زړه په باره کي پوښتنه کوي: چي ايا په دې سره دي ددين علم حاصل کړی، او که دي هسي په بې وقعته او معمولي شيانو کي ضائع کړل.

Maktaba Tul Ishaat.com

دوهم قسم اندامونه د عمل دي، يعني چي انسان په هغه سره عمل کوي، لکه: پښې، لاسونه، او يا بعضي نور اندامونه.

او دريم قسم: اندامونه دمال دي، لکه: د انسان معده، يا د انسان رګونه، ګويا: په دي کي د انسان د جسم دچلولو مال جمعه کيږي.

د اندمونو په ترکيب کي حکمت:

د علم اندامونه چونکه زيات وقعت او عزت لري، نو ځکه الله تعالى هغه د ټولو څخه لوړ په سر کي لګولي دي، تاسو نه ګورئ! چي د انسان سماعت، بصارت، او عقل دا ټول د انسان په سر کي دي.

او د عمل اندامونه چونکه د يو مزدور حيثيت لري، نو په هغه کي زيات وقعت او عزت نه معلوميږي، نو ځکه هغه د ټولو څخه کښته دي، لکه: لاسونه او پښې، دا د بدن په ټولو اندامو کي مځکي ته نږدې وي، او د مال اندامونه الله تعالى په مابين کي ګرځولي دي.

علم يو نور دی:

امام مالک رحمة الله عليه په خپله "موطا" کي يو حديث رانقل کړی دی: علم يو نور دی، او ددې برعکس که ورته وګورې، نو جهالت يو تاريکي ده.

لېکن تاريکي چي هر ځای راسي، د هغه علاج په بل يو شي باندي نه کيږي، چي تر څو پوري هغه ځای ته نور نه وي راغلی، او چي کله نور راغلی، نو تاريکي په خپله ختميږي.

دغه رنګه چي په کومه معاشره کي جهالت راسي، نو د هغې علاج چي هر څومره تدبيرونه وکړې، نه کيږي، چي تر څو پوري په هغه معاشره کي علم نوي راغلی، او چي کله علم راغلی، نو بيا به هغه جهالت خود بخود ختميږي.

د علماء کرامو احسان:

نو د ولايت د لاري اولنی قدم علم دی، او چي کوم چا دغه قدم واخيستی، نو هغه د ډېرې لوړې درجې والا انسان بلل کيږي.

Maktaba Tul Ishaat.com

حضرت سفيان ثوري رحمة الله عليه فرمايلي دي: کچيري د علم طلب کونکي انسان ته الله تعالی صحيح نيت ور نصيب کړي، نو بيا په موجوده دور کي چي څومره مخلوقات دي د ټولو څخه دی غوره بلل کيږي.

او د دغه انسانانو پر امت باندي ډېر لوی احسان وي، ځکه که دغه نه وي، نو بيا خو د انسانانو زندګي په جهالت کي راځي، او بيا هغه زندګي يو حيواني زندګي وي.

حيواني زندګي چيکله په معاشره کي شروع سي، نو بيا خو پر هغه معاشره باندي الله تعالی قيامت قائمه وي، لکه د احاديثو د تصريحاتو څخه هم دا معلوميږي:

﴿.....يَتَهَارَجُوْنَ كَمَا يَتَهَارَجُ الْحُمُرُ ، فَعَلَيْهِمْ تَقُوْمُ السَّاعَةِ﴾.(۱)

چيکله علم ليري سي، او جهالت راسي، او د معاشرې څخه انساني زندګي ټوله سي، او په معاشره کي حيا ختمه سي، انسانان د لارو او کوڅو په سرو کي يو پر بل باندي داسي غورځي، لکه: حيوانان چي پر له غورځي، نو بيا الله تعالی پر دغه انسانانو قيامت راولي.

نو د عالم د بقا لوی سبب الله تعالی په معاشره کي علم ګرځولی دی، او د علم بقا ځکه چي په علماؤو سره وي، نو د عالم د بقا لويه ذريعه الله تعالی علماء ګرځولي دي، نو ځکه ويلي دي، وجه علماء پر معاشره باندي ډېر لوی احسان بلل کيږي.

د عالم په هکله د پيغمبر ﷺ قول:

پيغمبر ﷺ د عالم په هکله فرمايلي دي:

﴿.....فَضْلُ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلِي عَلَى أَدْنَاكُمْ﴾(۲)

د عالم مرتبه د بې علمه عابد څخه دومره زياته ده، لکه: د پيغمبر ﷺ مرتبه چي پر يو ادنی امتي باندي څومره زياته ده.

او د پيغمبر ﷺ خو هغه مرتبه ده، چي د ده د مرتبې لېدلو پخاطر ټوله انبياء او ملائکي حيراني دي، پخپله حضرت جبرائيل عليه السلام قسم خوري، او فرمايي: چي زه د مشرق څخه تر مغربه د جنوب څخه تر شماله د مځکي څخه تر آسمانه ګرځېدلی يم، هر

---

(۱) جامع الاصول في احاديث رسول: حديث نمبر ۷۸۴۰

(۲) تحاف الخيره المهره: حديث نمبر ۲۸۸

Maktaba Tul Ishaat.com

څه مي ليدلي دي، خو دالله تعالى په ذات قسم! چي ستا د مرتبې سره برابر مي هيڅ څوک ندی پيدا کړی.

او پيغمبر ﷺ پخپله ژبه هم خپله مرتبه داسي بيانوي:

.....انا اوّلُ النّاسِ خُرُوجاً إذا بُعِثُوا وانا خَطِيبُهُمْ إذا وَفَدُوا وانا مُبَشِّرُهُمْ إذا اٰيِسُوا لِواءُ الحَمْدِ يَوْمَئِذٍ بِيَدِي وانا اكْرَمُ وَلَدِ آدَمَ على رَبِّي ولا فَخرَ﴾.(۱)

زه د قيامت په ورځ د ټولو څخه مخکي د قبر څخه راپورته کېږم، چيکله د انبياؤو وفد الله تعالى ته ورځي، د هغه خطيب او ويانديه زه يم.

چيکله دوی باندي د ناامیدۍ کيفيت راځي، نو دوی ته به زيری زه ور کوم، په دغه ورځ به د حمد جنډه زما په لاس کي وي، او زه د آدم عليه السلام په ټوله اولاد کي پر الله تعالى باندي ډېر قدر لرم، او زه پدې باندي فخر نه کوم.

دعالم د فضيلت وجه:

علم دا د الله تعالى صفت دی، چي هغه د ټولو کائناتو شهنشاه او بادشاه دی، او عبادت د بنده صفت دی، چي هغه د الله تعالى غلام دی، نو چي کم فرق د شهنشاه او غلام په مابين کي وي، نو هغه به د عالم او عابد په مابين کي هم وي.

نو دينداره عالم د ځان څخه جوړول، دا بادشاهي ده، او صرف په عبادت کي وخت تېرول دا غلامي ده.

زمونږ په معاشره کي زه دا وايم: د چا محبت دعلماؤو سره وي، او د چا محبت د صوفياء کرامو سره وي، او د چا محبت د دعوت او تبليغ والا سره وي، او دچا محبت د مجاهدينو سره وي، ﴿وَلِلنَّاسِ فِيمَا يَعْشَقُوْنَ مَذَاهِبُ﴾ د هر چا د محبت جلا ترتيبونه وي، خو دا ټوله محترمي ډلي دي، او د دې سره محبت کول، د اجر او ثواب ذريعه او سبب جوړيږي.

خو زه بنا بر بصيرت دا خبره کوم: چي دالله تعالى په ذات قسم! چي کم د سرداری او دعزت شان او مرتبه الله تعالى د علماؤو په نصيب کړېده، هغه مرتبه بيا پدې امت کي د بل چا نده په نصيب سوې.

---

(۱) جامع الصغير لجلال الدين السيوطي، حديث نمبر ۲۶۸۹

Maktaba Tul Ishaat.com

انسان د علم په وجه اشرف المخلوقات دی:

تاسو ګورئ! انسان ته الله تعالی په اوله ابتدا کي د خاوري څخه وجود ور کړی دی، لکه الله تعالی فرمایي:

.....وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ﴾.(۱)

د انسان ابتدا الله تعالی د خټي او د خاوري څخه کړې ده، ځکه چي د ټوله انسانیت پلار حضرت آدم علیه السلام الله تعالی د خاوري څخه پیدا کړی دی.

او بیا د هغه اولاده الله تعالی د یو ګنده او ناپاکه نطفې څخه پیدا کړېده، لکه الله تعالی فرمایي:

.....أَلَمْ نَخْلُقْكُمْ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ﴾.(۲)

ما تاسو د یو ډېر ناپاکه او ضعیفه او ګنده اوبو څخه پیدا کړي یاست.

اوس سوال دا دی: چي کم انسان په ابتدا کي د خاوري څخه پیدا سوی دی، او بیا وروسته عام انسانان د یو ګنده او ناپاکه نطفې څخه پیدا سوي دي، نو د دوی اصل یا توره خاوره ده، یا ناپاکه نطفه ده، اوس دغه عزت او شرافت ده د کمي وجي څخه پیدا کړی، چي ده ته اشرف المخلوقات ویل کیږي، او د ده فضیلت پر ملائکو او پر عامو مخلوقاتو باندي زیات سو.

د دغه سوال جواب حضرت علي رضي الله عنه په خپلو کلماتو طیباتو کي په ډېر صراحت سره بیان کړی دی:

.....اَلنَّاسُ مِنْ جِهَةِ التِّمْثَالِ اَكْفَاءٌ اَبَوَاهُ آدَمَ وَ حَوَا﴾.

انسانیت په صورت او شکل کي ټوله سره برابر دي، ټوله د یو پلار آدم او د یوې مور حوا اولاده ده.

.....فَاِنْ يَكُنْ لَهُمْ مِنْ اَصْلِهِمْ شَرَفٌ يُفَاخِرُوْنَ بِهِ فَالطِّيْنُ وَ الْمَاءُ﴾.

کچیري د دوی اصلیت ته وګوري، نو یو شی هم په دوی کي قابل فخر نسته، ځکه چي هغه اوبه او توري خټي دي.

---

(۱) سورة السجده: ایت نمبر ۷

(۲) سورة المرسلات: آیت نمبر ۲۰

Maktaba Tul Ishaat.com

.....لَافَضْلَ اِلَّا لِاَهْلِ العِلْمِ اِنَّمَا عَلَى الْهُدَى مَنِ هْتَدَى﴾.

اولاً خو په دوی کي هيڅ فضيلت نسته ، هو ! که فضيلت دی، هغه صرف د علماؤو دی، ځکه چي هغه د امت لار ښوونکي او هدايت کونکي دي.

.....يَقُمْ بِعِلْمٍ وَ لَا يَبْتَغِي لَهُ بَدَلًا، فَالنَّاسُ مَوْتَى وَ اَهْلُ العِلْمِ حَيَاءٌ﴾.

تاسو د علم د زده کړي لپاره ودرېږئ، او د علم څخه سوا بل هيڅ عمل مه کوئ، ټوله انسانيت چي بې علمه وي، هغه مړه دي، او اهل علم په دوی کي ژوندي دي.(۱)

دا يو صريحه او ناطقه فيصله ده: چي د عقل او نقل مطابقه ده، او د دې خلاف هيڅ څوک څه ويلای نه سي.

نو زه دا وايم: چي کم چا ته الله تعالی علم ور کړی، نو حقيقي نور او حقيقي حيات او ژوند د هغوی په نصيب سو ، هغه په حقيقت کي د ټولي معاشرې سترګي بلل کيږي، چي د هغوی په ذريعه معاشره هدايت پيدا کوي، او د الله تعالی د قرب او د ولايت منازلو ته ځان رسوي.

د آدم عليه السلام د فضيلت وجه : هم علم دی :

سورة البقره کي الله تعالی د آدم عليه السلام د پيدائش تاريخي قصه په ډېر صراحت سره بيان کړېده، انسان چيکله په هغه کي لږ غور او فکر وکړي، نو هم به د علم فضيلت په ډېر واضح شکل ور ښکاره سي.

چيکله الله تعالی په مځکه کي د آدم عليه السلام او د هغه د اولاد د پيدا کولو اراده وکړه، نو ئې دا خپله اراده د مشورې په شکل د ملائکو و مخته پېش کړه، او هغوی ته ئې دا خبره ښکاره کړه:

.....إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً﴾.

زه په مځکه کي يو بشر پيدا کوم، او هغه ته خپل خلافت ور کوم، چي هغه به زما احکام په مځکه کي نافذوي، او هم به زندګي زما په عبادت کي تېروي.

.....قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ﴾.

---

(۱) مواعظ ابراهيمي، احسن المواعظ، صفحه نمبر ۲۳۶

Maktaba Tul Ishaat.com

ملائکو چونکه د دې څخه مخکې د جناتو د فسادونو حالات لیدلي وو، نو هغوی الله تعالی ته جواب ورکړی: چې ته په مځکه کې داسې څوک پیدا کوې: چې هغه به فسادونه جوړوي، او هم به یو د بل وینې تویوي.

.....ونَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ﴾.

کچیرې ستا د عبادت لپاره د پیدا کولو اراده وي، خو موږ ستا عبادت کوو، او ستا تسبیح او تقدیس ادا کوو، ته موږ خلیفه جوړ کړه، چې زموږ غوندې تابعداره مخلوق وجود لري، نو بیا د یو فساد جوړونکي خلیفه به څه ضرورت وي.

الله تعالی په جواب کې ورته وایي:

.....قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾.

چې زه په کم څه باندې علم لرم، نو ستاسو سره هغه علم نسته، زه به هغه ته داسې علم ور نصیب کړم: چې تاسو به بالکل په هغه باندې آګاه نه یاست.

په تاریخ خمیس کې راځي، حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنه فرمایي:

.....لَمَّا اَرَادَ اللهُ اَنْ يُّظْهِرَ فَضْلُ آدَمَ عَلَى الْمَلَائِكَة عَلَّمَهُ مَا لَا يَعْلَمُوْنَ﴾.

چې کله الله تعالی د آدم علیه السلام فضیلت پر ملائکو باندې ښکاره کاوی، نو ئې ده ته داسې علم ور کړی، چې د ملائکو سره هغه نه وو.

لکه الله تعالی د ملائکو او د آدم علیه السلام په مابین کې د فضیلت ښکاره کولو لپاره علمي امتحان کښېښوی، او آدم علیه السلام ته ئې د بعضې شیانو چې په هغه سره د انسان ضرورت پوره کېدی، علم ور کړی، او د هغه نومان ئې ور وښوول، چې ملائکې بالکل په هغه نه پوهېدلې.

لکه الله تعالی فرمایي:

.....وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾.

الله تعالی آدم علیه السلام ته دټولو شیانو د نومونو علم ور کړی، او بیا ئې آدم علیه السلام د ملائکو و مخته پېش کړی، چې اوس ستاسو او د آدم په علم کې مقابله ده، نو اول ځل ئې د ملائکو څخه د هغه شیانو د نومونو پوښتنه وکړه، ملائکو ته هیڅ معلومات نه وو، نو دوی دستې خپله بې خبرې ښکاره کړه، لکه چې دوی وویل:

Maktaba Tul Ishaat.com

.....سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ﴾.

یا الله! ته پاک ذات ئې، زمونږ سره د دې خبرو هیڅ علم نسته، او نه پدې پوهیږو، مونږ خو ستا د تسبیح او د تقدیس څخه علاوه په بل څه نه یو خبر، علم او حکمت ټوله ستا سره دی، او ته علیم او حکیم ذات ئې.

نو الله تعالی آدم علیه السلام ته متوجه سو، او ورته وئې ویل:

.....يَا آدَمُ أَنْبِئْهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ فَلَمَّا أَنْبَأَهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾.

اې آدمه! ته د دغه شیانو نومونه ملائکو ته ور وښیه، آدم علیه السلام په یوه لمحه کې د ټولو شیانو نومونه وروښوول.

الله تعالی ملائکو ته و فرمایل: ما نه درته وویل: چې زه د مخکې او آسمان په ټولو پټو رازو باندې خبر او آګاه یم.

نو هغه دخاورو څخه جوړ مخلوق آدم د هغه نوراني مخلوق ملائکو څخه میدان وګاټی، او په امتحان کې ځني مخته سو، او دغه د آدم علیه السلام د ملائکو څخه مخته کېدل، او پر هغوی باندې شرافت پیدا کول او د امتحان میدان ګټل دا ټول دعلم په ذریعه سره د آدم علیه السلام نصیب سول.

په دنیا کې هم دا قانون دی: چې کم څوک په امتحان کې کامیابه راسي، نو هغه د انعام مستحق بلل کیږي، اوس الله تعالی آدم علیه السلام ته پر دغه امتحاني کامیابي باندې انعام اعلانوي، هغه پدې شکل، چې ټولو ملائکو ته امر کوي:

.....اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا﴾.

تاسو به ټوله ملائکې آدم علیه السلام ته سجده کوئ، نو هغه ملائکو ټولو حضرت آدم علیه السلام ته سجده وکړه.

تاسو دې ته اندازه ولګوئ! آدم علیه السلام الله تعالی د خاورو څخه پیدا کړی وو، او ملائکې الله تعالی د نور څخه پیدا کړي وې، نو آدم علیه السلام خاکي مخلوق وو، او ملائکې نوراني مخلوق وي.

صرف د آدم علیه السلام سره د زندګۍ د ضروریاتو پوره کولو یو څو شیانو د نومونو علم راغلی، او هغه علم د ملائکو سره نه وو.

Maktaba Tul Ishaat.com

نو د هغه علم په خاطر الله تعالی ملائکو ته د آدم علیه السلام د تعظیم په خاطر د سجدې حکم کوي، او د آدم علیه السلام فضیلت پر دوی باندې ښکاره کوي.

نن چې دوه (۲) کسان وي، او هغه دواړه د خاورو او نطفې څخه پیدا وي، او یوه ته الله تعالی د خپل ذات او صفاتو علم ور نصیب کړی وي، او هغه بل د دغه علم څخه محروم او بې نصیبه وي، نو دلته به د هغه علم والا فضیلت پر بې علمه څنګه نه وي.

حالانکه د ملائکو اصلیت نور وو، چې هغه د آدم علیه السلام پر اصلیت ډېر اعلی وو، او هلته علم هم د یو څو معمولي شیانو د نومونو وو، او دلته خو اصلیت د دواړو انسانانو برابر دی، او علم چې کوم یوه ته الله تعالی ور کړی دی، هغه د الله تعالی د ذات او د صفاتو علم دی، چې هغه د ټولو علومو څخه اعلی علم دی.

نو ځکه پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم د دغه فضیلت په دغه الفاظو ښکاره کوي:

.....فَضْلُ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلِي عَلَى أَدْنَاكُمْ﴾.(۱)

د عالم فضیلت پر عابد بې علمه باندې داسې دی: لکه زما فضیلت زما د امت پر یو ادنی فرد باندې.

آدم علیه السلام ته د سجدې کولو کیفیت:

د هغه سجدې کیفیت په مواهب لدنیه د علامه قسطلاني کې چې د بخاري شریف شارح دی، او په تاریخ الخمیس کې او علامه زرقاني په شرح د مواهب کې لیکلی دی:

.....لَمَّا خَلَقَ اللهُ آدَمَ، رَفَعَهُ عَلَى السَّرِيْرِ الْمُكَرَّمِ وَ حَمَلَهُ عَلَى اَكْتَافِ جَبْرَئِيْلَ وَ مِكَائِيْلَ وَ اِسْرَافِيْلَ وَ عَزْرَائِيْلَ ثُمَّ اَمَرَهُمْ انْ يُطُوْفُوا بِهِ فِي السَّمَاوَاتِ﴾.

چیکله الله تعالی آدم علیه السلام پیدا کړی، نو د شرافت پر تخت ئې کښېناوی، او ملائکو ته ئې وفرمایل: چې د آدم دغه تخت په ټوله جهان کې وګرځوئ، چې د آدم لوړ شان او بزرګي ټوله جهان ته معلومه سي.

Maktaba Tul Ishaat.com

آدم علیه السلام ملائکو په ټولو آسمانو وګرځاوی، چې پر هر ځای به د ملائکو ډله وه، نو ده به سلام علیکم ورته وایي، او ملائکو به دهغه جواب ور کاوی، بیا ملائکو دآدم علیه السلام هغه تخت دالله تعالی د عرش و مخته کښېښوو ی.

الله تعالی ملائکو ته حکم وکړی: چې تاسو آدم ته د تعظیم لپاره سجده وکړئ، نو ټولي ملائکي و ده ته په سجده کي شوې.

د ټولو څخه مخکینی سجدْه حضرت اسرافیل علیه السلام وکړه، او دوهم نمبر جبرائیل علیه السلام سجده وکړه.

لکه په روایاتو کي راځي:

.....اَوَّلُ مَنْ سَجَدَهُ لِآدَمَ اِسْرَافِيْلَ فَرَفَعَ رَأْسَهُ ، وَ قَدْ ظَهَرَ الْقُرْآنَ كُلُّهُ مَكْتُوْبًا عَلَى جَبْهَتِهِ كَرَامَتًا لَهُ﴾.

اوله سجده اسرافیل علیه السلام و کړه، چې کله ده سر راپورته کړی، نو د الله تعالی له طرفه ټوله قرآن کریم د ده پر تندي د ده د عزت په خاطر لیکل سوی وو.

.....ثُمَّ جِبْرَئِيْلَ، فَاَكْرَمَهُ اللهُ بِاِنْزَالِ الْوَحِيْ وَ الرِّسَالَةِ عَلَى النَّبِيِّيْنَ﴾.

دوهم نمبر سجده حضرت جبرائیل علیه السلام وکړه، چې الله تعالی د ده انتخاب د ټولو انبیاؤو او رسولانو د رسالت لپاره وکړی.

او دریم نمبر سجده عزرائیل علیه السلام وکړه، چې الله تعالی د ټوله انسانیت د روحانو قبض کول د ده په اختیار کي ور کړل، او د ټولو انبیاؤو روحان الله تعالی په ده سره قبض کړلو.

او څلورم نمبر سجده حضرت اسرافیل علیه السلام وکړه، چې الله تعالی د ده انتخاب د قیامت په میدان کي د شفیلی پوه کولو، چې په هغه سره به پر ټوله انسانیت باندي قیامت برپا کیږي.

د هغه څخه وروسته بیا ټولو مقربو فرشتو سجده وکړه، چې د هغه په صله او عوض کي دوی ټولي دالله تعالی درحمت مستحقي وګرځېدلې، او د الله تعالی د لعنت څخه محفوظه سوې.

Maktaba Tul Ishaat.com

نو ملائکو د آدم علیه السلام و ذات ته نه وکتل، چې دی د خاورو څخه پیدا سوی دی، او نه ئې خپل ذات ته وکتل، چې مور د نور څخه پیدا سوي یو، بلکه هغوی د آدم علیه السلام د علم قدر وکړئ، او د هغه علمي قدر په خاطر ټولو ده ته عاجزي ښکاره کړه.

لېکن ابلیس ظالم د سجدې څخه انکار وکړی، ځکه چې هغه د آدم علیه السلام د علم قدر نه وکړی، بلکه د هغه و ذات ته ئې وکتل، نو دستي ئې د خولې څخه دا خبره راوایستله: چې:

﴿.....أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ﴾.

زه د ده څخه خیر یم، ځکه: زه د اُور څخه پیدا سوی یم، او آدم د خاورو څخه پیدا سوی دی، نو هغه ظالم پدې وخت کې د علم قدر نه وکړی، بلکه د ده نظر د آدم علیه السلام پر ذات او سرشت باندې وو، نو الله تعالی ډېر ورته په غصه سو، او ورته وایي:

﴿.....فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ، وَإِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِي إِلَى يَوْمِ الدِّينِ﴾.

ته ووزه، د ملائکو د ډلې څخه، ځکه چې ته سرکښه ئې، او پر تا به تر قیامته پورې زما لعنت وي.

﴿.....قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ﴾.

ابلیس د الله تعالی څخه یو خواست کوي: چې یا الله! ماته تر قیامته پورې ژوند راکړه.

﴿.....قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ، إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ﴾.

الله تعالی ئې دستي هغه خواست منظوروي، ورته وایي: بس تاته تر قیامته پورې ژوند دی.

دی چیکله پدې پوه سو، چې اوس خو الله تعالی تر قیامته پورې زما د ژوند فیصله وکړه، او بیا ئې نه بدلوي، نو د خپل ضد ښکاره کولو لپاره وایي:

﴿.....قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ﴾.

زما دي ستا په عزت قسم وي! چې ټوله انسانان به ګمراه کوم.

﴿.....إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ﴾.

مګر چې کم ستا مخلص بندګان وي، هغه به زما څخه محفوظه وي.

الله تعالی هم په جواب کې ورته وایي:

Maktaba Tul Ishaat.com

.....قَالَ فَالْحَقُّ وَالْحَقَّ أَقُولُ، لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ أَجْمَعِينَ﴾.(۱)

زه حق ذات يم، او حقي فيصلې کوم، زما دي پخپل ذات قسم وي: چې زه به په تا او ستا په تابعدارانو ټولو جهنم ډکوم.(۲)

ابليس چونکه د علم عزت نه وکړی، نو په دنيا کي چې کم څوک د علماؤو عزت نلري، او نه هغه ته د قدر او احترام په نظر ګوري، نو هغه ټوله په دغه عمل کي دابليس متبعين بلل کيږي، هسي نه! چې د قيامت په ميدان کي د ابليس سره يو ځای پاته نه سي.

د علماؤو قدر کول:

او ملائکو د علم قدر وکړی، نو ځکه هغوی ته الله تعالی د قدر په نظر وکتل، نو په دنيا کي چې هم څوک د علماؤو قدر کوي، نو الله تعالی به په قيامت کي لوړي درجې ور نصيب کوي، ځکه د عالم پدې امت کي مثال د نبي وي، او د عالم د ژوند مثال د نبي د ژوند مثال وي، د عالم د مرګ مثال د نبي د مرګ مثال وي، او د عالم د زندګۍ مقصد هم د نبي د زندګۍ مقصد بلل کيږي.

لکه په حديث شريف کي راځي:

.....مَنْ زَارَ عَالِمًا فَكَأَنَّمَا زَارَنِي، وَمَنْ صَافَحَ عَالِمًا فَكَأَنَّمَا صَافَحَنِي، وَمَنْ جَالَسَ عَالِمًا فَكَأَنَّمَا جَالَسَنِي، وَمَنْ جَالَسَنِي فِي الدُّنْيَا أَجْلَسَهُ اللّٰهُ مَعِيَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي الْجَنَّةِ﴾.(۳)

چې کم څوک د عالم زيارت وکړي، نو پېغمبرﷺ وايي: چې داسي دی: لکه زما زيارت چې وکړي، او چې کم څوک د عالم سره مصافحه وکړي، نو داسي دی: لکه زما سره چې مصافحه وکړي، او چې کم څوک د عالم په مجلس کي کښېني، نو داسي دی: لکه زما په مجلس کي چې کښېني، او چې کم چاته الله تعالی په دنيا کي زما ناسته ور نصيب کړه، الله تعالی به ئې په جنت کي هم زما ملګری جوړ کړي.

---

(۱) سورة ص: آيت نمبر ۷۶-۸۴

(۲) مواعظ ابراهيمي: صفحه نمبر

(۳) تنبيه الغافلين باحاديث سيد الانبياء: حديث نمبر ۶۸۵

Maktaba Tul Ishaat.com

د عالم امداد کول:

او عالم ته الله تعالی داسي قدر او احترام ور کړی دی: چي زمونږ په دین کي یو څو شیانو ته صرف کتل هم عبادت بلل کیږي:

۱. د عالم مخته د احترام په نظر کتل.
۲. د مور او پلار مخته د محبت په نظر کتل.
۳. په حرم شریف کي بیت الله ته کتل.
۴. د قرآن کریم و الفاظو ته کتل.

او د پیغمبر ﷺ په احادیثو کي دا هم راغلي دي: که چیري پر یو عالم باندي کمزوري راسي، جسماني کمزوري وي، او که مالي کمزوري وي، یو سړی د عالم د مدد لپاره راوړاندي سي، نو الله تعالی پر هر قدم باندي د یو غلام د آزادولو ثواب ورکوي.(۱)

او په بل ځای کي پیغمبر ﷺ فرمایلي دي: چي د یو غلام پر آزادولو د الله تعالی له طرفه د جنت وعده ده.

او یو بل حدیث کي داسي هم راځي: که چیري د محبت په خاطر یو سړی د عالم پر تندي مچه ور کړي، نو د عالم پر بدن چي څومره وربښان دي، الله تعالی به د ده په عملنامه کي دومره نیکیاني جمعه کړي.(۲)

نو زه دا وایم: چي د عالم ذات ته مه ګورئ! چي دا د کم قوم او قبیلې سره تعلق لري، او نه د هغه عمل ته ګورئ! چي ښه دی، که بد دی، صرف د عالم د علم په خاطر د هغه اکرام وکړئ، ځکه الله تعالی هغه ته علم ور کړی دی، او علم د اکرام قابل صفت الله تعالی ګرځولی دی، الله تعالی دي زمونږ او ستاسو په زړو کي د علماؤو اکرام پیدا کړي، او هم دي مي الله تعالی د علماؤو سره د بغض کولو یا د عناد پیدا کولو څخه محفوظه وساتي، الله تعالی دي دغه څو مختصري خبري په خپل دربار کي قبولي وګرځوي. آمِین یَا رَبَّ العَالَمِین

وَصَلَّی اللهُ تَعَالی عَلی خَیْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَّآلِهِ و اصحابه اَجْمَعِیْنَ.

---

(۱) خطبات فقیر: جلد نمبر ۵، صفحه نمبر ۲۰۳
(۲) خطبات فقیر، جلد نمبر ۵، صفحه نمبر ۲۰۳

Maktaba Tul Ishaat.com

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الایہ)

علم د انبیاؤو میراث دی

(بیان)

مولوی اطیع اللہ صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الھاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر: الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب

مقام: جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن

اشاعت: اول

تاریخ: ۲ جمادی الاولی ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲

تعداد: ۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم الله الرحمن الرحيم

إنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ. وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَاَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿يَرْفَعِ اللّٰهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ﴾.(۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ: ﴿مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى عُتَقَاءِ اللهِ مِنَ النَّارِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى الْمُعَلِّمِيْنَ الْعِلْمَ فَوَالَّذِي نَفْسَ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ مَا مِنْ مُتَعَلِّمٍ يَخْتَلِفُ إِلَى عَالِمٍ إِلَّا كَتَبَ اللهُ لَهُ بِكُلِّ قَدَمٍ عِبَادَةَ سَنَةٍ وَبَنَى لَهُ بِكُلِّ قَدَمٍ مَدِيْنَةً فِي الْجَنَّةِ وَيَمْشِي عَلَى الْأَرْضِ وَالْأَرْضُ تَسْتَغْفِرَ لَهُ﴾.(۲)

آمَنْتُ بِاللهِ صَدَقَ اللهُ مَوْلَنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُولُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

تمهيد:

محترمو خاضرينو! الله تعالى انسان ته په دنيا کي زندګي ور کړېده، خو د هر انسان دا تمنّا وي، او هم ئې د زړه غوښتنه وي: چې زما زندګي په عزت کي تېره سي.
د هغه عزت په تلاش کي دى شپه او ورځ محنت کوي، او هم جدجهد کوي، خپل آرام قربانوي، اوپر خپل ځان باندي تکليف او مشقت تېروي، خو دى د عزت زندګي لاس ته راوړي، او دغه ئې د خپل زړه غوښتنه او تمنّا وي، چې په هر شکل کيږي، دى ئې پوره کوي.
پر انساني معاشره چې کله انسان نظر واچوي: نو انسان ته دا ور ښکاره کيږي: چې د عزت پيدا کولو مختلفي ذرائع دي:

- مال او دولت.

---

(۱) سورة مجادله: آيت نمبر ۱۱

(۲) نزهة المجالس و منتخب النفائس، جلد نمبر ۱، صفحه نمبر ۴۳۵

Maktaba Tul Ishaat.com

- حکومت او منصب.
- علم او عمل.

ځکه زموږ په معاشره کي چي دچا سره مال او دولت وي، د هغه سره ښه کور او سوارلي وي، او هم ئې پر بدن باندي ښائسته لباس وي، نو زموږ د معاشرې خلک ده ته د عزتمند په نظر ګوري.

لېکن کم عزت چي د مال او دولت په ذریعه سره وي، هغه ډېر پائیداره نه وي، ځکه مال او دولت کله وي، او کله نه وي، کله ډېر وي، او کله لږ وي، ځکه د الله تعالی دا فیصله ده:

.....لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ﴾.(۱)

د آسمانو او د ټولو خزانو کلي او اختیار د الله تعالی سره دی، الله تعالی کله یو چا ته رزق فراخ ورکوي، او کله بیرته پر هغه سړي باندي د رزق تنګي راولي، نو مال او دولت د انسان سره دائمي نه وي، نو دغه ذریعه د عزت پیدا کولو هم دائمي نه ده.

او زموږ په معاشره کي چي دکم چا سره منصب او حکومت وي، ډېر ځله هغه ته هم خلک د عزت په نظر ګوري، او هغه عزتمند بولي.

خو دغه ذریعه د عزت هم ډېر ځله همېشه نه وي، ځکه زموږ او ستاسو معاشره کي ډېر داسي راځي: چي یوه ورځ یو سړی د یو ملک "وزیر اعظم" وي، او بله ورځ بیا هغه په داغه ملک کي "اسیر اعظم" وي.

او چي کم چاته الله تعالی په معاشره کي علم او عمل ور کړي، نو ډېر ځله دینداره خلک هغه ته د عزت په نظر ګوري.

خو البته دا یوه خبره ده: چي کم عزت د علم او عمل په ذریعه وي، هغه همېشه وي، او هغه عزت دوام پیدا کوي، ځکه علم د الله تعالی صفت دی، او علم د انبیاؤو صفت دی، او د نیکو مؤمنانو صفت دی، لکه الله تعالی هم دا فرمایي:

.....وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ﴾.(۲)

---

(۱) سورة الشوری: آیت نمبر ۱۲

(۲) سورة المنافقون: آیت نمبر ۸

Maktaba Tul Ishaat.com

عزت د الله تعالی لپاره دی. او د هغه د رسول لپاره دی، او د ټولو مؤمنانو لپاره دی، چونکه علم د انسان سره دائمي صفت دی، نو دغه ذریعه د علم هم دائمي ده. او په دغه ذریعه سره چي چا ته الله تعالی عزت ورکړي، نو هغه به په معاشره کي همېشه عزتمند وي.

د علم فضیلت:

علم چونکه د انبیاء کرامو میراث دی، او انبیاء کرامو ته الله تعالی د علم په ذریعه سره عزتونه ور نصیب کړي دي.

په تېره جمعه کي ما د دې خبري مذاکره کړېوه: چي حضرت آدم علیه السلام ته الله تعالی د فرشتو په مقابل کي د صنعت او د حرفت او د کښت او کروندې علم ور کړی، چونکه دا په دنیا کي د ده ضروریات او د دې څخه بغیر ده په دنیا کي ژوند کولای نه سو.

او ملائکو چونکه دې امورو ته ضرورت نه درلودی، نو ځکه د هغوی سره د دې شي علم هم نه وو.

خو د دغه علم په ذریعه الله تعالی آدم علیه السلام ته پر ملائکو باندې ډېر لوی فضیلت ور کړی، چي دی ئې د ټولو ملائکو لپاره مسجود وګرځاوی.

دلته عارفینو یو نقطه لیکلې ده: چي د انسان سره صرف د ضرورت د اشیاؤو د نومونو علم راغلی، نو هغه انسان د ټولو ملائکو مسجود جوړ سو، نو ستاسو څه ګمان دی: چي کم انسان ته الله رب العزت د خپلو نومونو او صفاتو علم ورکړي، نو د هغه مقامات به بیا په معاشره کي څومره لوړ وي، او هغه ته به الله تعالی څومره لوړې درجې ور نصیب کوي.

حضرت ادریس علیه السلام ته الله تعالی د قلم او لیکلو علم ور کړی، د ده څخه مخکي د تعلیم سلسله صرف په نطق او وینا سره وه، لېکن ده ته الله تعالی د قلم چلولو او د عربي او سرياني ژبو د تحریر کولو تعلیم ور کړی.

چي د هغه په ذریعه الله تعالی ده ته ډېر لوړ مقام ور کړی، لکه قرآن کریم د هغه ذکر کړی دی:

Maktaba Tul Ishaat.com

.....وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا﴾.(۱)

موږ ده ته ډېره لوړه درجه ورکړه.

لکه په بعضو روایاتو کې راځي: چې الله تعالی یو ملائکه دنیا ته راواستوله، د حضرت ادریس علیه السلام د هغه سره دوستي جوړه سوه، حضرت ادریس علیه السلام یوه ورځ د هغه ملائکي څخه پوښتنه وکړه: چې ته په ما باندې د مرګ څکه وکړه، هغه ملائکي د الله تعالی په اجازت یو ځل پر ده باندې مرګ راوستی، لږ ګړی وروسته بیرته روح ورته راوګرځېدی.

حضرت ادریس علیه السلام د هغه ملائکي څخه دا وغوښتل: چې په ما باندې یو ځل د جهنم منظره وکړه، چیکله ده د جهنم منظره ولېدله، نو بیا ئې د هغه ملائکي څخه غوښتنه وکړه: چې یو ځل جنت هم راباندې ووینه.

نو هغه ملائکي دی په خپلو وزرو کې پورته کړی، او اووم آسمان ته ئې ورساوی، او بیا ئې جنت ته ور داخل کړی.

د جنت لېدلو څخه وروسته هغه ملائکي د ده څخه د راوتلو غوښتنه وکړه، خو ده انکار وکړی، او ورته وئې ویل: چې هر بنده د مرګ څکه کوي، او ما د مرګ څکه کړېده، او د مرګ څخه وروسته چې کم څوک جنت ته ورسي، نو د الله تعالی فیصله داده:

.....وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ﴾.(۲)

چې جنتیان یو ځل جنت ته ور داخل سي، بیا هیڅ کله د جنت څخه نه را وزي، نو زما دي هم په الله قسم وي: چې زه به هیڅ کله د جنت څخه نه وزم، نو دا د ده لپاره لوړه مرتبه وه، علماؤو لیکلي دي: چې الله تعالی دغه درجه د علم په ذریعه سره ده ته ورکړه.(۳)

او حضرت نوح علیه السلام ته الله تعالی د شریعت علم او د حلالو او حرامو د مسئلو علم ورکړی وو، لکه الله تعالی فرمایي:

.....شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا﴾.(۴)

---

(۱) سورة مریم: آیت نمبر ۵۷

(۲) سورة الحجر: آیت نمبر ۴۸

(۳) حاشیه جلالین: سورة مریم: ایت نمبر ۵۷

(۴) سورة الشوری: آیت نمبر ۱۳

Maktaba Tul Ishaat.com

ما تاسو ته هغه دین او شریعت در کړی دی، چې د هغه تعلیم مې، حضرت نوح علیه السلام ته ور کړی وو.

او د دې سره الله تعالی ده ته د نجاری دکار د زده کړې علم او تعلیم ور کړی وو. چې ده د هغه علم په ذریعه کښتی جوړه کړه، چې په هغه کې ده او د ده متبعینو او ډېرو مخلوقاتو ته د طوفان څخه نجات ور کړی، او دغه نجات د طوفان څخه حضرت نوح علیه السلام هم الله تعالی د علم په ذریعه ور کړی وو، چې نور ټوله مخلوقات غرق سول. صرف دی او د ده متبعین د غرقیدو څخه محفوظه و ګرځېدل.

حضرت ابراهیم علیه السلام ته الله تعالي د مناظرې علم ور کړی وو، چې د هغه په ذریعه دی پر نمرود باندې غالب سو، او د هغه په ذریعه الله تعالی ده ته د خلیل مرتبه ور کړله. لکه په سورة البقره کې ذکر سوي دي:

.....أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ﴾.

حضرت ابراهیم علیه السلام چې په کم کلي او کور کې پیدا سو، هغه ټوله بت پرسته وو. د حضرت ابراهیم علیه السلام د بتانو د عبادت څخه طبعاً نفرت وو، او ده به پر هر مقام باندې د بتانو عیبونه بیانول، او هم به ئې د هغه د عبادت څخه بېزاري بنکاره کوله.

یوه ورځ چې د هغه قوم خلګ د اختر په ورځ میلې ته وتلي وو، نو دی د هغوی بت خانې ته راغلی، او ټوله بتان ئې په تبر باندې مات کړل، او تبر ئې د هغه غټ بت پر وږه باندې کښېښوو ی.

چیکله د هغه قوم خلګو ته د خپلو بتانو د دغه حالت خبر ورغلی، نو ټول راغلو، او بت خانې ته ور ننوتل، چې بتانو ته ئې وکتل، نو دستي ئې دا سره وویل:

.....مَنْ فَعَلَ هَذَا بِآلِهَتِنَا إِنَّهُ لَمِنَ الظَّالِمِينَ﴾.

چې کم چا زموږ د خدایانو سره دا عمل کړی دی، هغه یقیناً ظالم دی، او زموږ د خدایانو سره ئې ظلم کړی دی.

آخر دوی په خپل مابین کې سره وویل:

.....سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُ إِبْرَاهِيمُ﴾.

چې دلته خو یو ځوان ګرځېدی، نوم ئې: ابراهیم وو، هغه به همېشه زموږ پر خدایانو عیب لګاوی، نو دا عمل که کړی وو، هغه به کړی وي.

Maktaba Tul Ishaat.com

نو دغه حال دوی دستي نمرود بادشاه ته ورساوی، او دغه د ابراهیم علیه السلام قصه ئې هم ور ته وکړه، نمرود ډېر لوی دربار جوړ کړی، چې په هغه کې ئې د خپل حکومت ټول مشران او وزیران راجمعه کړل، او دوی ته ئې وویل:

.....فَأْتُوا بِهِ عَلَى أَعْيُنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ﴾.

تاسو دغه ابراهیم نامي ځوان دې دربار ته راحاضر کړئ، چې ټول خلک ئې وویني، نو شاید چې دی به و پېژني، او هم به د ده پر دغه عمل باندې ګواهي پېش کړي.

نو ابراهیم علیه السلام دې وخت کې نوجوان اولس(۱۷) یا اتلس(۱۸) کلن عمر والا د یو مجرم په شکل چې په لاس او پښو کې ځنځیرونه او په غاړه کې طوق د نمرود و مخته په عام دربار کې دوی پېش کړی.

نمرود او د هغه درباریانو پوښتنه ځني وکړه:

.....أَأَنْتَ فَعَلْتَ هَذَا بِآلِهَتِنَا يَا إِبْرَاهِيمُ﴾.

اې ابراهیمه! ایا تا زموږ د خدایانو سره دغه عمل کړی دی؟

ده په جواب کې ورته وویل:

.....بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا فَاسْأَلُوهُمْ إِنْ كَانُوا يَنْطِقُونَ﴾.

چې ما خو اوږدلي دي: تبر د هغه لوی بت پر وږه باندې پروت وو، کچیري هغه خبرې کولای سي، تاسو د هغه څخه پوښتنه وکړئ، شاید دا عمل به هغه کړی وي.

دوی د ده د خبرې څخه ډېر په فکر کې ولوېدل، چې دا زموږ خدایان خو خبرې نه سي کولای، نو ئې ده ته وویل: چې دا خو موږ د ډېرو څخه په خپل لاس تراشلي دي، نه خبرې کولای سي، او نه ئې اوږدلای سي، نو د دې څخه موږ څنګه پوښتنه وکړو، او د دې د جواب به موږ څنګه انتظار ولرو.

ابراهیم علیه السلام د نمرود په عام دربار کې ورته وایي:

.....أَفَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْئًا وَلَا يَضُرُّكُمْ ، أُفٍّ لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾.

تاسو د داسي چا عبادت کوئ: چې پخپله خوله دا اقرار کوئ، چې د هغوی سره د نفعې او د ضرر هیڅ اختیار نسته، او بیا بیرته د هغه څخه خپل حاجتونه غواړئ، نو

Maktaba Tul Ishaat.com

تاسو او ستاسو خدایان دي دواړه غرق او هلاک وي، چي په دومره ناپوهي کي پر تاسو باندي ژوند تېريږي.

نمرود ورته وايي: چي ستا رب نو څوک دی؟ چي ته دهغه عبادت کوې، او هغه د نفعي او نقصان مالک بولې.

.....رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ﴾.

ده په جواب کي ورته وويل: زما رب هغه ذات دی: چي د ټوله انسانيت ژوند او مرګ د هغه په قبضه قدرت کي دی.

نمرود ورته وويل:

.....أَنَا أُحْيِي وَأُمِيتُ﴾.

ژوند او مرګ ور کول، که دچا د خدائي علامه وي، نو دا خو زه هم کولای سم، دستي ئې يو سړی چي د مرګ لائق وو، هغه ئې آزاد کړی، ويل ئې: دې ته مي دا دی ژوند ور کړی، او يو بل سړی چي هغه هيڅ جرم کړی نه وو، هغه ئې قتل کړی، ويل ئې: دادی دې ته مي مرګ ور کړی.

چېکله د نمرود په هغه کارِه دماغ کي د ابراهيم عليه السلام دغه دليل رانغلی، او د الله تعالی د ذات کامل قدرت په واضحه طريقه پر ده باندي ښکاره نه سو، نو ابراهيم عليه السلام بل داسي قوي دليل په خپله مناظره کي ورته پېشوي: چي دی د هغه په جواب کي هک بک حيران پاته سو.

.....فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ﴾.(۱)

ابراهيم عليه السلام ورته وايي: زما رب هغه ذات دی: چي هغه پر ټوله عالم باندي "لمر" د مشرق د جانب څخه را پورته کوي، او ته که ځان د هغه په مقابل کي رشتيا خدای بولې نو ته دغه "لمر" د مغرب د جانب څخه را پورته کړه.

د دې په مقابل کي نمرود لا جواب پاته سو، نو دا هغه د مناظرې علم وو، چي الله تعالی ابراهيم عليه السلام ته ور نصيب کړی وو، او د دې په وجه ده ته د "خليل الله" لقب ور کول سو، او هم پر ده باندي د نمرود اور ګل ګلزار سو، او الله تعالی پر ده باندي داسي

(۱) سورة البقره: آيت نمبر ۲۵۸

Maktaba Tul Ishaat.com

برکت کښېښووی، چې د ده په نسل کې لس زره(۱۰۰۰۰) انبیاء راغلل، او د ده لقب ابوالانبیاء او شجر الانبیاء و ګرځېدی، او وروسته چې څومره ادیان راتلو، د هغوی اهل به د ابراهیم علیه السلام ښه صفتونه بیانول.

حضرت یوسف علیه السلام ته الله تعالی د خوبونو د تعبیر علم ور کړی وو، چې د هغه په ذریعه دی د مصر د وزارت خزانه پر مسند کښېناستی، او بیا د عزیز مصر پر ځای د ټوله مصر د حکومت مالک او مختار جوړ سو، چې د هغه علم په ذریعه ده د راتلونکي کاختی بهترین انتظام جوړ کړی، چې د هغه په وجه په لکونو انسانان د هلاکت څخه محفوظه وګرځېدل، او د مصر خزانه د خورکي موادو څخه مالامال او ډکه وه.

د تواریخو او معتبرو تفسیرو په حواله چیکله حضرت یوسف علیه السلام د عزیز مصر په کور کې د یو غلام په شکل استوګنه کوله، او د هغه زنانې دی پر یو غلط حرکت کولو باندې مجبوره کړی، لېکن ده د خپل خاندانې عصمت په خاطر د هغه څخه د هر څومره مجبوره کولو باوجود په شدت سره انکار وکړی.

نو د عزیز مصر زنانې خپل خاوند د ده خلاف را وپاروی، او پر ده باندې ئې بد ترین تهمت و تړی، چې د هغه په سزا کې دی تر جیله پورې ولاړی، او ډېره زندګي ئې په جیلخانه کې تېره کړه.

الله تعالی ده ته هلته د خوبونو د تعبیر علم ور نصیب کړی، نو قیدیان به په جیلخانه کې همېشه ده ته راتلل، او د خپلو خوبونو تعبیر به ئې ځنې غوښتی، ده چې به څنګه تعبیر ورکړی، هغه به رشتونی ختی.

یو ځل د قرآن کریم وینا ده: چې ده ته یو دوه(۲) کسان راغلل، چې هغه د جیلخانې قیدیان وو، او ده ته ئې داسې خوب بیان کړی:

.....قَالَ أَحَدُهُمَا إِنِّي أَرَانِي أَعْصِرُ خَمْرًا وَقَالَ الْآخَرُ إِنِّي أَرَانِي أَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِي خُبْزًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ﴾.(۱)

یوه ورته وویل: چې ما د انګورو څخه شراب جوړول، او هغه بل ورته وویل: چې ما پر سر ډوډۍ اخیستې وه، چې مرغانو د هغه څخه خورک کاوی، نو هغه دواړو د ده څخه د دغه خپل خوبونو تعبیر وغوښتی.

---

(۱) سورة یوسف، آیت نمبر ۳۶

Maktaba Tul Ishaat.com

ده د هغه خوب تعبیر داسي ور کړی:

.....أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا وَأَمَّا الْآخَرُ فَيُصْلَبُ فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهِ قُضِيَ الْأَمْرُ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ﴾.(۱)

یو په تاسو کي به خلاصون پیدا کړي، او هغه به د بادشاه په کور کي د بادشاه لپاره د شرابو جوړولو خدمت پر غاړه ولري.

او هغه بل به په دار سي، او د هغه د سر غوښي به مرغان خوري، دا فیصله د هغه خوب د تعبیرونو ده، چي تاسو ئې زما څخه غوښتنه کړې وه، ده چي څنګه تعبیر ور کړی، هغه دواړه هغه حالت ته په لږ زمانه کي ورسېدل.

د مصر د بادشاه خوب لېدل:

په دغه دوران کي د مصر بادشاه هم یو ځل خوب ولیدی، چي اوه(۷) چاغ او زورور غوایان د "دریاب نیل" څخه راووتل، او د هغه تر شا بیا اوه(۷) ډنګر غوایان پسي راغلل، او د هغه غاښونه د زمریانو غوندي وو، او هغوی هغه چاغ غوایان په خپلو غاښو سره څیري کړل، او وئې خوړل، او دا د غوایانو د عادت خلاف عمل وو، ځکه چي په عادت کي یو غویی بل نه خوري.

او په دغه خوب کي بادشاه دا هم ولیدل: چي د "نیل د دریاب" څپې وي، لیکن یو دم د هغه اوبه وچي سي، او د ریګ څخه ئې اوه(۷) وړي زرغونه پیدا سي، او یو ګړی بعد اوه(۷) وچ وړي د هغه ریګ څخه راپورته سي، او پر هغه زرغونو وړو باندي راوپېچل سي، هغه وسوځي، او وچ ئې کړي.

د مصر بادشاه د دغه خوب څخه ډېر زیات پریشانه او په وېره کي وو، سهار ئې د خپل دربار ټوله کاهنان او نجومیان راطلب کړل، او خپل خوب ئې و هغوی ته بیان کړی، او هم ئې د خوب تعبیر ځني وغوښتی.

هغه چونکه د دغه رنګه خوبونو سره ډېر ناواقفه وو، نو ئې په جواب کي ورته وویل: بادشاه سلامت! دا ګډ وډ خوبونه دي، کله د انسان د خورک سره کار لري، او کله بیا د

(۱) سورۃ یوسف: آیت نمبر ۴۰

Maktaba Tul Ishaat.com

انسان د سوچ او فکر په وجه رائي، مور په دې نه پوهيږو، نو هغه ټولو د تعبير ور کولو څخه انکار وکړی.

هغه د قيد څخه راخلاص سوي سړی هم په دغه مجلس کي د بادشاه په دربار کي حاضر وو، نو هغه ته سم دستي حضرت يوسف عليه السلام او د هغه د خوبونو صحيح تعبير ورکول ور په ياد سو، نو بادشاه مصر ته راوړاندي سو، او سلام ئې ورته وکړی، او ورته وئې ويل: چي ما ته يو سړی داسي رامعلوم دی: چي هغه به ستا د دغه خوب صحيح تعبير درکړي، خو ته ماته تر جيله پوري د تګ کولو اجازت راکړه.

هغه سړی د بادشاه په اجازت جيل ته راغلی، او حضرت يوسف عليه السلام ته ئې د بادشاه خوب بيان کړی، ده مبارک په دغه وخت کي تعبير ورته ښکاره کړی.

چي اوه(۷) کاله به آبادي او بارانونه ډېر زيات وي، او غله به هم په زيات مقدار وسي، او د هغه څخه وروسته به بيا اوه(۷) کاله قحط سالي وي، چي په هغه کي به د تيرو اوو کلو غله ټوله ختم سي، او انسانان به ډېر بد حالت ته ورسيږي، او اتم(۸) کال به بيا بيرته داسي کال وي، چي په هغه کي به بيا بارانونه اوريږي.

بادشاه ته چيکله د دې خوب تعبير راورسېدی، نو د هغه سره د هغه قحط سالي لپاره د يو تدبير کولو ډېر زيات فکر پيدا سو، بيا ئې زړه دا فيصله ورکړه، چي کم سړي د دغسي مشکل خوب تعبير ښکاره کړی، نو هغه سړی د دغه کاختی لپاره د تدبير کولو هم ضرور معلومات لري.

نو ئې سمدستي حکم وکړی: چي ور سئ، هغه قيدي تر ما پوري راولئ، چنانچه حضرت يوسف عليه السلام بادشاه ته راوستل سو، او بادشاه د هغه سره مجلس و کړی، او د هغه دغه تدبير ونه ئې واورېدل، نو ئې دستي، د خزانې وزارت په لاس ورکړی، او هم ئې د ټوله ملک تر مرګه پوري مالک جوړ کړی، د مصر ټول تور او سپين د ده په اختيار کي راغلل.

د حسن او علم فرق:

زما مقصود دلته دا وو: چي تاسو ګورئ! دا خبره خو ښکاره هم ده: او تاسو به هم ډېر زياته اوريدلې وي، چي حضرت يوسف عليه السلام ته الله تعالى داسي حسن ور کړی وو:

Maktaba Tul Ishaat.com

چي هغه په دغه حسن کي خپل ثاني نه درلودی، چیکله به دی د نقاب څخه بغیر دباندي راوواتی، نو چي به کم چا لیدی، هغه به د ده عاشق جوړېدی، او ډېر ځله د کمزوري طبیعت والا خلګ به بېهوښه پر مځکه غوځاړېدل، لکه اوس هم د یوسف علیه السلام حسن "ضرب المثل" دی، او د حسن په دنیا کي ډېر قدر وي، ډېر ځله مال او دولت هم د هغه و مخته بې حقیقته بنکاره سي.

لیکن چي کم عزت او قدر الله تعالی علم ته ور کړی دی، نو د هغه بیا یو حصه حسن ته هم نه ده ور کول سوي، ځکه د الله تعالی قرآن پر دی باندي شاهد او ګواه دی.

چیکله حضرت یوسف علیه السلام ته الله تعالی صرف حسن ور کړی وو، او د هغه سره د علم صفت لا په پوره پیمانه نه وو راغلی، نو بیا د هغه قدر دغه وو: چي قرآن ئې بیانوي:

.....وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ﴾.(۱)

ورونو یوسف علیه السلام په یو څو کوټه دراهمو باندي خرڅ کړی، او بیا د قافلې سالار په مصر کي په بل قیمت خرڅ کړی، خو مقصد مي دا دی: چي د دې دومره حسن سره دی د غلامانو غوندي خرڅېدی، او د هغه حسن په وجه آخر جیلخانې ته ورسېدی.

لېکن چیلکه الله تعالی ده ته په جیلخانه کي د خوبونو د تعبیر علم ورکړی، د هغه علم په برکت الله تعالی د جیل څخه د وزارت پر مسند او چوکۍ کښېناوی، او د "مصر" د هر څه اختیار د ده په لاس کي راغلی. (ببین تفاوت راه از کجاست تا بکجا)

د علم او طلب علم فضائل:

نو دا یو حقیقت دی: چي په معاشره کي کم چا ته الله تعالی د علم اراده وکړي: نو د هغه زندګي د علم په طلب کي روانه کړي، او هم هغه ته علم ورکړي، او د علماؤو په صف کي ئې شمار کړي، او دا ډېر د فضیلت مقام بلل کیږي.

حضرت انس رضی الله عنه د پېغمبر صلی الله علیه وسلم یو روایت رانقل کوي:

.....مَنْ اَرَادَ اَنْ يَّنْظُرَ اِلَا مَنْ هُوَ عَتِيْقُ اللهِ مِنَ النَّارِ فَلْيَنْظُرْ اِلَى مَنْ هُوَ فِيْ طَلَبِ الْعِلْمِ﴾.

(۱) سورة یوسف: آیت نمبر ۲۰

Maktaba Tul Ishaat.com

که يو څوک دا غواړي: چې زه د مځکې پر مخ داسې څوک ووينم، چې هغه الله تعالی د جهنم څخه آزاد کړی وي، نو هغه دي هغه چاته و ګوري: چې کم څوک د علم په تلاش کې روان وي.

او پېغمبر ﷺ دا هم فرمايي: چې کم څوک د علم د حاصلولو په نيت د يو عالم دروازې ته ورسي، نو هغه ته الله تعالی د هر حرف ازده کولو او د هر قدم اخيستلو په عوض کې د يو کال عبادت ثواب ورکوي، او د هغه لپاره په جنت کې يو ښار آباد وي.

او چې ترکمه ځايه پورې د ده قدمونه اخيستل کيږي، نو هغه مځکه د ده لپاره استغفار او بخښنه غواړي، او سهار او ماښام فرشتې د ده د مغفرت اعلان په داسې الفاظو کوي:

.....هَؤُلَاءِ عُتَقَاءُ اللهِ مِنَ النَّارِ﴾.

دا هغه خلک دي: چې الله تعالی د جهنم څخه آزاد کړي دي.(۱)

نو تاسو ګورئ! چې د علم په طلب کې پېغمبر ﷺ د انسانانو لپاره کم فضيلت بيان کړی دی، زما د عقيدې مطابق: د دين په يوه لاره کې به هم دغه فضيلت انسان حاصل نه کړي.

لکه حضرت ابوهريره رضی الله عنه او حضرت ابوذر رضی الله عنه دواړه دا د پېغمبر ﷺ دا حديث رانقل کوي:

.....حُضُوْرُ مَجْلِسَ عِلْمٍ أَفْضَلُ مِنْ صَلَاةِ أَلْفِ رَكْعَةٍ﴾.

د علم مجلس ته حاضرېدل، دا تر زر (۱۰۰۰) رکعته نفل لمانځه کولو افضل دي.

.....وَحُضُوْرُ مَجْلِسُ عِلْمٍ أَفْضَلُ مِنْ عِيَادَةِ أَلْفِ مَرِيْضٍ﴾.

او هم د زرو (۱۰۰۰) مريضانو د عيادت او پوښتنې کولو څخه افضل دي.

.....وَحُضُوْرُ مَجْلَسَ عِلْمٍ أَفْضَلُ مِنْ شُهُوْدِ أَلْفِ جَنَازَةٍ﴾.

او هم د زرو (۱۰۰۰) جنازو د شرکت کولو څخه افضل دي.

يو صحابي پوښتنه ځني کوي:

.....وَمِنْ قِرَاءَةِ القُرْآنِ﴾.

---

(۱) تنبيه الغافلين بحواله: تحفة الطلباء و العلماء: صفحه نمبر ۶۸

Maktaba Tul Ishaat.com

ایا د علم مجلس ته حاضر بدل د قرآن کریم تر تلاوت کولو هم افضل عمل دی؟

پیغمبر ﷺ په جواب کي ورته وایي:

.....﴿هَلْ تَنْفَعُ قِرَاءَةُ الْقُرْآنِ إِلَّا بِالْعِلْمِ﴾.(۱)

ګوره! د قرآن کریم تلاوت که نفعه رسوي، هغه هم په علم سره وي، بغیر د علم انسان د قرآن کریم پر تلاوت کامله نفعه نسي اخیستلای.

او یو بل حدیث هم دغه دوه صحابه مبارکان را نقل کوي:

.....﴿بَابُ الْعِلْمِ تَعَلُّمُهُ اَحَبُّ اِلَيْنَا مِنْ اَلْفِ رَكْعَةٍ سَمِعْنَا رَسُوْلَ اللهِ ﷺ يَقُوْلُ: اِذَا جَاءَ طَالِبَ الْعِلْمِ اَلْمَوْتُ وَ هُوَ عَلَى ذَالِكَ فَهُوَشَهِيْدٌ﴾.

د علم یو باب ازده کول، او په یوه مسئله سر خلاصول دا تر زر (۱۰۰۰) رکعته لمانځه کولو بهتر دی، ځکه مونږ د پیغمبر ﷺ څخه اورېدلي دي: کچیري چا لره د طالب علمي په زمانه کي مرګ راغلی، نو هغه مرګ د شهادت بلل کیږي.

د یو طالب العلم د مرګ عجیبه واقعه:

کفایت الاتقیاء کي ابن منیر رحمة الله علیه د حضرت یحیی رحمة الله علیه څخه یو روایت را نقل کوي: چي هغه به مونږ ته ویل: چي د ټولو څخه مخکي دغه واقعه امام مالک رحمة الله علیه د حدیثو د درس په دوران کي بیان کړېده:

چي یو نوجوان طالب العلم د شام د علاقې څخه د حدیثو د زده کړي لپاره راغلی، او د امام مالک رحمة الله علیه د حدیثو زده کړه ئې کوله، لږ زمانه بعد هغه وفات سو، د ټوله ښار علماء، فضلاء، او نیک خلک د هغه په جنازه کي شریک سول، او هغوی ټولو په ښه عزت سره دی و خاورو ته وسپاری.

امام مالک رحمة الله علیه فرمایي: چي دوهمه ورځ هغه طالب العلم ماته په خوب کي راغلی، چي د هغه مخ ډېر روښانه وو، او پر یو ښائسته او قیمتي آس باندي سپور وو، او زرغونه لنګوټه ئې ترلي وه، او د آسمان څخه و مځکي ته راشوه سو، ګویا: هغه د الله تعالی له طرفه یو استازی مونږ ته راغلی، چي خپل حالت مونږ ته بیان کړي.

---

(۱) احیاء علوم الدین لمحمد الغزالي: باب بیان ما بدل من الفاظ العلوم: صفحه نمبر ۳۵

Maktaba Tul Ishaat.com

امام مالک رحمۃ اللہ علیہ وايي: چي ما پوښتنه ځني وکړه: چي الله تعالی څه در سره وکړل؟ ده په جواب کي راته وفرمايل: چي الله تعالی ماته د هري مسئلې په بدله کي د جنت يو محل رانصيب کړی، او دا مرتبه دعلماؤو څخه سوا الله تعالی بل چاته نه کړه ور نصيب.

چيکله زما ټول مراتب او مقامات ختم سول، نو الله تعالی ملائکو ته امر وکړی:

..... زِيْدُوا وَارِثَ الْاَنْبِيَاءِ فَقَدْ حَطَمْتُ عَلَى نَفْسِى اِنَّهُ مَنْ مَاتَ وَ هُوَ عَالِمٌ بِسُنَّتِى وَ سُنَّتِ الْبِيَائِى اَوْ طَالِبٌ لِذٰلِک اَنْ اَجْمَعَهُمْ فِيْ دَرْجَةٍ وَاحِدَةٍ﴾.

اې ملائکو! زما دې بنده ته يو څه نوره زيات مرتبه ورکړئ: ځکه دا زما د انبياؤو وارث دی، ما پر خپل ځان دا لازمه کړېده: چي کم سړی زما احکام او زما د انبياؤو د سنتو څخه واقف او خبر وي، هغه که عالم وي، او که طالب العلم، زه به دی د انبياؤو سره يو ځای را پورته کوم.

نو اوس بس زما او د پېغمبر ﷺ په مابين کي صرف د دوو (۲) درجو فرق دی: يوه درجه خو خاص الخاص د پېغمبر ﷺ د نبوت ده، چي پر ده باندې ټوله انبياء راګرځېدلي دي، او دوهمه درجه د ده د صحابه وو ده، چي د ده سره ټوله صحابه او د ټولو انبياؤو سره خپل حواريين موجود دي.

او دريم درجه زمونږ د ټولو علماؤو ده، چي په هغه کي د امت د علم خادمان هغه که د علماؤو په شکل وي، او که د طلباؤو په شکل وي، موجود دي.

.....وَعَدَنِيْ رَبِّيْ اَنْ يَحْشُرَنِيْ مَعَ النَّبِيِّيْنَ فَاَنَا مَعَهُمْ اِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ﴾.

بيا زما رب زمونږ سره دا وعده کړېده: چي تاسو به دانبياؤو سره د قيامت په ميدان کي يو ځای را پورته کوم، او زه اوس تر قيامته پوري د انبياؤو سره يو ځای يم.

.....فَاِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ قَالَ تَعَالٰى يَا مَعْشَرَ الْعُلَمَاءِ هٰذِهِ جَنَّتِيْ قَدْ اَبَحْتُهَا لَكُمْ﴾.

چيکله د قيامت ورځ سي، نو الله تعالی به و فرمايي: اې د علماؤو ډلي! دا زما جنت دی، ماتاسو ته مباح ګرځولی دی، چي هر ځای اوسيږئ، هلته په کي وه اوسيږئ.

.....وَ هٰذَا رِضْوَانِيْ قَدْ رَضِيْتُ عَنْكُمْ﴾.

او دا زما رضا ده: چي زه اوس ستاسو څخه راضي يم، او زما رضا ستاسو په نصيب سوه.

Maktaba Tul Ishaat.com

.....فَلَا تَدْخُلُ الْجَنَّةَ حَتّٰى تَقِفُوْا فَتَشْفَعُوْا﴾.

خو الله تعالی به د دوی څخه دا یوه غوښتنه وکړي: چې تاسو جنت لره مه ورځئ، یو ځل و درپرئ، د قیامت په میدان کي چې څومره خلک دي، د هغوی لپاره شفاعت وکړئ.

.....فَاُعْطِيَكُمْ مَا شِئْتُمْ وَ اشْفَعُوكُمْ مِمَّنْ اَشْفَعْتُمْ لَهُمْ﴾.

چې تاسو څه غواړئ، نن به زه هغه تاسو ته درکوم، او چې د کم چا په حق کي تاسو شفاعت کوئ، زه به ستاسو شفاعت قبلوم، او هم به ستاسو په شفاعت هغه ته بخښنه کوم.

.....لِاَرَى عِبَادِيْ كِرَامَتَكُمْ و مَنْزِلَتَكُمْ﴾.

چې زه خو د قیامت د میدان انسانانو ته ستاسو مرتبه او ستاسو کرامت او ستاسو عزت ورښکاره کړم.

چې ما تاسو ته د علم په برکت څومره لوی کرامت او عزت در نصیب کړی دی، او هم مي د علم په خاطر تاسو ته د جنت څومره لوړ مقامات در کړي دي.(۱)

نو علم یقیناً ډېر لوی صفت دی، او ډېره لویه نیکبختي ده، او ډېر لوی عزت دی، چې په معاشره کي ئې الله تعالی و چا ته ور نصیب کړي.

بیا خو خاص د دې فتنو په دور کي د انسان او د انسان د بچیانو د حفاظت یوازینی ذریعه ده، چې د هغه په وجه به انسان د زماني د هر قسم ظاهري او باطني فتنو څخه حفاظت پیدا کوي، او که چیري د علم د تعلیم او تعلم په وخت کي مرګ ورته راسي، نو به ئې مرګ د شهادت وي.

او د مرګ څخه وروسته به هم الله تعالی د عامو انسانانو څخه زیات انعامات او اعزازات عالم ته ور نصیب کوي.

الله تعالی دي موږ او تاسو په دنیا او آخرت کي د حقاني علماؤو په ډله کي شمار کړي، او هم دي مي د قیامت په میدان کي د محمد رسول الله ﷺ د "لواء الحمد"

(۱) کفایت الاتقیاء: بحواله مواعظ ابراهیمي احسن المواعظ: صفحه نمبر ۲۵۲

Maktaba Tul Ishaat.com

لاندي د ده په دله کي راپورته کړي، او الله تعالی دي دا څو خبري قبولي او مقبولي وګرځوي.

آمِيْن يَا رَبَّ العَالَمِيْن

وَصَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَّآلِهِ وَ اَصْحَابِهِ اَجْمَعِيْنَ.

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم اللہ الرحمن الرحیم

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الایہ)

د علمي سوال فضیلت

(بیان)

مولوی اطیع اللہ صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الھاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر:	الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب
مقام:	جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن
اشاعت:	اول
تاریخ:	۲ جمادی الاولی ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲
تعداد:	۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم الله الرحمن الرحيم

إنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿ فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾.(۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ : ﴿اَللّٰهُمَّ انْفَعْنِيْ بِمَا عَلَّمْتَنِيْ وَعَلِّمْنِيْ مَا يَنْفَعُنِيْ وَزِدْنِيْ عِلْمًا . وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ﴾.(۲)

آمَنْتُ بِاللهِ صَدَقَ اللهُ مَوْلَنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُوْلُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

تمهيد:

محترمو حاضرينو! د الله تعالى ډېر لوى كرم او احسان دى، چې زمونږ او ستاسو زندګي ئې د يو لک څلورويشت زره(۱۲۴۰۰۰) انبياؤو د امتونو پر ځاى د محمد رسول الله ﷺ په امت كي كښېښوولە.

زما عقيده داده: كه ټوله زندګي په سجده كي تېره كړو، د الله تعالى د دغه نعمت شكر پاى ته نه سو رسولاى، ځكه دې امت ته چې الله تعالى پر نورو امتونو باندې څومره فضيلت او احسان ور كړى دى، ډېر ځله دانسان عقل او دماغ د هغه ادراک كولو ته عاجزه پاته سي.

حضرت موسى عليه السلام ته الله تعالى تورات آسماني كتاب ور كړى وو، او په هغه كي د دې امت فضيلت ليكلى وو، چې حضرت موسى عليه السلام به د هغه په وجه همېشه د دې امت غوښتنه كوله.

---

(۱) سورة النحل: آيت نمبر ۴۳

(۲) سنن ابن ماجه: حديث نمبر ۲۵۱

Maktaba Tul Ishaat.com

.....رَبِّ اِنِّیْ اَجِدُ فِی الْاَلْوَاحِ اُمَّةً هُمْ خَیْرُ اُمَّةٍ اَنَاجِیْلُهُمْ فِیْ صُدُوْرِهِمْ یَقْرَؤُوْنَهَا رَبِّ اجْعَلْهُ اُمَّتِیْ﴾.

یا الله! زما په کتاب تورات کي ما د یو امت ذکر لیدلی دی، چي هغه به خیر امت وي، و د هغوی صفت به دا وي: چي هغه به د آسماني کتاب عالمان او حافظان وي، نو هغه امت ما ته را نصیب کړه.

الله تعالی په جواب کي ورته وایي: چي اې موسی! ستا او د هغه امت په زمانه کي ډېر فرق دی، ته ډېر مخته ئې، او د هغه امت زمانه ډېره وروسته را روانه ده.

د حضرت موسی علیه السلام چیکله طمعه و ختله، چي هغه امت زما نه په نصیب کیږي، نو د الله تعالی په دربار کي آخر دا خواست پیښوي:

.....رَبِّ اجْعَلْنِیْ مِنْ اُمَّةِ اَحْمَدَ﴾.

یا الله! زه تورات او نبوت نه غواړم، ما صرف په دغه امت کي شمار کړه.

نو دا هغه امت دی: چي ډېرو انبیاؤو په دې امت کي په دعاګانو شمولیت غوښتی ؤ: په هغه کي صرف د حضرت عیسی علیه السلام دعا قبوله سوې ده، چي د دې امت په آخره دور کی به راځي، او په دې امت کي به شمارل کیږي، او قبر به ئې د پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم په حجره مبارکه کي جوړیږي، لکه ابو مودود محدث لیکي: چي اوس هم په حجره کي یو د قبر ځای د عیسی علیه السلام لپاره خالي ولاړ دی.

د علم والا امت:

په تورات کي د دې امت یو خصوصیت دا هم لیکلی دی: چي د دې امت انسانانو ته به الله تعالی قوي حافظې او دماغونه ور نصیب کړي وي، ځکه چي دا امت به د خپل آسماني کتاب حافظان جوړیږي.

د دې امت نارینه او زنانه، مشران او کشران، ته به الله تعالی د خپل آسماني کتاب د حفظ او یادولو استعداد او توفیق ور نصیب کوي.

لکه اوس دا خبره زمونږ په دې امت کي الحمدلله په پوره پیمانه سره وجود لري، زنانه حافظاني سته. بلکه د دې امت اولنی حافظ د قرآن حضرت عائشه مبارکه وه.

Maktaba Tul Ishaat.com

او داغه رنګه نارينه حافظان د کشرانو، مشرانو او بوډاګانو په شکل ډېر په دې امت کې وجود لري.

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه حافظه:

حضرت ابوهريره رضي الله عنه په دې امت کې د عجيبي حافظې والا انسان تېر سوی دی، مروان ډېر لوی حاکم وو، حضرت ابو هريره رضي الله عنه ئې را طلب کړی، او ورته و ئې ويل: چې ما ته د پېغمبر صلى الله عليه وسلم احاديث واوروه، او يو کاتب او ليکونکی ئې د پردې تر شا پټ ورته کښېنوی، ده مبارک په سوونو احاديث پر هغه ځای باندې ورته پېش کړل.

يو کال او دوه چيکله تېر سو، نو بيا ئې يو ځل را طلب کړی، او ورته ئې ويل: هغه تېر احاديث يو ځل بيا راته پېش کړه، زموږ ځخه هير سوي دي، ده په دغه شکل د هغه امتحان اخيستی، چې: دی خوبه په احاديثو کې تغير نه راولي.

حضرت ابو هريره رضي الله عنه هغه احاديث بيا ورته شروع کړل، او هغه کاتب د پردې تر شا ورته ناست دی، او ټوله احاديث د تير دور سره ګوري، چيکله هغه ټول احاديث ده پېش کړل، نو په ټولو احاديثو کې ئې يو لفظ خو څه کوې؟ د يو اعراب غلطي هم رانغله.

نو الله تعالى هغه انسانانو ته داسي صلاحيتونه او پخې حافظې ور کړې وې.

که زه په نورو الفاظو دغه خپله خبره تعبير کړم، نو د دې معنی دا: چې دا امت د علم والا امت دی، او الله تعالى د دې امت په ټولو افرادو کې د علم استعداد اينبی دی.

په تېرو امتونو کې به علم د هغه امت د يو څه خاص راهبانو او پادريانو سره وو، او عام انسانان به د علم څخه ليرې وو، يعني خاص خاص کسان به د علم څخه برخمن وو، لېکن په دې امت کې الله تعالى علم سره غوړولی دی، او هر فرد ته ئې د علم استعداد ور کړی دی، ځکه پدې امت کې علم حاصلول فرض دي، لکه پېغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايي:

.....طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ.(۱)

(۱) مشكاة المصابيح، حديث نمبر ۲۱۸

Maktaba Tul Ishaat.com

دومره علم چي دی خپل ځلرويشت(۲۴) ساعته زندګي کي تېرولای سي، او د الله تعالی په احکامو ځان پوه کوي. پر مطلقاً مسلمان فرض دی، په هغه کي د نارينه او زنانه تفاوت نه دی راغلی.

د علم حاصلول د الله تعالی په نظر کي:

او د علم حاصلول الله تعالی ته ډېر زيات محبوب عمل دی. تاسو ګورئ! د الله تعالی له طرفه چي دې امت ته اولنی کم پيغام راځي، نو هغه پيغام د "اقرء" په عنوان دی، يعني: وينا کول، قرأت کول، دا ټوله عبارت د علم حاصلولو څخه دی، نو ګويا! اولنی پيغام دې امت ته د علم او قرأت کولو ور کول سوی دی.

حالانکه دا هم ممکنه وه: چي الله تعالی دي، اولنی پيغام د لفظ د "توحيد" دې امت ته پيش کړی وای، ځکه چي توحيد هغه څه دي: چي د هغه بغير د انسان ايمان ممکن نه وي، الله تعالی هره ګناه معاف کوي، لېکن د توحيد مقابل چي د شرک ګناه ده، هغه هيڅ کله نه معافوي، نو توحيد هم د دې امت اهمه عقيده ده، لېکن الله تعالی اولنی پيغام د هغه په شکل پيش نه کړی.

دا هم ممکنه وه: چي اول پيغام دي، د لفظ "رسالت" متعلق وای، چي تاسو پر پېغمبر ﷺ ايمان راوړی، او دا ډېره اهمه ده، ځکه پېغمبر ﷺ فرمايلي دي: چي په تاسو کي يو سړی ايمان والا تر هغه وخته جوړېدای نسي: چي تر څو پوري زه و ده ته د ټولو پلار او اولاد او د ټولي دنيا تر انسانانو او تر خپل ځان زيات ورته محبوب نه سم.

يا خو اول پيغام دې امت ته د "قيامت" متعلق پيش سوی وای، ځکه چي د قيامت د تصور څخه بغير نور هيڅ نيک عمل کېدای نه سي، او نه انسان د قيامت د تصور څخه بغير د ګناهونو څخه ځان محفوظه کولای سي، نو د هر انسان په دماغ کي د قيامت فکر او تصور ضروري دی.

لېکن نه اول پيغام د توحيد راغلی.

او نه اول پيغام د رسالت راغلی.

او نه اول پيغام د قيامت متعلق راغلی.

Maktaba Tul Ishaat.com

که راغلی: نو هغه د اقرأ په عنوان سره راغلی، چي د هغه تعلق د علم او وینا سره دی، د دې څخه دا معلومه سوه: چي علم کول الله تعالی ته ډېر محبوب عمل دی. لکه: پېغمبر ﷺ فرمایلي دي:

.....مَنْ يُرِدْ اللّٰهُ بِهٖ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ﴾.(۱) چي کم چاته الله تعالی د خیر اراده وکړي، نو هغه ته د دین علم ور نصیب کړي.

او هم دغه رنګه پېغمبر ﷺ دا هم فرمایلي دي:

.....طَلَبُ العِلْمِ أَفْضَلُ عِنْدَ اللهِ مِنْ الصَّلَاةِ والصِّيَامِ وَالحَجِّ وَالْجِهَادِ فِي سَبِيلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ﴾.(۲) د علم طلب د الله تعالی په حضور کي دا تر نفلي لمانځه او روژې، او حج، او جهاد کولو ډېر فضیلت لري.

د علم فضیلت، د اکابرو اقوال:

د علم د تحصیل د رغبت په خاطر د امت اکابرینو او علماؤو په ډېر ښائسته الفاظو د هغه فضیلت بیان کړی دی.

- .....حضرت عیسی علیه السلام فرمایلي دي:

.....مَنْ تَعَلَّمَ وَعَلَّمَ وَعَمِلَ فَذَاكَ يُدْعَى عَظِيمًا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاءِ﴾.(۳) چي کم څوک زده کړه وکړي، او علم حاصل کړي، او عمل ور باندي وکړي، هغه په آسماني مجلسو کي په ډېر عظیم انسان باندي یادیږي.

- .....حضرت ابو درداء رضي الله عنه فرمایي:

.....مَثَلُ العُلَمَاءِ فِي النَّاسِ كَمَثَلِ النُّجُوْمِ فِي السَّمَاءِ يَهْتَدِىْ بِهَا﴾.

په انسانانو کي د علماؤو مثال داسي دی: لکه په آسمان کي ستوري، یعني: لکه د ستورو په لېدلو سره خلک ځان ته رهبري او هدایت حاصلوي، لکه په قرآن کي هم راغلي دي:

---

(۱) صحيح البخاري: حديث نمبر ۷۱

(۲) كنز العمال: حديث نمبر ۲۸۶۵۵

(۳) التبصره لابن الجوزي: المجلس الاول في فضائل العلم و العمل: صفحه نمبر: ۱۷۴

Maktaba Tul Ishaat.com

.....وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ﴾.(۱) داغه رنګه په علماؤو سره هم انساني معاشري ته رهنمائي حاصليږي.
د آسمان زينت په ستورو سره وي، د مځکي زينت په دغه پرهېزګاره علماؤو سره وي، او دا د مځکي ستوري بلل کيږي.

- .....حضرت امام احمد بن حنبل رحمة الله عليه فرمايي:

.....النَّاسُ إِلَى العِلْمِ أَحْوَجُ مِنْهُمْ إِلَى الطَّعامِ والشَّرَابِ، لِأَنَّ الرَّجُلَ يَحْتَاجُ إِلَى الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ فِي اليَوْمِ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ، وَحَاجَتُهُ إِلَى العِلْمِ بِعَدَدِ أَنْفَاسِهِ﴾.(۲) انسانان تر خورکي او چيښلو زيات و علم ته محتاجه دي، ځکه چي خورکه ته د انسان ضرورت په ورځ کي يو ځل يا دوه ځله پيښيږي، او علم ته د انسان ضرورت دومره زيات وي، لکه: دی چي څومره ساه اخلي.

- .....حضرت علي رضي الله عنه خپل شاګرد ته فرمايي:

.....يَا كُمَيْلُ، اَلعِلْمُ خَيْرٌ مِنَ الْمَالِ، اَلعِلْمُ يَحْرُسُكَ وَأَنْتَ تَحْرُسُ الْمَالَ، وَالعِلْمُ حَاكِمٌ وَالْمَالُ مَحْكُومٌ عَلَيْهِ، وَالْمَالُ تَنْقُصُهُ النَّفَقَةُ وَالعِلْمُ يَزْكُوْ بِالْإِنْفَاقِ﴾.
اې کميله! د علم حاصلول تر مال ډېر زيات خير دي،(دليل ئې دا دی:) چي علم ستا حفاظت کوي، او ته به د مال حفاظت کوې، علم همېشه حاکم وي، او مال د هغه محکوم وي، مال چيکله خرڅوې، نو هغه کمېږي، او علم په خرڅېدلو سره زياتيږي.
او بل ځای دی مبارک دا هم فرمايي:

.....اَلعَالِمُ أَفْضَلُ مِنَ الصَّائِمِ القَائِمِ الْمُجَاهِدِ، وَإِذَا مَاتَ العَالِمُ ثُلِمَ فِي الْإِسْلَامِ ثُلْمَةٌ لَا يَسُدُّهَا إِلَّا خُلُفٌ مِنْهُ﴾.(۳) چي کم چا ته الله تعالى د

---

(۱) سورة النحل: آيت نمبر ۱۶
(۲) الابحار في جمع الاسفار، صفحه نمبر ۷
(۳) احياء علوم الدين: صفحه نمبر ۷

Maktaba Tul Ishaat.com

علم صفت ور کړی، او هغه عالم سو، نو د الله تعالی په دربار کي تر روژه نیونکي او تر تهجد کونکي او هم تر جهاد کونکي افضل دی.
او چیکله یو عالم وفات سي، نو په اسلام کي یو درز راسي، او هغه درز تر هغه وخته پوري نه بندیږي، چي تر څو پوري د هغه عالم جانشین راغلی نه وي، او چیکله راسي، نو بیا به هغه درز بندیږي.

د علم اعزاز:

ما مخکي هم دا خبره په څو ځله ښکاره کړېده: چي کم چا ته الله تعالی علم ورکړي، هغوی په معاشره کي عزتمند بلل کیږي، که څه هم د عمر په لحاظ باندي کم وي.
په بخاري شریف کي د حضرت عبدالله بن عمر رضي الله عنه څخه یو روایت رانقل سوی دی:
.....إِنَّ مِنَ الشَّجَرِ شَجَرَةً لَا يَسْقُطُ وَرَقُهَا وَإِنَّهَا مَثَلُ الْمُسْلِمِ فَحَدِّثُونِي مَا هِيَ﴾.
یو ځل پیغمبر صلی الله علیه وسلم د علمي امتحان اخیستلو په خاطر د صحابه کرامو څخه پوښتنه وکړه: چي دا راته ووایاست: یو درخته ده: د هغې پانې هیڅکله نه تویږي، د هغه درختي ډېري خبري د انسان سره نه بلکه د مسلمان سره مشابه دي، تاسو راته ووایاست! هغه به کمه درخته وي؟
.....فَوَقَعَ النَّاسُ فِي شَجَرِ الْبَوَادِي﴾. نو د خلګو فکر د ځنګله درختو ته ورغلی، نو چا به یوه درخته یادوله، او چا به بله درخته یادوله.
.....قَالَ عَبْدُ اللَّهِ وَوَقَعَ فِي نَفْسِي أَنَّهَا النَّخْلَةُ فَاسْتَحْيَيْتُ﴾.
حضرت عبدالله بن عمر رضي الله عنه فرمایي: چي زما په زړه کي خو دا راغله: چي هغه به دخورما درخته وي، لېکن چونکه مشران صحابه کرام ولاړ دي، نو د هغوی په مخ کي دحیا او ادب په خاطر ما هیڅ نسو ویلای.
.....ثُمَّ قَالُوا حَدِّثْنَا مَا هِيَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ هِيَ النَّخْلَةُ﴾.
آخر صحابه کرامو د پیغمبر صلی الله علیه وسلم وغوښتل، اې د الله تعالی رسوله! ته راته ووایه: چي هغه نو کمه درخته ده؟ پیغمبر صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل: چي هغه د خورما درخته ده.
حضرت عبدالله بن عمر رضي الله عنه وایي: ما خپل پلار حضرت عمر رضي الله عنه ته وویل: چي زما په زړه کي خو دا راغلو، چي هغه د خورما درخته ده، او زه به دا خبره پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته

Maktaba Tul Ishaat.com

نښکاره کړم، لېکن چونکه ډېر مشران صحابه موجود وو، نو د هغوی څخه د حیا کولو په خاطر زه خاموشه پاته سوم.

حضرت عمر رضی الله عنه چیکله دا واورېدل، نو ورته وایي: بچیه! که تا په هغه وخت کي پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم ته دغه صحیح جواب پېش کړی وای، زه به دومره خوشحاله سوی وای، که یو چا و ماته ډېر لوی مال او دولت راکړی وای، نو به هم دومره نه وای خوشحاله سوی.

ګورئ! دا دعلم قدر دی، کچیري هغه بچي د پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم دسوال صحیح جواب پېش کړی وای، نو پلار په مال او دولت دومره نه خوشحاله کېدی، لکه د یو علمي مسئلې په حل کولو چي څومره خوشحاله کېدی.

د هغه وجه دا وه: چي د دنیا خوشحالي، د دنیا دولت او عزت دا فاني او ژر ختم کېدونکی دی، د دې په مقابل کي د علم عزت او دولت او خوشحالي دا همېشه وي. بیا خاص هغه علم چي د الله تعالی د معرفت سره ئې تعلق وي، د دین او آخرت سره ئې تعلق وي، هغه خو بیا دومره احترام لري، چي کم ځای د دغه علم مذاکره کیږي، نو هغه ځای ته حضرت جبرائیل علیه السلام او ملائکي سمدستي ځان رارسوي.

لکه په تنبیه الغافلین کي یو روایت د محمد ابن سیرین رحمة الله علیه څخه رانقل دی: چي دی وایي:

.....دَخَلْتُ مَسْجِدَ الْبَصْرَةِ فِيْهَا حَلْقَةٌ يُذَاكِرُوْنَ الفِقْهَ فَقُلْتُ لَوْ اَتَيْتُ حَلْقَةَ الفِقْهِ اَسْمَعُ كَلِمَةً لَمْ اَسْمَعْهَا فَاَعْمَلُ بِهَا اِلَى اٰخِرِهٖ...﴾.

زه یوه ورځ د بصري جامع مسجد لره راغلم، که ګورم: یو څه خلک ناست دي، د دین د مسائلو مذاکره سره کوي، ما په دې خپل زړه کي وویل: چي زه هم یو ساعت ور سره کښېنم، شاید د دې یوه خبره رامعلومه سي، چي مخکي نه وه رامعلومه، او پر هغه باندي عمل کول رانصیب سي.

لېکن دیو عذر په وجه نه کښېنستلم، چي کله شپه راغله، نو خوب وینم، چي یو سړی راته راغلی، او راته وئې ویل: اې محمد ابن سیرینه! که ته چیري په هغه حلقه کي چي د دین د مسائلو تذکره کېدله، کښېنستلی وای، نو ستا لپاره به ډېر زیات د خیر عمل

Maktaba Tul Ishaat.com

وای، ځکه چې حضرت جبرائیل علیه السلام هم په هغه حلقه کې ناست وو، نو د هغه صحبت به دې په نصیب سوی وای.

نو چې په کم ځای کې د علم مذاکره وي، نو هغې ته ډېر نوراني مخلوق راځي، چې د هغه په صحبت سره انسان ډېر زیات فضیلت او نورانیت حاصلولای سي.

د طالب العلم فضیلت:

حضرت حسن بصري رحمة الله علیه د پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم یو حدیث مبارک د هغه چا په فضیلت کې رانقل کوي: چې هغه د علم تلاش کوي. چې:

.....مَنْ خَرَجَ مِنْ بَيْتِهِ فِيْ طَلَبِ العِلْمِ حَفَّتْهُ الْمَلَائِكَةُ بِاَجْنِحَتِهَا وَ صَلَّتْ عَلَيْهِ الطُّيُورُ فِيْ جَوِّ السَّمَاءِ وَ السِّبَاعُ فِي البَرِّ وَ الْحِيْتَانُ فِي البَحْرِ، وَ اَتَاهُ اللهُ الْاَجْرَ ثِنْتَيْنِ وَ سَبْعِيْنَ شَهِيْدًا﴾.

چې کم څوک د علم په تلاش کې د کور څخه راووزي، د هغه پر سر ملائکې په خپلو وزرو سره سایه کوي.

په یو روایت کې بیا راځي: چې د هغه تر قدمو لاندې ملائکې وزر غوړوي، او په هوا کې مرغان ده ته د خیر دعاګاني کوي، او په ځنګلو کې وحشي حیوانان او په اوبو کې ماهیان وده ته دعا کوتکي وي، بیا د الله تعالی له طرفه و ده ته د دو اویا (۷۲) شهیدانو اجر او ثواب ورکول کیږي.

د هر جاندار او بې جان د دعا سبب دا دی: چې تر څو پورې د مځکې پر مخ د دین علم پاته وي، نو تر هغه وخته پورې د الله تعالی یاد باقي وي، او چې تر څو د الله تعالی یاد باقي وي، نو به ټوله دنیا باقي وي، او هر جاندار او بې جانه به په دنیا کې وجود ولري، نو د دین د علم د طالب په ذریعه سره الله تعالی د ټوله مخلوقاتو زندګي باقي لري، نو ځکه د طالب العلم د زندګۍ لپاره دغه مخلوقات ټوله دعاګویه وي.

د انسان کرامت:

الله تعالی په قرآن کریم کې د انسان متعلق فرمایلي دي:

.....وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ﴾.(۱)

Maktaba Tul Ishaat.com

مور په ټولو مخلوقاتو کي انسان ته کرامت او شرافت ور کړی دی، چي دی د ټولو مخلوقاتو څخه اشرف مخلوق دی.

امام غزالي رحمة الله عليه فرمايلي دي:

.....اِنَّ الْخَاصِيَةَ اَلَّتِی يَتَمَيَّزُ بِهَا النَّاسُ عَنْ سَائِرِ الْبَهَائِمِ وَهُوَ الْعِلْمُ﴾. د کم خاصيت په خاطر چي الله تعالی انسان ته شرافت او کرامت ور کړی دی، هغه خاصيت علم دی.

.....لَا لِاَجْلِ الْقُوَّةِ﴾. د انسان د شرافت وجه قوة او زوربازو ندی.

.....فَاِنَّ الْجَمَلَ قَوِیٌّ مِنْهُ﴾. ځکه کچيري شرافت په قوت او طاقت سره ولای، نو بيا خو بايد اوښ په ټولو مخلوقاتو کي اشرف وای، ځکه هغه د انسان څخه د زيات قوت والا دی.

.....وَ لَا بِعَظْمَتِهِ﴾. او نه په لوی والي سره انسان ته شرافت ور کول سوی دی، چي دی زيات جسيم او غټ بدن والا دی.

.....فَاِنَّ الْفِيْلَ اَعْظَمُ مِنْهُ﴾. ځکه که په لوی والی سره شرافت وای، نو بيا خو فيل په جسم کي د انسان څخه ډير غټ دی، بايد هغه اشرف المخلوقات وای.

.....وَلَا بِشُجَاعَتِهِ﴾. او نه د انسان شرافت د شجاعت او دلاوری په وجه دی.

.....فَاِنَّ الْاَسَدَ اَشْجَعُ مِنْهُ﴾. ځکه چي زمری هغه د انسان څخه په شجاعت کي زيات دی، نو بايد زيات شرافت او کرامت د هغه په نصيب وای.

.....وَ لَا بِاَكْلِهِ﴾. نه د انسان شرافت په خورک سره دی.

.....لِاَنَّ الثَّوْرَ اَوْسَعُ بَطْنًا مِنْهُ﴾. ځکه چي غويی د انسان څخه په خورک کولو کي ډير زيات دی، چي هغه زيات خورک کوي، نو بايد شرافت د هغه وای.

.....وَلَا بِجَمَاعِ﴾. نه په جماع کولو سره انسان ته شرافت او کرامت حاصل دی.

.....فَاِنَّ اَخَسَّ الْعَصَافِيْرِ قَوِيَّةٌ عَلَى الصَّفَادِ مِنْهُ﴾. ځکه: چي کثرت جماع کي هغه کوچني جسم والا مرغی هم د انسان څخه زيات قوت لري.

Maktaba Tul Ishaat.com

نو په حقيقت کي انسان د يو صفت په وجه پر نورو مخلوقاتو شرافت او کرامت لري، هغه هغه صفت دی: چي د انسان پيدائش د هغه لپاره سِوی دی، او هغه صفت د علم دی.(۱)

لکه پيغمبر ﷺ يو حديث قدوسي رانقل کوي، چي الله تعالی فرمايي:

.....كُنْتُ كَنْزًا مَخْفِيًّا فَخَلَقْتُ الْخَلْقَ لِاَعْرِفَنِيْ﴾.(۲)

زه يو پټه خزانه وم، نو انسان مي د دې لپاره پيدا کړی: چي په دې کائناتو کي زما معرفت وکړي، نو د انسان د پيدائش اصل مقصد او سبب معرفت او علم دی، او د انسان د شرافت سبب هم داغه معرفت او علم دی.

د بادشاهانو په حضور کي دعلم اعزاز:

د علماؤو عزت او مرتبه د الله تعالی په کلام کي او د پيغمبر ﷺ په احاديثو کي خو ډېره زياته ده، لېکن د دنيا خلفاؤو او بادشاهانو به هم د اهل علم د مرتبې ډېر لحاظ کاوی.

امير المؤمنين حضرت عمر فاروق رضی الله عنه چي هغه ته الله تعالی ډېر زيات زهد او تقوٰی ور کړېوه، ده به اکثره وخت د مسائلو پوښتنه د حضرت عبدالله ابن عباس رضی الله عنه څخه کوله، کځه هم هغه په عمر کي ډېر کم وو، چونکه هغه ته پيغمبر ﷺ دا دعا کړېوه:

.....اَللّٰهُمَّ عَلِّمْهُ الكِتَابَ وَ الْحِكْمَةَ﴾. يا الله ته عبدالله بن عباس رضی الله عنه ته د کتاب او حکمت علم ور کړه، د هغه دعا په وجه د ده علمي معلومات ډېر زيات وو، چي د ده لقب: رئيس المفسرين و کړځېدی.

ځلور سوالونه:

يو ځل يو نصراني بادشاه يو څو سوالونه حضرت عمر رضی الله عنه ته ليکلي راواستول، او دا غوښتنه ئې ځني وکړه: چي ته به ما ته ددغه سوالونو جوابونه د آسماني کتابو د معلوماتو مطابق راکوې.

---

(۱) احياء العلوم: بحواله مواعظ ابراهيمي، احسن المواعظ: صفحه نمبر ۲۵۶

(۲) مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح: باب الايمان بالقدر: صفحه نمبر ۴۴۲

Maktaba Tul Ishaat.com

۱. اول سوال: د يوې مور د نس څخه دوه(۲) بچيان په يوه ورځ، په يوه وخت کي، پيدا سول، بيا په يوه ورځ دواړه وفات سول، د يوه عمر د هغه بل څخه سل(۱۰۰) کاله زيات وو، او د هغه بل عمر سل(۱۰۰) کاله کم وو، يعني: يو پر هغه بل سل کاله مشر وو، حالانکه پيدائش او وفات د دواړو په يوه ورځ سوېدی، دا څوک وو؟ او دا څنګه کېدای سي؟

۲. دوهم سوال: هغه کمه مځکه ده: چي د پيدائش څخه تر قيامته پوري پر دې باندي يو ځل لمر لګېدلی دی، نه د دې څخه مخکي لګېدلی وو، او نه بيا تر قيامته پوري ور باندي لګېدلای سي؟

۳. دريم سوال: هغه کم قبر دی: چي د هغه مړی ژوندی او قبر هم ژوندی، او قبر دغه خپل مدفون اخيستی پر لره ګرځيي، او بيا هغه مړی ژوندی د قبر څخه راوزي، او بيا وفات کېږي؟

۴. څلورم سوال: هغه کم قيدي دی: چي هغه ته په قيدخانه کي د ساه اخيستلو اجازت نسته، او هغه د ساه اخيستلو بغير ژوند کوي؟

حضرت عمر رضي الله عنه حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه را طلب کړی، او دغه سوالونه ئې د هغه و مخته کښېښوول، او د قرآن کريم د معلوماتو مطابق ئې د هغه څخه جوابونه وغوښتل، حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه بغير د څه سوچ او فکره هغه جوابونه په دا شکل ليکلي ورکړل:

څلور جوابونه:

۱. اول جواب: هغه دوه(۲) ورونه: چي پيدائش او وفات ئې په يوه ورځ وو، او بيا يو تر بل په عمر کي سل(۱۰۰) کاله مشر وو، حضرت عزيز او عزير عليهما السلام وو، په يوه ورځ د مور څخه پيدا سول، او وفات ئې هم په يوه ورځ وو، لېکن په مابين کي حضرت عزير عليه السلام ته الله تعالى په خپل قدرت کامل سره سل کاله مرګ ور کړی، او بيا ئې بيرته راژوندی کړی، لکه په قرآن کريم کي د دې ذکر سته:

Maktaba Tul Ishaat.com

.....فَأَماتَهُ اللّٰهُ مائَةَ عامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ﴾.)

الله تعالى ده ته سل كاله مرګ ور كړى، ا بيا ژوندى سو، خپل كور ته راغلى، د يو څو ورځي ژوند كولو څخه وروسته دى او د ده وروړ په يوه ورځ وفات سول، نو ځكه حضرت عزير عليه السلام سل(۱۰۰) كاله په عمر كي دَ حضرت عزيز عليه السلام څخه كشر وو.

۲. دوهم جواب: هغه مځكه چي پر هغه باندي يو ځل لمر رانښكاره سويدى، هغه مځكه د "قلزوم" درياب خاوره وه، چي په كم ځاى كي فرعون غرق سو. او حضرت موسىٰ عليه السلام د خپل قوم سره ور باندي تېر سو.

د حضرت موسىٰ عليه السلام معجزه وه: چي د ده په لكړه وهلو سره درياب الله تعالى وچ كړى، او د هغه درياب مځكه الله تعالى په لمر سره ډېر ژر وچه كړله، چي حضرت موسىٰ عليه السلام ته په تېرېدلو كي تكليف نه وي، چي كله دى تېر سو، نو فرعون الله تعالى د درياب پر هغه مځكه غرق كړى، پر دغه مځكه په ټوله عمر كي صرف دغه يو ځل لمر ولګېدى، نه مخكي لګېدلى وو، او نه تر قيامته پوري بيا ور باندي لګيږي.

۳. دريم جواب: هغه قبر چي د هغه مړى هم ژوندى، او قبر هم ژوندى وي، د حضرت يونس عليه السلام ماهى وو، چي د هغه نس د ده لپاره قبر وو، نو دى په هغه قبر كي ژوندى او هغه ماهى چي د ده قبر وو، هغه هم ژوندى، او هغه ماهي دى اخيستى وو، او پر لره ګرځوى ئې، بيا دى د ماهي د نس څخه را ووتى، يو څه زمانه ژوندى وو، بيا وفات سو.

۴. څلورم جواب: هغه قيدي چي په قيدخانه كي بغير د ساه اخيستلو ژوند كوي، هغه بچى دى، چي د مور نس د ده لپاره يو قيدخانه ده، الله تعالى د ده د ساه اخيستلو ذكر نه كړى دى، او نه دى ساه اخلي، ليكن بيا هم ژوندى وي.

Maktaba Tul Ishaat.com

حضرت عمر رضي الله عنه هغه جوابات ليکلي نصراني بادشاه ته ور واستول، هغه چي کله وکتل، نو دا ګمان ئې سو: چي شايد په مسلمانانو کي تر اوسه پوري نبي ژوندی دی، ځکه د دې سوالو جواب د نبي بغير بل څوک کولای نه سي.(۱)

لېکن حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه د علم په سبب د هغه جواب وکړی، ځکه چي په دې امت کي علماؤ د انبياؤو د علم وارثان دي، لکه پېغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايي:

.....﴿اَلْعُلَمَاءُ وَرَثَةُ الأَنْبِيَاءِ ، إِنَّ الأَنْبِيَاءَ لَمْ يُوَرِّثُوا دِينَارًا ، وَلاَ دِرْهَمًا ، وَلَكِنَّهُمْ وَرَّثُوا الْعِلْمَ﴾. د دې امت علماء دانبياؤو وارثان دي، او د انبياؤو څخه په ميراث کي مال او دولت نه دی پاته سوی، بلکه د هغوی ميراث علم دی، چي علماؤ و ته ور پاته سوی دی.

.....﴿فَمَنْ أَخَذَ بِالْعِلْمِ فَقَدْ أَخَذَ بِحَظٍّ﴾. چي کم چا ته علم ور نصيب سو، نو هغه ته د خپل نبي د ميراث لويه حصه په لاس ورغله.

.....﴿مَوْتُ الْعَالِمِ مُصِيبَةٌ لاَ تُجْبَرُ ، وَثُلْمَةٌ لاَ تُسَدُّ﴾. کچيري د دې امت يو عالم لره مرګ راسي، دا د دې امت لپاره دومره لوی مصيبت دی: چي جبيره ئې هيڅکله نه سي کېدلای، او دا داسي درز دی: چي بيا هيڅکله نه ګنډل کيږي.

.....﴿وَهُوَ نَجْمٌ طُمِسَ﴾. او عالم په انساني معاشره کي يو ځلېدونکی ستوری بلل کيږي، لکه د ستوري څخه چي انساني معاشره هدايت او لارښوونه اخلي، نو عالم هم د انساني معاشري لپاره د هدايت لويه ذريعه بلل کيږي.

.....﴿مَوْتُ قَبِيلَةٍ أَيْسَرُ مِنْ مَوْتِ عَالِمٍ.﴾.(۲)

کچيري: په انساني معاشره کي پر يو پوره قبيله باندي مرګ راسي، د هغه برداشت کول او د هغه نقصان زغمل اسانه دي، لېکن کچيري پر يو عالم باندي مرګ راسي، نو د هغه زغمل او د هغه نقصان برداشت کول ډېر درانه وي.

---

(۱) مواعظ ابراهيمي: احسن المواعظ: صفحه نمبر ۲۶۲

(۲) اتحاف الخيره المهره: حديث نمبر ۲۹۳

Maktaba Tul Ishaat.com

د ذهن کمال:

کله خو په معاشره کي الله تعالی یو چاته کامل ذهن او دماغ ور کړي، او هغه دغه خپل ذهن او دماغ او استعداد پر علم باندي خرڅ کړي، نو بیا خو الله تعالی په معاشره کي هغه ته ډېره لوړه درجه ور نصیب کړي.

خلیفه مامون عباسي د خپلي لور ام فضل رح نکاح دمحمد بن جواد رحمۃ اللہ علیہ سره کول غوښتل.

چونکه دی د وخت خلیفه او بادشاه وو، او هغه غریب او مسکین سړی وو، نو د ده د کورنۍ ډېر خلک مزاحم جوړ سول، او هغوی پر دغه نکاح کولو باندي اعتراضونه وکړل، او خلیفه ته ئې وویل: چي زموږ دخاندان یو زنانه داسي غریب ته ور کول مناسب نه دي، چي د هغه هیڅ خصوصیت موږ ته نه رامعلومیږي.

خلیفه مامون په جواب کي هغه انسانانو ته وویل: چي ما پخپله زندګي کي دغه شان علم چي دمحمد بن جواد رحمۃ اللہ علیہ سره دی، نه لیدلی وو، او نه مي اورېدلي وو، نو دغه د ده امتیازي خصوصیت دی، په دې وجه د خپلي لور نکاح د ده سره مناسب بولم.

آخر هغه انسانانو ته د قناعت ور کولو لپاره ده یحیٰ بن اکثم رحمۃ اللہ علیہ چي د خپل وخت ډېر لوی او مشر عالم او فقیه وو، هغه ئې را طلب کړی، چي د ټولو انسانانو په مخ کي به د محمد ابن جواد رحمۃ اللہ علیہ څخه یو څو پوښتني کوي، چي په هغه سره د هغه د علم اندازه د بادشاه د کور انسانانو ته ور ښکاره سي.

چیکله محمد بن جواد رحمۃ اللہ علیہ د یحیٰی بن اکثم رحمۃ اللہ علیہ سره مخا مخ سو، نو هغه یو څو علمي پوښتني ځني وکړې، چي محمد بن جواد رحمۃ اللہ علیہ په ډېر علمي انداز د هغه جوابونه پېش کړل، او په هغه سره د بادشاه د کورنۍ اطمینان وسو.

د مجلس د ختمېدلو په دوران کي خلیفه مامون محمد بن جواد رحمۃ اللہ علیہ ته وویل: چي ده خو ستا څخه ډېر سوالونه وکړل، او تا بهترین جوابونه ورکړل، زه مناسب دا بولم: چي ته هم یوه پوښتنه او سوال د ده څخه وکړې.

محمد بن جواد رحمۃ اللہ علیہ په اول ځل کي چونکه د هغه د مشرتوب په خاطر عذر وغوښتی، چي دی تر ما مشر عالم دی، لېکن مامون مجبوره کړی، او دا قانون دی:

Maktaba Tul Ishaat.com

چي: "اَلْاَمْرُ فَوْقَ الْاَدَبِ" نو بادشاه د امر په وجه ده ته وويل: زه صرف يوه پوښتنه ځني کوم، د هغه جواب دي راکړي، نو ئې هغه خپله پوښتنه په دې شکل ځني وکړه:

.....مَا تَقُوْلُ فِيْ رَجُلٍ نَظَرَ اِلٰى اِمْرَءَةٍ فِيْ اَوَّلِ النَّهَارِ شَهْوَةً فَكَانَ النَّظَرُ اِلَيْهَا حَرَامًا عَلَيْهِ فَلَمَّا اِرْتَفَعَ النَّهَارُ حَلَّتْ لَهُ﴾. ته څه وايه! په هغه سړي کي: چي يو زناني ته په شهوت سره نظر کول، د ورځي په اول کي ورته حرام وو، لېکن چي لمر راپورته سو، حلال وګرځېدل.

.....فَلَمَّا زَالَتِ الشَّمْسُ حُرِمَتْ عَلَيْهِ فَلَمَّا كَانَ وَقْتُ الْعَصْرِ حَلَّتْ لَهُ﴾. بيا چيکله لمر تر سر واوښتی، نو هغه نظر بيرته حرام سو، او چي ماښيګر وخت راورسېدی، بيرته حلال سو.

.....فَلَمَّا غَرَبَتِ الشَّمْسُ حُرِّمَتْ عَلَيْهِ، فَلَمَّا دَخَلَ الْعِشَاءُ حَلَّتْ لَهُ﴾. چيکله لمر ولوېدی، بيا حرام سو، او دماخستن په وخت کي بيرته حلال سو:

.....فَلَمَّا اِنْتَصَفَ اللَّيْلُ حُرِمَتْ عَلَيْهِ فَلَمَّا طَلَعَ الْفَجْرُ حَلَّتْ لَهُ فَبِمَاذَا حَلَّتْ لَهُ وَ بِمَاذَا حُرِمَتْ عَلَيْهِ﴾.

چيکله شپه نيمائي ته رسېده، بيا هغه نظر حرام سو، او د سهار په وخت کي بيرته حلال سو، دغه حرمت په څه باندې وو، او دغه حلالوالی بيرته څنګه راغلی.

يحی بن اکثم رحمۃ اللہ علیہ دخپل دېر علم باوجود د هغه د جواب څخه عاجز پاته سو، نو ئې محمد بن جواد رحمۃ اللہ علیہ ته وويل: کچيري ددغه مسئلې لږ مور ته وضاحت وکړې، نو زمور سره به دي زيات احسان وي.

محمد بن جواد رحمۃ اللہ علیہ د هغه مسئلې په حل کي ورته وفرمايل:

دغه زنانه په حقيقت کي د يو چا مينځه وه، نو دغه اجنبي سړي لپاره هغې ته په بد نظر کتل حرام وو، مګر چي لمر راپورته سو، نو ده هغه مينځه رانيوله، نو اوس نظر ورته کول، حلال سو.

دماپښېن په وخت کي ده هغه مينځه آزاده کړه، نو دی اوس د هغه مينځې څخه غير محرم سو، نو ځکه کتل بيا ورته حرام سو. د ماښيګر په وخت کي ده د هغه زناني سره نکاح وکړه، نو ځکه نظر ورته کول بيرته حلال سو.

Maktaba Tul Ishaat.com

دمانښام په وخت کي ده د هغه خپلي منکوحي زناني سره ظهار وکړی، يعني: چي ته پر ما باندي دخپل مور غوندي حرامه ئې، نو د ظهار په وجه کتل حرام سو. مګر د ماخستن په وخت کي ده د ظهار په کفاره کي غلام آزاد کړی، نو د ظهار حکم ساقط سو، نو ځکه کتل ورته حلال سو.

چيکله شپه راغله، نو ده هغه زناني ته طلاق ور کړی، نو بيا حرام سو. د سهار په وخت کي ئې بيرته رجوع ورته وکړه. نو بيا ورته کتل حلال سو.

خلګو چيکله دده هغه علمي کمال وليدی، نو ټول ورته حيران سو. مامون خليفه د دغه سوال په انعام کي په عام دربار کي دخپلي لور دنکاح ټرلو اراده د ده سره وکړه، او ټوله خاندان په خوشحالي سره اجازت ورکړی، نو ځکه په هغه مجلس کي عقد دنکاح وسو، او ام فضل زنانه دمحمد بن جواد رحمۃ اللہ علیہ کورته ورسېده.(۱)

د علماؤو صحبت:

نو د دې امت دعلماؤو مثال دانبياؤو دی، د دوی په صحبت کي کښېنستل، او د دوی مجلس لره راتلل، او ددوی خبري اوريدل، او د دوی سره محبت کول، دا په دنيا کي د انسان لپاره د ډېري لوی نيکبختی ذريعه بلل کيږي، ځکه دا په دنيا کي د هدايت څراغان دي.

نو چي کم څوک په دنيا کي د علماؤو سره نزدې زندګي تېروي، د قيامت په ميدان کي د شفاعت په اعتبار دعالم مقام چونکه دنبي وي، نو هلته به د ده د عالم شفاعت په نصيب کيږي، او په جنت کي به هم دعلماؤو و رهبري ته د امت د انسانانو ضرورت وي.

لکه په کنز العمال جلد نمبر څلورم کي حضرت جابر رضی اللہ عنہ د پېغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم يو حديث رانقل کوي: چي دی مبارک فرمايي:

لکه څنګه چي په دنيا کي خلګ و اهل علم ته په رهنمائي کي محتاجه دي، داغه رنګه په جنت کي هم دهغه رهنمائي ته محتاجه کيږي.

---

(۱) مواعظ ابراهيمي، احسن المواعظ: صفحه نمبر ۲۶۲

Maktaba Tul Ishaat.com

ځکه د جنتيانو څخه هره ورځ الله تعالى پوښتنه کوي، چې تاسو څه غواړی، هغه وغواړئ، نو جنتيان به علماؤو ته راځي، او د هغه څخه به پوښتني کوي، چې نور اوس مونږ د الله تعالى څخه د څه غوښتنه وکړو.

علماء به ورته وايي: چې اوس د الله تعالى ديدار وغواړئ، او د الله تعالى رضا وغواړئ، او نور دنعمتونو متعلق به هلته دوی ته معلومات ور کوي، نو د علماؤو شرف او مرتبه به هلته هم نه کميږي، د دوی تر احساناتو به په جنت کي هم انسانان لاندي وي.

الله تعالى دي مونږ او تاسو په حقيقي علماؤو کي شمار کړي، او که علماء نه يو، نو بيا دي الله تعالى په دنيا کي د حقاني علماؤو صحبت او محبت او قرب او نزدېکت رانصيب کړي، او هم دي مونږ د قيامت په ميدان کي د دوی د شفاعت څخه نه محرومه کوي، او الله تعالى دي زمونږ د ټولو علماؤو حفاظت وکړي، او الله تعالى دي دا څو خبري په خپل دربار کي قبولي وګرځوي.

آمِيْن يَا رَبَّ العَالَمِيْن

وَصَلَّى اللهُ تَعَالى عَلى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَّآلِهِ وَ اَصْحَابِهِ اَجْمَعِيْنَ.

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم اللہ الرحمن الرحیم

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الایہ)

د غلطی اقرار کول

(بیان)

مولوی اطیع اللہ صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الھاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر:	الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب
مقام:	جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن
اشاعت:	اول
تاریخ:	۲ جمادی الاولی ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲
تعداد:	۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم الله الرحمن الرحيم

إنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَاَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْـــــمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿ وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا ﴾.(١)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهﷺ : ﴿عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَرَقَهُ وَفَاطِمَةَ فَقَالَ أَلَا تُصَلُّونَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنَّمَا أَنْفُسُنَا بِيَدِ اللّٰهِ فَإِذَا شَاءَ أَنْ يَبْعَثَهَا بَعَثَهَا فَانْصَرَفَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ قُلْتُ لَهُ ذَلِكَ ثُمَّ سَمِعْتُهُ وَهُوَ مُدْبِرٌ يَضْرِبُ فَخِذَهُ وَيَقُولُ: وَكَانَ الْإِنْسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا﴾.(٢)

آمَنْتُ بِاللهِ صَدَقَ اللهُ مَوْلَنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُولُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

تمهيد:

محترمو حاضرينو! ستاسو په حضور کي زه د پيغمبرﷺ د زندګۍ يو خبره پيشوم: چي حضرت علي رضی اللہ عنہ رانقل کړيده.

چونکه د پيغمبرﷺ په هر قول، عمل او فعل کي زمونږ او ستاسو لپاره د حکمتونو او نصيحتونو خزانې پرتې دي، او زمونږ او ستاسو لپاره د هدايت او رهمنائي لويه ذريعه بلل کيږي.

کومه خبره چي حضرت علي رضی اللہ عنہ رانقل کړيده، په هغه کي هم زمونږ او ستاسو لپاره لوی نصيحت او عبرت دی، هغه دا ده:

---

(١) سورة طه: آيت نمبر ١٣٢

(٢) الادب المفرد لمحمد البخاري: حديث نمبر ٩٥٥

Maktaba Tul Ishaat.com

چي حضرت علي رضي الله عنه فرمايي: چي يو ځل د شپې په آخره حصه کي پېغمبر صلى الله عليه وآله وسلم زموږ کورته راغلی، او دروازه ئې راوټکوله.

د حضرت علي رضي الله عنه د کور څخه مراد هغه کور وو: چي د پېغمبر صلى الله عليه وآله وسلم د حجرې مبارکي و شاته د "مسجد نبوي" سره متصل مکان وو، چي په هغه کي حضرت فاطمة الزهراء رضي الله عنها د ده سره اوسېدله.

د دروازې ټکېدلو څخه وروسته حضرت علي رضي الله عنه وايي: چي اول ځل زما سترګي را رونې سوې، زه چي کله دروازې ته ورغلم، او دروازه مي خلاصه کړه، نو پېغمبر صلى الله عليه وآله وسلم ورته ولاړ دی، چې کله ئې زه وليدم. نو دی مبارک راته وايي:

.....أَلَا تُصَلُّونَ﴾.

ايا تاسو لمونځ نه کوئ؟ ماچي کله د پېغمبر صلى الله عليه وآله وسلم دا خبره واورېدله، نو مي په جواب کي ورته وويل:

.....يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنَّمَا أَنْفُسُنَا بِيَدِ اللّٰهِ فَإِذَا شَاءَ أَنْ يَبْعَثَهَا بَعَثَهَا﴾.

اې د الله تعالى رسوله! زموږ روحان د الله تعالىٰ په قبضه کي دي، چيکله الله تعالى وغواړي، نو موږ را بيدراه کوي، او چيکله د الله تعالى اراده نوي سوې، نو موږ نه سو بيداره کېدلای دغسي بيده پاته سو.

پېغمبر صلى الله عليه وآله وسلم چي کله زما خبره واورېدله، نو واپس روان سو، او په داسي شکل روان دی: چي خپل ځنګون مبارک په لاس باندي وهي، او د قرآن دا آيت وايي:

.....وَكَانَ الْإِنْسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا﴾.

يعني انسان ډېر جنجالي دی، او زيات بحث او مباحثه کونکی دی، حضرت علي رضي الله عنه چي کمه خبره وکړه، نو ده پر هغه باندي ناخوښي ښکاره کړه، چي انسان د خپلي غلطي د تأويل کولو لپاره لوی لوی دليلونه پېښوي.

د پېغمبر صلى الله عليه وآله وسلم عادت:

د دغه حديث په ذريعه حضرت علي رضي الله عنه دا خبره ښکاره کوي: چي پېغمبر صلى الله عليه وآله وسلم ته يو خو دا زما جواب خوند ور نه کړی، او د دې سره د دې حديث څخه دا خبره هم ښکاره

Maktaba Tul Ishaat.com

کیږي، چې د پېغمبر ﷺ عادت دا نه وو: چې د هغه سره به صرف د ځان فکر وو، بلکه د هغه سره دخپل کور د ټولو انسانانو فکر ور سره وو.

د هغه عادت دا نه وو: چې هغه به صرف د خپلو لمنځونو کولو اهتمام کاوی، بلکه د خپل کور انسانان او خپل قریبان او چې څومره انسانان د ده تر تربیت لاندي وو، د هغوی ټولو ئې د لمانځه لپاره د راپورته کولو اهتمام کاوی.

ځکه د پېغمبر ﷺ مخته د الله تعالی دا فرمان پروت وو، چې الله تعالی په قرآن کریم کې ذکر کړی دی:

.....يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ﴾.(۱)

اې ایمان والاوو! تاسو خپل ځانونه او خپله کورنۍ د اور څخه وساتئ، هغه داسې اور دی: چې د هغه بلېدل په انسانانو او په کانړو باندي دی، او پر هغه باندي الله تعالی داسې تندخویه او سخت مزاجه ملائکي مقرري کړي دي: چې الله تعالی د کومې خبرې حکم ورته کوي، دوی د هغه هیڅکله نافرماني نه کوي، او د الله تعالی حکم پر ځای کوي.

دې آیت کې دا خبره الله تعالی ښکاره کړېده: چې د انسان لپاره دا خبره کفایت نه کوي: چې دی صرف خپل ځان د جهنم څخه وساتي، او پر هغه باندي اطمینان وکړي، چې بس ما خو خپل کار وکړی، بلکه د هغه لپاره خپل اهل او عیال هم د جهنم څخه ساتل ضروري دي.

نن زمونږ په معاشره کې دا منظر په کثرت سره ښکاره کیږي، چې انسان خو د خپل ذات تر حده پورې دیندار وي، د لمنځونو اهتمام کوي، او په صف اول کې حاضر وي، روژې نیسي، زکوٰة ادا کوي، دالله تعالی په لار کې صدقې کوي، او چې څومره اوامر او نواهي دي، په هغوی ټولو د عمل کولو کوښش کوي.

لېکن چې د هغه کور ته وګوري، د هغه اولاد ته وګوري، او د هغه د کور ماحول وویني، نو د ده او د هغه په مابین کې د مځکې اوآسمان فرق وي، د ده مخ د مشرق طرف ته وي، او د هغه دا د مغرب طرف ته وي، د هغه سره نه دلمانځه فکر وي، نه د

(۱) سورة التحریم: آیت نمبر ۶

Maktaba Tul Ishaat.com

دین د احکامو فکر وي، بلکه د سهار څخه تر مابنامه پوري د ګناهونو په سیلاب کي غرقه زندګي تېروي.
دی صاحب پر دې باندي مطمئن دی: چې زه خو لمونځ په جماعت کوم، او عبادت سر ته رسوم.
خو ګورئ! په دې خبره ښه سر خلاصول: چې تر څو پوري انسان د خپلي کورنۍ د جهنم څخه د ساتلو فکر نه وي کړی، پخپله د انسان د ذات حفاظت د جهنم څخه نه سي کېدلای، انسان په دې وینا باندي ځان نه سي خلاصولای: چې زه خو د خپل عمل مالک یم، اولاد که پر بل طرف ځي، نو زه څه وکړم؟
بلکه د هغوی د جهنم څخه ساتل او د ګناه څخه راګرځول، دا هم د انسان ذمه داري بلل کیږي، کچیري دی په هغه کي کوتاهي وکړي، نو د ده څخه به د قیامت په میدان کي د دې پوښتنه کیږي.
نو دا ښکاره مسئله ده: چې داولاد ښه تربیت او پر عبادت راګرځول، او د ګناه څخه ساتل، دا د پلار او د کور د مشر د ذمه داریو یو حصه ده، کچیري د ده څخه کوتاهي وسي، نو بیا خو دی مأخوذ بلل کیږي.

د حضرت عمر رضی اللہ عنہ د دور واقعه:

په روایاتو کي راځي: د حضرت عمر رضی اللہ عنہ حضور ته یو سړی راغلی، او د خپل زوی شکایت ئې پېش کړی: چې هغه زما نافرماني کوي.
حضرت عمر رضی اللہ عنہ هغه سړي ته وویل: چې ته ورسه! هغه زوی تر ما پوري راوله، او عمر رضی اللہ عنہ و هغه ته د زجر ور کولو لپاره دُره برابره کړه.
چې کله پلار هغه زوی ده ته راوستی، نو ده د پلار د هر حقوق ورته بیان کړل، او هغه ته ئې وویل: چې د پلار پر تا باندي د هر زیات حقوق دي، باید چې ته د هغه نافرماني په هیڅ وخت کي و نه کړې.
هغه زوی چې د ده خبره واورېدله، نو ورته وئې ویل: امیر المؤمنین! ایا د زوی هم پر پلار باندي څه حق ستە؟ حضرت عمر رضی اللہ عنہ ورته وویل: چې هو! د زوی هم پر پلار باندي دري(۳) حقه دي.

Maktaba Tul Ishaat.com

- اول حق دا دی: چې پلار به دغه بچي لره ښه مور پیدا کوي، یعني د یو معمولي ښځي سره به واده نه کوي، لپاره د دې: چې زوی د هغه مور د وجهي څخه سبا په معاشره کي شرمنده نه وي.
- دوهم حق دادی: چې پر هغه باندي به ښه نوم ایږدي، ځکه د ښه نامه د انسان پر ژوند باندي ښه اثر رائي.
- دریم حق دا دی: هغه ته به د قرآن کریم تعلیم ور کوي، چې هغه د خپل ژوند تېرولو په اسلامي طریقو باندي پوه سي.

زوی چې کله دا واورېدل، نو ورته وایي: اې امیر المؤمنین! د الله تعالی په ذات دي مي قسم وي: ده زما د مور انتخاب د ښه خاندان څخه ندی کړی، بلکه هغه یو مینځه ده، چې ده په څلور سوه(۴۰۰) دراهمه اخیستې ده.

او نه ده زما لپاره د ښه نامه انتخاب کړی دی، زما نوم ئې: "جُعل"(د نجاست چینجی) ایښی دی.

او هم دا رنګه ئې د الله تعالی د کتاب د یو آیت تعلیم ماته نه دی رابنوولی، او نه ئې زه د دین په احکامو بلد کړی یم.

حضرت عمر رضی الله عنه چیکله دا واورېدل، نو هغه پلار ته متوجه سو، او وئې فرمایل: چې ته خو وایي: چې زما زوی زما حق نه پر ځای کوي، او حقیقت دا دی: چې د هغه حق تلفي د ټولو څخه زیاته تا پخپله کړېده، او هم دي د هغه حقوق ضائع کړي دي، نو کومه دُره چې ما دده لپاره برابره کړېوه، زیاته حق دادی: چې په هغه دُره سره زه ستا اصلاح وکړم.

نو اولاد ته ښه تربیت ور کول، او لمانځه او عباداتو ته متوجه کول، او هغه ښداره کول، او د خوب څخه ورته راکښېنول، دا د پلار ذمه داري ده، لکه الله تعالی د قرآن کریم په یو آیت کي په دې باندي تصریح کړېده:

.....وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا ﴾.(۱)

(۱) سورة طه: آیت نمبر ۱۳۲

Maktaba Tul Ishaat.com

د خپل کور انسانانو ته د لمانځه حکم کوه، او پخپله هم د لمانځه پابندي کوه، نو د انسان ذمه داري صرف پخپله په لمانځه کولو سره سر ته نه رسيږي. بلکه چې کم څوک د ده په کور کې وي، مثلاً د ده زنانه د ده بچيان او اولاد د هغوی د لمانځه فکر کول، هم د ده په ذمه داري کې داخل دي.

کچيري د لمانځه وخت راسي، هغه په مجلس باندي اخته وي، يا په ټېليفون باندي مصروفه وي، يا د لمانځه پر وخت باندي بېده وي، نو د هغوی د لمانځه لپاره راولاړول، او د خوب څخه را کښېنول، چې هغه هم پر وخت باندي خپل لمونځ ادا کړي.

پر دې عمل استقامت کول:

د بچيانو د عبادت طرف ته دمتوجه کولو والا عمل ټول عمر کول، بيا که هغه بچيان ستا خبره مني، او که ئې نه مني، يا ستا خبره پر هغوی باندي اثر کوي، او که ئې نه کوي، خو ته به دغه خپل کوشش ټول عمر جاري ساتې.

نن زمونږ په معاشره کې اکثريت حالات داسې دي: چې سړی پخپله خو د لمانځه پابنده وي، د صف اول پابنده وي، او مسجد لره پر وخت باندي ځي، لېکن اولاد يا خو بالکل د لمانځه کولو فکر نه لري، يا د جماعت څخه همېشه محرومه پاته وي.

دی پخپله يو څو ورځې په ابتدا کې هغه بچيانو ته يو ځل او دوه ځله خبره وکړي، او کله خو لا تنبيه هم پر دې باندي ورکړي، ليکن چې هغه کله د ده خبره نه ومني، د ده دا فکر جوړ سي: چې اوس نو د څه لپاره بار بار دوی را پورته کوم، يا همېشه ورته خبرې کوم، نو په دغه فکر انسان خپل همت د لاسه ورکړي، او د بچيانو اصلاح او د لمانځه او عبادت ته متوجه کول ځنې پاته سي.

خو دغه همت بايلل نېه خبره نه ده، بلکه مناسب دادی: چې دوی به پر دغه عمل استقامت کوي، او هم به دا عمل د ژوند تر پايه پوري نه پرېږدي.

زمونږ شريعت خو د لمانځه ډېر زيات تأکيد کړی دی، لکه د پېغمبر ﷺ حديث مبارک دی:

Maktaba Tul Ishaat.com

.....مُروا أَوْلَادكُم بالصَّلَاةِ، وهم أَبنَاء سبع سنِين، واضْرِبُوهُمْ عَلَيْهَا وهم أَبنَاء عشر، وفرّقوا بَينهم فِي الْمضَاجِع.(١)

حضرت عبد الله بن عمر رضي الله عنه روايت کوي: چي پېغمبر صلى الله عليه وسلم به فرمايل: خپل بچيانو ته د لمانځه حکم کوئ: چيکله هغه اوه(٧) کاله عمر ته ورسيږي، که څه هم شرعاً د ده پر ذمه باندي لمونځ فرض نه دی، لېکن د ده د عادت جوړولو لپاره د اوو(٧) کالو څخه د لمانځه کولو تأکيد کول، ورته شروع کوئ.

او چيکله لس(١٠) کاله عمر ته ورسيږي، او بيا هم لمونځ نه کوي، نو تاسو ئې وهئ، او پر لس(١٠) کاله عمر باندي د دوی بسترې ور جلا کوئ، او په يوه بستره کي دوه بچيان مه ببده کوئ.

د اوو(٧) کالو څخه مخکي تعليم:

په دې حديث کي اول حکم دا دی: چي د اوو(٧) کالو دعمر څخه دلمانځه کولو حکم ور ته کوه، د دې څخه دا معلوميږي: چي د اوه(٧) کاله څخه مخکي بچی په يو شي باندي مکلف کول مناسب نه دي.

حکيم الامت اشرف علي تهانوي رحمه الله عليه فرمايلي دي: چي د حديث څخه دا ښکاره معلوميږي: چي داوو(٧) کالو عمر څخه مخکي بايد پر بچي باندي بوج وانه چول سي.

لکه بعضي خلک په بچيانو باندي د اوو(٧) کالو څخه مخکي روژې نيسي، حضرت تهانوي رحمه الله عليه به د دغه عمل سخت مخالف وو.

ده به فرمايل: چي د اوه(٧) کاله څخه مخکي چي کله الله تعالى هغه په لمانځه باندي چي آسانه عمل دی، نه دی مکلف کړی، نو ته دی په روژه باندي چي دېرګران عمل دی، څنګه مکلف کوې.

داغه رنګه د اوه(٧) کاله څخه مخکي بچي ته د لمانځه کولو تأکيد کول هم صحيح نه دي، بلکه زه خو دا وايم: چي د اوه کاله څخه مخکي بچی مسجد ته راوستل، مناسب

(١) جامع الاصول: حديث نمبر ٣٢٤٣

Maktaba Tul Ishaat.com

عمل نه دی، یو خو ډېر ځله د مسجد دخرابولو خطره وي، او کله خو بچی دخپل شرارت او آواز کولو په خاطر د ټولو لمونځ کونکو انسانانو په لمنځو کي خلل راولي.
البته کله نا کله بچی پدې شرط باندي انسان مسجد لره راوستلای سي: چي د مسجد د خرابولو یا د لمونځ کونکو په لمنځو کي د خلل راوستلو خوف او خطره نه وي، صرف چي بچی د مسجد راتللو عادت ونیسي، نو بیا خو ئې په دغه شرط راوستلای سي.

په کور کي تعلیم ورکول:

بلکه زمونږ بزرګانو به دا فرمایل: چي داوو (۷) کالو څخه مخکي باید په کور کي په ناز او په بازیو مور او پلار بچي ته تعلیم ورکړي، کله په هغه باندي ﴿بِسْمِ اللهِ﴾ ایزده کړي، او کله ور باندي کلمه ایزده کړي، او کله بچي ته ویل: چي په راسته لاس باندي ډوډۍ خوره او کله د سلام ویلو عادت ورجوړ کړی.
باقاعده مکتب او مدرسې ته استول، او دی په تعلیمي نظام باندي پابنده کول، بنه عمل نه دی، ځکه چي د هغه په وجه د ده پر صحت باندي ډېر اثر راځي، او د ده چي کومه نشونما ده، هغه بیا په پوره طریقه سره سر ته نه رسیږي.
چیکله ئې عمر اوه (۷) کاله ته ورسېدی، نو بیا کرار کرار پر ده باندي د تعلیم بوج اچول، تر دې حده چي کله دی د لسو (۱۰) کالو سي نو بیا خو صرف دا نه چي تأدیباً د ده د وهلو اجازت سته، بلکه زمونږ شریعت بیا د وهلو حکم کړی دی، چي کچیري اوس نو دی لمونځ نه کوي، نو ته ئې وهه.

د بچیانو د وهلو حد:

زمونږ شریعت د هر څه لپاره خپل حدود مقرر کړي دي، استاذ یا مور او پلار چي کله بچی وهي، نو د هغه حد هم شریعت مقرر کړی دی.
چي هغه به داسي وهل وي: چي د هغه په وجه به د بچي پر بدن باندي د وهلو نښان نه پیدا کیږي، او نه به دا وهل بچي ته زیات درد ورکونکی وي.
نن سبا چي کم زمونږ په تعلیمي ادارو کي بې تحاشا د وهلو ترتیب روان دی، چي په هغه کي د بچي پښې ترل کیږي، او بیا د یو مجرم په شکل هغه ته وهل ورکول کیږي،

Maktaba Tul Ishaat.com

او ډېر ځله د هغه څخه دبچي د بدن څخه وينه راوزي، او هم د هغه پر بدن باندي زخم جوړيږي، دا په يو شکل هم انسان جائز نه سي بللای، او نه جائز دي.

داعمل دومره لويه ګناه ده، چي حکيم الامت مولاناتهانوي رحمة الله عليه فرمايلي دي: چي زه په دې نه پوهيږم: چي د دغه ګناه د معافۍ شکل به څنګه وي؟ ځکه چي د دغه ګناه معافي به د دغه انسان د چا څخه غواړي.

کچيري د هغه معافي د هغه بچي څخه وغواړي، نو هغه خو نابالغه دی، او د معافۍ کولو اهل نه دی، هغه کچيری دی معاف هم کړي، نو په شريعت کي د هغه معافي هيڅ اعتبار نه لري، نو ځکه به ده دا فرمايل: چي د دغه معافۍ هيڅ لار زما په دماغ کي نه راځي، نو دا دومره خطرناکه ګناه ده.

نو د استاذ او مور او پلار لپاره مناسب دا دي: چي بچی به داسي نه وهي: چي د هغه پر بدن باندي زخم يا نښان جوړ سي.

خو البته د ضرورت په خاطر کچيري يو ځای د هغه بچي وهل ضروري سي، او انسان ورته مجبوره سي، صرف په هغه وخت کي بيا د وهلو اجازت ورته سته.

د نفل لمانځه اهتمام کول ضروري نه دي:

نو پېغمبر صلی الله عليه وآله وسلم به لکه څنګه چي پخپله لمونځ په پابندي سره کاوی، داغه رنګه به ئې د خپل کور انسانان د لمانځه پر کولو باعثه کول، که به چيري هغه د خوب په حالت کي وو، نو به ئې د لمانځه لپاره راوښول، لکه دا اوس چي ستاسو مخته د حضرت علي رضي الله عنه روايت پېش سو.

خو البته دغه حکم د فرضي لمنځو په باره کي دی، چي کم نفلي لمنځونه دي، لکه: تهجد، اشراق، څاښت، يا د اوابينو لمونځ دی، د هغه په باره کي دا حکم دی: چي د دغه لمنځو لپاره باقاعده اهتمام کول، او يو څوک د خوب څخه ورته راپورته کول، دا حکم زمونږ په شريعت کي نسته.

مثلاً دا حکم نسته: کچيري ته د تهجد د لمانځه لپاره راکښېنې، نو خپل همسايګان هم د هغه لپاره راپورته کوه، چي تاسو هم د تهجد لمونځ وکړئ، ځکه چي د تهجد لمونځ فرض او واجب نه دی.

Maktaba Tul Ishaat.com

لېکن چې کم خلګ ستازیر تربیت دي، مثلاً: یا د انسان شاګردان وي، یا اولاد وي، یا مریدان وي، د هغوی د تربیت لپاره که راکښېنول سي، نو مناسب ده، لکه په دې حدیث کي پېغمبر ﷺ د حضرت علي او فاطمې رضی اللہ عنہما کورته ورغلی، او دوی ئې د تهجد د لمانځه لپاره راپورته کړل.

لېکن د پېغمبر ﷺ څخه دا ثابته نه ده: چې نور صحابه کرام به ئې د تهجد د لمانځه لپاره راکښېنول، نو ځکه د عامو انسانانو په باره کي د راکښېنولو حکم نسته، لېکن د خپل اولاد او زیر تربیت انسانانو لپاره راکښېنول، او د هغوی عادت جوړول، مناسب عمل بلل سوېدی.

د هغه جواب نا خوښي:

د راکښېنولو څخه وروسته حضرت علي رضی اللہ عنہ پېغمبر ﷺ ته دا جواب ورکړی، چې د هغه خلاصه داوه: اې د الله تعالی رسوله! مور څه وکړو، زمور خوب او زمور ټوله زندګي د الله تعالی په قبضه کي ده، چې کله الله تعالی وغواړي، نو مور به راکښېنو، او چیکله د الله تعالی اراده او خوښه نه وي، نو مور به دغسي ویده پاته یو.

پېغمبر ﷺ ته دا جواب خوند ور نه کړي، که څه هم خبره خو د هغه دا صحیح وه، ځکه چې ټوله کائنات د الله تعالی په قبضه او قدرت کي دي، لېکن د راکښېنستلو لپاره اسباب برابرول د انسان په اختیار کي دي.

مثلاً: هغه اسباب دا دي: چې کله انسان د شپې بیدیږي، نو د دې خبري دي اهتمام وکړي: چې پر صحیح وخت زه راکښېنم، یا دي یو چاته ووایي، چې پر دې وخت ما را کښېنوه، نن سبا خو ډېري زیاتي طریقې د دې لپاره سته.

ټیلیفون دی، په هغه کي دي ګړی او ساعت پر وخت ودروي، چې هغه ده ته زنګ (الارم) ووهي، نو راکښېنستل که د انسان اختیاري نه دي، لېکن د راکښېنستلو اسباب د انسان په اختیار کي دي، نو ځکه د پېغمبر ﷺ دا جواب ناخوښه وګرځېدی.

Maktaba Tul Ishaat.com

د خپلي غلطي تاويل کول:

او د جواب د ناخوښۍ بله وجه دا هم وه: چي کله يو مشر خپل کشر ته هدايت ورکړي، يا د يو خبري تعليم ورکړي، چي دا کار کوه، يا پر يو غلطي باندي تنبيه ورکړي، چي دا ښه کار نه دی.

نو پر دغه موقع باندي د کشر لپاره مناسب دا وي: چي د مشر خبره په غور سره واوري، او په هغه سر خلاص کړي، چي زما غلطي څه ده؟ او هغه خپله غلطي قبوله کړي، لېکن د خپلي غلطي لپاره تأويل پېښول، او د هغه د دفاع لپاره دليل پېښول، او دا عادت جوړول، د ادبو خلاف عمل بلل کيږي.

که چيري بالفرض يو عذر وي، نو فوراً پر هغه ځای عذر نه پېښول، بلکه د مشر خبره اورېدل، او د قبوليت په شکل غوږ ورته نيول، او د هغه څخه وروسته بيا يو ورځ هغه عذر پېښول، چي د فلان عذر په وجه ما دغه کار کړی وو.

اوس که مشر تاته د تنبيه لپاره يو خبره وکړي، چي دا کار دي غلط کړی دی، او ته سمدستي جواب ورکړې، چي يا مي دا کار نه دی کړی، او يا مي د دې وجهي څخه کړی دی، دا د ادب خلاف عمل دی.

او د غلطي اقرار کول:

په دغه طرز عمل کي دېر لوی حکمت دی، چيکله مشر خپل کشر پر يو غلطي باندي راوګرځوي، نو اول رد عمل بايد د هغه کشر دا وي: چي په خپل ګرېبان کي وګوري، چي ايا واقعتاً زما څخه دغه غلطي سوېده، او دا سړی ماته صحيح خبره کوي، بايد چي زه ئې واورم، دا نه: چي په اوله مرحله کي بيا انسان د خپلي دفاع کولو کوشش وکړي.

حضرت مفتي شفيع رحمة الله عليه به همېشه دا خبره کوله: چي کله يو سړی دوهم سړي ته د يو غلطي متعلق تنبيه ورکړي، نو په اوله مرحله کي د هغه د دفاع کولو پر ځای د يو ګړي لپاره دا فکر کول: چي دا سړی ماته صحيح خبره کوي.

کيدای سي: زما په عمل کي يو غلطي وي، او زه په هغه نه پوهيږم، او الله تعالی زما د اصلاح لپاره د ده په زړه کي دا خبره وراچولې وي.

Maktaba Tul Ishaat.com

نو په اوله مرحله کي د دفاع او په غلطي کي د تأويل کولو پر ځای ښه خبره دا وي: چي سړی د خپل عمل متعلق فکر او سوچ وکړي، او د خپل غلطی د اصلاح کوشش وکړي، او د هغه سړي احسان و مني، او هغه د ځان لپاره محسن وبولي.

که چيري بالفرض د فکر کولو باوجود د انسان په دماغ کي پخپل عمل کي يو غلطي نه ور معلوميږي، نو بيا هم زه داوايم: چي فوراً تردید نه کول، فوراً د خپل ځان دفاع نه کول، بلکه پر دغه موقع اول د هغه سړي خبره اورېدل.

بيا چيکله خبره سړه سي، نو بيا په هغه وخت کي هغه ته دا ويل: چي حضرت! د فلان عذر په وجه ما دغه کار وکړی، اوس معلومه نه ده: چي زما دغه عذر صحيح دی، او که غلط؟ ته راته ووايه: کچيري هغه عذر صحيح دی، نو زه به مطمئن سم، او که صحيح نه دی، نو بيا ماته زما په غلطي سر را خلاص کړه.

زما څخه غلطي نه سي کيدلای:

نو دغه طرز عمل چي په کم ځای کي يو څوک انسان ته د اصلاح خبره وکړي، او يا ئې غلطی ته متوجه کړي، نو فوراً د هغه جواب ورکول، او فوراً د هغه په باره کي تأويل پېشول، او عذرونه لټول، د انسان لپاره دا ډېره هلاک کونکې ناجوړي او بيماري ده.

دا ځکه چي د دغه انسان په دماغ کي دا خبره ناسته ده: چي زما څخه غلطي نه سي کيدای، او چيکله د انسان په دماغ کي دغه خبره ځای ونيسي، نو بيا به د دغه انسان اصلاح څنګه وسي.

چي کم ناجوړه پخپله ناجوړي نه پوهيږي، بلکه دا ئې فکر وي: چي زه خو جوړ يم، نو دغه بيمار به خپل علاج څنګه وکړي؟ ډاکټر ته خو به هغه بيمار ورځي، چي د هغه سره د خپلي بيماری احساس وي، او چي د کم چا سره د بيماری احساس نه وي، نو هغه د خپل علاج فکر نه لري.

کچيري يو طبيب او ډاکټر د هغه تشخيص وکړي، او د تشخيص څخه وروسته ووايي: چي په تا کي دغه ناجوړي سته، او ته په جواب کي ورته ووايه: چي ته غلط وايي، په ما کي دغه ناجوړي نسته، نو د هغه به دا نتيجه راوزي: چي بيماري به ورځ په ورځ زياتيږي، او تا به هلاکت ته رسوي.

Maktaba Tul Ishaat.com

د خپل سوچ او فکر څخه بدګمانه کېدل:

حضرت سهل بن حنیف رضی الله عنه بدري صحابي دی، او په غزوه بدر کي الله تعالی شهادت ور کړی، ده یو ډېره مبارکه جمله فرمایلې ده: چي د انسان لپاره ډېره فائده منلاه ده، هغه دا:

.....اِتَّهِمُوْا رَأْيَكُمْ﴾.

تاسو همېشه خپله رأیه متهمه بولئ، او د خپلي رأیي څخه همېشه بدګمانه اوسېږئ، یعني چي ستا په زړه کي د خپل ځان متعلق یو ګمان پیدا سو، چي زه خو داسي یم، او په ما کي فلانکی کمال او یا فلانکې خوبي ده، نو خپله دغه رأیه همېشه د تهمت څخه ډکه بولئ، یعني: په خپل زړه کي دا خبره راګرځوئ: چي شاید زما دغه رأیه به غلطه وي، کچیري یو بل سړی تا و خپله غلطي ته متوجه کړي، نو د هغه خبره په غور سره اورېدل او پخپل زړه کي هغه ته ځای ورکول.

نو خلاصه دا: چیکله یو څوک تا و خپله غلطي ته متوجه کړي، یا و تاته یو خبره وکړي، نو ستا به اول رد عمل دا وي: چي دغه سړی چي ماته کمه خبره کوي، نو زه به اول په خپل ګوښه ان کي و ګورم: چي په ما کي دغه عیب سته، او کنه، نو د خپل ځان دفاع کول یا د خپل عمل لپاره تأویل پېښول، او خپل ځان د هغه څخه خلاصول، دا مناسب عمل نه وي.

دغه رد عمل به ستا هغه وخت وي: چیکله هغه خبري کونکی ستا دوست او خیرخواه وي، بلکه کچیري هغه خبري کونکی ستا خیرخواه نه وي، او هغه خبره ستا د دښمن د طرفه تاته راسي، یا د یو داسي چا د طرفه وي: چي هغه ستا سره بغض او عناد لري، لا هم باید ستا طرز عمل دا وي: چي د هغه خبره اورېدل، کېدای سي: چي هغه معاند او بغض کونکي زما متعلق داسي خبره کړې وي: چي هغه په ما کي وي، او ماته نه رامعلومیږي.

Maktaba Tul Ishaat.com

د حضرت گنگوهي رحمة الله عليه عادت:

حضرت مولانا گنگوهي رحمة الله عليه چي زموږ د سلسلې يو عظيم انسان وو، او الله تعالى هغه ته د تصوف په دنيا کي هم لوی بصيرت ور کړی وو، او هم علم په پوره پيمانه ور سره وو.

د ده يوه واقعه حضرت مولانا يحيى رحمة الله عليه چي د حضرت مولانا زکريا رحمة الله عليه پلار دی، بيان کړيده:

چي ده د حضرت گنگوهي رحمة الله عليه سره ډير وخت تير کړی وو، او د هغه د حالاتو څخه ډير باخبر انسان وو.

هغه واقعه دا وه: چي د حضرت گنگوهي رحمة الله عليه يو مخالف عالم وو، چي تعلق ئې د برېلوي مسلک سره وو، نو هغه به همېشه زموږ پر علماؤو د کفر فتوی کوله، چنانچه هغه پر حضرت گنگوهي رحمة الله عليه باندې هم د کفر فتوی کړې وه.

او هغه به همېشه په دوی پسې دا پروپاګند کاوی: چي دا خلګ د پېغمبر صلى الله عليه وآله وسلم په شان کي توهين کوي، او د الله تعالى په شان کي ګستاخي او بې ادبي کوي.

حضرت گنگوهي رحمة الله عليه چي د دين د صحيح تشريح لپاره کم کتابونه ليکلي وه، هغه برېلوي عالم به همېشه د هغه په تردید کي کتابونه ليکل، او په هره هفته کي به ئې يوه رساله چاپوله، چي په هغه کي به ئې حضرت گنگوهي رحمة الله عليه ته پوچ او رد ويلي او ليکلي وه.

په آخر عمر کي چي کله د حضرت گنگوهي رحمة الله عليه د سترګو بينائي کمه سوه، نو ده به پخپله کتاب نسو ويلای، نو چي به کله ډاګي خطونه راوړل، نو يا به يو رساله راغله، نو ده به بيا په خپلو ملګرو هغه ويل، او ده به اوريدل.

خو د دغه کار لپاره حضرت مولانا يحيى رحمة الله عليه مقرر وو، چيکله به د هغه برېلوي عالم له طرفه هغه رساله راغله، نو مولانا يحيى رحمة الله عليه به هغه حضرت گنگوهي رحمة الله عليه ته ويله، او هغه به اوريدله.

څه زمانه بعد حضرت مولانا يحيى رحمة الله عليه د ځان سره دا فکر وکړی: چي دا خو يو فضوله رساله ده، او د بدو خبرو څخه بغير په دي کي نور هيڅ نسته، د دې حضرت ته د ويلو څه فائده؟ چنانچه يو څه زمانه ده هغه رساله حضرت گنگوهي رحمة الله عليه ته نه ويله.

Maktaba Tul Ishaat.com

چیکله یو څو ورځي تیري سوې، نو یوه ورځ حضرت مولانا ګنګوهي رحمۃ اللہ علیہ حضرت مولانا یحیی رحمۃ اللہ علیہ ته وفرمایل: چي هغه زموږ دوست اوس موږ هیر کړې یو، چي هغه رساله نه راستوي، ډېري ورځي وسوې، چي هغه رساله بیا نه ده راغلې، او نه ما اورېدلي دي.

حضرت مولانا یحیی رحمۃ اللہ علیہ په جواب کي ورته وویل: چي هغه خو زموږ یادول پرې ایښي نه دي، هغه رساله اوس هم رائي، لېکن زما فکر دا وو: چي هغه رساله د فضول خبرو او ښکنځلو څخه ډکه وي، د هغې په اورولو سره خواه مخواه ستا وخت ولي خرابوم، نو ځکه زه ئې اوس نه درته وایم.

حضرت ګنګوهي رحمۃ اللہ علیہ ورته وویل: چي داسي مه کوه، چي کمه رساله او خط راسي، هغه ماته ضرور وایه، زه یقیناً درته وایم: چي زه ئې په دغه نیت سره اورم: چي شاید هغه به واقعتاً زما یو غلطي ماته ښوولي وي، او زه به په هغه خپله غلطي نه پوهیږم، د ده د ښوونې څخه وروسته به د هغه اصلاح وکړم.

که ته راته وایي: چي په هغه کي خو ښکنځل لیکلي وي، نو زه دا وایم: چي هغه د لیري ښکنځل دي، ماته هیڅکله نه رارسیږي.

تاسو د دې اندازه ولګوئ! چي د یو مخالفي ډلي انسان چي مسلکاً او عقیدتاً د سړي سره برابر نه وي، او هغه انسان ته همېشه ښکنځل کوي، او د هغه د یوې یوې لیکي څخه د عناد او ضد بوی را ولاړیږي.

لېکن د هغه خبره چیکله اوري، نو د هغه رد عمل دا نه وي: چي زه به جواب ورکړم، یا به د ده په ښکنځلو باندي پرېشانه سم، بلکه رد عمل دا وي: چي کیدای سي: الله تعالی به پر ده باندي زما یو غلطي کشف کړې وي، چي زما په دماغ کي هغه غلطي نه رائي، او الله تعالی به دی زما د اصلاح ذریعه جوړه کړې وي، نو په دې غرض سره زه هغه رساله اورم.

دغه ده صحیح طریقه، او یو بهترین طرز عمل، کچیري یو دښمن هم تا ستا پر غلطي باندي راوګرځوي، نو اولنی طرز عمل دا اختیاروه: چي شاید واقعتاً به هم زما څخه غلطي سوې وي، نو د ده په ذریعه به د خپل ځان اصلاح کوم، نو کچیري یو خیرخواه

Maktaba Tul Ishaat.com

انسان پر یو غلطي باندي انسان ته تنبیه ور کړي، نو بیا خو په طریقه اولی دا عمل اختیارول.

د حضرت ابوذر غفاري رضی اللہ عنہ طریقه:

صحابه کرامو رضی اللہ عنہم به همېشه د خپلي غلطی کېدلو څخه په وهم او ېره کي وو، چي هسي نه زمونږ څخه یو غلطي وي، او مونږ په هغه باندي نه پوهیږو.
چنانچه په حدیث شریف کي راځي:

یو ځل پېغمبر صلی اللہ علیہ وسلم پخپل غاښ سره خپله شونډه مبارکه نیولې وه، نو فوراً د حضرت ابوذرغفاري رضی اللہ عنہ دماغ دې طرف ته ولاړی، چي هسي نه زما څخه یو غلطي سوې نه وي، حالانکه پېغمبر صلی اللہ علیہ وسلم په ژبه هیڅ ویلي نه وو، صرف په خپل غاښ سره ئې شونډه نیولې وه.
نو ده سمدستي د پېغمبر صلی اللہ علیہ وسلم څخه پوښتنه وکړه: چي اې د الله تعالی رسوله! زما څخه خو به یو غلطي سوې نه وي، چي ستا داسي د تعجب کیفیت دی؟

د ابو ذر غفاري رضی اللہ عنہ واقعه:

دغه حضرت ابوذرغفاري رضی اللہ عنہ خپله یوه واقعه بیانوي: چي یو ځل "مسجد حرام" ته راغلم، دې وخت کي پېغمبر صلی اللہ علیہ وسلم د کعبې مبارکې سره ناست دی، چي زه ئې کله راتلونکی ولیدلم، نو ئې سمدستي دا جمله وفرمایله:

.....هُمُ الأَخسَرُونَ وَرَبِّ الْكَعْبَةِ﴾.

د کعبې په رب دي مي قسم وي: هغه خلک په لوی نقصان کي دي، دغه جمله ده مبارک دوه ځله راوګرځوله، زما په زړه کي فوراً دا خیال پیدا سو، چي شاید زما په باره کي د قرآن کریم یو آیت رانازل سوی دی، چي په هغه کي پېغمبر صلی اللہ علیہ وسلم ته ویل سوي دي: چي زه خراب انسان یم.

Maktaba Tul Ishaat.com

د دغه جملې په اوږدو سره زما بدن د ببري څخه بلک واخستی، چې نه ده معلومه: زما سره به څه کیږي، او زما په باره کې قرآن کریم کمه فیصله کړېده.
چنانچه د بیري په حالت کې د پېغمبر ﷺ خدمت ته راغلم، او پوښتنه مې ځني وکړه، اې د الله تعالی رسوله! ته د چا په باره کې دا وایې: چې دوی ډېر په خساره او نقصان کې دي؟

تاسو ګورئ! د حضرت ابوذر غفاري رضي الله عنه اولنی رد عمل دا وو: چې کله ئې د پېغمبر ﷺ څخه د خساري او نقصان خبره واوږدله، دا ئې ګمان سو: چې هغه به زه یم، نو ځکه په بېره او خوف کې د پېغمبر ﷺ خدمت ته حاضر سو، او پوښتنه ئې ځني وکړه.
په دې وخت کې پر پېغمبر ﷺ باندې د وحي نازلېدلو کیفیت وو، او په وحي کې د الله تعالی دطرفه ده ته ویل کېدل: چې دغه خلک په خساره او نقصان کې دي: چې الله تعالی ډېر مال ورکړی وي، او د مال حقوق ئې پر ده باندې ایښي وي، او دی ئې نه ادا کوي، او بیا ئې وفرمایل:
.....إِلاَّ مَنْ قَالَ بِالْمَالِ هٰكَذَا وَهٰكَذَا﴾.
یعني سِوا د هغه مالدارانو څخه چې خپل مالونه په دا رنګه او دا رنګه ور کوي، یعني: پخپلو مالو سره او صدقو سره د خلګو مدد او کومک کوي، د دوی څخه علاوه نور ټول مالداران په خساره او نقصان کې دي.

بهر حال اول رد عمل چې د حضرت ابوذر غفاري رضي الله عنه په زړه کې پیدا سو، هغه دا وو: چې شاید دغه جمله به زما په باره کې ادا سوې وي.
حالانکه پېغمبر ﷺ دا نه وو ورته ویلي: چې ته په خساره او نقصان کې ئې، د هغه باوجود د ده په زړه کې دا خیال راغلی، چې شاید د پېغمبر ﷺ مراد به زه یم.(۱)

(۱) لسنن الکبری للبیهقي: حدیث نمبر ۷۵۳۴

Maktaba Tul Ishaat.com

د حضرت عمر رضی اللہ عنہ فکر:

حضرت عمر رضی اللہ عنہ غوندي انسان چي د هغه په باره کي به پېغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فرمایل: کچیري زما څخه وروسته نبي وای، هغه به عمر واي.
دی مبارک فرمایي: چي یو ځل د پېغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم سره په سفر کي وم، ده ماته حال راواستاوی، چي مالره راسه، حضرت عمر رضی اللہ عنہ وایي: په ټوله لار کي چي د پېغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم پوري ورتلم، زما په دماغ کي دا خیالونه او فکرونه راګرځېدل: چي هسي نه: زما څخه یو غلطي سوېوي، او زه په هغه نه یم پوه سوی، چي د هغه په وجه الله تعالی په قرآن کریم کي دا نازل کړي وي: چي عمر صحیح انسان نه دی، او ټوله لار مي په دماغ کي دا خیالونه او فکرونه راتلل.

د منافقینو په لست کي خو به زما نوم نه وي!

بهر حال دغه حضراتو به همېشه د خپل ځان جائزه اخیستله، او هر وخت به ئې د خپلو غلطیو و طرف ته نظر وو، او همېشه به ئې دا فکر وو: چي د خپلو غلطیو اصلاح به څنګه وکړي.
حضرت عمر رضی اللہ عنہ د پېغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم څخه په خپلو غوږو دا خبره اورېدلې وه: چي عمر به په جنت کي وي، د هغه باوجود د هرځله به دی حضرت حذیفه بن یمان رضی اللہ عنہ ته ورتلی، او هغه ته به ئې عجز کاوی، چي اې حذیفه! د الله تعالی په خاطر دا راته ووایه: چي د منافقینو کم لست پېغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم تاته در ښوولی دی، په هغه کي خو به زما نوم نه وي.

نو چي د کم چا په دماغ کي دا خبره وي: چي نه معلوم: زما څخه به یو وخت غلطي سوې وي، چي د هغه په وجه زه د الله تعالی د دربار څخه محروم وګرځم، دغسي سړی چیکله یو بل څوک پر غلطي باندي راوګرځوي، نو هغه به بیا څنګه د خپلي غلطی تأویل کوي، بلکه د هغه به اول عمل دا وي: چي شاید دا سړی به صحیح وایي، نو دی د خپلي غلطی لیري کولو فکر په مخه اخلي.

Maktaba Tul Ishaat.com

د خپلي غلطۍ فوراً تأويل نه کول:

نو زه دا وايم: د خپلي غلطۍ فوراً او ځای پر ځای تأويل نه کول، چي څنګه يو چا د يو غلطۍ ښوونه درته وکړه، ته فوراً د هغه تأويلات شروع کړې، دا صحيح طرز عمل نه دی.
بلکه پخپله ګريبان کي کتل، او په ساړه دماغ سره پخپلو اعمالو کي فکر کول، او د هغه څخه وروسته کچيري تاته در معلومه سوه: چي دغه سړي ته يو غلط فهمي سوېده، او زما غلطي نسته، نو هم دستي او فوراً تردید نه کول، نه فوراً خپله دفاع شروع کول.

بلکه د هغه سړي خبره اورېدل، چي کله معامله سړه سي، نو په هغه وخت کي که دي زړه غوښتل، نو بيا هغه سړي ته ويل: چې حضرت! د فلانکي عذر په وجه مادا کار کړی وو، اوس ماته نه معلوميږي: چي زما دغه عذر غلط وو، که صحيح وو، دا ته راته ووايه.

نو دا طرز عمل اختيارول، او د خپلي غلطۍ تردید فوراً نه کول، بلکه خبره د خپل ځان د اصلاح په خاطر اورېدل، او د خپل ځان اصلاح ته متوجه کېدل، دا زمونږ د ديني تعليماتو يو حصه ده.

الله تعالی دي مونږ ته پر ټولو ديني تعليماتو په کامله طريقه د عمل کولو توفيق نصيب کړي.
او الله تعالی دي زمونږ اجتماعي او انفرادي زندګي زمونږ تجارت او زمونږ معاشرت او زمونږ قرابت ټوله د پېغمبر ﷺ پر تعليماتو برابر کړي.

Maktaba Tul Ishaat.com

او الله تعالی دي دغه څو خبري په خپل دربار کي قبولي او مقبولي وګرځوي.

آمِيْن يَا رَبَّ العَالَمِيْن

وَصَلَّى اللهُ تَعَالى عَلى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَّآلِهِ وَ اَصْحَابِهِ اَجْمَعِيْنَ.

Maktaba Tul Ishaat.com

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الایہ)

مجاهده کول ضروري دي

(بیان)

مولوی اطیع اللہ صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الھاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر:	الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب
مقام:	جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن
اشاعت:	اول
تاریخ:	۲ جمادی الاولی ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲
تعداد:	۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم الله الرحمن الرحيم

إِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَاَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللّٰهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ﴾.(۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ : ﴿الْمُجَاهِدُ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَهُ لِلّٰهِ﴾.(۲)

آمَنْتُ بِاللهِ صَدَقَ اللهُ مَوْلٰنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُولُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلٰى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

تمهيد:

محترمو حاضرينو! ستاسو په حضور کي ما د قرآن کريم يو آيت مبارک پېش کړی، او هم مي د پېغمبر ﷺ يو روايت پېش کړی، چي په هغه دواړو کي د انسان څخه د يو خصلت او خوی غوښتنه سوېده، د هغه خصلت او خوی نوم: مجاهده ده، چي انسان پخپل مزاج کي د مجاهدې عادت او استعداد پيدا کړي.

د مجاهدې اجمالي معنی دا ده: چي د خپل نفس د خواهشاتو مقابله کول، او د الله تعالی پر احکامو باندي خپل ژوند روانول، دا خو د مجاهدې اجمالي معنی او خلاصه ده.

خوزمستاسو په حضور کي نن د دې يو څه تفصيل عرض کوم، چي زموږ او ستاسو په دماغ کي د اخبره ښه کښېني، چي مجاهده ولي ضروري ده؟ او مجاهده څنګه کيږي؟ او د هغې حقيقت څه دی؟

---

(۱) سورة العنكبوت: آيت نمبر ۶۹

(۲) اتحاف الخيره المهره: حديث نمبر ۷۳۲۲

Maktaba Tul Ishaat.com

د دنيا په کارو کي مجاهده کول:

د دين هيڅ يو کار د مجاهدې بغير نکيږي، بلکه انسان که په خبره کي فکر وکړي، د دنيا يو کار هم د مجاهدې څخه بغير نسي کيدلای.

که يو سړی د خپل ځان او بچيانو رزق پيدا کوي، نو د هغه لپاره هم محنت او مشقت کول، او د خپل نفس خواهشات او تقاضې تر پښو لاندي کول ضروري وي، ځکه چي د نفس تقاضا خو داوي: چي زه په آرام سره په کور کي ژوند تېر کړم، نه محنت او نه مشقت او نه بله ستړيا ووينم، لېکن بېرته انسان دا سوچ وکړي: که زه دغسي ژوند تېر کړم، نو بيا به زما د بچيانو نفقه د کمي خوا څخه ماته راځي.

د ماشومواليِ څخه د مجاهدې عادت جوړول:

هسي د انسان عادت د مجاهدې کولو د ماشومواليِ څخه جوړيږي، کوچنی ماشوم چيکله په ابتدا کي د سبقه لپاره مور او پلار مکتب يا مدرسې ته استوي، نو د ده د طبيعت زيات خلاف وي، او پر ده باندي ډېر بوج وي، او د سبق وه ويلو ته ئې زړه نه ور غواړي.

لېکن مور او پلار چار او لاچار د ده د طبيعت خلاف دی سبقه تللو ته مجبوره کوي، د دې څخه د ده په دماغ کي د مجاهدې استعداد پيدا کيږي.

نو د تعليم حاصلول او د رزق پيدا کول، بلکه د دنيا ټوله مقاصد لاس ته راوړل، انسان د خپل طبيعت او د نفس و مخالفت ته مجبوره کوي.

کچيري انسان د ځان سره دا فکر وکړي: چي زه به پخپل ژوند کي د طبيعت او نفس مخالفت نه کوم، بلکه ټوله ژوند به د نفس پر خواهشاتو تېروم، زما عقيده داده: چي دغه سړی نه د دنيا يو مقصد لاس ته راوړلای سي، او نه د دين يو مقصد حاصلولای سي.

دري (۳) عالمه:

الله تعالی په دې کائناتو کي دري (۳) عالمه پيدا کړي دي، يو عالم هغه دی: چي په هغه کي به د انسان د نفس هر خواهش پوره وي، او هلته به د نفس د خواهشاتو مخالفت کولو ته انسان نه مجبوره کيږي.

Maktaba Tul Ishaat.com

چي زړه ئې څه غواړي، هغه به ده ته موجود وي، او د ده نفس به د خپلو خواهشاتو پوره کولو لپاره آزاد وي، او هغه ته به ټول مواقع هم میسر وي، هغه عالم "جنت" دی.
چي د هغه په باره کي قرآن کریم فرمایلي دي:
.....وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ﴾.(۱)
یعني: چي ستاسو زړه څه غواړي، هغه به وي، او چي ستاسو نفس د کم شي طلب کوي، هغه به تاسو ته در کول کیږي.
په بعضو روایاتو کي لا دا هم راغلي دي: چي مثلاً یو سړی به ناست وي، خو د داغه ناستي په دوران کي به د ده په زړه کي د انارو د جوس چیښلو خواهش پیدا سي.
او حالانکه نه به هلته انار وي، او نه به د انارو درختي وي، او نه به د هغه څخه د جوس برابرولو څه ترتیب وي، لېکن چي څنګه د ده په زړه کي دا خواهش راوګرځي، عیناً په دغه وخت کي به الله تعالی پخپل قدرت سره د انارو جوړ جوس ده ته د جنت د فرشتو په لاس پېش کړي.
نوهلته چي د انسان د زړه غوښتنه څه وي، هغه به پوره کیږي، نه هلته د نفس د یو خواهش د مخالفت کولو ضرورت سته، او نه د انسان د یو غوښتني د نه پوره کېدلو ترتیب سته، او نه انسان ته د مجاهدې کولو ضرورت سته، هغه عالم جنت بلل کیږي، چي څومره کلمه ویونکي انسانان دي، الله تعالی دي ټول ټولو ته ور نصیب کړي.

عالم جهنم:

دوهم عالم د دې بالکل برعکس دی. هلته به بیا هر کار د طبیعت خلاف وي، او هر کار به انسان ته پریشاني ور کوي، او په هر عمل کي به انسان په یو تکلیف او مصیبت کي واقع کیږي، نه به هلته څه آرام وي، او نه به هلته څه راحت وي، او نه به هلته څه خوشحالي وي.
ځکه چي په کم ځای کي د انسان استوګنه وي، د هغه چت به د جهنم سکروټه وي، او د هغې فرش به هم د جهنم د اور څخه او دیوالونه به ئې هم ټول د جهنم د اور څخه جوړ وي.

Maktaba Tul Ishaat.com

چي کله انسان تږی سي، نو هغه ته به "حميم" يعني ګرمي اوبه ور کول کيږي، چي دی ئې مخ ته نژدې کړي، د ډېر ګرمو الي په وجه به ئې د مخ پوست په هغه کي راتوی سي، او چيکله ئې دی تر ستوني تيري کړي، نو د نس ټول اعضاء به تر بدن لاندي شوه سي، او هغه ګرمي اوبه به غساق وي، يعني د جهنميانو د بدنو وينې او زوي.

او خورک به ئې د زقوم درخته وي، چي قرآن کريم د هغه په باره کي فرمايي:

.....لَا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِي مِنْ جُوعٍ﴾.(۱)

چي نه به د انسان بدن ته څه ودّه ور کوي، او نه به د انسان د لوږي ضرورت په هغه باندي پوره کيږي، هغه عالم جهنم دی، الله تعالی دي ټوله کلمه ويونکي انسانان د هغه څخه په خپل رحم سره محفوظه وساتي.

د دنيا عالم:

دريم عالم هغه دی: چي په هغه کي د انسان د طبيعت او دنفس مطابق هم کارونه کيږي، او د انسان د طبيعت او نفس مخالف هم کارونه وي.

کله انسان د خوشحالی په حالت کي وي، او کله بيا پر انسان باندي د غم کيفيت وي، کله انسان ته تکليف ورسيږي، او کله بيا انسان د راحت سره يو ځای سي.

په دغه عالم کي هيڅ يو تکليف خالص نه دی، او نه يو راحت خالص سته، د هر راحت سره د تکليف يو اغزی لګيدلی وي، او د هر تکليف سره د راحت يو کونج ور سره وي، چي هغه عالم دنيا بلل کيږي.

په دنيا کي که تاسو د لوی دولت والا انسانانو څخه او يا د هغه چا څخه چي د هغه سره منصب او حکومت ور سره وي، او د ځای لپاره ئې د راحت ډېر وسائل برابر کړي وي، پوښتنه وکړی: چي ايا تاته په دنيا کي يو تکليف رسيدلی دی، او کنه، ايا ستا عمر په آرام او اطمينان سره دی، که يو کله هم پرېشاني درباندي رائي؟

زه خو دا وايم: چي هيڅ يو فرد به انسان داسي پيدا نه کړي: چي هغه دا ووايي: چي ماته هيڅ تکليف نه دی رسيدلی، او نه په دنيا کي يو کار زما د طبيعت خلاف سوی دی، ځکه دا عالم دنيا ده، جنت نه دی، دلته راحت او تکليف دواړه سره ټرلي دي.

---

(۱) سورة الغاشيه: آيت نمبر ۷

Maktaba Tul Ishaat.com

که یو سړی په دنیا کي دا فکر ولري: چي زه به مال او دولت پیدا کړم، او یا به منصب او حکومت پیدا کړم، او د ځان لپاره به د راحت اسباب او وسائل برابر کړم، نو زه به زندګي په راحت کي تېره کړم، او هم به هیڅ مشکل نه ووینم، نو زه دا وایم: چي دا سړی په حقیقت کي د دنیا د حقیقت څخه ناخبر دی، ځکه د دنیا حقیقت الله تعالی داسي جوړ کړی نه دی: چي په هغه کي انسان پرېشاني او مشکل نه ووینې.

د عبرته ډکه واقعه:

په یو کتاب کي لیکلي دي: د یو سړي د حضرت خضر علیه السلام سره ملاقات وسو، حضرت خضر علیه السلام چونکه الله تعالی مستجاب الدعوات ګرځولی دی، یعني: الله تعالی د هغه هره دعا قبلوي.

نو هغه سړي حضرت خضر علیه السلام ته وویل: چي ته ماته یو دعا وکړه: چي الله تعالی په ما باندي پخپله زندګي کي مشکلات او پرېشاني نه راولي، او زه ژوند په راحت او خوشحالي کي تېر کړم.

حضرت خضر علیه السلام په جواب کي ورته وویل: چي داسي دعا خو نه سم کولای، ځکه چي دنیا الله تعالی داسي جوړه کړې نه ده: چي په هغه کي دي پرېشاني او مشکل نه راځي، او نه په دې دنیا کي الله تعالی داسي انسان پیدا کړی دی: چي هغه دي پرېشاني او مشکل نه ووینې.

البته: داسي کولای سم: چي ته په دغه ښار کي وګوره: چي کم سړی دي خوشحاله او په راحت باندي ولیدې، نو ماته ووایه، زه به د الله تعالی څخه دعا درلره وغواړم، چي الله تعالی د هغه سړي په شان د راحت زندګي در کړي.

هغه سړی ډېر خوشحاله سو، او په ښار کي وګرځېدی، کله ئې پر یو چا د ډېر خوشحاله ګمان راسي، او کله ئې پر بل چا باندي دا فکر سي: چي دا به ډېر خوشحاله وي، خو په آخر کي پر یو زرګر باندي پېښ سو، چي هغه د ښار په بهترینه علاقه کي یو ډېر لوی د زرو دوکان لري، او دی پر دخل ورته ناست دی.

او یو څو ښائسته ځوانان ئې زامن دي، چي هغه د دوکان خدمت کوي، او دباندي د هغه وخت بهترینه سوارلي ورته ولاړه ده، اوّ د ښار په بهترینه محله کي ئې یو

Maktaba Tul Ishaat.com

عالیشانه کور دی، نو دا ئې ګمان سو: چې د دغه سړي زندګي به ډېره په راحت او خوشحالي کي وي. نو د خضر علیه السلام څخه به د دعا په ذریعه د دغه سړي غوندي زندګي د الله تعالی څخه وغواړم.

چیکله لږ ولاړی، نو بیرته فکر ور پیدا سو: چې هسي نه دغه سړی باطناً په یو مشکل او ناجوړي اخته نه وي، چې د ده په شان د زندګی غوښتلو په وجه په یو مشکل کي مبتلا نه سم.

آخر هغه زرګرته راغلی. او خپل مقصد ئې ورته ښکاره کړی، چې زه د خضر علیه السلام په دعا سره د الله تعالی څخه ستا غوندي زندګي غواړم، او ستا څخه یو پوښتنه کوم: چې تاته خو به یو مشکل نه وي، هسي نه چې زه هم په هغه مشکل کي اخته نه سم.

هغه سړي په جواب کي ورته وویل: چې د خدای په خاطر زما غوندي زندګي چې ونه غواړې، ځکه زما عقیده دا ده: چې په ټوله ښار کي زما غوندي په مشکل اخته به یو انسان هم نه وي، چې د هغه مشکلاتو په وجه مي ډېر ځله د الله تعالی څخه مرګ غوښتی دی، خو مرګ پخپله وعده دی، الله تعالی هغه مرګ هم نه راکوي.

آخر ئې د دوکان پسخاني ته بوتلی، او ورته وایي: چې زه به د خپل ژوند یوه خبره درته وکړم، چې هغه زما د زناني بد اخلاقي ده، هغه دا: چې دغه کم بچیان چې ګرځي، دایو هم زما څخه ندی پیدا سوی، بلکه زما زنانه زناکاره ده، او دا ټول د زنا اولاده ده، چې د دې په لېدلو زما په خدای قسم زړه سوځي، او نه زه دوی ته کتلای سم، او نه ئې لیدلای سم.

هغه سړي چې دا واورېدله، نو دستي حضرت خضر علیه السلام ته راغلی، او ټوله واقعه ئې ورته بیان کړه، نو هغه ورته وویل: چې ما مخکي هم درته ویلي ؤوو: چې په دنیا کي الله تعالی داسي سړی ندی پیدا کړی، چې هغه په زندګي کي غم او مشکل نه لري.

نو الله تعالی دنیا داقسم جوړه کړېده، چیکله به پر انسان باندي د غم حالت وي، او کله به انسان د خوشحالی کیفیت وینې، په دې دنیا کي الله تعالی ته د ټولو څخه محبوب مخلوق انبیاء کرام دي، د هغوی په باره کي هم دا راځي:

.....أشدُّ النّاس بلاءً الأنبياءُ ثُمَّ الأمثلُ فالأمثلُ﴾.(۱)

---

(۱) صحیح ابن حبان: حدیث نمبر ۲۹۲۱

Maktaba Tul Ishaat.com

زيات امتحانات الله تعالى پر انبياؤو راولي، بيا چي څومره انبياؤو ته ورنژدې انسانان دي، پر هغوی به راځي.

نو په دې دنيا کي هيڅ يو انسان هم د مشکل او تکليف څخه نسي خلاصېدلای، بلکه د دنيا ډېر کارونه به د ده د طبيعت خلاف کيږي، که په دنيا کي انسان پر کفر ژوند تېر کړي، هم به ئې د طبيعت او د نفس خلاف کارونه مخته راځي، او که د ايمان والا ژوند تېر کړي، هم به ئې د طبيعت خلاف خ[illegible] پېښيږي.

هر کار د الله تعالى د رضا لپاره کول:

نو چيکله په دې دنيا کي د انسان د طبيعت خلاف خبري راځي، نو بيا د طبيعت د مخالفت کولو دوې (۲) طريقې وي.

۱. يوه طريقه خو دا ده: چي د طبيعت خلاف انسان عمل کوي، تکليف برداشت کوي، او صبر کوي، لېکن د هغه تکليف برداشت کولو په آخرت کي هيڅ نتيجه او فائده نه وي، نه د الله تعالى له طرفه څه اجر او ثواب وي، او نه الله تعالى د انسان څخه راضي کيږي.

۲. دوهمه طريقه دا ده: چي انسان د خپل طبيعت خلاف يو کار کوي، د نفس تقاضا او غوښتنه تر پښو لاندي کوي، د دې لپاره چي خپل آخرت آباد کړي، او د الله تعالى رضا لاس ته راوړي.

لکه د ټولو انبياؤو دعوت هم دا دی: چي په دې دنيا کي د انسان د طبيعت مخالفت خو هسي هم کيږي، که د انسان زړه غواړي، او که ئې نه غواړي، لېکن د ځان سره يو ځل دا فيصله کول: چي د طبيعت خلاف به زه هغه کار کوم: چي په هغه سره زما رب زما څخه راضي سي.

مثلاً پر انسان باندي د لمانځه وخت راسي، د مسجد څخه مؤذن آواز کوي، چي راسئ! لمانځه لره، او راسئ! د کاميابي ځای لره، اوس ظاهراً خو دا د مؤذن آواز وي، لېکن په حقيقت کي دا د الله تعالى د ذات اعلان وي، چي د انسان تر غوږه رارسيږي.

Maktaba Tul Ishaat.com

ډېره ځله په دې وخت کې د انسان په زړه کې سستي وي، او د مسجد طرف ته ئې تګ کول زړه نه غواړي، نو اوس یوه لار خو د اده: چې دی د زړه پر غوښتنه عمل وکړي، او پر بستره باندې دغسې پروت پاته سي.

خو کله په دغه دوران کې یو څوک دروازه و ټکوي، چې کله ماشوم ورسي، نو هغه دروازې ته داسې څوک راغلی وي، چې د هغه لپاره ور وتل ضروري وي، نو دی د هغه په خاطر بستره پرېږدي، او هغه ته ور ووزي.

نو د طبیعت مخالفت وکړي، او د زړه غوښتنه پرېږدي، لېکن پر هغه باندې نه ده ته څه ثواب وي، او نه ئې د الله تعالی رضا په نصیب سي.

نو انسان باید د ځان سره دا فکر وکړي: چې د طبیعت د مخالفت کولو څخه ځان ساتل زما په وسع او طاقت کې نه دي، نو هسې هم زما د طبیعت او د نفس مخالفت کیږي، نو باید په داسې کارو کې ئې وکړم: چې الله تعالی را څخه راضي سي، نو په دغه سوچ او فکر سره همت را پورته کول، او د لمانځه طرف ته راولاړېدل، او لمونځ په جماعت سره کول.

حضرت ډاکټر عبدالحی رحمة الله علیه به عجیبه خبري کولې، چې ډېر ځله به ئې د انسان په زړه کې ځای نیوی، هغه به ویل: کچیري انسان ته د لمانځه په تګ کولو کې سستي وي، یا د دین په یو کار کې د انسان څخه سستي کیږي.

مثلاً د سهار د لمانځه لپاره یا د تهجد د لمانځه لپاره په راپورته کېدلو کې انسان ته مشقت وي، سترګې ئې راروڼې سي، مګر خوب ور باندې غالب وي، او د بسترې پرېښوولو ته ئې زړه نه ور غواړي.

نو پدې وخت کې د ځان سره دا فکر کول: چې دغه دخوب په حالت کې کچیري ماته د دغه حکومت د سربراه له طرفه یو پیغام راسي: چې زه ستا د کور د دروازې دباندې ستا انتظار کوم، او زه تا ته ډېر لوی اعزاز او انعام درکوم، نو ته دا ووایه: چې بیا به پدې وخت کې د انسان خوب او سستي ترکومه حده پاته وي، دا خو ښکاره خبره ده: چې هغه خوب او سستي به ټوله ختم سي.

هغه ځکه چې ستا په زړه کې د هغه اعزاز قدر او منزلت دی، چې د هغه په وجه ته د طبیعت خلاف کولو ته تیار سوې.

Maktaba Tul Ishaat.com

نو چي کله د دنيا د بادشاه د اعزاز په خاطر انسان خوب او سستي او راحت پرېښولای سي، نو بيا خو د الله تعالی د رضا په خاطر او د الله تعالی د اعزاز او انعام ور کولو په خاطر بايد سړی خو ب او سستي ښخي د دماغ څخه ليري کړي.

د تهجد پر وخت دالله تعالی اعزاز:

حالانکه د تهجد پر وخت چي دالله تعالی له طرفه انسان ته کم اعزاز ور کول کيږي، هغه ډېر لوی اعزاز دی، چي الله تعالی تهجد کونکي انسان ته د قيامت په ميدان کي خپل ديدار ور نصيب کوي.

د دوو (۲) بزرګانو واقعه:

زمونږ په بزرګانو کي يو ډېر لوی بزرګ حضرت ابوالاحمد الحواراني دی، ده يو ځل د يو بل بزرګ کورته چي د هغه نوم ابو سلمان داراني دی، چيکله دی راغلی، نو هغه ژاړي، نو حضرت ابو الاحمد الحواراني ورته وايي: چي ته ولي ژاړې؟ دی ورته وايي: ای ابوالاحمده!

..... ﴿اِذَا جَنَّ اللَّيْلُ وَقَدْ خَلَا كُلُّ حَبِيْبٍ اِلَا حَبِيْبِهٖ﴾.

چيکله شپه وغورېږي، او تياره سي، او شپه آرامه سي، او هر محبوب د محبوب غيږي ته ورسي، نو په دې وخت کي د الله تعالی يو څه داسي بندګان هم وي، چي هغوی ته بستره او هيڅ محبوب آرام نه ورکوي، بلکه هغه د تهجد پر مسئله د خپل رب د ملاقات په شکل کي کښته، پورته کيږي، او خپل اوښکي تويوي.

الله تعالی حضرت جبرائيل عليه السلام ته وايي: اې جبرائيله! ته ورسه! ورته ووايه:

.....﴿مَنْ تَلَذَّذَ بِكَلَامِيْ وَاسْتَرَاحَ اِلَى ذِكْرِيْ﴾.

چي کم څوک زما په کلام باندي لذت پيدا کوي، او زما په ذکر کي ده ته راحت او آرام وي، نو اې جبرائيله! ورته ووايه: چي تاسو مه ژاړئ! يو دوست بل دوست نه ژړوي، زما دي په خپل عزت او جلال قسم وي: چي د دغه بد خوابی او اوښکو تويولو په عوض کي ما ستاسو لپاره په قيامت کي خپل ديدار مباح کړ ځولی دی.

Maktaba Tul Ishaat.com

نو - تهجد په وخت کي الله تعالی د بنده انتظار کوي، او د بنده لپاره په اعزاز او انعام کي خپل ديدار مباح کړځوي، چي هغه د ټولو انعاماتو او اعزازاتو څخه برتر انعام او اعزاز بلل کيږي.

نو دانبياء کرامو د ټولي دنيا انسانيت ته دا پيغام دی: چي د نفس مخالفت خو مي هسي هم کيږي، خو هغه په داسي کارو کي وکړئ، چي الله تعالی ستاسو څخه راضي سي، او هم الله تعالی ستاسو لپاره په مشکلاتو کي لاري خلاصي کړي، او هم مي د الله تعالی معيت او ملګرتيا په نصيب سي، لکه الله تعالی به قرآن کي دا وعده کړيده:

.....وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ﴾.(۱)

چي کم کسان زمونږ د دين متعلق مجاهده کوي، نو لاري به زه ورته خلاصوم، او دا انسانان محسنين دي، او الله تعالی همېشه د محسنينو انسانانو ملګری وي.

ورته آساني راتلل:

نو زه دا وايم: چي په ابتدا کي خو د نفس مخالفت کول انسان ته ډېر دشوار او سخت وي، لېکن چيکله مقصود دالله تعالی رضا وي، او انسان خپل همت راپورته کړي، نو بياخو هغه لار الله تعالی د انسان لپاره آسانه کوي.

مثلاً يو سړی دلمانځه کولو عادت نه لري، لمونځ کول ورته ګران وي، لېکن دی دي د داغه سره خپل لمونځ شروع کړي، الله تعالی به ئې ورته آسانه کړي، او هم به دی د لمانځه کولو عادي جوړ سي، اوس د عادت جوړېدلو څخه وروسته به د ده دا حالت وي: چي بيا به لمونځ کول و ده ته هيڅ تکليف نه ورکوي.

بلکه زه خو دا وايم: که يو څوک و ده ته دا ووايي: چي زه به ډېر لوی انعام در کړم، ته لمونځ پرېږده، نو هغه سړی به بيا هيڅ کله د لمانځه پرېښوولو ته زړه ښه نه کړي.

داغه حال د ټوله دين دی، که انسان ناست وي، صرف فکرونه وهي، او همت پر کار نه اچوي، نو بيا خو ده ته د دين هر عمل مشکل معلوميږي، ليکن چي کله دی همت راپورته کړي، او د دين پر لار تګ روان کړي، بيا به د الله تعالی له طرفه ضرور آساني راځي.

---

(۱) سورة العنكبوت: آيت نمبر ۶۹

Maktaba Tul Ishaat.com

حضرت تهانوي رحمة الله عليه به د دې لپاره يو مثال پيشاوى: چې يو ډېر اوږد سړک وي، او سيده لار وي، او راسته او چپه طرف ته درختي ولاړي وي. اوس که يو سړی پر دې سړک ودريږي، او دې لار ته داسي وګوري، نو ده ته به داسي ور معلوميږي، د ډېر ليري والي په وجه: چې د درختو دواړه قطارونه سره راغلي دي، او مخته لار بنده ده، اوس دا به د يو سړي حماقت وي، چې دی دا فکر کوي: چې مخته لار درختو بنده کړېده، نو پر دې سړک باندي تګ کول بې ځايه دی، نو بس دی دلته کښېني، نو دغه سړی هيڅ کله دغه لار نسي پرېکولای، او نه هيڅکله خپل ځان منزل ته رسولای سي. منزل ته به هغه سړی ځان رسوي: چې لار خو بنده وينې، لېکن د هغه باوجود خپل قدم پر مخ اخلي، ځکه چې دی قدم اخلي، نو ده ته دا ور معلوميږي: چې په حقيقت کې لار بنده نه وه، دا صرف زما د سترګو هغه دوکه وه، چې ماته ئې لار بنده را بنکاره کوله.

نو دلته هم د دين پر لار باندي د تګ کولو لپاره قدم پورته کول، او خپل همت پر کار اچول او لاري خلاصول دا د الله تعالى د طرفه وعده ده، خو د ټولو څخه بنيادي شی د خپل همت څخه کار اخيستل، او د طبيعت خلاف د کار کولو عزم کول: چې دې ته "مجاهده" ويل کيږي.

اصل مجاهده خو داده: چې انسان د ناجائز او ناروا کارو څخه خپل نفس راوګرځوي، لېکن چونکه د انسان نفس همېشه د خواهشاتو او لذاتو دومره زيات عادي جوړ سوې وي، که چيرې دی د الله تعالى او د شريعت و طرف ته راګرځوې، نو په آساني نه راګرځي.

نو د خپل نفس د تابع کولو لپاره به دی ډېر ځله د مباح او جائز کارو څخه هم راګرځوې، ځکه چې کله دي نفس د جائز کارو څخه راوګرځاوی، نو بيا نفس د لذتو او راحتو پرېښوولو سره عادت کيږي، او بيا د ده لپاره د ناجائز کارو څخه راګرځېدل آسانه وي، د صوفياء کرامو په اصطلاح کې دې ته هم مجاهده ويل کيږي.

مثلاً په مارې نس سره خورک کول څه د ګناه کار ندی، لېکن صوفياء کرام فرمايي: چې په مارې نس سره خورک مه کوه، ځکه: چې بيا د انسان په نفس کې غفلت پيدا کيږي، او دی د لذتو او راحتو سره عادت ګرځي، نو د نفس د مشقت سره د عادي کولو په خاطر په خورک کې کمي کول، دا هم د نفس لپاره يو مجاهده وي.

Maktaba Tul Ishaat.com

په جائزو کارو کي مجاهده:

د حضرت مولانا یعقوب نانوتوي رحمة الله علیه څخه یو چا پوښتنه وکړه: چي حضرت! دا څنګه خبره ده: ډېره ځله صوفیاء کرام انسانان د جائزو کارو څخه هم منعه کوي، حالانکه هغه الله تعالی د انسان لپاره جائز ګرځولي وي؟

ده په جواب کي ورته وفرمایل: چي ګوره! د دې مثال داسي دی: لکه د یو کتاب ورقه چي ډېره زمانه ئې پر یو طرف باندي کت خوړلی وي، اوس که ته هغه ورقه سیده کوې، نو صرف په سمولو سره نه سیده کیږي، لېکن ته به اوس پر مخالف طرف دې ته یو ځل کت ور کوې، د هغه څخه وروسته به چي دا خپل حالت ته پاته سي، نو به سیده سي.

بیا ئې وفرمایل: چي د نفس مثال هم د هغه کت سوي کاغذ په شان دی، چي دی همېشه د ګناهونو و طرف ته کت سوی دی، اوس که ته د ده سیده کول غواړې، نو هسي نه سیده کیږي، لکه کاغذ چي پر بل طرف لږ کت کول غواړي، نو په نفس باندي هم یو څه مباحات پرېښوول غواړي، چي د هغه په نتیجه کي به لکه څنګه چي کاغذ سیده کیږي، نو نفس به هم راه راست ته راځي، دا هم د نفس یو قسم مجاهده وي.

ځلور مجاهدات:

چنانچه صوفیاء کرام د څلورو مجاهداتو ذکر همېشه په خپلو نصیحتو او کتابو کي کوي.

۱. تقلیل طعام، یعني: لږ خورک کول.
۲. تقلیل کلام، یعني: لږ خبري کول.
۳. تقلیل منام، یعني: لږ ببنده کېدل.
۴. تقلیل الاختلاط مع الانام: یعني: د خلګو سره تعلق لږ ساتل.

د لږ خورک کولو حد:

تقلیل طعام، یعني لږ خورک کول، په تېرو زمانو کي به صوفیاء کرامو د لږ خوړلو په هکله ډېري لوی لوی مجاهدې کولې، تر دې حده چي ډېري لوږي به ئې برداشت کولې.

Maktaba Tul Ishaat.com

حکیم الامت حضرت تهانوي رحمة الله علیه فرمایلي دي: چي اوس زمانه د دغه قسم مجاهدو نه ده، اوس خو هسي هم د انسانانو صحتونه کمزوري دي، که ته خورک ور باندي کم کړې، نو نور به هم ناجوړه سي، او چي مخکي ئې څومره عبادت کاوی، هغه به لا ځني پاته سي.

نو ده به فرمایل: چي په اوس دور کي دي انسان د يوې خبري پابندي وکړي، نو دغه مجاهده ته پخپله ځان رسولای سي، هغه دا: چي کله خورکه کوي، نو د خورک په آخر کي يو داسي مرحله راځي، چي د انسان په زړه کي تردد پيدا سي، چي اوس نوره و خورم، او که ئې بس کړم، چيکله دغه تردد پيدا سو، نو په دغه وخت کي خورک پرېښوول داد انسان لپاره د تقليل طعام د مجاهدې کفايت کوي.

د عقل او نفس منازعه:

او دغه تردد چيکله پيدا سي، دا په حقيقت کي د عقل او نفس په مابين کي يو منازعه وي، چونکه په خورک کولو کي خوند وي، نو د نفس تقاضا دا وي: چي يو څه لا نوره وخورم.

او د عقل تقاضا بيا دا وي: که دي نوره وخوړله، هسي نه: چي تا ناجوړه کړي، نو ئې بس کړه، د نفس او د عقل په مابين کي چي کمه منازعه ده، د دغه نوم تردد دی، نو پر دغه موقع باندي د نفس تقاضا پر شا غورځول، او د عقل په تقاضا عمل کول، او خورک بس کول.

وزن به هم کم سي، او الله تعالی به هم راضي سي:

زمونږ يو استاد به ويل: چي دا مضمون خو ما ډېر ځله د صوفياء کرامو په کتابو کي ويلی دی، لېکن بيا مي وروسته د يو ماهر طبيب او ډاکټر مضمون هم تر نظر تېر سو، چي هغه په کي ليکلي وو.

نن سبا خلک د خپل بدن د وزن کمولو لپاره مختلفي نسخې استعمالوي، څوک مطلقاً خورکه پرېږدي، او څوک بيا صرف د غرمې خورک پرېږدي، او دې ته د دوی په اصطلاح کي "ډائيټنګ" وايي، بيا خاص په يورپ کي د دې ډېر رواج دی.

Maktaba Tul Ishaat.com

د هغه مقصد دا وي: چي د انسان وزن کم سي، او بيا خاص په زنانو کي د دې دومره رواج دی: چي د وزن کمولو لپاره مختلفي دوايانې استعمالوي. او زيات کوشش کوي، او ډېر ځله د مرګ سره ځان مخامخ کړي.

د هغه څخه وروسته هغه ډاکټر ليکلي دي: چي زما په ذهن کي د وزن کمولو تر ټولو بهترينه طريقه دا ده: چي انسان نه د يو وخت خورک مستقل پرېږدي، او نه دي خورک کموي، بلکه ټول عمر دي، دا معمول جوړ کړي، چي څومره لوږه ده، تر هغه دي خورک يو څه کم کوي.

د هغه څخه وروسته هغه ډاکټر بغينه دا غه خبره ليکلې وه: چي د خورک کولو په آخر کي چي د خوړلو او نه خوړلو تردد د انسان په ذهن کي پيدا سي، بس دغه وخت دي خورک پرېږدي، او پر دې دي عمل وکړي، نه به ئې د بدن وزن زيات سي، او نه به د معدې د خرابۍ شکايت ورته پېښ سي، او نه به دی "ورزش" کولو ته مجبوره سي.

اوس داغه خبره حضرت تهانوي رحمة الله عليه ډېر کلونه مخکې ليکلې وه، اوس د هر چا خپله خوښه ده، که د وزن کمولو په خاطر په دې باندي عمل کوي، او که د الله تعالى د راضي کېدلو په خاطر په دغه مشوره عمل کوي.

لېکن که دنفس د علاج په خاطر او د الله تعالى د رضا لپاره دا عمل وکړي، نو په دې کار کې به اجر او ثواب هم پيدا کړي، او وزن به ئې هم کم سي، او که صرف د وزن کمولو په خاطر دا عمل وکړي، نو شايد وزن به ئې کم سي، لېکن د اجر او ثواب څخه به بې برخي پاته سي.

د ماړه نس خرابي:

اوس زه دا وايم: چي په ماړه نس سره خورک کول چي د انسان د نس يوه حصه خالي پاته نه سي، که څه هم په فقهي لحاظ سره ناجائز او حرام نه دي، لېکن د انسان لپاره په جسماني او روحاني لحاظ سره د دواړو قسم ناجوړيو ذريعه او سبب ګرځي.

Maktaba Tul Ishaat.com

ځکه چې د انسان څخه په دنيا کې څومره ګناهونه کيږي، هغه ټوله دماړه نس په خاطر وي، کچيري انسان خپل نس زيات مور نه وساتي، نو بيا انسان د نافرماني او ګناه څخه تر ډېره حده پوري ځان راګرځولای سي.

نن سبا چونکه د فساد او فتنو زمانه ده. ډېر نوجوانان دا رابطې کوي: چې زما زړه د ګناه څخه نه راګرځي، او زه پر خپل شهوت باندې کنټرول نلرم، ماته يو دعا او ذکر راوښيه، چې زما نفس کنټرول سي.

نو زه هغه ته همېشه وايم: چې ګورئ! د نفس کنټرول کولو لپاره او د شهوت قابو کولو لپاره تر ټولو ښه عمل روژه نيول دي، بيا خاص چې د پېغمبر ﷺ پر سنت طريقه و نيول سي.

پېغمبر ﷺ به همېشه په هفته کې دوې(۲) ورځې د دوشنبې او د پنج شنبې په ورځ روژه نيوله، او بيا به ئې په مياشته کې د ايام بيض يعني: ديارلسم، څوارلسم، پنځلسم، د ورځې روژې نيولې.

کچيري انسان د پېغمبر ﷺ دغه طريقه خپله کړي، نو پر نفس او شهوت به ئې هم کنټرول راسي، او د پېغمبر ﷺ دسنت طريقې ثواب به هم پيدا کړي، او د تقليل طعام چې کمه مجاهده ده، په هغه به ئې عمل کول هم نصيب سي.

لږ خبرې کول "مجاهده" ده:

دوهمه مجاهده "تقليل کلام"، يعني: لږ خبرې کول، ځکه مور او تاسو چې د سهار څخه تر مانښامه پورې کمه ژبه چلوو، او چې پر خوله څه راسي، هغه وايو، نو د انسان د روحاني زندګۍ لپاره دا هم يو غلط عمل بلل کيږي، ځکه چې تر څو پورې انسان خپله ژبه کنټرول نه کړي، تر هغه وخته پورې د دغه غلط عمل څخه خپل ځان نه سي محفوظه کولای، ځکه دا يقيني ده:

.....مَنْ كَثُرَ لَغَطُهُ كَثُرَ غَلَطُهُ وَ مَنْ كَثُرَ غَلَطُهُ فَالنَّارُ اَوْلَى بِهِ﴾.

چې د کم چا مسخرې او خبرې زياتې سي، د هغه غلطياني هم زياتې وي، او چې د کم چا غلطياني زياتې وي، هغوی به د خپلو غلطيانو په خاطر ځان جهنم ته رسوي.

او د پېغمبر ﷺ حديث هم دی:

Maktaba Tul Ishaat.com

.....وَهَلْ يَكُبُّ النَّاسَ عَلَى مَنَاخِرِهِمْ فِي جَهَنَّمَ إِلاَّ حَصَائِدُ أَلْسِنَتِهِمْ﴾.(۱)

د انسان په جهنم کي پر مخي غورځونکی شی همېشه د ده ژبه وي.

ځکه چي دی کله ژبه آزاده استعمالوي نو بیا په درواغو او غیبت او دل آزاري کي مبتلا کیږي، او دا ګناهونه ټول د انسان د جهنم د تللو ذریعه وي.

نو انسان چي کمه خبره تر خوله راباسي، نو باید یو ځل په هغه کي فکر وکړي، چي ایا دا خبره زما لپاره مناسب ده، او کنه، او د دې خبري په کولو خوبه زه په ګناه کي نه مبتلا کیږم، کچیري مناسب وه، نو هغه خبره تر خوله را ایستل، او که مناسب نه وه، نو بیا د هغې خبري څخه خپله خوله بنده ول، لکه حدیث قدوسي کي راځي، الله تعالی بنده ته وایي:

.....يَابْنَ آدَمَ جَعَلْتُ لَکَ لِسَانًا، وَ جَعَلْتُ عَلَيْهِ بَابًا، فَانْطِقْ بِلِسَانِکَ مَا اَحْلَلْتُهُ لَکَ، وَ اِلَّا فَاغْلِقْ عَلَيْهِ البَابَ﴾.(۲)

اې د آدم زویه! ماخو تاته ژبه در کړېده، او هم مي پر هغه باندي د دوو شونډانو په شکل دروازه جوړه کړېده، نو ته پخپله ژبه هغه خبري کوه، چي تاته روا وي، او که ناروا خبره ستا خولې لره راتله، نو د شونډانو دروازه پر هغه رابنده وه.

دریمه "مجاهده": کم بېدبدل:

دریمه مجاهده: "تقلیل منام": یعني کم بېدبدل، دا مجاهده هم زمونږ څخه مخکي به صوفیاء کرامو په ډېر اهتمام او په ډېر مشقت سره کموله، لکه څنګه چي مشهوره ده: چي امام ابو حنیفه رحمة الله علیه به څلویښت(۴۰) کاله د ماخستن په اوداسه د سهار لمونځ کاوی، یعني: ټوله شپه به نه بیدبدی.

لېکن زمونږ بزرګانو د اوس زماني متعلق دا لیکلي دي: چي د کم بیدبدلو حد دا دی: چي انسان به په شپه او ورځ کي کم از کم شپږ(۶) ساعته ضرور خوب کوي، او تر شپږ ساعته به ئې نه کموي، ځکه چي بیا د انسان په دماغ کي خُشکي پیدا کیږي.

---

(۱) اتحاف الخیره المهره: حدیث نمبر ۳۷

(۲) خطبات جمیل: صفحه نمبر ۴۱

Maktaba Tul Ishaat.com

حضرت تهانوي رحمة الله عليه فرمايلي دي: کچيري د يو چا د بې وخته خوب کولو عادت وي، نو بايد هغه ختم کړي، دا هم د کم بيد بدلو په حد کي دا خل بلل کيږي، او دا هم د دې انسان لپاره يو قسم "مجاهده" ده.

د خلکو سره تعلقات لږ ساتل:

څلورمه مجاهده: "تقليل الاختلاط مع الانام" يعني: د خلکو سره ناسته او ولاړه او تعلق کمول، ځکه چي د انسان څومره زيات تعلقات وي، په هغومره درجه په ګناهونو کي د مبتلا کېدلو اندېشه وي، او دا د تجربې خبره ده.

نن سبا زمونږ په معاشره کي تعلقات ډېرول باقاعده يو فن او هنر او فيشن جوړ سوی دی، چي دهغه مقصد دا دی: د خلکو سره زيات تعلقات پيدا کول، او خپل اثر او رسوخ ډېرول، او د هغه تعلقاتو پر بنياد خپل کار ايستل.

لېکن زمونږ بزرګانو د دې څخه انسانان منعه کړي دي، چي بلا ضرورت به تعلقات انسان نه زياتوي، بلکه د تعلقاتو کمولو به کوشش کوي.

زړه يو هنداره دی:

ځکه چي الله تعالی د انسان زړه د هنداري غوندي جوړ کړی دی، چي کوم تصوير د انسان مخته تېر سي، د هغه عکس په زړه کي پاتيږي، چيکله د انسان تعلقات زيات سي، نو په هغه کي د ښو کارو خلک هم وي، او د بدو کارو والا هم وي، او چي کله په بدو کارو اخته خلکو سره د انسان ملاقات کيږي، نو د هغه د کارو عکس د انسان پر زړه باندي پاتيږي، او د هغه څخه په زړه کي خرابي رائي.

نو ځکه زمونږ د بزرګانو دا وصيت دی: چي د نورو خلکو سره بلا ضرورت تعلقات نه پيدا کول، ځکه چي د انسانانو سره څومره د انسان تعلق کم وي، په هغه درجه د الله تعالی په تعلق کي اضافه او زياتوب رائي.

مولانا روم رحمة الله عليه فرمايلي دي:

تعلق حجاب است و بے حاصلی
چون پيوندها بگسلی واصلی

Maktaba Tul Ishaat.com

يعني دا تعلقات د الله تعالى سره په تعلق قائمولو کي يو حجاب وي، د دنيا چي څومره محبتونه د انسان په زړه کي زياتيږي، په هغه درجه د الله تعالى په تعلق کي کمی راځي.

البته: چي کم د انسان پر ذمه حقوق العباد دي، هغه بېشکه ادا کول او په هغه کي يوه ذره هم کوتاهي نه کول، لېکن بلا وجه تعلقات د انسانانو سره نه جوړول، د دې نوم "تقليل الاختلاط مع الانام" دی.

بهر حال دا مجاهدې د دې لپاره کيږي: چي د انسان نفس په قابو کي راسي، او دغه مجاهدې د هر انسان لپاره ضروري او بهتر عمل بلل کيږي.

خو زه همېشه دا وايم: چي ډېره ښه به دا وي: چي دغه مجاهدې د يو ښه رهنما او لار ښوونکي په نګراني کي وسي، پر خپل سر نه کول، ځکه ډېر ځله انسان ته دانه ور معلوميږي، او نه پخپله دا فيصله کولای سي: چي:

- څومره خورم، او څومره نه خورم.
- او څومره بېده سم. او څومره نه بېدېږم.
- او د چا سره تعلق ساتم، او د چا سره ئې نه ساتم.

نو ډېر ځله د انسان څخه په دي کي بې اعتدالي کيدای سي.

لېکن چي کله ديو رهنما په رهنمائي کي دغه مجاهدې انسان کوي، نو انشاء الله همېشه به د اعتدال په حد کي وي، او همېشه به ئې انسان پخپله زندګي کي زياتي فائدې محسوسوي.

الله تعالى دي په دې خبرو د عمل کولو توفيق رانصيب کړي.

آمِيْن يَا رَبَّ العَالَمِيْن

وَصَلَّى اللهُ تَعَالى عَلى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَّآلِهِ وَ اَصْحَابِهِ اَجْمَعِيْنَ.

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم اللہ الرحمن الرحیم

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الایہ)

د فتنې د دور علامې، (اول بیان)

(بیان)

مولوی اطیع اللہ صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الھاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر:	الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب
مقام:	جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن
اشاعت:	اول
تاریخ:	۲ جمادی الاولی ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲
تعداد:	۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم الله الرحمن الرحيم

إِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ إِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴾.(۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ : ﴿ فَإِذَا رَأَيْتَ مَكَّةَ قَدْ بُعِجَتْ كَظَائِمِ ، وَرَأَيْتَ الْبِنَاءَ يَعْلُو رُؤُوسَ الْجِبَالِ ، فَاعْلَمْ أَنَّ الأَمْرَ قَدْ أَظَلَّكَ ﴾.(۲)

آمَنْتُ بِاللهِ صَدَقَ اللهُ مَوْلَنَا الْعَظِيْمِ وَ صَدَقَ رَسُوْلُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْمِ، وَ نَحْنُ عَلى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

تمهيد:

محترمو حاضرينو! ستاسو په حضور کې ما د پېغمبر ﷺ يو حديث مبارک پېش کړی، چې په هغه کې پېغمبر ﷺ يو خاص او اهمي موضوع ته اشاره کړېده، او زه مختصراً ستاسو په مخ کې د هغه يو څه وضاحت پېشوم، الله تعالى دي ماته د صحيح وضاحت پېشولو توفيق راکړي، او الله تعالى دي موږ او تاسو ټولو ته پر دغه اصلاحي مجالسو باندې د عمل کولو توفيق رانصيب کړي.

يو ظرفته زموږ او ستاسو د حالاتو سره د هغه موضوع بيانول ډېر مناسب وي، او بل ظرفته په عامو تعليماتو کې د هغه بيان ډېر کم کيږي، نو د اهميت په خاطر زه د هغه موضوع ذکر کول ضروري بولم.

---

(۱) سورة المائدة: آيت نمبر ۱۰۵

(۲) مصنف ابن ابي شيبه: حديث نمبر ۱۴۳۰۶

Maktaba Tul Ishaat.com

الله تعالی پېغمبر ﷺ ته عالمي نبوت ور نصیب کړی دی، او د دې سره د پېغمبر ﷺ د نبوت امتیاز دا هم دی: چې دی الله تعالی خاتم النبیین ګرځولی دی، او دده په ذریعه ئې د نبوت د سلسلې تکمیل کړی دی.

لکه پېغمبر ﷺ په یو حدیث مبارک کې فرمایي:

.....مَثَلِي فِي النَّبِيِّينَ كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى دَارًا فَأَحْسَنَهَا وَأَجْمَلَهَا وَأَكْمَلَهَا إِلَّا مَوْضِعَ لَبِنَةٍ، فَكَانَ مَنْ دَخَلَهَا وَنَظَرَ إِلَيْهَا قَالَ: مَا أَحْسَنَهَا إِلَّا مَوْضِعَ هَذِهِ اللَّبِنَةِ فَأَنَا مَوْضِعُ اللَّبِنَةِ خُتِمَ بِيَ الْأَنْبِيَاءُ.(۱)

زما مثال په انبیاؤ و کې داسي دی: لکه یو سړی چې یو خونه جوړه کړي، او ډېره ښائسته ئې کړي، مګر د یوې خښتي ځای پکښې پاته وي، چیکله یو څوک ورلره راسي، او ورته وګوري، نو وایي: چې څومره ښائسته خونه ده، کاش! دغه د یوې خښتي ځای خالي نه وای، نو هغه خښته زه یم، او زما په راتلو باندې د نبوت خښته کامله سوه، او د نبوت سلسله پر ما باندې ختمه سوه.

تاسو ګورئ! د پېغمبر ﷺ څخه مخکې چې به کم انبیاء دې دنیا ته راتلل، نو د هغوی تعلق به د یو خاص علاقې او د یو خاص قوم او قبیلې سره وو، او د هغه نبوت به د هغه تر مرګه پورې وو، چې کله به دی وفات سو، نو نبوت به ئې ختم سو.

لکه حضرت موسی علیه السلام په "مصر" کې بني اسرائیلو ته نبي وو، او د ده په وفات سره د ده نبوت پای ته ورسېدی.

او حضرت شعیب علیه السلام په "مدین" کې او خاص د هغه مدین و خلګو ته نبي وو، چې کله دی هم وفات سو، نو نبوت ئې ختم سو.

او حضرت لوط علیه السلام په مؤتفکه کې خاص قوم ته نبي وو، چیکله د ده وفات راورسېدی، نو نبوت ئې هم پای ته ورسېدی.

لېکن د پېغمبر ﷺ نبوت نه دیو خاص قوم او قبیلې سره، او نه د یو خاص علاقې او زمانې سره تعلق درلودی، بلکه چې د مخکې پر مخ باندې څومره انسانان وو، او تر

Maktaba Tul Ishaat.com

قيامته پوري چي څومره زماني را رواني دي، هغه ټولو ته د نبي وو، لکه الله تعالى په قرآن کريم کي فرمايي:

.....وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا﴾.(۱)

اې نبي ﷺ! موږ ته د ټوله انسانيت لپاره زيرى و ر کونکى او هم د ټوله انسانيت لپاره د جهنم څخه ښرونکى دنيا ته استولى ئې، د ټوله انسانيت څخه مراد: هر هغه څوک دي: چي د مځکي پر کُره باندي اوسيږي، او په را روانو زمانو کي تر قيامته پوري راتلونکي دي.

د دې څخه دا معلومه سوه: چي پېغمبر ﷺ صرف عربو ته نبي نه وو، او نه قريشو او بني هاشمو ته نبي وو، بلکه ټوله انسانيت ته نبي وو.

او نه پېغمبر ﷺ صرف مکي والاؤ ته نبي وو، بلکه ټوله عالم ته نبي دى.

دراروانو حالاتو خبرتيا:

د دې څخه دا معلومه سوه: چي د ده تعليمات او د ده بيان کړي احکام تر قيامته پوري نافذ العمل دي، نو ځکه ده چي کم تعليمات موږ ته پېش کړي دي، هغه د زندګۍ پر هره شعبه باندي حاوي دي.

بيا د پېغمبر ﷺ د تعليماتو دوه اړخه دي، يو اړخ خو د شريعت بيان دى، چي فلانکى شى حلال، او فلانکى حرام دى، فلانکى عمل فرض، واجب او ياسنت او مستحب دى.

او دوهم اړخ دا دى: چي پر دې امت په را روانو زمانو کي کم کم حالات راتلونکي دي، او امت د کمو حالاتو او فتنو سره مخامخ کېدونکى دى، او په دغه حالاتو کي به امت د خپل ځان د نجات لپاره څه کوي.

دغه دوهم اړخ، هم د پېغمبر ﷺ د تعليماتو اهمه حصه ده، چنانچه د نبوت په نګاه سره راتلونکي حالات ليدلي، او د هغه څخه وروسته امت ته خبر ور کړى دى، چي په راتلونکو زمانو کي دا واقعات پېښېدونکي دي، او دغه حالات راتلونکي دي.

---

(۱) سورة سبأ: آيت نمبر ۲۸

Maktaba Tul Ishaat.com

او د دې سره سره ده مبارک دا خبره هم امت ته ښکاره کړېده: چې کله دغسې حالات راسي، د یو مؤمن لپاره څه طریقه اختیارول؟ او د ځان د نجات لپاره څنګه بندوبست ګډول ضروري دي؟ نن به زه ستاسو و مخته پر دغه دوهم اړخ باندې څه مختصره وینا کوم، چې زموږ او ستاسو په دماغو کې د هغه حالاتو څه معلومات راسي.

د امت د نجات فکر:

د پېغمبر ﷺ سره د خپل امت داسې فکر ور سره وو: چې دی به همېشه او هر وخت په هغه فکر کې پرېشانه وو، لکه یو حدیث شریف کې راځي:

.....كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيه وسَلَّم مُتَوَاصِلَ الأَحْزَانِ ، دَائِمَ الْفِكْرَةِ﴾.(۱)

یعنې: پېغمبر ﷺ به همېشه فکرمند وو، او داسې به معلومېدله: لکه هر وخت چې پر ده باندې یو غم پروت وي.

هغه غم د مال او دولت را جمعه کولو نه وو، او نه د خپل ځان د شان او شوکت پورته کولو وو، بلکه هغه غم د دې وو: چې د کم قوم طرفته زه را استول سوی یم، هغه به څنګه د جهنم د اور څخه وساتم.

د پېغمبر ﷺ غم:

کچیرې انسان د سیرت کتابونه وګوري، نو بیا به د پېغمبر ﷺ هغه غم او فکر ډېر ښه ورته ښکاره سي.

د روایاتو څخه معلومیږي: چیکله به د ورځې ده په "مکه مکرمه" کې دعوت و چلاوی، نو ټوله ورځ به سترې وو، چیکله به کورته راغلی، او مانښام به پر بستره باندې پروت وو، نو د امت په غم کې به ځې داسې ژړا کوله: چې سینه مبارکه به ځې د "کتوې" په شان خوټکېدله، او د هغه آواز به اورېدل کیدی.

الله تعالی به جبرائیل علیه السلام ورته را واستاوی، او هغه به د الله تعالی دا پیغام ورته راورساوی، چې:

.....وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ﴾.(۱)

Maktaba Tul Ishaat.com

اې پیغمبره! ته د خپل رب لپاره صبر کوه، او خپل ځان په دومره بې آرامي او بې قراري کې مه اچوه.

لېکن د پیغمبر ﷺ زړه به صبر او قرار نه کاوی، بیا به ئې هم ژړا کوله، نو بل ځل به بیا جبرائیل علیه السلام راغلی، او دا پیغام به ئې ورته پیش کړی:

.....﴿وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا﴾.(۲)

ته د الله تعالی د حکم په خاطر صبر کوه، ته زمونږ په نګرانۍ کې ئې، او موږ ستا او ستا د قوم ټوله حالات ځارو.

لېکن بیا به هم پیغمبر ﷺ زیات غم کاوی، نو دریم ځل به حضرت جبرائیل علیه السلام الله تعالی د دې پیغام سره راواستاوی:

.....﴿وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ﴾.(۳)

ته صبر کوه، ستا د صبر بدله به الله تعالی درکوي، او ته د خپل قوم په باره کې د هر غم مه کوه، او مه د دوی د مکرونو څخه نفس تنګی کیږه.

لېکن چیکله به بیا هم د پیغمبر ﷺ غم زیات وو، نو به حضرت جبرائیل علیه السلام د هر ځله دا پیغام ورته راوړی:

.....﴿لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ أَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ﴾.(۴)

شاید! ته به خپل ځان په هلاکت کې واقع کړې، کچیري دغه ستا قوم ایمان راوړلو ته غاړه نه کښیږدي، نو دا د پیغمبر ﷺ سره د امت هغه زیات غم او فکر وو، او د دې څخه د پیغمبر ﷺ د خپل امت سره زیات شفقت او محبت ښکاره کیدی.

لکه په یو حدیث کې پیغمبر ﷺ خپل امت ته فرمایي:

.....﴿مَثَلِي وَمَثَلُكُمْ كَمَثَلِ رَجُلٍ أَوْقَدَ نَارًا فَجَعَلَ الْفَرَاشُ وَالْجَنَادِبُ يَقَعْنَ فِيهَا وَهُوَ يَذُبُّهُمْ عَنْهَا﴾.

---

(۱) سورة المدثر: آیت نمبر ۷

(۲) سورة الطور: آیت نمبر ۴۸

(۳) سورة النحل: آیت نمبر ۱۲۷

(۴) سورة الشعراء: آیت نمبر ۳

Maktaba Tul Ishaat.com

زما مثال د هغه سړي غوندي دی: چې یوچا اور بل کړی دی، او پتنګان او حشرات راځي، په هغه اور کې ځان اچوي، او هغه سړی هغه حشرات او پتنګان د اور څخه راګرځوي، چې په اور کې و نه سوځل سي.

.....وَأَنَا آخِذٌ بِحُجَزِكُمْ عَنِ النَّارِ ، وَأَنْتُمْ تَفْلُتُونَ مِنْ يَدِي﴾.(۱)

داغه رنګه زه هم ستاسو د جهنم د اور څخه د راګرځولو کوشش کوم، او ستاسو ملا نیسم، او د جهنم څخه مې راګرځوم، مګر تاسو زما د لاس څخه ځان خلاصوئ، او جهنم ته ځان ور اچوئ.

نو د پیغمبر ﷺ سره د خپل امت دومره زیات فکر وو، او دا فکر صرف د هغه امت هم نه وو، چې د ده په زمانه کې موجود وو، بلکه تر قیامته پورې چې څومره انسانان راتلونکي دي، د هغوی ټولو فکر د ده سره ور سره وو.

د راتلونکي زمانې فتنې:

چنانچه ده راتلونکو انسانانو ته دا پیغام پرې ایښی دی، چې پر تاسو به کم حالات او کمي فتنې راځي، تقریباً د احادیثو په ټولو کتابو کې یو مستقل باب د "ابواب الفتن" په نامه موجود دی، چې په هغه کې هغه احادیث راجمعه سوي دي، چې پیغمبر ﷺ د را روانو فتنو په باره کې انسانانو ته اګاهي ور کړېده، چې دغه فتنې به پر تاسو باندې راځي.

چنانچه په یو حدیث شریف کې پیغمبر ﷺ فرمایلي دي:

.....فَإِنِّي لَأَرَى الفِتَنَ خِلَالَ بُيُوتِكُم كَوَقْعِ الْمَطَرِ﴾.(۲)

زه فتنې وینم، چې ستاسو په کورو کې به د باران په شان را ځي، لکه د باران څاڅکي چې وي، داغه رنګه به فتنې وي.

د باران د څاڅکو سره پیغمبر ﷺ څکه تشبیه ور کړېده، لکه د باران څاڅکي چې څومره په کثرت سره وي، داغه رنګه فتنې به هم په کثرت سره راځي.

---

(۱) امثال الحدیث لابي الشیخ الاصبهاني: حدیث نمبر ۲۲۵

(۲) مشکاة المصابیح: حدیث نمبر ۵۳۸۷

Maktaba Tul Ishaat.com

او لکه د باران په څاڅکو کي تسلسل وي، چي يو څاڅکی وچ سوی نه وي، دوهم څاڅکی ور باندي لويږي، داغه رنګه به هغه فتني هم په تسلسل سره راځي، چي يوه فتنه لا ختمه سوې نه وي، دوهمه به رارسيږي، چي دوهمه ختمه سوې نه وي، دريمه فتنه به راځي.

په يو بل حديث کي پيغمبر ﷺ بيا په دغه الفاظو د فتني ذکر کړی دی:

.....سَتَكُونُ فِتَنٌ كَقِطَعِ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ﴾.(۱)

د هر ژر به پر تاسو باندي د شپې د تاريکيو غوندي فتني راځي.

يعني: لکه څنګه په توره شپه کي انسان ته هيڅ نه ور معلوميږي، چي زه پر کمه ولاړ يم، د هر ځله انسان د تحير په عالم کي پاته وي، داغه رنګه هغه فتني به هم انسان داسي په تحير کي اچوي، چي انسان ته به د نجات لاره نه ور معلوميږي.

يا لکه څنګه چي شپه راسي، نو هغه عامه وي، ټوله معاشره او ماحول په ګيره کي اخلي، داغه رنګه به هغه فتني هم پر ټوله معاشره باندي غوړېدلي وي، هيڅ يو ځای به د هغه څخه خلاص نه وي.

نو د هر ځله به پيغمبر ﷺ د هغه فتنو څخه د نجات لپاره دُعا په دې الفاظو سره غوښته:

.....اَللّٰهُمَّ اِنَّانعُوذُ بِکَ مِنَ الْفِتَنِ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ﴾.(۲)

اې الله! موږ د راتلونکو ظاهري او باطني فتنو څخه ستا په ذات سره پناه غواړو، او دا دعا به همېشه د پيغمبر ﷺ په معمولاتو کي شامله وه.

فتنه څه ده؟

اوس په دې سر خلاصول: چي "فتنه" کم شی دی؟ او "فتنه" چاته وايي؟ او د "فتني" په دور کي زموږ لپاره د پيغمبر ﷺ څه تعليمات دي؟ چي موږ به څه کوو؟

(۱) اتحاف الخيرة المهرة: حديث نمبر ۳۱

(۲) اتحاف الخيرة المهرة: حديث نمبر ۱۳۷۳

Maktaba Tul Ishaat.com

دغه لفظ موږ او تاسو پخپلو محاوراتو او مجالسو کې سهار او مابنام استعمالوو، چې فتنې دي، او ډېر د فتنو دور دی، او په قرآن کریم کې هم د فتنې لفظ څو ځایه راغلی دی، او په یو ځای کې دا الفاظ دي:

.....وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ﴾.(۱)

یعني: دالله تعالیٰ په حضور کې فتنه دقتل څخه هم سختړین عمل او شی دی، او د پیغمبر ﷺ په احادیثو کې هم د فتنې زیات ذکر سوی دی.

د فتنې معنی:

فتنه عربي لفظ دی، په لغت کې د دې معنی ده: سره زر یا سپین زر پر اور باندې ویلول، او د هغه کره او کوټ معلومول، ځکه پر اور باندې د ویلېدلو څخه وروسته انسان ته د هغه حقیقت مخته رائي، چې څومره خالص دي، او څومره کوټ دي.

په دې وجه سره دغه لفظ کله د ازمائش او امتحان په معنی کې هم استعمالیږي، چې کله پر انسان باندې یو تکلیف او امتحان راسي، نو د هغه په نتیجه کې هم د انسان د اندروني کیفیت معلومات کیږي.

چې په دې انسان کې څومره د صبر او برداشت استعداد سته، او څومره د ده څخه بې صبري کیږي، نو په دغه امتحان سره د انسان د باطن حالات معلومیږي، نو ځکه دغه امتحان ته هم فتنه ویل کیږي.

په حدیث شریف کې د فتنې لفظ:

په حدیث شریف کې د فتنې د لفظ استعمال په مختلفو مواردو کې کیږي، چې هغه په لاندې ډول دي:

- کله یو وخت پر انسان باندې داسې حالات راسي: چې حق د انسان څخه مشتبه سي، او د حق او باطل په مابین کې امتیاز کول مشکل سي، انسان ته دا نه ور معلومیږي: چې حق کم دی، او باطل کم دی، نو ویل کیږي: چې دغه د فتنې دور دی.

---

(۱) سورة البقره: آیت نمبر ۱۹۱

Maktaba Tul Ishaat.com

- داغه رنګه چيکله په معاشره کي ګناه زياته سي، يعني: فسق او فجور او نافرماني په عامه معاشره کي وجود پيدا کړي، نو دې ته هم په احاديثو کي فتنه ويل سوېده.
- داغه رنګه چي يو شی حق نه وي، هغه حق بلل. او يو شی دليل د ثبوت نه جوړيږي، هغه دليل د ثبوت جوړول، هم يو فتنه وي.

لکه نن سبا حالات داسي دي: کچيري يو چاته د دين خبره وکړې، چي په تجارت کي رشوت مه ورکوه، يا په مجلس کي دروغ مه وايه، نو دی به درته ووايي: چي يارە! ټوله معاشره په دغه عمل کي مبتلا ده، او دا به دی د ځان لپاره د جواز دليل بولي، حالانکه د ټولي معاشرې په يو عمل کي اخته کېدل، د هغه عمل د جواز دليل نه سي جوړېدلای.

کله خو لا دا هم وايي: چي دغه کار خو په سعودي عرب کي هم کيږي، نو د دې مطلب دا: چي يو کار په سعودي عرب کي کيږي، نو هغه يقيني جائز او روا دی، او په سعودي عرب کي کېدل د دغه کار د جواز دليل دی، نو دغه شان دلائل پېښول هم يو فتنه وي.

- ډېر ځله داسي هم وسي: چي په ښار کي مختلف جماعتونه په انتخابات او ووټ کي ودريږي، انسان ته حق او باطل ښکاره وي، لېکن ډېر انسانان د خپل مفاد په خاطر او ډېر ځله د قوميت او عصبيت په خاطر او يا د لسانيت او وطنيت په خاطر انسان د حق څخه سترګي پټي کړي، او د باطل ملا وترې، او د هغه نصرت او کومک کوي، او په خوله د هغه تعريف او صفت کوي، نو دا هم په حقيقت کي فتنه وي، او دغه زمانه د فتنې بلل کيږي.

د دوو جماعتونو په مابين کي جنګونه فتنه ده:

داغه رنګه چيکله دوه(۲) مسلمانان يا د مسلمانانو دوه(۲) جماعتونه په خپل مابين کي سره جنګيږي، او يو د بل خلاف توره چلوي، او يو د بل د وينو تږی سي، او انسان ته دا نه ور معلوميږي: چي په دي کي حق څوک دی؟ او باطل څوک دی، دا هم يو فتنه وي، لکه په يو حديث شريف کي پېغمبر ﷺ فرمايي:

Maktaba Tul Ishaat.com

.....إِذَا الْتَقَى الْمُسْلِمَانِ بِسَيْفَيْهِمَا فَقَتَلَ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ فَالْقَاتِلُ وَالْمَقْتُولُ فِي النَّارِ﴾.(۱)

چيکله دوه(۲) مسلمانان توري سره راواخلي، او يو د بل خلاف جنګ کوي، نو قاتل او مقتول به دواړه جهنم ته ځي.

يو صحابي د پيغمبر ﷺ څخه پوښتنه کوي: چې اې د الله تعالى رسوله! قاتل خو به خود جهنم ته ځي، چې هغه مسلمان قتل کړی.

ليکن د مقتول د جهنم د تللو وجه مي په دماغ کي نه راځي، پيغمبر ﷺ په جواب کي ورته وايي: چې مقتول به ځکه جهنم ته ځي: چې هغه هم په دې اراده سره توره را اخيستې وه: چې زه به په دې سره هغه بل قتل کوم، نو که د ده واری چلېدلی وای، نو ده به هم قتل کړی وای، لېکن چونکه د هغه بل واری ورباندې دمخه سو، نو دی ئې قتل کړی.

او په دوی دواړو کي يو هم د الله تعالى د رضا لپاره يا د دين د بلندۍ لپاره نه جنګېدی، بلکه د دنيا لپاره يا د سياسي مقاصدو او ګټو لپاره جنګېدل، او هم يو د بل د وينو تږي ول، نو ځکه دواړه به جهنم ته ځي.

په يو بل حديث کي بيا پيغمبر ﷺ داسي فرمايي:

.....إِنَّ بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ أَيَّامًا، يُرْفَعُ فِيهَا الْعِلْمُ، وَيَنْزِلُ فِيهَا الْجَهْلُ، وَيَكْثُرُ فِيهَا الْهَرْجُ وَالْهَرْجُ الْقَتْلُ﴾.(۲)

د قيامت څخه مخکي به داسي ورځي راځي: چې الله تعالى به د انسانانو څخه علم پورته کړي، او په معاشره کي به جهل زيات سي.

او د جهل په وجه به په معاشره کي "هرج" ډېر زيات وي، صحابه کرام د پيغمبر ﷺ پوښتنه کوي: چې "هرج" څه ته وايي؟ نو پيغمبر ﷺ ورته وايي: چې "هرج" قتل ته وايي.

يعني: په هغه زمانه کي به قتلونه دومره زيات سي: چې د انسان قتل به د غوماشي څخه هم اسانه وي، او د انسان ژوند به زيات بې حقيقته وګرځي.

په يو بل حديث کي پيغمبر ﷺ داهم فرمايي:

---

(۱) سنن الكبرى للبيهقي: حديث نمبر ۱۷۲۴۱

(۲) المعجم الكبير للطبراني: حديث نمبر ۱۰۴۷۱

Maktaba Tul Ishaat.com

.....وَالَّذِی نَفسِی بِیَدِهِ لاَ تَذهَبُ الدُّنیَا حَتّٰی یَأتِیَ عَلَی النَّاسِ یَومٌ لاَ یَدرِی القَاتِلُ فِیمَ قَتَلَ وَلاَ المَقتُولُ فِیمَ قُتِلَ، فَقِیلَ کَیفَ یَکُونُ ذٰلِكَ قَالَ « الهَرجُ. القَاتِلُ وَالمَقتُولُ فِی النَّارِ».(۱)

زما دي د الله تعالی په ذات قسم وي! دنیا به تر هغه وخته نه خنمیږی، چې تر څو پورې پر خلګو داسې ورځ رائي: چې قاتل به په دې نه پوهیږي، چې دا سړی زه پر څه باندې قتل کوم؟

او د مقتول وارثانو ته به هم دا نه ور معلومیږي: چې زموږ قریب پر څه باندې قتل سو، یو صحابي پیغمبر ﷺ ته وایي: چې دا به څنګه کیږي؟ پیغمبر ﷺ په جواب کې ورته وایي: چې دا به د "هرج" زمانه وی، یعني: قتلونه به زیات وي، او قاتل او مقتول به دواړه جهنمیان وي.

پر موجوده زمانه چې کله انسان نظر واچوي، او د پیغمبر ﷺ دغه الفاظ په دماغ کې راوګرځوي، انسان ته به داسې ښکاره سي: لکه پیغمبر ﷺ چې دغه زمانه لیدلې وي، او دائې فرمایلي وي.

په تېرو زمانو کې خو به داسې وه: چې هر ځله به قاتل نه معلومیدی، لیکن هغه وجه به معلومېدله: چې دا سړی پر څه باندې قتل سو، مثلاً د مال اخیستلو په وجه غلو دی قتل کړی، یا د یو دښمنی په وجه دی قتل سو.

لېکن اوس خو حالت داسې دی: چې د یو سړي به د یو چا سره نه د راکړي ورکړي تعلق وي، نه به ئې د یو سیاسي ډلي سره تعلق وي، او نه به ئې د چا سره څه دښمني وي، بس هسې به بې وجې پر خپله لار روان قتل سي.

هغه په دا شکل چې یو ځای به بم وچاودل سي، دی به پکښې قتل سي، چې کم چا هغه بم ایښی دی، هغه ته هم نه ور معلومیږي: چې دا سړی ما پر څه باندې په دې بم سره قتل کړی، او نه به د هغه قتل سوی وارثانو ته ور معلومیږي: چې زموږ قریب ولې قتل سو، دا ټولې خبرې پیغمبر ﷺ ښکاره ښکاره بیان کړې دي.

---

(۱) صحیح المسلم: حدیث نمبر ۷۴۸۸

Maktaba Tul Ishaat.com

په مکه مکرمه کې د فتنو ښوونه:

په یو حدیث کې چې د حضرت عبدالله بن عمرو رضی اللہ عنہ څخه رانقل سوی دی، پېغمبر ﷺ د مکې مکرمې په باره کې فرمایلي دي:

.....فَإِذَا رَأَيْتَ مَكَّةَ قَدْ بُعِجَتْ كَظَائِم ، وَرَأَيْتَ الْبِنَاءَ يَعْلُو رُؤُوسَ الْجِبَالِ ، فَاعْلَمْ أَنَّ الأَمْرَ قَدْ أَظَلَّكَ﴾.(۱)

د نن څخه څه کلونه مخکې د دغه حدیث صحیح مطلب د انسان په دماغ کې نه راتلی، لېکن اوس د انسانانو په فهم کې خبره راغله، د حدیث ترجمه دا ده: چې پېغمبر ﷺ فرمایلي دي: چې کله د مکې مکرمې نس سره وچاودل سي، او په هغه کې د نهرو غوندې لاري و ایستل سي، او د مکې مکرمې عمارتونه د هغه د غرو څخه زیات لوړ سي، نو ته په دې پوه سه: چې دغه وخت د فتنې را رسېدلی دی.

د "مکې مکرمې" په نس کې لاري وتل:

دا حدیث د څورلس سوه(۱۴۰۰) کاله څخه په کتابو کې لیکلی را روان دی، او د دې حدیث د تشریح کولو په وخت کې د حدیثو شارحین ټول حیران دي، چې د مکې مکرمې نس به څنګه سره وچاودل سي؟ او د نهرو په شان د لارو وتلو مطلب څه دی؟ هغه ځکه: چې د "مکې مکرمې" پر مځکه د دغه خبرو تصور کول مشکل وو.

لېکن نن چې کله انسان د "مکې مکرمې" مځکه وویني، نو داسي به ور ښکاره سي: چې پېغمبر ﷺ دا اوس دور د "مکې مکرمې" مځکه په خپلو سترګو لیدلی بیا ئې دا پېښ ګوئي کړېده.

نن د "مکې مکرمې" څخه لاندې بېشماره لاري د سورنګانو په شکل کې وتلي دي، په مخکنیو دورو کې به شراحو د حدیث ډېر ځله داسي فرمایلي: چې نن سبا خو مکه مکرمه خشکه علاقه ده، او د ډېرو غټ غرونه دي، لیکن په را روانه زمانه کې به الله تعالی په دې کې نهرونه او ولې جاري کړي.

---

(۱) مصنف ابن ابي شیبه: حدیث نمبر ۱۴۳۰۶

Maktaba Tul Ishaat.com

لېکن په موجوده دور کې چې انسان هغه سورنګان وويني. نو سمدستي به د پېغمبر ﷺ د خبرې حقانیت او صداقت ښکاره سي، چې په کم شکل د مکې مکرمې ترنس لاندې لاري وتلي دي، او هغه مځکه څنګه سره پرې سوېده.

د مکې مکرمې د عمارتونو لوړوالی:

دوهمه جمله پېغمبر ﷺ دا فرمايلې ده: چې کله د هغې عمارتونه تر غرونو هم لوړ سي، د نن څخه څو کاله مخکې د چا په تصور کې دا خبره نه راتله، چې مکه مکرمه کې به د غرونو څخه هم لوړ عمارتونه جوړ سي، هغه ځکه چې مکه مکرمه د غرونو په مابين کې پرته ده.

لېکن نن چې انسان ورسي، او "مکه مکرمه" ته و ګوري، او د هغې عمارتونه او دعمارتو لوړوالی ووينې، نو دستي به ئې د پېغمبر ﷺ د وينا حقانیت او صداقت په دماغ کې راسي.

د دې حديث څخه داسې معلوميږي: چې پېغمبر ﷺ څورلس سوه(۱۴۰۰) کاله مخکې د نن حالات په خپلو سترګو ليدلي، بيا ئې بيان کړي دي، الله تعالى د وحي په ذريعه دا ټولي خبرې د يو روښانه ورځې په شکل پېغمبر ﷺ ته ښکاره کړي وې.

ده مبارک يو يو شی ښکاره بيان کړی دی، چې په را روانه زمانه کې به څه کيږي، او هم ئې دا بيان کړي دي: چې په دغه زمانه کې به مسلمانانو ته کوم مشکلات او فتنې مخته راځي، او د دې سره ئې دا هم ښکاره کړي دي: چې په دې وخت کې د مسلمانانو لپاره کم عمل اختيارول ضروري دي.

چونکه د پېغمبر ﷺ په احاديثو کې د فتنې متعلق يو څه نوري پېښ ګويانې هم سوي دي، کچيرې په را روانه جمعه کې موقع په لاس راغله، نو به د هغه متعلق څه وضاحت کوو.

خو اوس صرف زه تاسو ته دومره خبره کوم: چې د فتنو دور خو را رسېدلی دی، او يقيناً هم د هغه علامات اکثريت زمور او ستاسو په معاشره کې ښکاره سوي دي، نو د خپل ځان د اصلاح فکر کول.

Maktaba Tul Ishaat.com

او د خپلې اصلاح د فکر ادنی درجه دا ده: چې د سهار څخه بیا تر مابنامه پورې کم ګناهونه د انسان څخه کیږي، هغه هر یو پر خپل ځای باندې د پرېښوولو فکر کول، او هره ورځ د الله تعالی و حضور ته توبه او استغفار پېښول.

او دهغه سره دا دعا کول: چې یا الله! د فتنو زمانه ده، ما او زما د کور انسانان او زما بچیان په خپل رحمت سره د فتنو څخه محفوظه وساته.

او همېشه پخپلو معمولاتو کې دا دعا شاملول:

.....اَللّٰهُمَّ اِنَّانَعُوذُ بِکَ مِنَ الْفِتَنِ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ﴾.(۱)

اې الله! موږ په تاسره د ټولو ظاهري او باطني فتنو څخه پناه غواړو، ځکه دا مبارکه دعا د پېغمبر ﷺ په معمولاتو کې هم شامله وه.

د دعا کولو سره سره د غیبت څخه، د غلط نظر کولو څخه، د فحاشۍ او عریانۍ د ګناهونو څخه او د مسلمان د زړه زهیر کولو د ګناه څخه، د رشوت د ګناه، د سود د ګناه څخه، چې څومره ممکنه وي، د خپل ځان حفاظت کول.

لېکن که یو سړی په غفلت کې ژوند تېروي، نه د ګناه څخه او نه د فتنې څخه مخ راګرځوي، بیا خو الله تعالی دي موږ وساتي، انجام به ئې ډېر خراب وي، ځکه ډېر ځله حالات داسې راسي.

چې پېغمبر ﷺ وایي: سهار به مؤمن وي، او چې ورځ ور باندې تېره سي، د خپلې بې احتیاطۍ په وجه مابنام چې کور ته راځي، د ایمان ذره به پکښې نه وي، او کله خو به مابنام مؤمن وي، لېکن سهار به د ایمان څخه خلاص سوی وي.

نو د بې احتیاطۍ انجام بیا ډېر خراب د انسان مخ لره راځي، نو احتیاط کول او د خپل ځان او د خپلو بچیانو د حفاظت فکر کول او د حفاظت تدابیر اختیارول، الله تعالی دي موږ او تاسو ټولو ته پر دغه خبرو د عمل کولو توفیق رانصیب کړي.

آمِیْن یَا رَبَّ العَالَمِیْن

وَصَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلٰی خَیْرِ خَلْقِہٖ مُحَمَّدٍ وَّآلِہٖ وَ اَصْحَابِہٖ اَجْمَعِیْنَ.

(۱) اتحاف الخیرة المهرة: حدیث نمبر ۱۳۷۳

Maktaba Tul Ishaat.com

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الاحزاب)

د فتنې د دور علامې، (دوہم بیان)

(بیان)

مولوی اطیع اللہ صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الھاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر:	الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب
مقام:	جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن
اشاعت:	اول
تاریخ:	۲ جمادی الاولی ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲
تعداد:	۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم الله الرحمن الرحيم

إِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿ وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾.(١)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ : ﴿إذا اتُّخِذَ الفَيءُ دُوَلاً والأمانةُ مَغْنماً والزَّكاةُ مغرَماً ﴾.(٢)

آمَنْتُ بِاللهِ صَدَقَ اللهُ مَوْلَنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُولُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

تمهيد:

محترمو حاضرينو! ستاسو په حضور کي په تېره جمعه کي ما دا مذاکره کړې وه: چې د پېغمبر ﷺ نبوت عالمي نبوت دی، د ده او د نورو انبياؤو په مابين کي امتياز دا وو: چې د نورو انبياؤو نبوت به تر يو علاقې او تر يو قبيلې او تر يو خاصې زمانې پورې محدود وو.

لېکن د پېغمبر ﷺ نبوت تر قيامته پورې چې ټوله زمانې راځي، او د مځکې پر مخ چې ټوله قبيلې وجود لري، او د مځکې پر کُره باندې چې ټوله خطې دي، هغوی تولو ته وو، او د پېغمبر ﷺ په زړه کي د عام امت سره ډېره مينه وه، او دی به همېشه د عام امت سره د آسانۍ زيات طلب کونکی وو.

لکه قرآن کريم د پېغمبر ﷺ صفت هم داسې بيانوي:

.....عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ﴾.(١)

---

(١) سورة الانفال: آيت نمبر ٢٥

(٢) سنن ترمذي: حديث نمبر ٢٢١٠

Maktaba Tul Ishaat.com

چي کم کار او عمل به پر امت باندي مشکل وو، نو هغه به پر ده مبارک باندي ډېر بوج وو، او د ده سره همېشه د دې خبري حرص وو: چي زما د امت سره به څنګه آساني وسي؟ او دی پر خپل امت باندي ډېر مشفق او مهربانه وو.

او د ده شفقت او مهرباني پر هغه انسانانو باندي صرف نه وه: چي د ده په زمانه کي موجود وو، بلکه د ده شفقت تر قيامته پوري پر ټولو انسانانو باندي وو، ځکه چي تر قيامته پوري ټول انسانان د ده امت وو.

نو چي تر قيامته پوري به پر امت باندي کم مشکل راتلی، نو هغه به د ده لپاره د تکليف سبب ګرځېدی.

نو تر قيامته پوري چي پر دې امت څومره مشکلات او حادثات او فتنې راتلونکې وې، هغه ټولي الله تعالی ده ته د وحي يا د الهام يا د خوب په ذريعه سره ور ښوولي وې، نو ګويا: ده د نبوت په نظر او نګاه سره ليدلي وې، او هم ئې امت ته د هغه خبر ور کړی وو، او هم ئې د امت لپاره د هغه مشکلاتو او فتنو څخه د خلاصون لاره ښوولې وه.

چي د هغه راتلونکو مشکلاتو او فتنو بيانونکي احاديث محدثينو د احاديثو په کتابو کي د "کتاب الفتن" په عنوان سره پخپلو کتابو کي ليکلي دي، ما هم ستاسو په حضور کي په تېره جمعه کي د هغه يو څه حصه پېش کړه.

او په دې جمعه کي هم زه د هغه يو څه وضاحت نور کوم، چي زموږ او ستاسو په دماغو کي په واضحه طريقه سره هغه حالات راسي، او د هغه څخه د ځان خلاصولو په ترتيب باندي ځانونه پوه کړو، الله تعالی دي ماته د صحيح بيانولو توفيق رانصيب کړي، او الله تعالی دي موږ او تاسو ټولو ته د هغه فتنو او مشکلاتو څخه حفاظت رانصيب کړي.

د حضرت علي رضي الله عنه روايت:

حضرت علي رضي الله عنه د پېغمبر صلى الله عليه وسلم څخه د فتنو د زمانو او علامو متعلق يو روايت رانقل کوي، چي ده مبارک به فرمايل:

---

(۱) سورة التوبه: آيت نمبر ۱۲۸

Maktaba TuLIshaat.com

.....إِذَا فَعَلَتْ أُمَّتِيْ خَمْسَ عَشْرَةَ خَصْلَةً حَلَّ بِهَا الْبَلَاءُ فَقِيْلَ وَمَا هُنَّ يَا رَسُوْلَ اللهِ﴾.

چې کله زما په امت کې پنځلس(۱۵) خصلته او خویونه راسي، نو بیا به پر دوی باندې مشکلات او نابلده واقعات او فتنې راځي، یعني: دغه پنځلس(۱۵) خصلته به د مشکلاتو او فتنو لوی علامې وي.

یو صحابي پوښتنه کوي: اې د الله تعالی رسوله! هغه علامې څه دي؟ ده مبارک په جواب کې ورته وویل:

.....إِذَا اتُّخِذَ الْفَيْءُ دُوَلاً وَالأَمَانَةُ مَغْنَماً وَالزَّكَاةُ مَغْرَماً﴾.

چې کله انسان مال غنیمت او د مسلمانانو مشترک ملکیت او قومي خزانې ته د خپل ذاتي دولت په طور استعمالوي، نو دا د مسلمانانو د فتنو د زمانې اوله علامه ده.

د غنیمت مال د مسلمانانو مشترک مال بلل کیږي، د تقسیم څخه مخکې قطعاً دیو چا لپاره دا جائز ندی: چې د هغه څخه د خپل ځان لپاره یو شی مختص کړي، بلکه په هغه کې به اول تقسیم وي.

هغه په دا شکل چې ټوله مال به د مجاهدینو امیر ته راجمعه کیږي، امیر به د هغه څخه اول د دغه معرکې او قافلې مصرف جلا کوي، او باقي مانده مال به پنځه(۵) حصې کوي، پنځمه حصه به د بیت المال وي، او دا نوري څلور(۴) حصې به د مجاهدینو په مابین کې په دا شان تقسیموي: چې د سواره لپاره به دوې(۲) حصې وي، او د پیاده لپاره به یوه حصه ورکوي.

په دغه پنځلس(۵) خرابیو کې اول پیغمبر ﷺ د غنیمت په مال کې خیانت کول په دې وجه بیان کړل: چې د ده مبارک په زمانه کې جهاد في سبیل الله د ټولو عباداتو څخه افضل ترین عبادت وو، او د اسلامي سلطنت پر څلور طرفه د الله تعالی د دین د کلمې د بلندۍ لپاره به معرکې روانې وې.

او د هر طرف څخه به د غنیمت مالونه راتلل، او په مسجد نبوي کې به د هغه د تقسیم سلسله شروع وه، نو د دغه اهمیت په وجه پیغمبر ﷺ د ټولو څخه مخکې د غنیمت د مال خبره وکړه، د دې لپاره چې د مسلمانانو هر فرد امانتداره جوړ سي.

Maktaba Tul Ishaat.com

په مال غنيمت کي د خيانت کولو نقصان:

ځکه چي کله د مجاهدينو څخه په مال غنيمت کي خيانت وسي، او هغه د تقسيم څخه محکي غلط استعمال کړي، نو بيا خو الله تعالى د دوى په زړونو کي د کفارو رعب اچوي، او د کفارو د زړو څخه د دوى رعب او وېره ختموي، لکه د پېغمبر ﷺ حديث مبارک دى:

چي حضرت حبيب بن مسلمه ئې د حضرت ابو ذرغفاري رضي الله عنه څخه رانقل کوي، چي پېغمبر ﷺ به فرمايل:

.....إِنْ لَمْ تَغُلْ أُمَّتِيْ لَمْ يَقُمْ لَهُمْ عَدُوٌّ أَبَدًا﴾.

کچيري زما امت په مال غنيمت کي خيانت ونه کړي، نو د بنمن هيڅ کله هم د دوى و مخته درېدلای نسي.

چيکله به حبيب بن مسلمه د جهاد څخه راغلى، نو خپل استاد حضرت ابوذر رضي الله عنه به د ده څخه همېشه پوښتنه کوله:

.....هَلْ يَنْبُتُ لَكُمْ اَلْعَدُوُّ حَلْبَ شَاةٍ﴾.

چيکله تاسو د دښمن سره مخامخ سئ، ايا دښمن د يوې بزې د لوېشلو مقدار ستاسو و مخته استقامت کولای سي؟ هغه به ورته وويل:

.....قَالَ نَعَمْ وَثَلَاثَ شِيَاهٍ غُزْرٍ﴾.

هو دېر ځله د يوې بزې لوېشل خو څه کوي، بلکه د درو (۳) بزو د لوېشلو مقدار هم زموږ و مخته استقامت کولای سي، نو به حضرت ابوذر رضي الله عنه و ده ته ويل:

.....غَلَلْتُمْ وَرَبِّ الكَعْبَةِ﴾.(۱)

زما دي په رب د کعبې قسم وي، چي تاسو د غنيمت په مال کي خيانت کونکي ياست.

ابن عساکر د سفيان بن عيينه څخه روايت نقل کوي:

د حضرت عمر رضي الله عنه په دور کي چيکله به د مجاهدينو قافله واپس خپل کلي ته راغله، نو حضرت عمر رضي الله عنه به د دوى څخه پوښتنه کوله: ايا دښمن ستاسو و مخته په حالت د جنګ کي استقامت کولای سي؟ او د مقابلې توان لري؟ که به هغوى وويل: چي هو!

(۱) المعجم الاوسط لابو القاسم الطبراني: حديث نمبر ۸۱۰۸

Maktaba Tul Ishaat.com

استقامت کوي، نو ده به سمدستي ورته وفرمايل: بيا خو تاسو په غنيمت کي خيانت کونکي معلو ميږئ.

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه هم يو روايت رانقل دی: چي ده مبارک به فرمايل:

- چي کم قوم په مال غنيمت کي خيانت شروع کړي، نو الله تعالی به د دوی په زړو کي بېره اورعب واچوي.
- چي په کم قوم کي زنا عامه سي، نو الله تعالی به په هغه کي نابلده ناجوړه ښکاره کړي.
- او چي کم قوم په ناپ او تول کي کمی کوي، الله تعالی به د هغوی رزق ور کم کړي.
- او چي کم قوم ناحقه د قضاوت فيصلې کوي، نو الله تعالی به په هغه قوم کي قتلونه زيات کړي.
- او چي کم قوم د وعدې مخالفت شروع کړي، نو الله تعالی به پر دوی باندي دښمن مسلط کړي.

دا روايت که څه هم موقوف دی، خو د مرفوع په حکم کي دی.(۱)

په مال غنيمت کي د خيانت کولو يو واقعه:

په بخاري شريف کي په مال غنيمت کي د خيانت کولو د وعيد يو واقعه دري(۳) ځايه ذکر سوېده، چيکله پېغمبر صلی الله عليه وآله وسلم خيبر ته راغلی، نو د "بني ضبيب" قبيلې يو مشر حضرت رفاع ابن زيد ده ته يو غلام هديه کړی، او هغه غلام به د پېغمبر صلی الله عليه وآله وسلم د سوارلي کجاوه او د سفر سامان او د اوداسه د اوبو برابرولو خدمت کاوی.

په بعضو ځايو کي د هغه غلام نوم: "گرگره" را غلی دی، او په نورو روایاتو کي بيا د غلام نوم: "مِدعم" ليکلی دی.

چيکله پېغمبر صلی الله عليه وآله وسلم د خيبر څخه فارغه سو، نو مديني منورې ته واپس راتلی، نو په لاره کي په "وادی القریٰ" شله کي پېغمبر صلی الله عليه وآله وسلم د لښکر سره شپه تېره وله.

---

(۱) دعوت جهاد: صفحه نمبر ۶۳۶

Maktaba Tul Ishaat.com

هلته هغه غلام د پېغمبر ﷺ کجاوه برابروله، چونکه قافله د جهاد څخه را روانه وه، او انسانان ټول مسلح وه، نو یو نامعلومه غشی راغلی، او د هغه غلام په دې غاړه کې ولګیدی، چې د هغه څخه دی پر هغه ځای باندې مړ سو.

صحابه کرام ور باندې راټول سول، او ده ته ئې د جنت مبارکي ور کوله، او ویل به ئې: "هَنِيأً لَهُ اَلْجَنَّة" د جنت دي مبارک وي، ځکه چې صحابي هم دی، او د پېغمبر ﷺ خاص خادم دی، او په جهادي سفر کې مړ ک ور ته راغلی.

پېغمبر ﷺ چیکله واورېدل، نو ئې ورته وویل:

.....كلا وَالَّذِي نَفسِي بِيَدِهِ ، إِن الشَّمْلَة الَّتِي أَخذهَا يَوْم خَيْبَر من الْغَنَائِم لَمْ تُصِبْهَا اَلْمَقَاسِمُ لَتَشْتَعِلُ عَلَيْهِ نَارًا﴾.(۱)

هرګز داسې نده! زما دي په هغه ذات سره قسم وي! چې د چا په قبضه او قدرت کې زما روح او ساه ده، د خیبر په ورځ په مال غنیمت کې د تقسیم کېدلو څخه مخکې ده یو چادر د هغه څخه پټ اخیستی دی، او هغه چادر اوس د جهنم اور دی چې په ده پورې منښتی دی.

څومره د عبرت خبره ده: چې صرف دیو چادر په وجه د پېغمبر ﷺ خادم او غلام هم جهنم ته روان دی، چیکله صحابه کرامو دا خبره واورېدله، نو یوه به یو چمپل او بوټ را ځغلاوی، او چا به د بوټ تسمه واپس راورله.

د قومي خزانې غلا کونکی څوک دی؟

چیکم حکم د مال غنیمت دی، بعینه داغه حکم د مسلمانانو د قومي خزانې هم دی، او چې کم وعید ونه د مال غنیمت په باره کې دي، بعینه داغه وعیدونه د قومي خزانې د ضائع کولو په باره کې هم دي، ځکه دا هم د مسلمانانو مال مشترک دی.

نن چې زمونږ په معاشره باندې انسان نظر واچوي، نو دا به دستي ور ښکاره سي: چې انسانان د قومي خزانې څخه په کم شکل غلطي استفادې کوي، او بیا دا خبره صرف تر حکمرانانو پورې خاصه نده، بلکه هر سړی چې په کم شکل ئې وس ورسیږي، نو هغه په هغه شکل د قومي خزانې څخه غلطه استفاده کوي.

---

(۱) السنن الصغرى للإمام البيهقي: حديث نمبر ۳۹۵۷

Maktaba Tul Ishaat.com

چنانچه ډېر داسې کارونه دي، چې مور او تاسو د هغه هيڅ پروا نه کوو، چې د هغه په وجه زمور قومي خزانې ته څومره نقصان رسيږي.

مثلاً: بعضي خلک د بجلۍ او برق غلا کوي، او هغه پر هيڅ نه بولي، چې په کمو علاقو کې ګيس ستې، نو ډېر خلک د هغه په ميټر کې چمونه کوي، او په غلا ئې استعمالوي، او پر هيڅ ئې نه بولي، بعضي خلک نور حکومتي وسائل په خپلو ذاتي ضروریاتو کې استعمالوي، او د هغه هيڅ پرواه نه لري، حالانکه دا ټولي د قومي خزانې څخه غلا کول بلل کيږي.

او دغه غلا ډېر زياته خطرناکه هم وي، هغه ځکه که يو سړی د يو چا کور ته ور واوړي، او د هغه څخه غلا وکړي، چې کله ئې په زړه کې د رجوع کولو اراده راغله، نو د هغه تلافي کول آسانه وي.

چې څومره پيسې دي، د هغه څخه په غلا وړې دي، نو هغه بيرته واپس ور وړه، او يا د هغه څخه معافي واخله، چې زما څخه غلطي سوېده، ما معاف کړه، چې کله هغه ته معاف کړې، نو بس معامله صفا سوه.

لېکن چې کم سړي د قومي خزانې څخه غلا وکړه، او هغه د لکونو انسانانو مشترک ملکيت دی، اوس به د هغه سړی چاته خپل حق ور رسوي، او په چا به ئې معافي، دا د ده د وس او طاقت خبره نه ده.

حالانکه دا "حقوق العباد" دي، چې کله خپل مالک ته نه ورسيږي، او يا د هغه څخه معافي وا نه خيستل سي، بيا ئې الله تعالی هم نه معافوي، نو د دې سزا الله تعالی دغه بنده ته په جهنم کې ور کوي.

په قومي مال کې د خيانت کونکو د قبر حالات:

حضرت رافع رضي الله عنه فرمايي: زه يو ځل د پېغمبر صلی الله عليه وسلم سره "جنت البقيع" قبرستان ته ورغلم، نو هلته پېغمبر صلی الله عليه وسلم د اُف، اُف په ويلو سره ډېر زيات د افسوس حالت ښکاره کړی، زما دا خيال سو: چې شايد زما څخه يو غلطي وسوه، چې پېغمبر صلی الله عليه وسلم دا کلمه ادا کوي.

Maktaba Tul Ishaat.com

ما فوراً د ده په حضور کې عرض پیش کړی: چې حضرت زما څخه څه خطا وسوه؟ ده مبارک راته وویل: چې څه مطلب؟

ما ورته وویل: چې حضرت! تا ماته وکتل، او بیا دي دغه د افسوس کلمه استعمال کړه، نو ده راته وفرمایل: چې تاته په کتلو سره ما دا کلمه نه ده استعمال کړې، بلکه په دغه مخامخ قبر کې چې کم مړی پروت دی، دا فلانکی سړی دی، چې ما دی د یو قبیلې د زکوة وصول کولو لپاره عامل جوړ کړی وو.

او دده څخه هلته د زکوة په مالونو کې خیانت سوی وو، او د هغه څخه ئې یوه کرته یعني قمیص د خیانت کولو په شکل پټ کړی وو، اوس زه دی وینم: چې هغه قمیص د اور دی، په ده باندې اغوستل سوی دی.(۱)

دغه روایت د قومي او ملي کار کونکو لپاره ډېر لوی عبرت دی، کچیري د قومي او ملي ذمه داری په ادا کولو کې د انسان څخه کوتاهي وسي، نو په قبر کې بیا د دردناک عذاب سره د مخامخ کېدلو ډېره لویه خطره وي، الله تعالی دي زمونږ ټولو په زړونو کې خپل خوف او خشیت را پیدا کړي.

دوهمه علامه په امانت کې خیانت کول:

پیغمبر ﷺ د فتنو د زمانې دوهمه علامه دا بیان کړېده: چې:

.....وَالْأَمَانَةُ مَغْنَمًا﴾.

چې امانت مال د ځان لپاره غنیمت بلل، یعني: په امانت کې خیانت کول، او د امانت په ښه طریقه سره خیال نه ساتل.

الله تعالی په قرآن کریم کې هم انسانانو ته دا امر کوي: چې تاسو به د امانت رسول و خپل اهل ته کوئ، لکه د قرآن کریم آیت دی:

.....إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا﴾.(۲)

الله تعالی انسانانو ته دا حکم کوي: چې تاسو به امانتونه تر خپلو حقدارانو پورې رسوئ.

---

(۱) مسند احمد: جلد نمبر ۶، صفحه نمبر ۳۹۲، شرح الصدور: صفحه نمبر ۲۲۸

(۲) سورة النساء: آیت نمبر ۵۸

Maktaba Tul Ishaat.com

چي کله د مسلمانانو په معاشره کي په امانت کي د خيانت سلسله شروع سي، نو په دې پوه سه: چي د دې معاشري اوس خير نسته، ځکه: چي په دې وخت کي به دغه معاشره په مختلفو مصيبتو او فتنو کي مبتلا کيږي.

او د امانت خيال ساتل، دا د انسان د کامل ايمان علامه بلل کيږي، لکه د پيغمبر ﷺ په يو حديث کي هم داسي راځي:

.....لاَ إِيْمَانَ لِمَنْ لاَ أَمَانَةَ لَهُ ، وَلاَ دِينَ لِمَنْ لاَ عَهْدَ لَهُ﴾.(۱)

حضرت انس بن مالک رضي الله عنه دغه حديث رانقل کوي، چي پيغمبر ﷺ به موږ ته همېشه په هره خطبه کي دا ويل:

چي په کم چا کي د امانت خيال ساتل نه وي، په هغه کي کامل ايمان نسي راتللای، او چي په کم چا کي د وعدې خيال ساتل نوي، هغه په کامله طريقه ديندار نسي جوړېدلای.

بلکه پيغمبر ﷺ په امانت کي خيانت کول، د منافق د څلورو (۴) علامو څخه يوه علامه ګرځولې ده، لکه په بخاري شريف کي د پيغمبر ﷺ دا حديث را نقل سويدی:

چي د منافق څلور (۴) علامې دي:

۱. .....إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ﴾. چيکله د خلګو سره خبري کوي، نو درواغ وايي.

۲. .....إِذَا اؤْتُمِنَ خَانَ﴾. او چيکله امانت په لاس ورسي، نو خيانت پکښې کوي.

۳. .....وَإِذَا عَاهَدَ غَدَرَ﴾.او چيکله د يو چا سره وعده وکړي، نو په هغه کي دوکه کوي.

٤. .....وَإِذَا خَاصَمَ فَجَرَ﴾. چيکله د يو چا سره ئې جګړه سي، نو بنکنځل کوي.(۲)

نو زموږ په دين کي د امانت خيال ساتل، ډېر اهم عمل دی، او د امانت ضائع کول، د دې امت د فتنو او مصيبتو راتللو علامه ده.

---

(۱) اتحاف الخيره المهره، حديث نمبر ۱۲۷

(۲) صحيح البخاري: حديث نمبر ۲۴۵۹

Maktaba Tul Ishaat.com

پر شپږو کارو د جنت ذمه داري:

د پېغمبر ﷺ حديث مبارک دی: چې حضرت عباده بن صامت رضی اللہ عنہ ئې رانقل کوي، چې ده مبارک به مونږ ته ويل: کچيري تاسو ماته د شپږو خبرو ذمه داري راکړئ، يعني: چې د هغه به مونږ حفاظت کوو، او هغه به غلط نه استعمالوو، نو زه تاسو ته د جنت ذمه داري درکوم.

١. .....اَصْدِقُوْا إِذَا حَدَّثْتُمْ﴾. چيکله خبري کوئ، نو تاسو رشتيا وايا ست.

٢. .....وَأَوْفُوْا إِذَا وَعَدْتُّم﴾. چيکله وعده وکړئ، هغه پوره کوئ.

٣. .....وَأَدُّوْا إِذَا اؤْتُمِنْتُمْ﴾. امانت و خپل حقدار ته رسوئ.

٤. .....وَاحْفَظُوْا فُرُوْجَكُمْ﴾. د خپلو شرمګاهونو حفاظت کوئ.

٥. .....وَغُضُّوْا أَبْصَارَكُمْ﴾. او خپل نظر کښته ساتئ.

٦. .....وَكُفُّوْا أَيْدِيَكُمْ﴾. او خپل لاسونه د ظلم څخه راګرځوئ.

نو پر کومو شيانو چې پېغمبر ﷺ د جنت ضمانت انسانانو ته ور کوي، په هغه کي هم پېغمبر ﷺ د امانت خيال ساتل بيان کړي دي.

دريمه علامه، زکوة تاوان بلل:

چې کوم څوک الله تعالی د نصاب مالک وګرځاوی، نو هغه به خپل دولت پر څلويښت(۴۰) حصو تقسيم کوي، او په هغه کي به يوه حصه لازماً تر فقيرانو او مسکينانو پوري رسوي.

د نصاب مالک په حقيقت کي د هغه حصې مالک ندی، بلکه د هغه صرف منتظم دی، چې کم فقير او مستحق ته ئې زړه وغواړي، ورکولای ئې سي.

نو د مال مالک بايد پخپل زړه او دماغ کي دا خبره کښېنوي، چې زه د دغه مال د څلويښتمي حصې مالک نه يم، چې کله په دماغ او زړه کي دې خبري ځای ونيوی، نو بيا د زکوة ادا کول، هيڅکله هم پر طبيعت باندي بوج نه راولي، بلکه په خوشحالي سره به دی زکوة ادا کوي، او هيڅکله به پر فقيرانو باندي احسان نه اچوي.

Maktaba Tul Ishaat.com

نو پېغمبر ﷺ وايي: چيکله داسي زمانه راسي: چې مالداران د خپل مال زکوة ادا کول د خپل ځان لپاره تاوان بولي، نو دا د امت لپاره د خير زمانه نه بلل کيږي، او پر امت به مختلف قسمونه فتنې او مصيبتونه راځي.

د زکوة ادا کولو فضيلت:

د زکوة ادا کولو فضائل خو ډېر زيات دي، چونکه په دې مختصر وخت کې د هغه ټولو پېښول ناممکن دي، خو زه بيا هم د وخت څخه د استفادې په خاطر ستاسو د حضور ته د پېغمبر ﷺ يو څو احاديث پېښوم.

پېغمبر ﷺ د يو صحابي د سوال په جواب کې ورته فرمايي: د خپل مال زکوة ادا کوه، ځکه زکوة به ستا مال صفا کوي، او ستا د قريبانو سره به ستا وصله رحمي پيدا کړي.

په يو بل حديث کې پېغمبر ﷺ فرمايي: زکوة د اسلام يو پُل دی، يعني: زکوة به د قيامت په ورځ د دوزخ پر سر يو پُل جوړيږي، چې کم څوک زکوة ادا کوي، هغه به پر دغه پُل باندې تيريږي، او د جهنم څخه به نجات پيدا کوي، او چې کم څوک د زکوة خيال نه ساتي، نو هغه به د دغه پُل څخه لاندې په جهنم کې لويږي.

داغه رنګه پېغمبر ﷺ فرمايي:

.....حَصِّنُوا أَمْوَالَكُمْ بِالزَّكَاةِ وَدَاوُوا مَرْضَاكُمْ بِالصَّدَقَةِ وَاسْتَقْبِلُوا أَمْوَاجَ الْبَلَاءِ بِالدُّعَاءِ وَالتَّضَرُّعِ﴾.(۱)

تاسو د خپلو مالونو د حفاظت لپاره د زکوة قلعه جوړه کړئ، او د خپلو بيمارانو د شفا لپاره صدقې وکړئ، او په عاجزي او دعا سره د فتنو او مصيبتونو مخ ونيسئ.

پر زکوة نه ادا کولو باندې وعيدونه:

چې کم سړی د نصاب مالک وي، او زکوة نه ادا کوي، د پېغمبر ﷺ په احاديثو کې د هغه لپاره سخت وعيدونه راغلي دي، لکه په يو حديث کې پېغمبر ﷺ فرمايلي دي: دوزخ ته د ټولو څخه مخکې درې(۳) کسان ورلويږي:

۱. ظالم بادشاه، چې د خپل رعيت سره ظلم کونکی وي.

---

(۱) الترغيب و الترهيب: حديث نمبر ۴۵۶

Maktaba Tul Ishaat.com

۲. بخيل مالدار، چې د خپل مال زکوة نه ادا کوي.
۳. مسکين متکبر، چې د مسکنت سره سره ژوند په کبر کې ور باندې تيريږي.
په يو بل حديث کې حضرت عبدالله بن مسعود رضی اللہ عنہ فرمايي: الله تعالى موږ ته د لمانځه او زکوة ادا کولو حکم کړی دی، او د دې سره سره ئې دا حکم هم راته کړی دی: چې کم څوک زکوة نه ادا کوي، د هغه لمونځ هم نه قبليږي.

د قيامت په ميدان کې د زکوة نه ادا کونکی حالت:

په يو حديث کې پېغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فرمايي: چې کم انسان د خپل مال زکوة نه ادا کوي، نو هغه مال به د قيامت په ورځ د يو اژدها مار په شکل کيږي، چې د هغه پر سترګو به دوه(۲) تور ټکي وي، او د دغه مالداره په غاړه کې به زندې وي، او په نيښې به دی وهي، او دا به ورته وايي: زه ستا هغه مال يم، زه ستا هغه مال يم: چې د هغه تا په دنيا کې زکوة نه ادا کوی.

د مال هلاک کولو مطلب:

په يو حديث کې پېغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فرمايي: چې کم چا د زکوة مال د خپل مال سره يو ځای کړي، الله تعالى به د ده پر مال باندې هلاکت مسلط کړي.
د دې مطلب دا: چې يو سړی مالداره دی، ليکن د خپل مال زکوة نه ادا کوي، او هغه راګرځوي، او د خپل مال سره ئې يو ځای کوي، نو د هغه د زکوة مال به د ده مال هلاک کوي.
او دوهم مطلب ئې دا: چې دی پخپله مالداره وي، او صاحب نصاب وي، يعني: دی مستحق د زکوة نوي، د هغه باوجود بيا هم د خلګو څخه زکوتونه را ټولوي، او د خپل مال سره ئې يو ځای کوي، نو دغه د زکوة مال به د ده مال ورتباه کوي.
په يو حديث کې پېغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فرمايي: چې کم قوم زکوة بند کړي، الله تعالى به پر دوی باندې قحط سالي راولي.
داغه رنګه يو حديث لا دا هم راځي: چې کم قوم زکوة ور کول بند کړي، نو الله تعالى به د دوی څخه باران بند کړي.

Maktaba Tul Ishaat.com

نو مقصود دا: چې زکوة د اسلام په ارکانو کې اهم رکن دی، او پر پېغمبر ﷺ باندې په دوهم کال د هجرت په مدينه منوره کې فرض سوی دی، او په قرآن کريم کې د زکوة لفظ د صلوة د لفظ سره تقريبا دو ديرش(۳۲) ځايونه ذکر سوی دی، او د صلوة څخه عليحده هم قرآن کريم څو ځايه ذکر کړی دی، د دې څخه د زکوة عظمت او فرضيت معلوميږي.

د توحيد د کلمې او د لمانځه څخه وروسته دا د اسلام دريم عظيم الشان رکن دی، چې د هغه څخه انکار کونکی مسلمان نسي کيدلای، او د هغه نه ادا کونکی ډېر غټ ګنهګار بلل کيږي.

په دنيا کې به هغه مال د ده لپاره وبال جان وي، او په آخرت کې به د بدترين عذاب سبب ګرځي.

بهر حال پېغمبر ﷺ دا خبره ښکاره کړېده: چې په کم دور کې د مسلمانانو مالداران زکوة د ځان لپاره نقصان او تاوان ګڼي، نو دغه دور د مسلمانانو د فتنو او مصيبتو دور بلل کيږي، چې عام مسلمانان به په دغه دور کې د سختو مشکلاتو سره مخامخ ګرځي.

چونکه پېغمبر ﷺ پنځلس علامې د فتنو د دور بيان کړي دي، او اوس حالاً ما ستاسو په مخ کې دري علامې په وضاحت سره پيش کړې:

۱. مال غنيمت او د مسلمانانو مشترک اموال ذاتي دولت بلل.
۲. په امانت کې خيانت کول.
۳. او زکوة تاوان بلل.

کچيري زندګي وه، د باقي علامو متعلق به په راروانو جمعو کې تفصيلاً وينا کوو، الله تعالى دي زمونږ او ستاسو دغه مجالس قبول او مقبول ګرځوي.

Maktaba Tul Ishaat.com

او هم دي ئې زموږ او ستاسو لپاره او زموږ او ستاسو د والدينو لپاره ذريعه د مغفرت او نجات وګرځوي، الله تعالى دي په دغه مجالسو موږ او تاسو ټولو ته د عمل کولو توفيق رانصيب کړي.

آمِيْن يَا رَبَّ العَالَمِيْن

وَصَلَّى اللهُ تَعَالى عَلى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَّآلِهِ وَ اَصْحَابِهِ اَجْمَعِيْنَ.

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم اللہ الرحمن الرحیم

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الایہ)

د فتنې د دور علامې، (دریم بیان)

(بیان)

مولوی اطیع اللہ صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الھاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر: الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب

مقام: جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن

اشاعت: اول

تاریخ: ۲ جمادی الاولی ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲

تعداد: ۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم الله الرحمن الرحيم

إِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً﴾.(۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهﷺ: ﴿ وَأَطَاعَ الرَّجُلُ زَوْجَتَهُ، وَعَقَّ أُمَّهُ، وَبَرَّ صَدِيقَهُ، وَجَفَا أَبَاهُ، ﴾.(۲)

آمَنْتُ بِاللهِ صَدَقَ اللهُ مَوْلٰنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُوْلُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلٰى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

تمهيد:

محترمو حاضرينو! د تبرو څو جمعو څخه ستاسو په حضور کي زه د يوې خبرې اعاده او تکرار کوم، چې د پېغمبرﷺ نبوت عالمي نبوت دی، د ده او د نورو انبياؤو په مابين کي امتياز دا وو: چې د هغوی نبوت به تر يو خاصي زماني او خاصي علاقې پورې محدود وو.

لېکن د پېغمبرﷺ نبوت تر قيامته پورې چې څومره انسانيت راځي، او د محکمې پر کره باندې چې څومره انسانان اوسيږي، او څومره قبيلې او علاقې دي، هغه ټولو ته وو.

نو پېغمبرﷺ چې تر قيامته پورې د ده پر امت کم حالات او مشکلات او پرېشانۍ او فتنې راځي، د هغوی اکثرو بيان ئې خپل امت ته کړی دی، او هم ئې د هغه علامې د خپل امت په مخ کي ښکاره کړې دي، او هم ئې د هغه څخه د نجات او خلاصون ذرائع او لاري و امت ته ور ښوولي دي.

---

(۱) سورة الانفال: آيت نمبر ۲۵

(۲) المعجم الاوسط لابو القاسم الطبراني: حديث نمبر ۴۶۹

Maktaba Tul Ishaat.com

لکه په تېره جمعه کې ما ستاسو په مخ کې د حضرت علي رضي الله عنه د روایت یو څو جملې بیان کړې، چې په هغه کې ده د فتنو د زمانې علامې د پېغمبر صلى الله عليه وآله وسلم څخه اورېدلي، او په هغه روایت کې راجمعه کړې دی.

لکه دی مبارک فرمایي: چې پېغمبر صلى الله عليه وآله وسلم به و موږ ته فرمایل:

.....إِذَا فَعَلَتْ أُمَّتِيْ خَمْسَ عَشَرَ خَصْلَةً حَلَّ بِهَا البَلَاءُ﴾.

چیکله زما په امت کې پنځلس(۱۵) عادتونه راسي، نو دغه وخت بیا پر دوی د مشکلاتو او فتنو زمانه وي، بیا به فتنې پر دوی باندې د باران په شکل راځي، لکه د باران ځاځکي چې یو وچ سوی نوي، دوهم رالویږي، داغه رنګه چې اوله فتنه ختمه سوې نوي، دویمه به رارسیږي، هغه علامې دا دي:

۱. .....إذا كانَ المَغنَمُ دولاً﴾. چیکله د مسلمانانو مشترک مال ته لکه غنیمت او بیت المال ته خلګ د ذاتي دولت په نظر ګوري.

۲. .....والأمانةُ مَغنَماً﴾. او د معاشرې انسانان امانت د مال غنیمت په شکل استعمالوي، یعني: په امانت کې خیانت شروع کړي.

۳. .....والزَّكاةُ مَغرَماً﴾. او مالداران د الله تعالی حق زکوة هغه ځان لپاره غُرم او نقصان وبولي.

نو چیکله په معاشره کې دغه علامې ښکاره سي، نو دا د فتنو زمانه بلل کیږي، د دې درو(۳) سرو و علامو متعلق ما په تفصیل سره ستاسو په مخ کې په تېره جمعه کې خبره پیش کړې وه.

نن بیا زه د هغه حدیث څخه یو دوې مختصري جملې رااخلم، او د هغه وضاحت ستاسو په مخ کې ایږدم، الله تعالی دي ماته د صحیح وضاحت کولو توفیق راکړي، او هم دي موږ او تاسو ټولو ته پر دغه خبرو د عمل کولو توفیق رانصیب کړي.

٤. .....وَأَطَاعَ الرَّجُلُ زَوْجَتَهُ، وَعَقَّ أُمَّهُ﴾. او انسانان د خپلو زنانو اطاعت کوي، او د خپلو میندو نافرماني کوي.

٥. .....وَبَرَّ صَدِيقَهُ، وَجَفَا أَبَاهُ﴾. د خپلو دوستانو سره د نیکۍ او د ښو اخلاقو ژوند تېروي، لېکن د پلار سره ئې معامله د سختۍ او نافرمانۍ وي.

Maktaba Tul Ishaat.com

د مور او پلار حقوق:

علماؤ و لیکلي دي: چي کچیري الله تعالی په خپل کتاب کي د مور او پلار د احترام او حقوقو تاکید هم نوای کړی، نو په عقل سره هم د مور او پلار احترام کول او د هغه د حقوقو خیال ساتل واجب معلومېدل.

ځکه چي مور او پلار هغه مخلوق دی، چي په ټوله انسانیت کي د خپل بچي سره زیات مینه او محبت لري، او هم الله تعالی د خپل بچي د پیدائش مجازاً ذریعه ګرځولي دي.

او دا هغه څوک دي: چي په ټوله انسانیت کي د خپل بچي په کامیابي زیات خوشحاله کېدونکي دي، او د خپل بچي په ناکامي زیات پریشانه کېدونکي دي.

اوس چي الله تعالی پخپلو آسماني کتابو: تورات، زبور، انجیل، او قرآن کي هم دا ضروري وګرځول، نو اوس ئې نور هم اهمیت پیدا کړی.

ځکه الله تعالی ټولو انبیاؤ و ته د مور او پلار د حقوقو ادا کولو وحي او وصیت کړی دی، او خپله رضا ئې د مور او پلار رضا ګرځولې ده، او د هغوی په ناراضي کي ئې خپله ناراضي یاده کړېده.

نو چیکله په مٔعاشره کي د مور او پلار نافرماني روانه سي، نو دا د امت د خیر زمانه نده، بلکه پر دغه امت به مصیبتونه او فتنې را روانې وي، ځکه: چي د مور او پلار سره ښه زندګي کول، واجب دی.

په حدیث شریف کي راځي: چي حضرت بهز بن حکیم رضی اللہ عنہ د خپل پلار څخه هغه بیا د ده د نیکه څخه روایت رانقل کوي.

چي ما د پېغمبر ﷺ څخه پوښتنه وکړه: چي اې د الله تعالی رسوله!

.....مَنْ أَبَرُّ؟﴾. زه د چا سره احسان وکړم؟

ده مبارک په جواب کي راته وویل:

..... أُمَّكَ﴾.

د خپلي مور سره احسان وکړه.

ما دوهم ځل بیا پوښتنه ځني وکړله: چي بیا د چا سره احسان وکړم؟

.....قَالَ: أُمَّكَ﴾. ده بیا راته وویل: چي د خپلي مور سره احسان کوه.

Maktaba Tul Ishaat.com

تر دې حده چې ما دې(۳)ځله دغه خپله پوښتنه راوګرځوله، او ده دې(۳) سره ځله داغه جواب راکړی، په آخر کې ئې راته وویل: چې د خپل پلار سره احسان کوه، بیا چې تاته په قرابت کې څومره درنښتې وي، د هغه سره احسان کوه.(۱)

چونکه په مور او پلار کې مور ډېره ضعیفه مخلوق دی، او هغه بعضې وخت د انسان داسې تکلیفونه برداشت کوي، چې پلار ېې هغه باندې خبر هم نوي، نو ځکه پېغمبر ﷺ د مور حق د پلار په پرتله دې(۳) چنده زیات ښوولی دی.

۱. مور نه میاشتې د حمل په شکل د بچي زیات تکلیفونه برداشت کوي، ټوله شپه کله پر یو اړخ او کله پر بل اړخ اوړې، او شپه ټوله په بې آرامي ور باندې تېره سي، او د ورځې هم ډېر ځله د بدن د درونده والي پخاطر د هغې په اندامو کې دردونه پیدا کیږي، او پلار بالکل په دغه تکلیف برداشت کولو کې هیڅ حصه هم نلري.

۲. د ولادت په وخت کې بالکل پر دې غریبه باندې د مرګ او ژوند دعوه وي، او دا یو ساعت د خپل ژوند د بقا طمعه نلري، او دا پر دې باندې د سخت تکلیف زمانه وي، لېکن پلار بالکل په دغه تکلیف خبر نوي.

۳. د ولادت ځخه وروسته تر دوو(۲) کالو پورې دا د خپل بدن جوهر په بچي باندې خوري، او هم روزانه دبچي د بولو صفا کولو د ورځې څو ځله تکلیف برداشت کوي، ډېر ځله داسې هم وي: چې بچی د شپې ناآرامه وي، او دا ټوله شپه ناآرامه او په وېښه ور سره تېره کړي، لېکن سهار د غصې پر ځای ئې پر مخ مچوي، او وایي: چې زما بچي شپه ډېره په بې آرامی سره تېره کړه، او د دغه تکلیف یوه ذره هم پلار نه وینې.

د مور د خدمت بدله نسي ور کېدلای:

یو ځل یو صحابي د پېغمبر ﷺ حضور ته راغلی، او د خپلې مور شکایت ئې وکړی: چې ای د الله تعالی رسوله! زما مور ډېره بدخویه او سخت مزاجه ده، او همېشه داسې خبرې کوي: چې بالکل د برداشت نه وي.

---

(۱) سنن ترمذي: حدیث نمبر ۱۸۰۷

Maktaba Tul Ishaat.com

پېغمبر ﷺ هغه صحابي ته وايي: چې تر نو (۹) میاشتو پورې چیکله مور په خپل نس کې ګرځولې، نو په هغه وخت کې خو دا بدمزاجه نوه.
هغه صحابي ورته وايي: اې د الله تعالی رسوله! زه دا خبره حقیقتاً کوم: چې د هغې بدمزاجي دېره زیاته ده.
پېغمبر ﷺ ورته وايي: چیکله به دا ټوله شپه ستا په خاطر ویښه وه، او تاته به ئې د خپلې سینې شودې درکولې، نو هغه وخت خو دا بدمزاجه نوه.
هغه صحابي ورته وايي: چې ما د مور د هغه احساناتو بدله پوره پوره ور کړېده، پېغمبر ﷺ ورته وايي: هغه دې څه بدله ور کړېده؟ دی په جواب کې ورته وايي: چې ما پر خپلو وږو باندې کښېنولې، او په دې باندې مې د بیت الله حج کړی دی.
پېغمبر ﷺ جواب ورکوي: ایا ته و دغه خپلې مور ته د هغه درد چیکله ته پیدا کېدلې، او ستا د پیدائش په وخت کې پر دې باندې تېرسو، بدله ور کولای سې؟(۱)

د مور او پلار نافرماني، دېره لویه ګناه ده:

په روایاتو کې راځي: یو ځل پېغمبر ﷺ صحابه وو ته وویل:
﴿.....أَلَا أُنَبِّئُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكَبَائِرِ؟﴾.
ایا زه تاسو ته اکبر الکبائر یعني د ټولو څخه لوی د ګناه اعمال درو ښیم؟ صحابه کرام ورته وايي: اې د الله تعالی رسوله! ضرور ئې را وښیه.
پېغمبر ﷺ ورته فرمایي: چې د ټولو څخه لوی د ګناه اعمال درې(۳) دي:
۱. ﴿.....الشِّرْكُ بِاللهِ﴾. د الله تعالی سره شریک نیول، او د الله تعالی په عبادت کې بل څوک د ده سره برابر منل، د دې څخه الله تعالی دېر زیات ناراضه کیږي.
۲. ﴿.....وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ﴾. د مور او پلار نافرماني کول، دا هم دېر زیات د الله تعالی د ناراضګۍ سبب ګرځي.

---

(۱) ماخوذ از حسن معاشرت: صفحه نمبر ۴۸

Maktaba Tul Ishaat.com

۳. .....﴿شَهَادَةُ الزُّورِ أَوْ قَوْلُ الزُّورِ﴾. د درواغو شاهدي ادا کول، يا صرف درواغ ويل، ځکه چې د درواغو ويلو په ذريعه سره انسان د ډېرې لوی بدعملۍ مرتکب ګرځي، نو د داسي سړي څخه هم الله تعالی سخت ناراضه وي.(۱)

نو په دې حديث کې هم که انسان غور وکړي، نو پېغمبر ﷺ د مور او پلار نافرماني دومره لويه ګناه بللې ده، چې هغه ئې بالکل په وزن کې د شرک کولو سره برابره ګرځولې ده.

حضرت موسی علیه السلام ته د الله تعالی وينا:

حضرت موسی علیه السلام د الله تعالی ډېر نازولی پېغمبر وو، ده به د الله تعالی څخه ډېر ځله ډېرې ناولده غوښتنې کولې.

کله کله به ئې ويل:

.....﴿رَبِّ أَرِنِي أَنظُرْ إِلَيْكَ﴾.

يا الله! ته ماته ځان را ښکاره کړه، چې تاته و ګورم، او تا ووينم، الله تعالی په جواب کې ورته وايي:

.....﴿لَنْ تَرَانِي﴾. ته ما هرګز نسې ليدلای، ځکه دا دنيا ده، او په دنيا کې زما د ليدلو ترتيب نسې کېدلای.

لېکن ده به بار بار هغه خپله غوښتنه تکراروله، چې يا الله! ته په ما باندې خپل ځان ووينه.

پېغمبر ﷺ ته يو ځل يو چا وويل: چې حضرت موسی علیه السلام خو داسې غوښتنې کړې دي، ده مبارک په جواب کې ورته وويل: چې دا د موسی پېغمبر په وس کې وې، او دا غوښتنې د هر چا د وس خبره نوه.

يو ځل حضرت موسی علیه السلام "کوه طور" ته راغلی، چې د الله تعالی سره کلام وکړي، الله تعالی ورته وايي: اې موسی! د نن څخه بعد به خپله ژبه په احتياط سره ښوروې،

---

(۱) مسند احمد مخرجا: حديث نمبر ۱۲۳۳۶

Maktaba Tul Ishaat.com

او هم به خپل قدم په احتياط سره اخلي، هغه ځکه: چې د کم چا پخاطر مي ستا لحاظ کاوی، هغه در څخه رخصت سو.

په دې وخت کې د حضرت موسی علیه السلام مور وفات سوې وه، نو د دې معنی ده: چې د مور د لحاظ په خاطر الله تعالی د حضرت موسی علیه السلام سره په هر څه کې نرمي کوله.

نو د مور دعا د انسانانو لپاره په مشکلاتو کې د حفاظت ذریعه بلل کیږي، او خدانخواسته: کچیري مور د انسان څخه ناراضه سي، بیا خو د انسان د هلاکت او بربادی سبب جوړیږي.

د مور د نافرمانی سزا:

په "اداب الصالحین" نامه کتاب کې یو عالم یوه واقعه لیکلې ده: چې د یو نوجوان په زړه کې د حج د سفر کولو شوق وو، نو چیکله ئې د مور څخه د سفر اجازت وغوښتی، چونکه نفلي حج وو، نو مور ده ته د سفر اجازه نه ورکوله.

په فرضي اعمالو کې چونکه د مور او پلار اجازه ډېره ضروري نوي، ځکه چې هغه د الله تعالی حکم وي، انسان به ئې ضرور پر ځای کوي، لېکن چې کم اعمال نفلي وي، نو په هغه کې بیا د مور او پلار څخه اجازت اخیستل ضروري بلل کیږي.

نن خو زمونږ په معاشره کې انسانان د خپلي ناپوهۍ پخاطر د دین او د شوق فرق نسي کولای، زه ډېر ځله دا وایم: چې زمونږ په دین کې "اَهَم فَالْاَهَم" پر ځای کول ضروري وي.

کله داسي وسي: چې د یو سړي د مور او پلار د ده و خدمت ته ضرورت وي، لېکن ده ته یو شوق په زړه کې ور پیدا سي: چې زه به نفلي حج وکړم، یا به زه علم وکړم، یا به زه یو کال په تبلیغ کې سفر وکړم، نو دی د مور او پلار اجازت نه ور کول پر څه نه وبولي، او په دغه سفر روان سي.

نو زه دا وایم: چې په دې وخت کې دغه سفر کول که څه هم ظاهراً رنګ ئې د دین د سفر دی، لېکن په حقیقت کې دا د ده شوق دی، دې ته انسان دین نسي ویلای، ځکه دین په دې وخت کې د ده لپاره د مور او پلار خدمت دی، چې هغه د اهمیت پخاطر تر ټولو مقدم دی.

Maktaba Tul Ishaat.com

بهر حال: هغه نوجوان په کور کې يوه بوډۍ مور لري، چې د هغې د ده و خدمت ته زيات ضرورت دی، ده چيکله د هغې څخه اجازت وغوښتی، هغه اجازت ور نکړی، دی دهغې د اجازت بغير د حج پر سفر باندې روان سو.

په لاره کې غلو دی ونيوی، او ټوله مال او د لاري توښه ئې ځنې واخيستله، او د ده لاس او پښې ئې ور پرې کړل، او په دغه لاره کې ئې وغورځاوی، چيکله دی د هلاکت و حد ته نږدې سو، نو د بيت الله مؤذن ته په خوب کې د الله تعالی له طرفه يو غيبي اشاره وسوه، چې ته ورسه! په فلانکي ځنګله کې يو نوجوان پروت دی، هغه مدد وکړه، زما پر هغه باندې ډېر رحم دی،(يعنې: ده خو يو ډېره لويه غلطي کړېده، مګر چونکه زما دربار ته را روان دی، نو ځکه زما پر ده باندې ډېر رحم دی).

چيکله هغه مؤذن دخوب څخه راپورته سو، چې دکم ځنګله لاره چې هغه ده ته په خوب کې ور ښوول سوې وه، ونيوله، چيکله ځنګله ته راورسېدی، نو که ګوري يو نوجوان پروت دی، او د زندګۍ ئې آخرني شېبې دي، او د هغه لاس او پښې پرې سوي دي، ده پوښتنه ځنې وکړه: چې اې سړيه! په کم حال کې ئې؟

هغه ورته وويل: چې ماخو د خپلې مور د اجازت بغير پر دغه لار باندې سفر را روان کړی، او هغه را څخه ناراضه سوه، چې د هغې د ناراضګۍ پخاطر د دغه حال سره مخامخ سوم، چې ته مې وينې.

د ده د خبرې اورېدو سره هغه مؤذن ورته وويل: چې څه وسو، هغه خو وسو، اوس توبه وکاږه، چې الله تعالی دي د مور دناراضۍ د وبال څخه خلاص کړي.

هغه سړي د مؤذن په غوښتنه توبه وکښله، او د مؤذن څخه ئې غوښتنه وکړه، چې ما تر خپلې مور پورې يو ځل ورسوه، چې د هغې څخه معافي وغواړم، او هغه د ځان څخه راضي کړم.

ځکه چې د يو ځل حماقت کولو په خاطر د حج څخه او د لاس او پښو څخه محروم سوم، هسې نه: چې تر آخر دمه د ايمان څخه محرومه نه سم، او د آخرت په سفر کې د رسوائي سره مخامخ نه سم.

Maktaba Tul Ishaat.com

مؤذن چيکله دا واورېدل،نو دی ئې راپورته کړی، او په يو ذريعه سره ئې تر خپله کوره پوري را ورساوی، او د کور و دروازه ته ئې کنبښووی، او هغه واپس بيت الله ته ځني ولاړی.

دی د کور دروازه ته ناست دی، په کور کي دننه د ده مور دعا کوي، او د هغې د خولې څخه دا الفاظ دی اوري:

يا الهی! زه نه پوهيږم: چي په دې سفر کي به زما بچی د کمو حالاتو سره مخامخ سوی وي، ځکه هغه زما د اجازته بغير ولاړی، اوس ته دی تر ما پوري راورسوې، ځکه زما زړه د هغه په خاطر ډېر بې قراره دی.

هغه نوجوان چي د مور هغه کلمات واورېدل، نو زړه ئې د ژړا څخه را ډک سو، او په خپل پرې سوي لاس سره ئې يو رقم هغه دروازه وټکوله.

مور د دننه څخه بڼغ ور باندي کوي، چي بچيه! څوک ئې؟ زما بې وزلي، او زما غمجني دروازه را ټکوې؟

بيا د هغه مور دا خيال سو: چي شايد څوک به وي، چي زما د مسافر بچي خبر به ئې تر ما پوري را وړی وي، نو په دې فکر را ولاړه سوه، او را ووته، که ګوري، تياره ده، او په هغه تياره کي يو غريب فقير انسان ناست دی.

هغه مور ورته وايي: اې مسافر او غريبه! لاس را وراندي کړه، کچيري تاته د خورک ضرورت وي، نو زه به هغه در کړم، هغه په جواب کي ورته وويل: چي لاس نه لرم، نو زه به خورک په لاس کي څنګه راواخلم.

هغه مور بيا ورته وويل: ته لږ مخته راسه، هغه نوجوان ورته وويل: زما پښې نسته، نو مخته به څنګه درسم.

د هغه غريب چي هغه خبري هغه بوډی واورېدلې، نو ډېر ئې زړه درد ور باندي وکړی، او ورته وايي: اې بچيه! ستا آواز زما د بچي غوندي دی، زما هم يو بچی وو، چي زما د اجازت څخه بغير د حج په سفر تللی دی، نه معلوم: چي د هغه به اوس کم حالت وي؟ هغه مور تر دغه وخته پوري دغه بچی نه پېژني.

Maktaba Tul Ishaat.com

بچي چيکله د مور د خولې څخه هغه خبري واورېدلې، نو زړه ئې ډېر بې صبره سو، او په ډېر زار او قطار سره ئې وژړل، او وئې ويل: اې موري! ستا هغه بچی هم زه يم، چې ستا د حق تلفۍ پخاطر د دغه انجام سره مخامخ سوم.

مور چيکله دا واورېدل، نو د خولې څخه ئې يو چيغه وختله، او پر هغه ځای بېهوښه غوځاره سوه، چيکله لږ ځړی بعد په هوښ کي راغله، نو آسمان طرف ته ئې لاسونه پورته کړل، او دا دعا ئې شروع کړه:

يا الله! تاخو زما بچي ته د خپلو کړو سزا ور کړېده، ليکن اې پروردګاره! دی د هلاکت څخه محفوظه کړې، او هم ئې د ايمان د سعادت څخه مه محرومه کوې.(۱)

د مور دعا:

زمونږ علماؤو ليکلي دي: چې مور او پلار که پخپله په ګناه کبيره باندي اخته وي، لېکن چيکله د خپل بچي په هکله لاس پورته کړي، او د الله تعالی څخه دعا وغواړي، الله تعالی ئې دعا ته داسي قبوليت ور کوي: لکه يو چا ته چې الله تعالی ولايت کبرٰی ور نصيب کړی وي.

هغه ځکه چې د دعا قبوليت دا په اخلاص باندي وي، چې څومره اخلاص زيات وي، په هغه درجه الله تعالی دعا ته قبوليت ور کوي، چونکه د مور او پلار د اخلاص په مثل د بل هيڅ چا اخلاص نوي، نو د مور او پلار په شان د اولاد په هکله د بل هيڅ چا دعا داسي ژر قبوليت ته نه رسيږي.

عبرتناکه واقعه:

و مور او پلار ته د تکليف ور کولو په وجه کله کله انسان د ډېر سخت عبرتناک حالت سره مخامخ سي.

يو ډاکټر د نور احمد په نامه يو رساله ليکلې ده: چې د هغې نوم دی: د "قبر کی زندگی" په هغه کي دی يو ډېره عبرتناکه واقعه رانقل کوي: دی ليکي: چې زه د پوښتور ګو ډاکټر وم، او ټوله زندګي مي په دغه پيشه کي تېره سوه.

---

(۱) اداب الصالحين بحواله: ايک سو واقعات: صفحه نمبر ۱۱۹

Maktaba Tul Ishaat.com

يو ځل زما په وارډ کي يو نوجوان چي د هغه دواړو پښتورګو کار پرې ايښی وو، وفات سو، د وفات څخه مخکي دري(۳) ورځي د ده زکندن په داسي حالت کي روان وو، چي په داسي حالت کي ماتر اوسه يو مريض په خپله څلوېښت کلنه زندګي کي نه وو ليدلی.

د هغه مخ به تک تور سو، او سترګي به ئې راووتلې، او د خولې څخه به ئې ډېر دردناکه آوازونه راوتل، لکه يو چا چي هغه تر ستوني نيولی وي، او د هغه ساه ئې ور بنده کړې وي.

د وفات څخه يوه ورځ مخکي دغه کيفيت ډېر زيات سو، او د ده آواز هم ډېر تيز سو، او بد آوازونه به ئې کښل، او د وارډ څخه نور مريضان ځله وتښتېدل، ځکه چي هيڅ چا د هغه د اورېدلو برداشت نه سو کولای.

چنانچه مورِ هغه د وارډ څخه ليري په يو خونه کي کښېښوی، او دروازه مي ورپسي را بنده کړه، ځکه چي هيڅ څوک د ننه نه سو ورتللای، چي د ده اوازيو څه کم سي.

خو بيا هم د ده هغه حالت روان وو، آخر ئې پلار ماته راغلی، راته وئې ويل: چي ډاکټر صاحب! کچيري ده ته د زهرو پيچکاری ور ولګوې، چي دی مړ سي، مورِ د ده دغه حالت هيڅ نه سو ليدلای، ما ورته وويل: چي زه خو مسلمان يم، نو مي د دغه عمل کولو څخه عذر ورته پيش کړی.

ما ئې د پلار څخه پوښتنه وکړه: چي ايا د ده په زندګي کي يو څه خاص غلطي وه، چي دی په داسي شکل تکليف کي مبتلا دی؟ هغه په جواب کي راته وويل: چي دغه ځوان به د خپلې زناني د خوشحاله کولو لپاره خپله مور وهله، او ما به ډېر زيات دی د دغه عمل څخه را ګرځاوی، او دی به د دغه عمل څخه نه منعه کېدی، دغه بېکاره حالت د ده د هغه عمل نتيجه ده.(۱)

نو دا يو حقيقت دی: چي د مور او پلار ناراضه کول، او هغه ته تکليف رسول، انسان د نزع او زکندن په حالت کي د ډېر سخت حالت سره مخامخ کوي، لکه دا اوس چي تاسو کمه واقعه واورېدله.

Maktaba Tul Ishaat.com

او د مرګ څخه بعد بیا هم په قبر کې ډېر ځله د انسان د تکلیف څخه ډکه زندګي وي، چې کم چا د خپل مور او پلار سره بېکاره ګوزاره کړې وي.

عبرتناکه انجام:

داغه شان حضرت اصفهاني رحمۃ اللہ علیہ پخپل کتاب: "ترغیب" کې یو واقعه رانقل کړېده: چې ابن جوزي رحمۃ اللہ علیہ په "عیون الحکایات" کې هم ذکر کړېده.

چې حضرت حوشب رحمۃ اللہ علیہ یو ځل په نیو سفر کې د یو کلي والا میلمه سو، چې هغه ته نژدې یو هدیره او قبرستان هم وو.

چیکله د مائیګر وخت سو، نو یو دم یو قبر سره وچاودل سو، او یو انسان چې د هغه سر د "خره" په شکل وو، راوواتی، او د "خره" غوندي آوازونه ئې درې ځله وکښل، بیا بیرته په قبر ننواتی.

د دغه حیرت انګیزه واقعې متعلق حوشب رحمۃ اللہ علیہ د خپلو میزبانانو څخه پوښتنه وکړه، نو هغوی ورته وویل: چې زمونږ په دغه کلي کې یو نوجوان وو، هغه به ډېر زیات شراب چیښل، او د هغه مور یو ډېره نیکه او پرهیزګاره زنانه وه.

چیکله به مائیګر دی کورته راغلی، نو د شرابو په نشه کې به مست وو، هغه مور به ورته وویل: اې نادانه! ته خو مسلمان ئې، د غه عمل څنګه کوې؟ شراب چې په اسلام کې بالکل حرام دي، هغه څنګه چیښې.

نو هغه نوجوان به خپلې مورته ویل: چې د مخ څخه را څخه لیرې سه، ته څه همېشه د "خرې" غوندي ماته آوازونه راباسې.

اوس چې د کمي ورځې څخه دی مړ دی، نو هره ورځ د مائیګر په وخت کې د "خره" په مثل سر د قبر څخه راباسي، او درې (۳) ځله د "خره" آوازونه کوي، او بیا بیرته سر په هغه قبر د ننه باسي.(۱)

تاسو ګورئ! په دنیا کې د هر مور او پلار دا تمنا وي: چې زما بچی په معاشره کې لوړ مقام پیدا کړي، او ډېر ځله دوی د هغه لپاره دعاګاني هم کوي.

---

(۱) عیون الحکایات بحوالہ ایک سو واقعات: صفحہ نمبر ۱۵۰

Maktaba Tul Ishaat.com

او دا يو حقيقت دی: چې څومره بچيانو په دنيا کې لوړو مقاماتو ته ځان رسولی دی، او الله تعالی د هغوی څخه د دين لوی لوی خدمتونه اخيستي دي، د هغوی تر شا چې سړی وګوري، همېشه د مور او پلار دُعا او ښه تربيت معلو ميږي.

مينډي داسې هم وي:

حضرت بايزيد بسطامي رحمة الله عليه زمونږ په اولياؤو کې ډېر د لوړې درجې بزرګ او ولي تېر سوی دی.

حضرت جنيد بغدادي رحمة الله عليه به همېشه دا ويل: د بايزيد بسطامي رحمة الله عليه درجه په اولياؤو کې داسې ده، لکه د حضرت جبرائيل عليه السلام درجه چې په ملائکو کې څنګه وه.

د حضرت بايزيد بسطامي رحمة الله عليه پلار د ده د ماشومو الي په وخت کې وفات سو، د ده مور به د خلګو په کورو کې مزدوري کوله، او د خپل يتيم بچي پالنه به ئې په کوله، چيکله دی لږ لوی سو، نو د مور سره دا فکر پيدا سو: چې اوس خو زما بچی ورځ په ورځ لوييږي، هسې نه: چې په کوڅو او بازارو کې د غلطو هلکانو په مجلسو او ناستو کې خراب او برباد نه سي.

نو د خپلو قريبانو سره ئې د بچي په هکله مشوره وکړه، هغوی ورته وويل: چې دلته يو ډېره لويه مدرسه ده، او په هغه کې يو لوی شيخ دی، هلته چې کم ماشومان سبقان وايي، هغه همېشه د الله تعالی وليان جوړيږي، زمونږ مشوره دا ده: چې ته هم خپل بچی هلته داخل کړه.

هغه کونډې مور خپل يتيم بچی را روان کړی، او هغه مدرسې ته ئې راوستی، او هلته هغه شيخ ته ورغله، او هغه ته ئې خپل تعارف په دا شان وکړی:

چې حضرت! زه يو غريبه کونډه زنانه يم، د خلګو په کورو کې مزدوري کوم، او خپل ژوند په تېروم، او دا مي يتيم بچی د ځان سره را وستلی دی، زما تمنّی دا ده، او زما د مرحوم خاوند هم دا ارمان وو: چې زما بچی عالم جوړ سي، او د دين خادم جوړ سي، او د اسلام پيغام د دنيا کونج کونج ته ورسوي.'

Maktaba Tul Ishaat.com

ته دغه زما بچی زما څخه قبول کړه، او په خپل تربیت کي ئې پالنه وکړه، او د ده څخه داسي عالم جوړ کړه: چي دا د پېغمبر ﷺ نائب وي، او دا د الله تعالی خوښ مخلوق وګرځي.

شیخ د هغه زناني د خبري څخه زیات متأثره سو، او ورته وئې ویل: ته به بچی ماته راپرېږدې، زما په وس کي چي څه وي، هغه به ور سره وکړم.

هغه زنانه چیکله روانېدله، نو د شیخ څخه ئې دا درخواست هم وکړی: چي حضرت! زما دغه بچی اول ځل د کور څخه وتلی دی، د مسافرۍ سره عادت نه دی، شاید ده ته به زه ډېره وریاده سم، او کیدای سي: زما په یاد کي به دی تاته ژړا وکړي، او کور ته د راتللو اجازت به در څخه وغواړي.

کچیري دی کورته راسي، نو بیا به په کلي او محله کي د عامو هلکانو سره د ده ناسته جوړه سي، شاید هغه څوک به نسي ځني جوړ چي زه دی کم څوک جوړول غواړم، نو دی به زما کور ته هلته را استوې، چیکله دی خپل علم تمام ته ورسوي او دی یو عالم رباني جوړ سوی وي.

نو هغه کونډې زناني خپل بچی هغه شیخ ته ور پرېښووی، دا واپس ځني ولاړه، د بچي چیکله د تعلیم او تربیت سلسله شروع سوه، نو تر یو څه زمانې پوري بچي صبر وکړی، بالآخر بچي استاذ ته وویل: زما خپله مور ډېره یادېږي، ماته د یوې ورځي چُټۍ راکړه، چي زه خپل کورته ولاړ سم.

اوس استاذ هم ډېر پرېشانه سو، که چُټۍ ور کړم، نو د ده د مور سره سوې وعده به ماته سي، او که چُټۍ نه ورکوم، نو د دغه ماشوم بچي زړه ماتېږي، نو د الله تعالی و طرفته متوجه سو: چي یا الله! د دغه مسئلې حل زما په دماغ کي را واچوه.

نو عام طور چیکله انسان د یو مشکل حالت سره مخامخ سي، او د انسان په فهم کي د هغه حل نه راځي، نو بنه طریقه ئې استخاره ده، چي انسان ئې وکړي، او که چیري د استخارې موقع نه وي، نو بیا خو د پېغمبر ﷺ په احادیثو کي یو آسانه او مختصره استخاره دا هم راغلې ده:

چي پر داغه موقع دي دی دغه الفاظ ادا کړي:

Maktaba Tul Ishaat.com

.....اللّٰهُمَّ خِرْ لِي وَاخْتَرْ لِي﴾.(۱) د دغه الفاظو د ادا کولو سره دي الله تعالی ته متوجه سي، چي الله تعالی کمه خبره په دماغ کي ور واچوله، په هغه باندي دي عمل وکړي.

نو هغه استاذ چیکله د الله تعالی څخه د مسئلې حل وغوښتی، نو الله تعالی د ده په دماغ کي یوه خبره ور واچوله، هغه دا: چي بچی ئې را طلب کړی، او ورته وئې ویل: چي زه تاته یو سبق درکوم، چي کله ته هغه یاد کړې، او مابنام ئې ماته واوروې، نو زه بیا تاته چوتی درکوم، بچی ډېر خوشحاله سو.

استاذ قصداً دومره سبق هغه بچي ته ور کړی: چي تر مابنامه پوري د هغه یادول هیڅ ممکن نه وو.

اوس بچی حیران سو، چي څه وکړم؟ کچیري دوباره د استاذ څخه د سبق کمولو غوښتنه وکړم، نو دا به د استاذ سره بې ادبي وي، او بل طرفته ئې د مور ولیدلو ته هم ډېر زړه غواړي، نو ئې د ځان سره دا فکر وکړی: چي کله شپه راغله، نو زه پر بالښت سر کښېږدم، د استاذ به دا ګمان وي: چي دی ښده دی، او زه به خپل رب ته زیاته ژړا وکړم، او هم به خپله عاجزي ورته پیش کړم، ده چي کله مابنام خپل رب ته ژړا وکړه.

د ژړا او عاجزۍ څخه وروسته الله تعالی یو ترتیب په دماغ کي ور واچاوی، هغه دا: چي بچي په ادب سره خپل کتاب پر خپل بالښت باندي کښېښووی، او د الله تعالی څخه ئې دُعا شروع کړه.

یا الله! ما خو دا اوږدلي دي، چي ته هر څه کولای سې، او ستا قدرت تر ټولو زیات دی، اې الله! نن زما یتیم دعا قبوله کړه:

او د خپل قدرت په خاطر نن تر مابنامه پوري زما سبق ماته رایاد کړه، اې الله! ته په دې عالم ئې: چي زما زړه د خپلي مور طرفته څومره زیات شوق او میلان لري، اې الله! زما دې ستړي زړه ته سکون ورکړه.

---

(۱) الاذکار للنووي: باب دعاء الاستخارة، جلد نمبر ۱، صفحه نمبر ۱۲۰

Maktaba Tul Ishaat.com

کچيري زما پلار ژوندی وای، په ما پسې راتلای، نو د هغه په ليدلو به زما زړه ته تسلي راتلای، نو په دغه رنګه ئې په ښه يقين سره دعا وغوښته، او سبقه ته کښېناستی، د الله تعالی قدرت وو، چې تر مانښامه پوري ئې ټول سبق ياد کړی.

د استاذ يقين نه وو، چې دومره سبق دي بچی په يوه ورځ کې ياد کړي، لېکن بچي سهار سبق ورته روان کړی، او ټول سبق ئې ورته واوروی، استاذ په دې پوه سو: چې د دې بچي حالات نن بدل دي، نو استاذ ده ته د کور تللو اجازت ورکړی، او په دعا سره ئې رخصت کړی.

بچی خوشحاله خوشحاله د خپل کور پر طرف را روان دی، چيکله کورته راورسېدی، دروازه بنده وه، نو آواز ئې وکړی: ليکن د کور د خوا څخه هيڅ جواب نه ورته راغلی، ده دوهم ځل آواز و کړی، نو مور په جواب کې ورته وايي: چې بچيه! څوک ئې؟ چې زما دروازه ته ولاړ ئې؟

بچي په جواب کې ورته وويل: موري! ستا بچی بايزيد راغلی يم، مور د دننه څخه جواب ورکړی: کم بايزيد؟ زما بچی بايزيد خو به کورته هلته راځي: چې هغه خپل علم تمام ته رسولی وي، او د الله تعالی ولايت ئې پيدا کړی وي، او ته کم بايزيد ئې؟

بچی پر هغه ځای ولاړ، ولاړ په سوچ او فکر کې ئې، يو ساعت ژړا وکړه، او په دې پوه سو: زما مور نه غواړي: چې زه دې لره ورسم، دغسې د مور د ملاقات کولو بغير په ژړا ژړا واپس مدرسې ته راغلی، او خپل استاذ ته ئې سلام ووايي.

استاذ پوښتنه ځني وکړه: چې واپس څنګه راغلې؟ خيريت خو به وي؟ بچي چې کله د جواب ور کولو لپاره خپل سر پورته کړی، نو استاذ ورته ګوري، چې سترګې ئې د اوښکو څخه ډکې دي، نو استاذ په خپل زړه پوري ونيوی، د خپلې لنګوټې په شمله ئې اوښکې ور وچې کړې، او د سفر پوښتنه ئې ځني وکړه.

ورته وايي: بچيه! څه خبره وه؟ ايا د خپلې مور څخه خو به ناراضه نه ئې راغلی؟ بچي ورته وويل: استاذجي! زړه مي ډېر درد کوي، او سترګې مي اوښکې تويوي، لېکن اوس زه درته وايم: که زر واره هم زه تالره د چوتې غوښتلو لپاره درسم، نو ته به ماته چوتې نه راکوې، ما به هغه شان جوړوې، چې زما مور زما څنګه غوښتنه کوي.

Maktaba Tul Ishaat.com

او د دې سره ئې دا درخواست هم استاذ ته پیش کړی: چې ته دعا کوه: زما مور ناجوړه ده، هغه د خلګو په کورو کې کارونه کوي، زه پر دې بهرېږم: هسې نه چې د هغې د زندګۍ شمعه مړه نسي، او د دې په زندګي کې الله تعالی برکت واچوي، چې دا ما هغسې جوړ سوی وویني، لکه د دې چې څنګه غوښتنه او تمنّی ده، او د هغه لپاره دا هر قسم قربانۍ کولو ته تیاره ده.

استاذ ورته وویل: چې زه ستا سره وعده کوم: چې زه به روزانه د دې د صحت لپاره دعا کوم.

نو د بچي د تعلیم او تربیت سلسله بیا شروع سوه، تر شپاړلس(۱۶) کالو پورې مسلسل هغه بچي د خپل تعلیم سلسله جاري وساتله، نه د مور حضور ته ورغلی، او نه ئې په دغه زمانه کې چُټۍ وغوښتله، پخپله تعلیمي سلسله کې روان وو.

د تاریخ په کتابو کې لیکلي دي: چې د حضرت بایزید بسطامي رحمۃ اللہ علیہ عمر چیکله تقریباً دوویشت(۲۲) کاله ته ورسېدی، نو یو ځل په خوب کې استاذ ته په وخت د تهجد کې د پېغمبر ﷺ زیارت ور نصیب سو.

پېغمبر ﷺ ورته وفرمایل: چې کم نوجوان "بایزید" ستا سره په تعلیمي سلسله کې روان دی، هغه ته د ولایت ګُبرۍ اجازت ورکړه، او د هغه د ولایت فیصله د الله تعالی په حضور کې په آسماني مجلسو کې دا وسوه: چې د ده په ذریعه به په دنیا کې د دین کار سره خوروي، ده ته دا زیری ورکړه، او کور ته ئې روان کړه.

استاذ چیکله د خوب څخه راپورته سو، نو سیده مدرسې ته راغلی، او په نیمه شپه کې ئې د ده تلاش وکړی، که ګوري: دی په مسجد کې د تهجد پر لمانځه ولاړ دی، استاذ و شاته ورته کښېنستی.

چیکله د لمانځه څخه فارغه سو، استاذ ځان ته راوبلی، او پخپله سینه پورې ئې ونیوی، او ورته وئې ویل: ستا د مور قربانۍ رنګ راوړی، ستا د پلار تمنّی پوره سوه، او ستا د مور مجاهده د الله تعالی په حضور کې قبوله سوه، ځه! ولاړه سه! د الله تعالی د دین خدمت وکړه، خپله لنګوټه ئې د سر څخه پورته کړه، او د شاګرد پر سر ئې ورکښېښوولې، او په دعا ګانو سره ئې رخصت کړی.

Maktaba Tul Ishaat.com

حضرت بايزيد بسطامي رحمة الله عليه کورته راغلی، که ګوري دروازه بنده ده، نو آواز ئې وکړی، مور په منډه مخته ورته راغله، او پخپله سينه پوري ئې ونيوی، او پر مخ ئې مچ کړی، دی هم د مور په پښو کې ور ولوېدی، هغه ئې پر پښو باندې مچ کړه.

مور بيرته راپورته کړی، او خپلې حجرې ته ئې راوستی، او پر بستره ئې کښېناوی، او ورته وايي: چې بچيه! په لږ وخت کې به زه تاته ګرمه ګرمه ډوډۍ درتياره کړم، خو د هغه څخه مخکې يو ځل اجازت راکړه: چې د الله تعالی شکر ادا کړم.

خپله زړه مصله ئې پر مځکه هواره کړه، او د دوه رکعته لمانځه نيت ئې وترې، او دا دعا ئې شروع کړه: يا الله! زما کونډې زنانې شکر قبول کړه، تا زما دعا قبوله کړه، او زما د وفات سوې خاوند تمنی دې پوره کړه.(۱)

سلام دې وي، پر بايزيد بسطامي او سلام دې وي، پر هغه جليل القدر مور باندې، د هغه کنډې زنانې همت او عظمت ته وګورئ، چې هغې خپل بچی تر کمه حاله پورې ورسوی.

چيکله د زنانو تمنی صحيح وي، نو دې امت ته الله تعالی بايزيد بسطامي ورکوي، امام ابوحنيفه، امام بخاري، امام مالک، او قاسم نانوتوي ور کوي، او نه معلوم: څنګه څنګه لوی هستی الله تعالی په دې امت کې پيدا کوي.

لېکن چې کله د زنانو تمنی خرابه سي، تلويزون کتل، ميوزک اورېدل، او فيشن، او فضول خرچي کول، نو بيا خو په امت کې بغير د فحاشه او بې حيا انسانانو څخه سوا بل څوک نه پيدا کيږي.

کچيرې زما وس رسېدلای: زه به د خانه کعبې ومخته درېدلی او د ټول امت د زنانو و مخته به مي خپل لاسونه جوړه کړي وای، او دا خواست به مي ځني کړی وای: چې د دې امت پر مستقبل باندې رحم وکړئ، خپلې تمناګاني صحيح کړئ، امت نن د بې حيا نوحوانانو څخه او د ګنده او ناپاکه نوجوانانو څخه تنګ راغلی دی.

---

(۱) ایک سو واقعات: صفحہ نمبر ۱۵۹

Maktaba Tul Ishaat.com

امت ته نن د شيخ عبدالقادر جيلاني او د حضرت مجدد الف ثاني ضرورت دی، امت ته نن د شاولی الله او شيخ بايزيد بسطامي غوندي د انسانانو ضرورت دی، او اې ميندو! د هغوی پيدا کېدل ستاسو تر تمناګانو پورې تعلق لري.

د مور او پلار لس حقونه:

په کتابو کې ليکلي دي: چې پر زوی باندې د مور او پلار لس(۱۰) حقونه دي:

۱. که د هغوی خورک ته ضرورت وي، نو هغه دي ورپوره کوي.
۲. که د هغوی جامې ته ضرورت وي، نو هغه دي ور اغوندي، چيکه، د ده سره وس او طاقت وي، لکه: د پېغمبر ﷺ څخه هم د دې آيت په تفسير: "وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا" کې هم دا را نقل سوي دي: چې په معروفه طريقه سره اوسېدل دا دي: چې د هغوی د خورکې او جامې خيال ساتل.
۳. کله چې د هغوی د اولاد و خدمت ته ضرورت وي، نو خدمت دي ئې وکړي.
۴. کله چې ئې راوغواړي، نه دی دي ورته خپل ځان حاضر کړي.
۵. کله چې هغه ده ته د څه خبرې حکم وکړي، نو وه دي ئې منې، په دې شرط: چې د ګناه خبره نه وي.
۶. د هغوی سره دي په نرمي سره خبرې کوي، د سختۍ څخه دي ځان وساتي.
۷. هغه دي په نامه سره نه يادوي.
۸. د تګ په دوران کې دي د هغوی څخه وروسته ځي.
۹. د هغوی لپاره دي هغه خوښوي، چې د ځان لپاره ئې خوښ وي، او هغه دي نه خوښوي، چې د ځان لپاره ئې ناخوښ وي.
۱۰. کله چې د ځان لپاره دعا کوي، نو د هغوی لپاره دي هم د بخښنې دعا کوي.

لکه الله تعالی د حضرت نوح عليه السلام په قصه کې فرمايي: "رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ" يا الله! ماته بخښنه وکړه، او زما مور او پلار ته هم، او هم دارنګه د ابراهيم عليه السلام څخه هم را نقل سوي دي: "رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ" اې زمونږ ربه! ما وبخښې، او زما مور او پلار هم او ټول مؤمنان د حساب قائمېدو په ورځ.

Maktaba Tul Ishaat.com

د مور او پلار لپاره دعا کول، او صدقه ور کول:

د بعضو صحابه وو څخه رانقل سوي دي: چي د مور او پلار لپاره دُعا نه کول مسکنت پر انسان راولي، نو مور او پلار ته دعا کول دانسان د آبادۍ ذريعه ګرځي.

او د چا چې مور او پلار وفات سوي وي، نو هغه د ده څخه په دريو خبرو راضي کېدلای سي:

۱. چي هغه پخپله نيکه زندګي تېره کړي، ځکه چي مور او پلار ته د نيک اولاد څخه زيات، هيڅ شی زيات خوند نه ورکوي.

۲. چي د هغوی د خپلوانو او د تعلق والا انسانانو سره دي ښه سلوک کوي.

۳. دا چي د هغوی لپاره دي استغفار او دعا غواړي، او د هغوی له طرفه دي صدقه کوي.

الله تعالی دي مورِ او تاسو ټولو ته پر ويلو او اورېدلو باندي دعمل کولو توفيق راکړي، او الله تعالی دي زمورِ او ستاسو دغه ټول مجلسونه قبول او مقبول وګرځوي.

آمِيْن يَا رَبَّ العَالَمِيْن

وَصَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلٰى خَيْرِ خَلْقِهٖ مُحَمَّدٍ وَّآلِهٖ وَ اَصْحَابِهٖ اَجْمَعِيْنَ.

Maktaba Tul Ishaat.com

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الایہ)

د فتنې د دور علامې، (څلورم بیان)

(بیان)

مولوی اطیع اللہ صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الھاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر:	الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب
مقام:	جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن
اشاعت:	اول
تاریخ:	۲ جمادی الاولی ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲
تعداد:	۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم الله الرحمن الرحيم

إِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلّٰهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللّٰهِ أَحَدًا﴾.(۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ: ﴿وَارْتَفَعَتِ الأَصْوَاتُ فِي الْمَسَاجِدِ، وَكَانَ زَعِيمُ القَوْمِ أَرْذَلَهُمْ﴾.(۲)

آمَنْتُ بِاللهِ صَدَقَ اللهُ مَوْلٰنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُولُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلٰى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

تمهيد:

محترمو حاضرينو !د تېرو جمعو څخه مسلسل ستاسو په حضور کې د پېغمبر ﷺ يو حديث پېښوم، چې د هغه راوي: حضرت علي رضي الله عنه دی، ده مبارک په هغه حديث کې د فتنو د دور کومې نښانې چې د پېغمبر ﷺ څخه اورېدلي دي، هغه ئې راجمعه کړي دي، چې د هغو عدد او شمار پنځلس(۱۵) ته رسېدلی دی او د هغه تفصيل په دا شکل دی:

۱. غنيمت ته د ذاتي دولت په نظر کتل.
۲. په امانت کې خيانت کول.
۳. زکوٰة د مال نقصان بلل.
۴. د زنانې اطاعت کول.
۵. او د مور ځان عاق جوړول.
۶. د ملګرو سره ښه ژوند تېرول.

(۱) سورة الجن: آيت نمبر ۱۸
(۲) سنن ترمذي: حديث نمبر ۲۲۱۰

Maktaba Tul Ishaat.com

۷. او د پلار څخه ناراضه کېدل.

د دې ټولو علاماتو متعلق په ټېرو جمعو کې ما ستاسو په حضور کې په تفصيل سره خبره پېش کړه، الله تعالى دې موږ او تاسو ته پر دغه اصلاحي مجلسو د عمل کولو توفيق رانصيب کړي.

اتمه (۸) علامه په مسجد کې شور جوړول:

پېغمبر ﷺ په هغه علاماتو کې يوه علامه دا هم بيان کړېده: چې انسانان په مسجدونو کې شور جوړوي، يعنې: په مسجد کې د دنيا خبرې کوي، او مجلسونه کوي، او د مسجد د آدابو خيال نه ساتي.

د مسجد د آدابو خيال نه ساتل، دا د دې امت د فتنو علامه او زمانه بلل سوېده، چې په مسجدانو کې خلګ د بازارونو غوندې مجلسونه کوي، نو چې د مسجد د ادب او احترام کولو والا انسانان په معاشره کې کم سي، نو په دې پوه سه: چې دا د دې امت د خير زمانه نه ده.

حضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنه د پېغمبر ﷺ يو روايت رانقل کوي:

.....سَيَكُوْنُ فِي آخِرِ الزَّمَانِ قَوْمٌ يَكُوْنُ حَدِيْثُهُمْ فِي مَسَاجِدِهِمْ لَيْسَ لله فِيْهِمْ حَاجَةٌ﴾.(۱)

چې په آخره زمانه کې به يو څه داسې خلګ پيدا سي: د هغوی ټولو د دنيا د امورو متعلق مجلسونه به په مسجدانو کې کېږي، د الله تعالى داسې خلګو ته هيڅ حاجت نسته، يعنې دا خلګ: الله تعالى پر هيڅ نه بولي.

نو د مسجد ادب او احترام پر هر مسلمان واجب دی، او په مسجد کې شور او شر جوړول عظيمه ګناه بلل سوې ده.

د مساجدو وضعه د دې لپاره ده: چې په هغه کې د الله تعالى ذکر کول کېږي، او چې کم انسانان هلته عبادت او ذکر کوي، د هغوی په اعمالو کې خلل واقع نه سي، ليکن زموږ او ستاسو معاشره اوس دې حال ته رسېدلې ده: چې په مسجدانو کې د خلګو عام طور شر او شور د هر ځله جوړېږي.

---

(۱) الترغيب والترهيب للمنذري: حديث نمبر ۴۵۵

Maktaba Tul Ishaat.com

حالانکه په تفسير زاهدي کي د پيغمبر ﷺ يو حديث رانقل سوی دی، چي پيغمبر ﷺ فرمايي:

.....مَنْ تَكَلَّمَ بِكَلَامِ الدُّنْيَا فِي خَمْسَةِ مَوَاضِعَ حَبَطَ اللهُ مِنْ عِبَادَتِهِ اَرْبَعِيْنَ سَنَةً.

چي کوم څوک په پنځو ځايو کي د دنيا خبري کوي، الله تعالی به د هغه د عمل نامې څخه د څلويښتو (۴۰) کالو عبادت حبط او ضائع کړي.

او په هغه پنځو (۵) ځايو کي پيغمبر ﷺ يو مسجد هم ياد کړی دی، نو په مسجد کي د دنيا خبري کول د انسان لپاره ډېر نقصاني عمل بلل کيږي.

که څه هم نن سبا په غټو ښارونو کي په مسجدانو کي د نکاح ترلو رواج جوړ سوی دی، خو هغه ښه رواج دی، ځکه چي نکاح عبادت دی، او د عبادت کولو لپاره بهترين محل مسجد دی.

ليکن عام طور انسانان د نکاح پر موقع د مسجد د حرمت او د هغه د آدابو لحاظ نه کوي، او په هغه وخت کي دوی شر او شور جوړ وي، او آوازونه سره لوړوي، او ډېر ځله بيا په مسجد کي دوی تصويرونه هم اخلي، چي هغه لويه ګناه ده، او دا عمل په مسجد کي دننه کيږي.

خو په مسجد کي دغه اعمال کول، د انسان لپاره يو ګناه بې لذت وي، ځکه زه ډېر ځله دا وايم: چي بعضي ګناهونه داسي وي: چي د هغه په کولو کي څه لذت او خوند خو وي، ليکن په مسجد کي خبري کول، داسي ګناه ده: چي په هغه کي څه لذت او خوند هم نسته، بلکه هسي د انسان پر ذمه باندي ګناهونه باريږي.

په مسجد کي د خبرو څخه ځان ساتل:

حضرت حسن بصري رحمة الله عليه د پيغمبر ﷺ يو حديث رانقل کوي: چي پيغمبر ﷺ به فرمايل: چي زما په امت کي به داسي زمانه راسي: چي په مسجدانو کي به خالص دنيا وي خبري کيږي، الله تعالی داسي خلګو ته حاجت نه لري، او تاسو هم د داسو خلګو سره مه کښينئ. (۱)

(۱) تنبيه الغافلين: صفحه نمبر ۲۸۶

Maktaba Tul Ishaat.com

او حضرت ابو هريره رضي الله عنه هم د پېغمبر صلى الله عليه وآله وسلم يو روايت رانقل کوي: چې پېغمبر صلى الله عليه وآله وسلم به ويل: چې څلور (۴) شيان به په دنيا کې مظلوم او مسافر وي، او الله تعالى به د قيامت په ميدان کې د هغه فرياد اوري:

۱. قرآن کريم د ظالم په سينه کې چې هغه په دغه قرآن کريم باندې عمل نه کوي، نو هغه به د الله تعالى په حضور کې د دغه ظالم شکايت کوي.
۲. مسجد د بې لمانځه انسانانو په کلي او محله کې هم مظلوم بلل کيږي، او هم به د ده شکايت د قيامت په ميدان کې اورېدل کيږي.
۳. قرآن کريم په داسې کور کې چې د هغه تلاوت نه کيږي، هم مسافر او مظلوم دی.
۴. نيک عمله انسان چې د بد عملو انسانانو په مجمع کې راګير سي، نو دا هم مظلوم وي.(۱)

نو په دې شيانو کې هم يو هغه مسجد دی: چې انسان د هغه طرفته توجه نه کوي، نه په هغه کې عبادت کوي، او نه د هغه د خدمت کولو فکر ور سره وي.

د جنت د حورو مهر:

حضرت حسن بصري رحمة الله عليه فرمايي: چې په مسجد کې جارو وهل، او د هغه صفائي کول، او د هغه د خدمت کولو خيال ساتل، او د هغه د آدابو رعايت کول، دا د قيامت په ميدان کې د جنت د حورو مهرونه دي.

حضرت انس رضي الله عنه فرمايي: چې څوک په مسجد کې يو څراغ بل کړي، يعني رڼا جوړه کړي، فرشتې او خاص بيا هغه فرشتې: چې هغوی د الله تعالى عرش نيولی وي، د ده لپاره تر هغه وخته پورې د مغفرت غوښتنه کوي، چې تر څو پورې دغه مسجد د مځکې پر مخ قائم او پاته وي.

حضرت عمر رضي الله عنه به ډېر ځله فرمايل: چې مسجدان پر مځکه باندې د الله تعالى کورونه دي، په دې کې لمونځ کونکی د الله تعالى سره ملاقات کونکی بلل کيږي، او

(۱) تنبيه الغافلين: صفحه نمبر ۲۸۶

Maktaba Tul Ishaat.com

څوک چې د چا ملاقات ته ورسي، نو پر هغه باندې حق دا لري: چې هغه به د دغه ملاقات کونکي اکرام کوي.

نو په مسجد کې عبادت کول، او مسجد ته ورتلل، او د مسجد سره تعلق ساتل، دا د الله تعالى د ملاقات او د الله تعالى د طرفه د ده د اکرام کولو ذريعه جوړيږي.

د پنځو اعمالو اهتمام کول:

امام اوزاعي رحمه الله عليه به فرمايل: چې تاسو د پنځو (۵) شيانو اهتمام کوئ، ځکه چې د هغه پنځو (۵) شيانو اهتمام پخپله پيغمبر صلى الله عليه وآله وسلم او صحابه کرامو کړی دی:

۱. د جماعت د لمانځه اهتمام کوئ.
۲. او د سنت طريقې د تابع داری اهتمام کوئ.
۳. او د مسجد آبادولو اهتمام کوئ.
۴. او د قرآن کريم د تلاوت کولو اهتمام کوئ.
۵. او د جهاد في سبيل الله اهتمام کوئ.

نو چې د کمو شيانو پيغمبر صلى الله عليه وآله وسلم اهتمام کړی دی، يا صحابه کرامو د هغه اهتمام کړی دی، نو امام اوزاعي رحمه الله عليه د دې امت انسانانو ته هم د هغه د اهتمام کولو تاکيد او وصيت کړی دی، په هغوی کې يو د مسجد د آبادولو اهتمام هم دی.

مساجد د بيت الله ښاخونه دي:

د مځکې پر مخ چې څومره مسجدان دي:

- دا ټوله د بيت الله ښاخونه دي.
- او دا ټول د بيت الله شغلې دي.
- او دا ټول د بيت الله انوارات دي.

چې د مځکې پر کمه حصه باندې مسجد جوړ سي، هغه د ټولې مځکې څخه د الله تعالى خوښه حصه بلل کيږي، او هغه ته الله تعالى يو عزت ور کړي.

نو ځکه چې کله د قيامت ورځ راسي، نو د مځکې پر مخ چې د مسجدونو څومره مځکه ده، هغه ټوله د بيت الله د مځکې سره يو ځای کړي، او بيا ئې د قيامت په ميدان کې راپورته کړي، او د هغه څخه وروسته ئې د جنت يو حصه جوړه کړي.

Maktaba Tul Ishaat.com

زمونږ د اسلافو عادت:

نو مسجد د مسلمانانو په معاشره کي يو ډېر عظيم حيثيت لري، او د هغه ممسايتوب الله تعالى همېشه نيکبخته انسانانو ته ور نصيب کوي.

زمونږ د بزرګانو به دا عادت وو: چې کله به ئې پر يو ځای باندې آبادي جوړونه او هلته به نې د استوګنې اراده درلودله، نو د ټولو څخه مخکې به ئې هلته مسجد آباد وی، هغه ځکه: چې د مسلمانانو په زندګي کي مسجد د يو محور او د مرکز حيثيت لري.

حضرت عمر رضي الله عنه پخپل دور کي خپلو ټولو والیانو ته يو خط وليکی: چې تاسو د مځکې پر مخ وګرځئ، او هلته د يو داسې ځای انتخاب راکړئ: چې هلته زه د مسلمانانو د طاقت او حفاظت پاره يو فوجي قلعه جوړه کړم، مګر په هغه کي به د دې خبرې ډېر زيات خيال ساتئ: چې د هغه ځای او د مدينې په مابين کي دريا نوي، او نه ئې په يو بله وجه باندې لار بنده وي.

چنانچه په هغه وخت کي چې کم اهل الرأيه خلګ وو، نو هغوی ده ته حال ورکړئ: چې کوفه يو داسي ځای دی: چې هلته ته د مسلمانان لپاره فوجي قلعه جوړولای سې، او د دې ځای څخه مونږ د اسلامي سرحدونو حفاظت په ښه طريقه سره کولای سو.

حضرت عمر رضي الله عنه د هغه د نقشې ذمه داري حضرت علي رضي الله عنه ته ور وسپارله، چې دلته د ښار نقشه جوړه کړه، د ټولو څخه مخکي مسجد جوړ کړه، او دا به د ټوله ښار زړه بلل کيږي، ځکه چې د مسلمانانو د ژوند ټوله اعمال په مسجد پوري تړلي دي، نو هلته د ټولو څخه مخکي مسجد جوړ سو.

او بيا ئې حکم وکړی: چې د مسجد سره بالکل نږدې به د سيدانو لپاره چې د هغوی د پېغمبر صلى الله عليه وسلم سره قريب نسبت وي، کورونه جوړ کړئ، نو د سيدانو کورونه د هغوی د شرافت په وجه مسجد ته قريب قريب جوړ سول.

چيکله دا پوره سو، نو بيا ئې د علماؤو او فقهاؤو کورونه جوړ کړل، چې هغه هم مکمل سو، نو بيا ئې د عامو انسانانو کورونه جوړ کړل، د هغه د مکمل والي څخه وروسته ئې د حکومت د عسکرو کورونه جوړ کړل، او بيا ئې پر هغه باندې د ښار د حفاظت لپاره څلور طرفه ديوال راوګرځاوی.

Maktaba Tul Ishaat.com

نو په کوفه کې هم مسجد مرکز جوړ سو، او د هغه څخه وروسته بیا نوره آبادي وسوله، د دې معنٰی دا وه: چې په اسلامي زندګي کې مسجد د مسلمانانو لپاره یو مرکزي حیثیت لري.

د مؤمن په زړه کې د مسجد محبت ضروري دی:

په دنیا کې دا قانون دی: کچیري د یو انسان د بل انسان سره محبت وي، نو د هغه د کور سره ئې هم محبت ضرور راځي، د هغه د وطن او کلي سره ئې محبت جوړیږي.

مجنون د لیلٰی سره محبت راغلی، نو د لیلٰی د کلي سره ئې هم محبت وو، یوه ورځ د خپلو ملګرو سره را روان دی، نو د لیلٰی د کور پر کنډوالو باندې راغلی، عرب چونکه خانه بدوش یعني کوچیان خلګ وو، څه زمانه پریو ځای باندې د تېرولو څخه وروسته دوی کډه کوله، نو پر هغه ځای باندې به ئې د کډې بارېدلو څخه وروسته د کور یو څه کنډوالې او نښانات پاته وو.

نو مجنون به د لیلٰی د کور هغه دیوالونه او کنډوالې مچولې، نو ملګرو به ډېر ملامت کاوی، چې ته داسې ولې کوې؟ نو ده به د هغه ملګرو په جواب کې دا ورته ویل:

لَقَدْ اَمُرُّ عَلَى الدِّيَارِ دِيَارِ لَيْلَى اُقَبِّلُ ذَ الْجِدَارِ وَ ذَ الْجِدَارِ

وَ مَا حُبُّ الدِّيَار شَغَفْنَ قَلْبِيْ وَ لَكِنْ حُبُّ مَنْ سَكَنَ الدِّيَار. (۱)

زه د لیلٰی پر کور او کلي باندې تېرېږم، او د هغې د کور دیوالونه مچوم، زما په زړه کې محبت د دې کور نسته، خو چې کم څوک په دې کور کې اوسېدلي دي، د هغه محبت زه دې ته مجبوره کړی یم.

لکه مولانا روم رحمۃ اللہ علیہ د مجنون یو بله واقعه هم په دې شعر کې رانقل کړېده:

پای سگ مجنون بوسید گفتند این چه بود

گفت: این سگ در کوچه لیلیٰ رفته بود

مجنون یو ځل د یو سپي پښې ور مچولې خلګو پوښتنه ځني وکړه: چې مجنونه! ته خو رشتیا لیونی ئې، د دې سپي څخه څه غواړې؟ ده په جواب کې ورته وویل: چې دا

(۱) المحاضرات في اللغة و الادب، صفحه نمبر ۱۵

Maktaba Tul Ishaat.com

سپی یوه ورځ د لیلی په کوڅه کي تېر سوی وو، نو زما د لیلی سره مینه ده، نو د هغه د کوڅې د سپي سره مي هم مینه ده، نو ځکه ئې مچوم.

کچیري یو نفساني او دنیاوي محبت والا د خپل محبت اظهار په دغه شان کوي، نو چې پر کم ځای د الله تعالی کور جوړ سوی وي، نو مؤمن باید د هغه ځای سره هم د خپل محبت اظهار د الله تعالی د محبت په خاطر وکړي، ځکه چې د ده د الله تعالی سره محبت دی، ولي چې دی د الله تعالی د محبت څخه بغیر مؤمن جوړېدلای نسي، نو د الله تعالی د محبت په خاطر د هغه د کور سره چې مسجد دی هم محبت وکړي.

نو ځکه دا راغلي دي:

.....اَلْمُؤْمِنُ فِی الْمَسْجِدِ کَالسَّمَکِ فِی الْمَاءِ﴾.(۱)

مؤمن به په مسجد کي داسي هوسا او خوشحاله وي، لکه ماهی چې په اوبو کي وي.

نو د مؤمن زړه به همېشه د مسجد سره تړلی وي، او مؤمن به په مسجد کي داسي په سکون او اطمینان وي، لکه ماهی چې په اوبو کي په سکون او اطمینان وي.

د مسجد سره زړه تړونکی انسان د عرش تر سایه لاندي وي:

په حدیث شریف کي راځي: چې د قیامت په ورځ به یو څو کسانو ته الله تعالی د عرش په سایه کي ځای ورکوي، چې په حدیث شریف کي راځي:

.....لاَظِلَّ إِلاَّ ظِلُّهُ﴾.

چې هلته به د الله تعالی د عرش څخه سوا بله هیڅ یوه سایه نوي.

او په هغه کی به یو هغه بنده هم وي: چې همېشه ئې زړه په مسجد پوري تړلی وي.(۲)

یعني: چې دی د نورو کارو لپاره راووزي، د کور کار وي، یا د دفتر کار وي، یا د دنیا نور کارونه کوي، نو دی پرېشانه وي، او چې څنګه فارغه سي، نو فوراً ځان مسجد ته رسوي، او چې هلته ورسي، نو د ده په زړه کي سکون پیدا سي، دغه شان خلګو ته به الله تعالی د قیامت په میدان کي د خپل عرش تر سایه لاندي ځای ورکوي.

---

(۱) کشف الخفاء: جلد نمبر ۲، صفحه نمبر ۳۸۸

(۲) صحیح البخاري: حدیث نمبر ۶۲۰

Maktaba Tul Ishaat.com

په مسجد کې د ناستې تعليم:

نو ځکه پېغمبر ﷺ انسانانو ته داسې اعمال ور ښوولي دي، چې په هغه کې د دې خبرې تعليم ور کړی دی: چې انسان په مسجد کې د کښېنستلو عادت جوړ کړي، مثلاً پېغمبر ﷺ فرمايلي دي:

.....مَنْ صَلَّى الفَجْرَ فِي جَمَاعَةٍ ثُمَّ قَعَدَ يَذْكُرُ اللهَ تَعَالَى حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ كَانَتْ لَهُ كَأَجْرِ حَجَّةٍ وَ عُمْرَةٍ. (١)

چې کوم سړی د سهار لمونځ په مسجد کې په جماعت سره وکړي، او پر هغه ځای ناست تر لمر راختلو پورې په ذکر او عبادت کې مشغوله وي، او بيا دوه(٢) رکعته نفل لمونځ وکړي، نو پر دغه دوه رکعته به الله تعالى و ده ته د يو حج او عمرې ثواب ورکوي.

دا صرف د سهار څخه تر اشراق پورې په مسجد کې د کښېنستلو فضيلت دی، نو ځکه د مسلمانانو لپاره بهترين صفت دا دی: چې پخپل ژوند کې د مسجد د ناستې عادت جوړ کړي.

او يو حديث شريف داسې هم راځي: چې د جمعې په ورځ چيکم سری د خلګو څخه مخکې مسجد ته راسي، الله تعالى هغه ته زيات انعام ورکوي، تر دې مخه چې د تيرې جمعې څخه ونيسې، تر دې جمعې پورې چې څومره ګناهونه د ده څخه سوي دي، الله تعالى هغه ټوله ور معافوي.(٢)

او داسې حديث هم راغلی دی: چې د جمعې په ورځ د مائيګر څخه تر مابنامه پورې کم څوک اتيا(٨٠) واره درود شريف ووايي، الله تعالى به د ده د اتيا(٨٠) کلونو ګناهونه ور معاف کړي.(٣)

د دې ټولو فضائلو مقصود دا دی: چې مؤمن د مسجد دناستې عادت پيدا کړی.

---

(١) كنز العمال: حديث نمبر ٢١٥٠٨

(٢) صحيح البخاري: حديث نمبر ٦٢٠

(٣) القول البديع: صفحه نمبر ٢٨٤

Maktaba Tul Ishaat.com

د الله تعالى درې آوازونه خوښ دي:

چې په کم ځای کې مسجد جوړيږي، نو هغه د نژدې ټولې آبادۍ لپاره باعث د رحمت وي، ځکه د حديث شريف الفاظ دي: چې الله تعالى د دريو (٣) آوازو په وجه پر فرشتو باندې فخر کوي:

١. يو: حاجي دی: چې کله احرام وتړي: "لَبَّيْک اللّٰهُمَّ لَبَّيْک" وايي.

٢. دوهم: هغه مجاهد دی: چې د معرکې په دوران کې د: الله اکبر نعره پورته کوي.

٣. دريم: د کلي هغه مسجد دی: چې د هغه څخه د مؤذن د الله اکبر آواز راپورته کيږي، نو دا هم د الله تعالى ډېر خوښ وي.(١)

د مؤذن احسان:

الله تعالى د مؤذن د آواز په وجه د علاقې د خلګو څخه عذاب وروسته کوي، نن سبا چې زمونږ پر دې کلو باندې د هر څومره نافرمانيو کولو سره سره عذاب نه راځي، نو دا د دې کلو د انسانانو کمال ندی، بلکه دا د مسجد د مؤذن کمال دی.

چيکله آذان شروع سي، نو ترکمه ځايه پورې چې د مؤذن آواز رسيږي، شيطان ځغلي، او د هغه بادونه پرېکيږي او د هغه ټولې ابادۍ څخه عذابونه الله تعالى ليرې کوي.

ورنه! پدې کورو کې ډرامې فيلمونه او د الله تعالى قسما قسم نافرمانۍ کيږي، نو بيا د الله تعالى په عذاب راتللو کې بل يو شی مانع نه جوړيږي، بغير د مؤذن د آذان چې د هغه په وجه الله تعالى د ټول کلي څخه عذاب ليرې کوي.

زمونږ په معاشره کې که څه هم مؤذن ته په ډېر کښته نظر کتل کيږي، او په ډېر کم اجرت هغه مقرر کيږي، ليکن د هغه پر ټوله کلي او محله باندې احسان وي، د محلې والا د انسانانو دا خبره په دماغ کې نه راځي: کچيرې هغه آذان نه کولای، نو بيا به محلې والاوو ته دغه نبې ورځې الله تعالى نوای ور نصيب کړي.

په دنيا کې ئې هر څومره درجه کمه خو وي، ليکن په روایاتو کې راځي: چيکله د قيامت ورځ سي، نو يو فرشته به اعلان وکړي:

---

(١) کنز العمال: حديث نمبر ٤٣٢٣٠

Maktaba Tul Ishaat.com

.....اَيْنَ الْاَئِمَّةُ﴾.

د مسجدانو امامان چیري دي.

اَيْنَ الْفُقَهَاءُ﴾.

علماء چیري دي.

.....اَيْنَ الْمُؤَذِّنُوْن﴾.

آذان ور کونکي خلک چیري دي.

زمور په معاشره کي چیکم بې چاره د ټولو څخه په معاشره کي خلک په کم حیثیت ورته ګوري، هغه د مسجد مؤذن جوړیږي.

په محله کي چي کم څوک ټوله زندګي د سود په کاروبار کي تېروي، او نه ئې په ټوله ژوند د حلالي نفقې څکه کړې وي، نو هغه هم راځي، او ده ته غصه کوي، چي تا تر اوسه پوري لا آذان ولی ندی کړی؟

حالانکه که د هغه غوندي انسانانو څخه ټوله دنیا ډکه سي، نو په الله تعالی دي ځي قسم وي: چي د دغه مؤذن د پښو د خاورو سره هم ځان نسي برابرولای، ځکه مؤذن د هغه درجې والا انسان دی: چي د قبر خاوره او چینجي د هغه غوښه نه خوري،

پېغمبر ﷺ وایي:

.....اَلْمُؤَذِّنُوْنَ اَطْوَلُ النَّاسِ اَعْنَاقًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾. (۱)

د قیامت په ورځ به د دوی غاړي تر ټولو انسانانو لوړي وي.

یو ځل پېغمبر ﷺ د آذان فضائل بیانول، حضرت عمر رضي الله عنه ورته وفرمایل: اې د الله تعالی رسوله! داسي معلومیږي: چي ستا څخه وروسته به موږ پر آذان کولو باندي یو د بل په مقابل کي توري سره را اخلو، خو آذان به یو بل ته ورنه کړو، ده مبارک ورته وفرمایل: داسي نده: اې عمره! زما پر امت به یو داسي زمانه راځي: چي خلک به آذان په معاشره کي تر ټولو د کښته درجې په انسانانو باندي کوي.

لکه یو ځل د قادسیې په جنګ او معرکه کي مؤذن زخمي شو، نو د عربو سردارانو پخپل مابین کي یو د بل سره اخته سول. یوه به ویل: چي آذان به زه کوم، دوهم به هم

Maktaba Tul Ishaat.com

ویل: چې آذان زما دی، او معامله یو د بل خلاف تورو را پورته کولو ته ورسېده. حضرت سعد ﷺ آخر قرعه اندازي ور وکړه، چې د کم چا نوم راپورته سو، د هغه د آذان لپاره انتخاب وسو.

چیکله د قیامت په میدان کې دا اعلان وسي: چې دغه درې(۳) طبقې انسانان:

۱. امامان.

۲. علماء.

۳. او مؤذنین.

دي راووزي، نو د دوی لپاره به منبرونه کښېښوول سي، او دوی به پر هغه منبرو کښېنول سي.

د دنیا چې څومره مالداران او تاجران او حاکمان دي، هغه به په صفونو کې د حساب لپاره په ډېر سخت حالت کې ولاړ وي، او دا درې(۳) طبقې به د دوی و مخته پر منبرو باندې په ډېر عزت او احترام سره ناست وي.

یو فرشته به دا اعلان کوي:

.....اَلَا وَ اِنَّکُمْ جَعَلْتُمْ نَسَبًا وَ جَعَلْتُ نَسَبِیْ﴾.

اې خلګو! تاسو هم یو نسب نامه جوړه کړېوه، او زما هم یو نسب نامه وه.

.....جَعَلْتُ اَکْرَمَکُمْ اَتْقَاکُمْ﴾.

زما نسب نامه دا وه: چې عزت او کرامت د تقوا اره انسانانو نصیب دی.

.....وَ لٰکِنْ اَبَیْتُمْ وَ قُلْتُمْ اِنَّ فُلَانًا خَیْرٌ مِنْ فُلَانٍ﴾.

لیکن تاسو زما نسب نامه پر شا غورځولې وه، او خپله نسب نامه مې جوړه کړېوه، او تاسو ویل: تقوی هیڅ شی نده، بلکه چې کوم چا ته مال او دولت ور کول سوی دی، هغه د ډېرې لوړې درجې والا انسان دی.

.....اَلْیَوْمَ اَضَعُ نَسَبَکُمْ وَ اَرْفَعُ نَسَبِیْ اَیْنَ الْمُتَّقُوْنَ﴾.

نن ستاسو نسب نامه ډېره خواره او ذلیله ده، او زما نسب نامه ډېره پورته او عزتمنده ده، تقوا اره انسانان راو مخته کړئ.

Maktaba Tul Ishaat.com

هلته به هغوی ته داسي نعمتونه او عزتونه ور کول کيږي، چي نه به ستر ګو ليدلي وي، او نه به غوږو اورېدلي دي، او نه به د چا په زړه او دماغ کي د هغه فکر او تصوّر راګرځېدلی وي.

نو ځکه الله تعالی دا فرمايلي دي: چي زما په مځکه کي زما کورونه هغه مسجدونه دي، او د هغوی آبادونکي زما ملاقات کونکي دي، هغه بنده ډېر نيکبخته وي: چي د خپل کور څخه را روان سي، او زما کور ته زما د ملاقات لپاره راځي، نو د کور والا لپاره حق دادی: چي د خپل راتلونکي ميلمه اکرام وکړي.

او پېغمبر ﷺ دا هم فرمايلي دي: چي تاسو کله يو سړی د مسجد عادتي وويني، نو د هغه د ايمان ګواهي ور کوئ.

حضرت سعيد ابن المسيب رضي الله عنه فرمايلي دي: چيکم سړی په مسجد کي کښېني، نو هغه د خپل رب سره مجلس کونکی وي، نو پر ده باندي دا حق دی: چي د ښې خبري څخه ما سوا بله خبره و نکړي.

د مسجد متعلق زمور د سلفو اقوال:

په اثر يا خبر کي را روايت سوي دي: چي په مسجد کي خبري کول، نيک اعمال داسي خوري: لکه حيوان چي وابنه په کم شکل خوري.

حضرت ابراهيم نخعي رحمة الله عليه فرمايلي دي: چي د صحابه کرامو به دا خيال وو: چي په توره شپه کي مسجد لره ور تلل د جنت باعث دي.

حضرت انس بن مالک رضي الله عنه فرمايلي دي: چي کم سړي په مسجد کي څراغ بل کړی، نو فرشتې او حاملين د عرش د دغه مسجد د روښانه کېدلو تر وخته پوري د ده لپاره د مغفرت دعاګاني کوي.

حضرت علي رضي الله عنه فرمايلي دي: چي کله يو د الله تعالی بنده وفات سي، نو د هغه د لمانځه ځای چي مسجد دی، پر هغه باندي ژړا کوي، او چي پر کمه مځکه ده نيک اعمال کول، نو هغه مځکه هم پر ده باندي ژړا کوي.

او د هغه څخه وروسته به ده د دغه آيت مبارک تلاوت کاوی:

Maktaba Tul Ishaat.com

.....فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ وَ الْاَرْضُ وَ مَا كَانُوا مُنْظَرِيْنَ﴾.(۱)

يعنې چې کم چا نيک اعمال نه کول، او نه ئې په مسجدانو او پر مځکه عبادتونه کول. نو چې مرګ ور لره راغلی، بيا پر دوی نه آسمان او نه مځکې ژړا وکړه، او نه ئې دوی ته مهلت ورکړي.

د حضرت انس رضي الله عنه څخه مرفوع روايت دی:

.....مَا مِنْ عَبْدٍ اِلَّا وَلَهُ بَابَانِ بَابٌ يَدْخُلُ فِيْهِ عَمَلُهُ، وَ كَلَامُهُ ، وَبَابٌ يَخْرُجُ مِنْهُ رِزْقُهُ فَاِذَا مَاتَ وَفَقَدَاهُ بَكَيَا عَلَيْهِ﴾.(۲)

د هر بنده لپاره الله تعالی په آسمان کې دوې دروازې جوړې کړي دي، د يوې دروازې څخه د ده اعمال او خبرې د الله تعالی عرش ته پورته کيږي، او د بلې دروازې څخه د ده رزق را نشوه کيږي، چيکله دی وفات سي، او هغه دروازې د ده اعمال پورته ختل او يا رزق را نشوه کېدل نه وينې، نو هغه پر ده باندې ژړا کوي.

حضرت شريح ابن علا حضرمي رحمة الله عليه فرمايي:

.....مَا مَاتَ مُؤْمِنٌ فِي غُرْبَةٍ غَابَتْ عَنْهُ فِيْهَا بَوَاكِيْهِ اِلَّا بَكَتْ عَلَيْهِ السَّمَاءُ وَ الْاَرْضُ﴾.

چيکله مؤمن په حالت د سفر کې په ناولده مځکه کې وفات سي، او هلته پرده باندې ژړا کونکي څوک نه وي، نو پر ده باندې بيا آسمان او مځکه ژړا کوي.

حضرت عطاء رحمة الله عليه فرمايلي دي:

.....بُكَاءُ السَّمَاءِ حُمْرَةُ اَطْرَافِهَا﴾.

د آسمان ژړا شکل داسې وي: چې د هغه د ټولو اطرافو رنګ سور سي.

۱۲: جنت کې د کور وعده:

الله تعالی د پيغمبر صلی الله عليه وسلم په ذريعه سره انسانانو ته يوه خبره بيان کړېده، ظاهراً خو ساده او آسانه خبره ده. ليکن کچيرې د انسان په دماغ کې راسي، بيا خو ډېره لويه او درنه خبره ده.

پيغمبر صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي:

---

(۱) سورة الدخان آيت نمبر ۲۹

(۲) اتحاف الخيرة المهرة: حديث نمبر ۵۸۱۶

Maktaba Tul Ishaat.com

.....مَنْ بَنَى لِلّٰهِ مَسْجِدًا بَنَى اللهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ﴾. (۱)

چي کوم څوک د الله تعالی لپاره مسجد جوړ کړي، الله تعالی به د ده لپاره په جنت کي کور جوړ کړي، اوس دا يو قسم د الله تعالی لطرفه د خپل بنده سره وعده ده، چيکم بنده په دنيا کي زما کور جوړ کړي، نو زه به د هغه لپاره په جنت کي کور جوړ کړم.

علماؤو ليکلي دي: چي هر بنده خو پوره کور نسي جوړولای، البته! چي څومره ئې وسع او استطاعت وي، نو هغه دي د مسجد په جوړولو کي خرڅ کړي، نو ته د خپل استطاعت مطابق د الله تعالی په کور کي همت وکړه، الله تعالی به تاته د خپل شان مطابق اجر درکوي.

په دريو (۳) کارو کي د الله تعالی مدد:

زمونږ بزرګانو ليکلي دي: چي دري (۳) کاره داسي دي: چي بنده په هغه کي همت وکړي، د الله تعالی مدد د هغه سره ضرور ملګری کيږي.

۱. يو هغه بنده: چي د ګناهونو څخه توبه وکاږي، او د الله تعالی څخه همېشه غوښتنه کوي، چې يا الله! ما د خپلو ګناهونو څخه محفوظه وساته، الله تعالی فرمايي: چي اوس د دغه بنده د ګناهونو څخه محفوظه کول پر ما لازم وګرځېدل.

۲. دوهم هغه سړی: چي د خپل نارينه يا زنانه بچي د نکاح په باره کي همت وکړي، او د هغه د برابرولو کوشش وکړي، که څه هم د ده سره ظاهراً هيڅ اسباب نوي، الله تعالی ته دغه عمل دومره محبوب او خوښ وي، چي الله تعالی هغه بنده هيڅکله نه نا اميده کوي، د نکاح چي څومره ضروريات وي، هغه به الله تعالی د خپل طرفه ورپوره کوي.

۳. او دريم هغه سړی: چي د مسجد جوړولو نيت وکړي، نو الله تعالی هيڅکله دی نه پرېشانه کوي، او د خپل طرفه داسي اسباب برابروي، چي د مسجد د جوړولو چاري په ډېره آسانه طريقه سره سر ته ورسيږي.

---

(۱) کنز العمال: حديث نمبر ۲۰۷۲۸۰

Maktaba Tul Ishaat.com

د مدني زندګۍ آغاز د مسجد د تعمير څخه:

پخپله پېغمبر ﷺ چيکله د هجرت په سفر مدينې طيبې ته راغلی، نو د ټولو څخه مخکې ده د مسجد تعمير وکړی، چې د هغه مسجد نوم: مسجد قباء دی، دا د اسلام اولنی مسجد وو، د مسلمانانو د زندګۍ ترتيبات د دغه ځای څخه شروع سول، نو په هره آبادي کې د مسجد ضرورت دی، او د مسلمانانو د اجتماع او را جمعه کېدلو لپاره او د خپل عبادت د سر ته رسولو لپاره د مسجد تعمير ضروري دی، او د عامو مسلمانانو لپاره په هغه کې د مدد کولو او حصه اخيستلو عمل ضروري دی.

نو مساجد د مسلمانانو مقدسات دي، او دا د عبادت ځايونه دي، پدې کې بايد مسلمان د عبادت څخه علاوه بل عمل و نکړي، او چې څومره وخت په مسجد کې تېروي، هغه مکمل په خاموشي او عبادت سره وي، او په مسجد کې د شر او شور جوړول يا د مجلسونو څخه ځان وګوري، او يو داسې عمل نه وکړي، چې د مسجد د آدابو خلاف وي.

نيکن د بده مرغه! کچيري د مسلمانانو په مسجدونو کې شر او شور جوړ سي، نو دا پېغمبر ﷺ د فتنې زمانه بللې ده، او دا ئې د فتنې د زمانې يو علامه ښکاره کړېده، الله تعالی زمونږ او ستاسو په زړو کې د خپلو مقدساتو احترام راولي، او هم دي په مساجدو کې د شر او شور جوړولو او يا د هغه د آدابو د رعايت نه کولو څخه مونږ او تاسو محفوظه کړي، الله تعالی دي دا څو خبري قبولي او مقبولي وګرځوي.

آمِيْن يَا رَبَّ العَالَمِيْن

وَصَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلٰى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَّآلِهِ وَ اَصْحَابِهِ اَجْمَعِيْنَ.

Maktaba Tul Ishaat.com

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الایہ)

د فتنې د دور علامې، (پنځم بیان)

(بیان)

مولوی اطیع اللہ صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الھاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر: الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب

مقام: جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن

اشاعت: اول

تاریخ: ۲ جمادی الاولی ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲

تعداد: ۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم الله الرحمن الرحيم

إِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾.(۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ: ﴿وَأُكْرِمَ الرَّجُلُ مَخَافَةَ شَرِّهِ، وَظَهَرَتِ الْقَيْنَاتُ وَالْمَعَازِفُ، وَشُرِبَتِ الْخُمُورُ، وَلَعَنَ آخِرُ هٰذِهِ الْأُمَّةِ أَوَّلَهَا، فَلْيَرْتَقِبُوا عِنْدَ ذٰلِكَ رِيحًا حَمْرَاءَ، وَزَلْزَلَةً وَخَسْفًا وَمَسْخًا وَقَذْفًا وَآيَاتٍ تَتَابَعُ كَنِظَامٍ بَالٍ قُطِعَ سِلْكُهُ فَتَتَابَعَ﴾.(۲)

آمَنْتُ بِاللهِ صَدَقَ اللهُ مَوْلَنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُوْلُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلٰى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

تمهيد:

محترمو حاضرينو! په تېرو څو جمعو کې هميشه زه ستاسو په مخ کې د پېغمبر ﷺ يو حديث مبارک پېښوم، چې په هغه کې پېغمبر ﷺ په معاشره کې د فتنو يو څو علامې بيان کړي دي.

چې زما په امت کې به دغه علامې ښکاره کيږي، او دا به پر دوی باندې د تکاليفو او پرېشانيو او فتنو زمانه وي.

۱. اوله دا: چې د مسلمانانو مشترک مالونه لکه "بيت المال"، يا مال غنيمت، يا د مسلمانانو قومي خزانه به انسانان خپل ذاتي دولت و بولي.
۲. دوهمه دا: چې په امانت کې خيانت شروع سي.
۳. دريمه دا: چې زکوة د مال نقصان و بلل سي.

---

(۱) سورة يونس: آيت نمبر ۸۵

(۲) سنن ترمذي: حديث نمبر ۲۲۱۱

Maktaba Tul Ishaat.com

۴. څلورمه دا: چې د زنانو اطاعت به کول کیږي.
۵. پنځمه دا: چې د میندو نافرماني به کیږي.
۶. شپږمه دا: چې د دوستانو سره ښه ژوند وي.
۷. اومه دا: چې زامن به بلار څخه ناراضه وي.
۸. اتمه دا: چې په مسجدانو کې مجلسونه کیږي.
۹. نهمه دا: د قوم رذیل انسانان به د قوم سرداران وي.

د دې علاماتو متعلق ما ستاسو په حضور کې په تیرو جمعو کې په تفصیل سره وضاحت پیش کړی، الله تعالی دي موږ او تاسو ټولو ته پر هغه باندې د عمل کولو توفیق رانصیب کړي.

لسمه (۱۰) علامه:

۱۰. لسمه علامه پیغمبر ﷺ دا بیان کړېده: زما پر امت به یو داسې زمانه راځي:
.....وَأُكْرِمَ الرَّجُلُ مَخَافَةَ شَرِّهِ﴾.

چې خلک به د یو چا عزت او اکرام صرف په دې خاطر کوي: چې د هغه د شر څخه خپل ځان وساتي.

یعنې: په زړه کې به ئې د هغه سره یوه ذره محبت نه وي، او نه به په هغه سړي کې د عزت ور کولو یو صفت وي، صرف په دې خاطر به دی د هغه عزت کوي، ولې! که ئې عزت نه وکړي، نو دا خطره او ببره ور سره وي: چې هسې نه: هغه د یو طرفه زما خلاف د شرارت سلسله شروع کړي.

او دغه ترتیبونه چې انسان د خپل ځان د حفاظت لپاره د یو چا اکرام او عزت کوي، او هم د هغه په مخ کې خاموشه پاته کیږي، چې هسې نه: سبا ماته تکلیف را ونه رسوي، په مخکنیو دورونو کې تېر سوي دي، او هم به په را روانو دورونو کې تیریږي.

د حضرت ابو شریح عدوي ؓ او عمرو بن سعید مناظره:

د حدیثو په کتابو کې د یزید ابن معاویه ؓ د زمانې یو افسوسناکه واقعه لیکلې ده.

Maktaba Tul Ishaat.com

چیکله د مدیني منورې خلګو د یزید پر لاس باندې د بیعت کولو څخه انکار وکړی، او د "عبدالله بن حنظله" پر لاس ئې بیعت وکړی، نو "یزید" د "عمرو بن سعید" په مشري کې "مدیني منورې" ته یو لښکر را واستاوی، چې هغوی پر "مدینه منوره" باندې حمله وکړه، او په زرو صحابه او تابعین ئې شهیدان کړل، چې په هغه کې د "حرّه" واقعه ډېره مشهوره ده، چې ډېر کسان شهیدان سول، او د "مدیني منورې" په قبرستان "جنت البقیع" کې اوس هم د "حرّه" د شهیدانو اجتماعي قبر موجود دی.

او په روایاتو کې راځي: چې هغه لښکر د مدیني پر زنانو داسې ظلمونه وکړل، او داسې وحشت ئې وکړی، چې کمې زنانې بغیر د خاونده وې، یا کونډې وې، نو داسې شاوخوا زر (۱۰۰۰) زنانې د دوی د زناکارۍ څخه حاملې سوې.

د مدیني منورې د دغه شان تباه کولو څخه وروسته "عمرو بن سعید" خپل لښکر د "مکې مکرمې" پر طرف را وګرځاوی، په دغه وخت کې د "مکې مکرمې" والی حضرت عبدالله بن زبیر رضی الله عنه وو، دوی د هغه سره د مقابلې کولو لپاره "مکې مکرمې" ته را روان سول.

نو په دې وخت کې یو صحابي: چې ډېر جلیل القدر او قدیم الاسلام وو، حضرت ابو شریح عدوي رضی الله عنه عمرو بن سعید ته وویل: چې اې امیره! زه تاته یوه خبره کول غواړم، هغه دا: چې د فتح مکې په دوهمه ورځ د سهار په وخت کې پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم د مکې مکرمې د حرمت په باره کې یوه خبره وکړه، چې هغه زما غوږونو واورېده، او په دا وخت کې زما سترګې پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم ته متوجه وې، او زما زړه هغه خبره یاد کړله.

هغه دا وه: چې ده مبارک و فرمایل: الله تعالی چې "حرم مقدس" د کم وخت څخه په دنیا کې پیدا کړی دی، نو د هغه وخت څخه ئې احترام ور کړی دی، او تر قیامته پورې به د ده هغه احترام او عزت باقي وي، او الله تعالی خپل نبي صلی الله علیه وآله وسلم ته د دوو (۲) ساعتو لپاره په هغه کې قتال کول حلال کړي وو.

اوس که تاته یو سړی ووایي: چې لکه څنګه چې الله تعالی خپل نبي صلی الله علیه وآله وسلم ته په هغه کې قتال حلال ګرځولی وو، نو زموږ لپاره هم حلال دی، نو ته هغه ته ووایه: چې الله تعالی خو خپل نبي صلی الله علیه وآله وسلم ته په حرم کې قتال حلال ګرځولی وو، لېکن موږ ته حلال نه دی.

نو عمرو بن سعید ورته وویل:

Maktaba Tul Ishaat.com

.....اَنَا اَعْلَمُ مِنکَ بِذٰلِکَ﴾. زه په دغه مسئله باندي تر تا ډېر زيات پوهيږم، نو حضرت ابو شريح عدوي رضي الله عنه دده د شر څخه د خپل ځان ساتلو په خاطر خاموشي اختيار کړه، او په خبرو کي ئې د ده سره نور حجت او دليل پيش نه کړی.

او عمرو بن سعيد پخپل ضد کي مکي مکرمې ته راغلی، او پر "بيت الله" باندي ئې "منجنيق" ودراوی، او پر کعبه ئې وارونه شروع کړله، چي د هغه څخه د مکې غلاف ځيري سو، په دې دوران کي ده ته اطلاع راورسيده: چي يزيد هلاک سو، نو دی ناکام او نامراده واپس خپل وطن ته ولاړی.(۱)

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه او د مروان سوال او جواب:

داغه رنګه په بخاري شريف کي دا هم راغلي دي: چي د حضرت ابو هريره رضي الله عنه او د "مروان ابن الحکم" په مابين کي د سوال او جواب سلسله شروع وه.

حضرت ابو هريره رضي الله عنه يو حديث ورته ووايي، او هغه حديث د مروان پر طبيعت ښه نه ولګېدی، او د ده ډېر ناخوښه سو، چي پر هغه باندي ئې د حضرت ابو هريره رضي الله عنه سره بحث کاوی.

حديث دا وو: چي حضرت ابو هريره رضي الله عنه و فرمايل: چي ما د الصادق و المصدوق جناب رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه اوريدلي دي: چي زما امت به د قريشو د يو څو نوعمره هلکانو په لاس ورسي، چي د هغه په وجه به پر امت باندي مختلف قسم مصيبتونه او فتني راسي.

نو مروان د سوال په شکل ورته وويل: چي ايا هغه به نوجوانان هلکان وي؟ حضرت ابوهريره رضي الله عنه جواب ورکړی: که زه وغواړم، د هغه ټولو نومونه تاته درياد ولای سم، مګر دا زمانه د هغه هلکانو د حکومت ده، که زه د هغوی نوم و تاته در واخلم، نو شر او فتنه به جوړه سي.(۲)

نو حضرت ابوهريره رضي الله عنه د هغوی د فتني د شر په خاطر خاموشه سو، او د هغوی نمونه ئې ياد نه کړل، هسي نه: چي سبا هغوی زما خلاف يو فتنه او فساد او شر جوړ نه کړي.

---

(۱) ترمذي شريف، جلد نمبر ۱، صفحه نمبر ۱۶۷،، نسائي شريف، جلد نمبر ۲، صفحه نمبر ۲۴

(۲) بخاري شريف، حديث نمبر ۳۴۷۷

Maktaba Tul Ishaat.com

په یو بل حدیث کې حضرت ابوهریره رضی الله عنه فرمایي: چې ما د پیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه دوه قسمه حدیثونه اورېدلي دي، په هغوی کې یو قسم ما د خلکو په مابین کې بیان کړي دي، او د دوهم قسم په بیانولو کې زه د خپل ګردن او غاړې خطره وینم، او ده به خپلې غاړې ته اشاره کوله، چې یعني: د هغه د بیانولو څخه زما د غاړې پرې کېدلو او د ذبحه کېدلو خطره ده.(۱)

حافظ ابن حجر عسقلاني رحمة الله علیه په فتح الباري کې رانقل کړي دي: چې د دوهم قسم حدیثونو څخه مراد هغه احادیث دي: چې د "بنو امیه" د کم عمره ځوانانو د سلطنت د خرابیو بیان پکښې سوی دی، چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم به فرمایل: چې د شپېته هجري د ابتدا څخه به د "بنو امیه" فتنې په دې امت کې روانیږي.

چنانچه په شپیتمه(۶۰) هجري سنه کې د "یزید ابن معاویه" د حکومت سلسله شروع سوه، چې د هغه د حکومت د ابتداء څخه بیا تر انتهاء پورې پر صحابه وو او تابعینو کم ظلمونه وسول، تر قیامته پورې بیا د هغه نظیر نسي راتللای، ځکه چې د اول څخه تر آخره پورې د هغه حکومت د صحابه وو او نبو خلکو لپاره مرګ او مصیبت جوړ سوی وو.(۲)

د سعید ابن جبیر رح او د حجاج سوال او جواب:

د حجاج ابن یوسف ظلم او ستم په دنیا کې مشهوره وو، په ترمذي شریف کې د هشام ابن حسان څخه روایت دی: چې کم خلک حجاج په خپله توره په خپل لاس او بغیر د څه جرمه قتل کړي وو، د هغه عدد یو لک او شل زره(۱۲۰۰۰۰) ته رسېدلی وو.(۳)

او په حاکمانو کې د ده شمار په بد ترینو حاکمانو کې راتلی، چې د هغه په وجه ځکه خلک د ده څخه بېزاره وو.

د هغه وخت د مسلمانانو لوی امام حضرت سعید ابن جبیر رحمة الله علیه هم د هغه خلکو سره ودرېدی: چې کم څوک د حجاج و مقابله ته ولاړ وو، لېکن حجاج چونکه د عبد الملک

---

(۱) بخاري شریف: حدیث نمبر ۱۲۰

(۲) فتح الباري مصري: جلد نمبر ۱، صفحه نمبر ۲۶۱

(۳) ترمذي شریف: جلد نمبر ۲، صفحه نمبر ۴۶

Maktaba Tul Ishaat.com

ابن مروان د طرف څخه حاکم وو، نو ځکه د ده مقابله کونکي حضرات د ناکامۍ سره مخامخ سول.

حضرت سعید ابن جبیر رحمۃ اللہ علیہ چونکه د لویو تابعینو او د غټو محدثینو څخه وو، او د حجاج ابن یوسف د ده سره عداوت او دښمني پیدا سوه، نو دی مکې مکرمې ته ولاړی، هلته پټ سو، لېکن د حکومت جاسوسانو د ده جاسوسي وکړه، او دی ئې ګرفتاره کړی، او د ده و مخته ئې حاضر کړی.

حجاج ابن یوسف د سعید ابن جبیر رحمۃ اللہ علیہ څخه سوالات شروع کړل، او حضرت سعید ابن جبیر به د هر سوال جواب په ډېر اطمینان سره ورکاوی.

حجاج ابن یوسف د مختلفو سوالو په دوران کي دا هم ورته وویل: چي اوس به ته ګورې: چي زه تا د زندګۍ په بدله کي څنګه جهنم ته رسوم.

ده په جواب کي ورته وویل: که ماته دا معلومه سي: چي د ژوند او د مرګ اختیار ستا سره دی، او د جنت او جهنم مالک ته ئې، نو بیا به ما و تاته سجده کولای.

او حجاج ابن یوسف بیا دا پوښتنه ځني وکړه: چي حضرت علي رضی اللہ عنہ په جنت کي دی، یا په جهنم کي، هغه ځکه چي حجاج به حضرت علي رضی اللہ عنہ په ډېرو بدو الفاظو یادوی.

حضرت سعید بن جبیر په جواب کي ورته وویل: چي زه چیرې جنت یا جهنم ته ولاړ سم، او د هغه ځایونو استوګن وویم، نو بیا تاته د دې خبرې جواب درکولای سم.

حجاج دا پوښتنه هم ځني وکړله: چي زه به په قیامت کي په کم حالت کي یم؟ نو سعید ابن جبیر رحمۃ اللہ علیہ ورته وویل: چي زه د غیب په خبرو باندې هیڅ علم نه لرم.

چیکله حجاج د ده د قتل حکم وکړی، نو ده ورته وویل: چي ماته د دوه رکعته لمانځه کولو اجازت راکړه، چیکله هغه اجازت ورکړی، نو دی قبلې ته مخامخ ودرېدی، او دا آیت ئې ووایي:

.....﴿إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾.(۱)

یعني: ما خپل مخ د هغه ذات و طرفته ګرځولی دی: چي کم ذات آسمانونه او ځمکي جوړي کړي دي، او زه د هغه و طرفته توجه کونکی یم، او زه د مشرکانو څخه نه یم.

Maktaba Tul Ishaat.com

چیکله حجاج ولیدل، نو هغه د ده مخ د قبلې څخه راوګرځاوی، او د نصارٰی وو د قبلې و طرفته ئې کړی، نو سعید ابن جبیر رحمۃ اللہ علیہ ورته وویل:

.....فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ﴾.

د مجبوري په وخت چې پر کم طرف د انسان مخ وګرځي، نو هغه طرفته الله تعالی سته، یعنې: هغه طرفته لمونځ صحیح کیږي.

د لمانځه کولو څخه وروسته حضرت سعید ابن جبیر رحمۃ اللہ علیہ حجاج ته وویل: زه تاد دې خبرې ګواه او شاید جوړوم:

.....وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ﴾.

یعنې: زه د دې کلمې ګواهي پېښوم، ته به د ځان سره دا زما خبره محفوظه وساتې، د قیامت په میدان کې چیکله زه او ته سره مخامخ سو، نو زه به دا ګواهي ستا څخه اخلم: د هغه څخه وروسته ئې دی شهید کړی.(۱)

علماؤ و لیکلي دي: چې حضرت سعید ابن جبیر رحمۃ اللہ علیہ پخپل وخت کې دومره لوی عالم او محدث وو: چې د یو لک او شل زره(۱۲۰۰۰۰) انسانانو د قتل څخه اسلام ته چې څومره نقصان ورسېدی، یوازې د سعید ابن جبیر رحمۃ اللہ علیہ د قتل څخه تر هغه زیات ورسېدی.

یوولسمه(۱۱) علامه: شراب ځ٘م کېدل:

او د فتنو د زمانې یوولسمه(۱۱) علامه د پېغمبر ﷺ په حدیث کې دا راغلې ده: چې په معاشره کې به د شرابو چیښل عام سي، او شراب چیښل چې څومره زموږ په دین کې د نفرت والا عمل دی، د خلګو په زړو کې به د هغه څخه په هغه درجه کې نفرت پاته نه وي.

پلار به د زوی و مخته او زوی به د پلار و مخته شراب چیښي، او یوه ته به هم غیرت او حیا نه دریږي.

حالانکه د پېغمبر ﷺ په احادیثو کې د شرابو چیښلو زیات قباحت او بدوالی راغلی دی، حضرت عبدالله بن عمر رضی اللہ عنہ به فرمایل: چې شرابي به د قیامت په ورځ په داسي

Maktaba Tul Ishaat.com

حال کې راپیښ سي: چې دهغه مخ به تک تور وي، او سترګې به ئې شنې وي، او ژبه به ئې راوتلې پر سینه باندې ځړیږي، او د هغه څخه به لاړې بهیږي، او د هغه د بدبوئي په وجه به هر کتونکی د هغه څخه کرکه کوي.

- شرابي ته به څوک سلام نه وایي.
- او شرابي چې کله ناجوړه سي، پوښتنې ته به څوک نه ورځي.
- او چیکله مړ سي، د هغه جنازه به څوک نه کوي.
- او د مرګ څخه بعد به ئې د مسلمانانو په مقبره کې نه ښخوي.

د شرابو په باره کې پر لس (۱۰) قسم خلګو لعنت:

پیغمبر ﷺ د شرابو په وجه پر لس قسم خلګو باندې لعنت فرمایلی دی:

- .....عَاصِرَهَا﴾. چې کم څوک مطلقاً شراب جوړونکی وي.
- .....وَمُعْتَصِرَهَا﴾. چې کم څوک د ځان لپاره شراب جوړوي.
- .....وَشَارِبَهَا﴾. چې کم څوک شراب چیښي.
- .....وَحَامِلَهَا﴾. چې شراب د یو ځای څخه بل ځای ته وړي.
- .....وَالْمَحْمُولَةُ إِلَيْهِ﴾. چې کم چاته شراب راوړل کیږي.
- .....وَسَاقِيَهَا﴾. چې کم څوک د شرابو ورکونکی وي.
- .....وَبَائِعَهَا﴾. چې کم څوک شراب خرڅونکی وي.
- .....وَآكِلَ ثَمَنِهَا﴾. چې کم څوک د شرابو قیمت خوري.
- .....وَالْمُشْتَرِي لَهَا﴾. چې کم څوک شراب رانیونکی وي.
- .....وَالْمُشْتَرَاةُ لَهُ﴾. چې د کم چا لپاره شراب رانیول کیږي.(۱)

په آخرت کې د شراب چیښونکې عذاب:

په روایاتو کې راځي: چې کم څوک په دنیا کې د شرابو چیښلو عادت لري، نو د هغه حشر به دا رنګه وي: چې په جهنم کې زناکاره زنانو ته عذاب ورکول کیږي، د هغوی د

(۱) ترمذي شریف: حدیث نمبر ۱۲۹۵

Maktaba Tul Ishaat.com

شرمګاهونو څخه به بدبویه وینې او مکروب په ډېر کثرت سره بهیږي، چې د هغه څخه به باقاعده یو نهر جوړ سي.

نو شرابي ته به د دغه زناکاره زنانو د شرمګاهونو څخه د بهېدلو وینو او مکروب د نهر څخه خورک او چیښل ورکول کیږي، او دا به د دوی غذا او خورکه هم وي.(۱)

په یو بل حدیث کې د پېغمبر ﷺ څخه دا روایت هم رانقل سوی دی: چې کم څوک د نشې په حالت کې مړ سي، نو هغه به د قیامت په میدان کې دغسې نشه راپورته کیږي، او د جهنم په مابین کې یو غر دی، چې د هغه نوم "سکران" دی، چې په هغه کې به د وینو او مکروب نهرونه روان وي، او د هغه څخه به د دغه نشه انسان د خورک او چیښلو انتظام کول کیږي.(۲)

دوولسمه (۱۲) علامه: د نارینه دورېښمو استعمال:

پېغمبر ﷺ د فتنې د دور په علامو کې یوه دا هم بیان کړېده:

.....وَ لُبسَ الحَرِیْرُ﴾.

چې نارینه انسانان به ورېښم استعمالوي، هسې: زمونږ په دین کې د نارینه وو لپاره د ورېښمو استعمال جائز نه دی، او پېغمبر ﷺ دا فرمایلي دي: چې زما پر امت به یو داسې زمانه راځي: چې نارینه به ورېښم استعمالوي، یعني د ورېښمو لباسونه به اغوندي، نو دا به د خیر زمانه نه وي، بلکه په تسلسل سره به پر دې امت باندې پرېشانۍ او مصیبتونه راځي.

حضرت علي رضي الله عنه ته د پېغمبر ﷺ غصه:

حضرت علي رضي الله عنه فرمایي: چې په کمه زمانه کې د ورېښمو د لباس د حرمت حکم راغلی وو، په هغه وخت کې ما ته معلومه نه سوه.

---

(۱) الترغیب و الترهیب للیافعي: صفحه نمبر ۱۷۲

(۲) الترغیب و الترهیب للیافعي: صفحه نمبر ۱۵۷

Maktaba Tul Ishaat.com

خو يوه ورځ پېغمبر ﷺ ماته د ورېښمو يو لباس راکړی، او راته وئې فرمايل: چې ورسه! يائې پر زنانو تقسيم کړه، او يا ئې خرڅ کړه، د دې د قيمت څخه نفعه واخله، خو زه د پېغمبر ﷺ په مقصد پوه نه سوم، او د حرمت حکم هم راته معلوم نه وو.

نو ما هغه لباس د ځان لپاره جوړ کړی، او بيا مي واغوستی د پېغمبر ﷺ حضور ته راغلم، ده چې کله په هغه کپړه کې زه وليدم، نو ډېر زيات د غصې په شکل ئې ماته و کتل، زه په ډېره سخته بېره کې بيرته راووتلم.

نورو صحابه وو راته وويل: چې چونکه د ورېښمو د لباس د نارينه وو لپاره ممانعت راغلی دی، نو ځکه ستا د لباس په ليدلو سره دی مبارک ناراضه سو.

زه ژړ ورغلم، هغه لباس مي د خپل بدن څخه ليری کړی، او پر زنانو مي تقسيم کړی، او يو بل لباس مي واغوستی، د ده مجلس ته راغلم، چيکله ئې زه وليدم، نو په ډېر ورين تندي ئې راته وکتل، او زما سره ئې د محبت اظهار وکړی.(۱)

ديارلسمه (۱۳) علامه: د ناچ او اتڼ زناني ساتل:

او پېغمبر ﷺ د فتنې د دور علامه داهم بيان کړېده: چې زما پر امت باندې به داسې وخت راځي: چې په هغه کې به خلګ د ناچ او د غزلو والا بدکاره زناني ساتي، او هم به د هغه شوق لري، او د هغه ډانس او اتڼو ته به کښېني.

کچيري د ده سره د غه شان خپلې زناني نه وي، نو بيا به ئې دی د بل ځای څخه په کرايه باندې راولي، او د هغوی لپاره به محفل برابروي، او د هغه د اورېدلو او ليدلو لپاره به خلګ راجمعه کوي.

خو د پېغمبر ﷺ د دې خبرو مقصد دا دی: چې پر امت به داسې دور راځي: چې د انسانانو څخه به حيا او شرم ختم سي، او دا به د امت لپاره د خير زمانه نه وي.

ځکه د پېغمبر ﷺ حديث مبارک دی:

.....اَلْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الْإِيْمَانِ﴾.(۲)

---

(۱) مستفاد بخاري: جلد نمبر ۱، صفحه نمبر ۲۵۶

(۲) مصنف ابن ابي شيبه: حديث نمبر ۲۵۳۴۱

Maktaba Tul Ishaat.com

حیا د ایمان یو شعبه او حصه ده، چې د هغه په ختم کېدو سره ایمان کامل نه پاتې کیږي.

او داغه رنګه پیغمبر ﷺ دا هم فرمایلي دي:

.....إِذَا لَمْ تَسْتَحْيِ فَاصْنَعْ مَا شِئْتَ﴾.(۱)

چیکله انسان حیا نه لري، نو چې هر څه په مخه ورسي، هغه به کوي، او د حیا په ختم کېدو سره د انسان غیرت ختم کیږي.

او پېغمبر ﷺ فرمایي:

.....اَلغَيْرَةُ مِنَ الْاِيْمَانِ﴾.غیرت د ایمان یو جز دی.او:

.....لَا اِيْمَانَ لِمَنْ لَا غَيْرَةَ لَهُ﴾. د هغه چا ایمان کامل نه وي: چې په کم چا کې غیرت نه وي.

او پېغمبر ﷺ فرمایي:

.....اَنَا اَغْيَرُ وُلْدِ آدَمَ وَاللهِ اَغْيَرُ مِنِّي وَمِنْ غَيْرَتِهِ حَرَمَ الفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَ مَا بَطَنَ﴾.

زه د ټولو اولاد د آدم څخه زیات غیرت مند یم، او الله تعالی تر ما هم زیات غیرت مند ذات دی، چې هغه د خپل غیرت په تقاضا ټول فاحشات ظاهري وي، او که باطني حرام ګرځولي دي.

په موجوده دور کې د انسانانو د فهم لپاره د زیاتو مثالونو ور کولو ضرورت نسته، ځکه چې په هر کور کې ټي وي پروت دی، او په هر جیب کې هغه د بې حیائي لویه آله ټلیفون سته.

بچی چیکله د مور د نس څخه پیدا سي، بیا ټوله زندګي د ناچ او اتڼونو او د نامحرمه زنانو د ګانو په لیدلو او اورېدلو کې لوی سي، نو د هغه بچي د ذهن څخه به دغه بدوالی څنګه ختم سي، ځکه چې دا ټول دی د خپل کور شیان بولي، او دا د زندګۍ یو اهم حصه د ده په دماغ کې ورغلی وي.

---

(۱) جامع معمر بن راشد: حدیث نمبر ۲۰۱۴۹

Maktaba Tul Ishaat.com

بيا که څوک و ده ته د دې شيانو خرابي او حرمت بيانوي، نو دی ډېر د حيرت په شکل و هغه ته ګوري، چې دا اوس څه وايي؟ او د ده په دماغ کې دې خبرې ځای نيولی وي، چې د دې بغير خو انساني ژوند کې نسي تېرېدلای.

په حديث شريف کې شرابو ته "ام الخبائث" ويل سوي دي، چې د هغه د چيښلو څخه وروسته انسان په هر بد عمل کې مبتلا کيږي.

نو که شراب "ام الخبائث" دي، نو تې وي او ټيليفون بيا "ام الفواحش" دي، چې کم سړی په دې شيانو کې مبتلا سي، او دا غلط استعمالوي، د هغه څخه شرم او حيا ختميږي، او په خپل ژوند کې په هره بې حيائي کې مبتلا کيږي.

حالانکه الله تعالی په قرآن کريم کې فرمايلي دي:

.....وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ﴾.(۱)

تاسو به فواحشو کارو ته نه ورنژدې کيږئ، هغه که ښکاره وي، او که پټ وي.

.....قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ﴾.(۲)

اې محمده! ته دې خپل امت ته ووايه: زما رب ټول ظاهري او باطني فواحش د انسانانو لپاره حرام ګرځولي دي.

نو چې کله د امت انسانان په فاحشو اعمالو کې راسي، او د هغوی په معاشره کې دغه بې حيا زناني او بې حيا محفلونه ځای پيدا کړي، نو دا هم د امت لپاره د فتنو او مصيبتو او د مشکلاتو زمانه بلل کيږي.

د فتنو د زمانې څورلسمه (۱۴) علامه:

پېغمبر ﷺ څورلسمه (۱۴) علامه دا بيان کړېده: چې داسي زمانه به راځي: چې خلګ به د سروزونو او د لهو او لعب آوازونه خوښوي.

د ډول آواز، د سروز آواز، او د باجې او د سارنګۍ د آوازو اوربدلو شوق به د خلګو سره ډېر سي، نو په دې پوه سه! چې دا د خير زمانه نده، بلکه په تسلسل سره به فتنې او پېښانې پر امت باندې راځي، او د الله تعالی تر عذابونو به امت لاندې کيږي.

---

(۱) سورة الانعام، آيت نمبر ۱۵۱

(۲) سورة الاعراف، آيت نمبر ۳۳

Maktaba Tul Ishaat.com

د شیطان غوښتنه:

شیطان چیکله الله تعالی د خپل دربار څخه لیری کړی، او هم ئې تر لعنت لاندي راوستی، نو ده د الله تعالی څخه تر قیامته پوري د ژوند خواست و کړی، چې الله تعالی منظور هم کړی.

نو ده یو ځل د الله تعالی څخه غوښتنه وکړه: چې په دنیا کي به زما کتاب څه وي؟ الله تعالی ورته وویل: چې "علم النجوم" به ستا کتاب وي.

دوهمه غوښتنه ئې دا وکړه: چې یا الله! زما مؤذن به څوک وي؟ الله تعالی ورته وایي: چې سروزونه ږغونکي او باجې او غزلي ویونکي به ستا مؤذنان وي، او چې کم څوک سروزونه او غزلي اوري، هغه به دي مقتدیان وي.

نو شیطان امام دی، او سروزونه ږغونکي او غزلي ویونکي ئې مؤذنان دي، او کتاب ئې علم النجوم دی، او د غزلو اوریدونکي ئې مقتدیان دي، نو چې په قیامت کي شیطان په کم ځای کي وي، هسي نه: چې د ده دغه ډله د ده سره یو ځای وي.

نو د مسلمان لپاره د دغه فحش آوازونو اوریدلو څخه په هر وخت کي د خپل ځان حفاظت کول ضروري عمل بلل کیږي.

د حدیثو په کتابو کي د "دُف" یعني: ډول ټکولو ذکر خو راغلی دی، لیکن دا ټولي خبري د صلح حدیبیې او د خیبر د غزا څخه مخکي وې، وروسته د دې ټولو د حرمت حکم راغلی دی، او دا ټوله منسوخ ګرځیدلي دي، که اوس څوک د واده یا خوشحالۍ پر موقع باندي ډول ټکول جائز بولي، نو دا سراسر غلط دي.

لکه د شرابو چیښل اول ځل حلال وو، بیا حرام سو، او د خره غوښې خوړل هم اول ځل حلال وو، بیا حرام سو، داغه رنګه ډول ټکول هم مخکي جائز وو، بیا انسانان د هغه څخه منعه وګرځیدل.(۱)

د فتنو د زمانې پنځلسمه (۱۵) علامه:

آخرني او پنځلسمه (۱۵) علامه پیغمبر ﷺ دا بیان کړیده: چې وروستني خلک به پر مخکنیو خلکو باندي لعنت وایي، یعني: چې کم خلک د علم او د عقل په اعتبار سره

(۱) مستفاد عمدة القاري مطبع دار الفكر: جلد نمبر ۱۲، صفحه نمبر ۵۰، بخاري: حديث نمبر ۳۸۵۷

Maktaba Tul Ishaat.com

کمزورې دي، هغه به پر مخکښو او ښو خلګو باندې لعن طعن کوي، نو په دې پوه سه! چې دا د امت لپاره د خیر زمانه نده.

نن سبا یو ډېره لویه طبقه حضرت امام ابو حنیفه رحمة الله علیه ته بد او رد وایي، او هغه دا وایي: چې موږ د دغسې امامانو و تقلید ته ضرورت نه لرو، په قرآن او حدیثو باندې موږ پخپله هم پوهیږو، چنانچه د هغه نتیجه دا راووزي: چې د قرآن او حدیث څخه چې څه د دوی په دماغ کې راځي: هغه د عوامو مخته پېښوي، چې د هغه په وجه خالي الذهن انسانان د دین په ډېرو مسائلو کې د تردد او شک سره مخامخ کړي.

چې زموږ په علاقه کې دغه ډله د غیر مقلدینو په نامه سره یادیږي، مسلمانان باید د دغه فتنې او ډلې څخه خپل ځانونه وساتي.

ټول مجتهدین هر یو پر خپل ځای باندې برحق دی، چې څنګه دوی د قرآن او حدیث فهم کړی دی، د وروسته زمانو خلګ د هغه درجې ته هیڅکله نسي رسېدلای.

لویه فتنه:

او زما په عقیده کې دا د دین تر ټولە لویه فتنه بلل کیږي، او دا د دین ډېر نازک ځای ته لاس زسوي.

تاسو ته در معلومه ده: چې زموږ دین ټول اعتماد دی، موږ نه پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم لیدلی دی، او نه مې د وحي نزول لیدلی دی، صرف د اعتماد څخه مې د دین عقیده جوړه کړېده، او دا ظالمان اعتماد خرابوي، او اعتماد خرابول د دین خرابول دي.

لکه زه تاسو ته وایم: بس زما پر خپل استاد اعتماد دی، چې هغه کم حدیث ماته ووایي، هغه حدیث صحیح دی، او زما د استاد بیا پر خپل استاد اعتماد دی، تر دې حده پورې چې دغه د اعتماد سلسله د سند په شکل تر پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم پورې رسېدلې ده.

کچیرې دغه ظالمه طبقه دغه اعتماد خراب کړي، نو د انسانانو په عقیدو کې به شک او تردد راسي، او خدانخواسته: انسانان به د دین په ټولو احکاماتو باندې په شک کې مبتلا سي.

Maktaba Tul Ishaat.com

يا لکه روافض چې دوی پر صحابه وو باندې لعن طعن کوي، خاص کر د مسلمانانو پر خليفه حضرت صديق اکبر رضي الله عنه او سيدنا حضرت عمر رضي الله عنه ته په ډېره سپين سترګي سره بدي خبري او بنګنځل کوي.

حالانکه زمونږ دا عقيده ده: چې د انبياؤو څخه را لاندې د ټولو څخه لوړه درجه د حضرت ابوبکر رضي الله عنه وه، او نبوي علوم هم په ټوله امت کې د حضرت ابوبکر رضي الله عنه سره وو، لکه د پېغمبر صلى الله عليه وسلم حديث دی: چې کم علوم الله تعالی ماته راکړي دي، هغه ټول ما د ابوبکر سينې ته رسولي دي.

د ابوبکر رضي الله عنه فضائل:

په روایاتو کې راځي: چيکله جيش العسره يعني: غزوه تبوک راغله، نو پېغمبر صلى الله عليه وسلم صحابه کرام باندې د چاندې ډغ وکړی، او د پېغمبر صلى الله عليه وسلم په عصر کې غالباً دا ټر ټولو سخته غزوه بلل کېده.

صحابه کرامو هر چا د خپل استطاعت مطابق په هغه کې حصه واخيستله، يو صحابي دی، حضرت ابو عقيل رضي الله عنه چونکه په کور کې ئې مسکنت وو، نو آخر ئې يو شپه د يهودي باغ په څو خورماوو ور اوبه کړی، او هغه خورماوي ئې پېغمبر صلى الله عليه وسلم ته د چاندې په شکل راوړې.

پېغمبر صلى الله عليه وسلم په مسجد نبوي کې ناست وو، حضرت عبدالرحمن بن عوف رضي الله عنه ديرش منه خورماوي د هغه و مخته حاضري کړې، او هغه يو لويه کوړه غوندې د ده و مخته پرتې وې، حضرت ابوعقيل رضي الله عنه چيکله خپله معمولي چانده راوړه، نو پېغمبر صلى الله عليه وسلم د ده هغه يو څو خورماوي د حضرت عبدالرحمن پر ټولو خورماوو باندې يوه يوه کښېښوولې.

صحابه وو پوښتنه ځني وکړه: چې دا ولې؟ ده مبارک ورته وويل: چې زما اميد دی: الله تعالی به د عبدالرحمن دغه لويه صدقه د "ابوعقيل" د معمولي صدقې په وجه او برکت سره قبوله کړي.

Maktaba Tul Ishaat.com

یو بل صحابي دی، حضرت علبه بن زید رضی الله عنه هغه چې ټوله ورځ وګرځېدی، نو یو څه ئې پیدا نه کړل، مایوسه کورته راغلی، او پخپل زړه کې ډېر پریشانه دی، چې پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم د صدقې حکم کړی دی، او ستاسره هیڅ نسته.

آخر د ځان سره فکر کوي، چې نوره صدقه خو نسته، بس! دا یوه صدقه کوم، د الله تعالی و حضور ته ئې لاسونه پورته کړل: یا الله! چې کم مسلمان پر ما باندې د مال یا د جان یا د عزت په باره کې ظلم کړی وي، هغه ټوله زما له طرفه معاف دي.

سهار چیکله پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم لمونځ وکړی، نوورسته صحابه وو ته وایي: چې بیګاه په شپه کې چا صدقه وکړه؟ هیڅ څوک ږغ نه کوي، چیکله پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم خپله خبره بار بار مکرره کړه، نو حضرت علبه بن زید رضی الله عنه ورته وایي: چې زما سره نور څه نه وو، بس دغه صدقه مي وکړه، پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم ورته وایي: چې ټوله شپه د مدینې پر فضا ملائکو ستا د صدقې پورته کولو او د الله تعالی و حضور ته د رسولو په خاطر انتظار کاوی، یعني: ستا صدقه د الله تعالی په دربار کې قبوله وګرځېده.(۱)

حضرت ابوبکر رضی الله عنه په دې وخت کې ډېر تنګدسته وو، او د حضرت عمر رضی الله عنه سره د مال او دولت پراخي وه، نو حضرت عمر رضی الله عنه د ځان سره دا فکر وکړی: چې نن به په دغه صدقه کولو کې د ابوبکر څخه ځان مخته کوم.

نو کورته راغلی، چې څه ئې درلودل، نیم ئې کورته پرېښوول، او نیم ئې په چانده کې د پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم حضور ته پیش کړل.

او ابوبکر چې کورته راغلی، په کور کې هیڅ نه وو، خو چې څه ئې درلودل، هغه ئې ټول راجمعه کړل، او خپل د بدن لباس ئې هم په چانده کې واچوی، په کور کې یو خر رنګه ټاټ پروت وو، هغه ئې سره دوه ځایه کړی، نیم ئې په چانده کې جمعه کړی، او نیم ئې پر ځان د لنګ په شکل وپېچی، او مسجد نبوي ته راغلي.

حضرت عمر رضی الله عنه چې خپل مال ته وکتل، او بیا ئې د ده و چانده ته وکتل، نو ډېر خوشحاله سو، چې نن خو به انشاء الله مسابقه د ابوبکر څخه کټې.

په دې دوران کې حضرت جبرائیل علیه السلام د پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم حضور ته راغلی، او پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم ته وایي: چې د ابوبکر او عمر څخه پوښتنه داسي مه کوه: چې تاسو څومره مال

---

(۱) حیاة الصحابه: جلد نمبر۱، صفحه نمبر۵۴۲

Maktaba Tul Ishaat.com

راوړی دی، بلکه د پوښتنې طرز بدل کړه، هغه دا شان: چې ورته ووایه: چې تاسو کورته څه ور پرې ایښې دي:

نو پېغمبر ﷺ حضرت عمر رضی اللہ عنہ ته وایي: چې کورته دي څه پرېښوول؟ هغه جواب ورکوي: چې ټوله مال مي نیم راوړی، او نیم مي کورته پرېښووی.

بیا ابوبکر ته وایي: چې تا کورته څه پرېښوول؟ نو هغه جواب ورکوي:

.....تَرَكْتُ اللهَ وَ رَسُوْلَهٗ.

کور مي الله تعالی او د الله تعالی رسول پرېښوول.

حضرت عمر رضی اللہ عنہ وایي: چې د پېغمبر ﷺ په سوال بدلېدو سره زه په دې پوه سوم: چې د حضرت ابوبکر مدد الله تعالی د عرش څخه د جبرائیل علیہ السلام په ذریعه سره وکړی، چې هغه پېغمبر ﷺ ته د داسې طرز سوال کولو تلقین وکړی.

او حضرت جبرائیل علیہ السلام د ټاټ لباس اغوستی وو، پېغمبر ﷺ پوښتنه ځني کوي، چې جبرائیله! څنګه راغلې؟ او په داسې ناولده لباس کي ولې ئې؟

حضرت جبرائیل علیہ السلام ورته وایي: چې راغلم د دې لپاره چې الله تعالی حضرت ابوبکر ته سلام وایي، او دا وایي: اې ابوبکره! زه ستا څخه راضي یم، ایا ته زما څخه راضي ئې؟ او لباس مي په دې وجه ناولده دی: چې د ابوبکر لباس نن الله تعالی ته داسې محبوب ګرځېدلی دی: چې په څورلس(۱۴) طبقه کائناتو کي څومره ملائکي دي، هغوی ټولو ته ئې د ابوبکر غوندي د لباس اغوستلو حکم کړی دی، نو ځکه زه هم نن د ابوبکر په شان لباس کي ستا حضور ته راغلم.

پېغمبر ﷺ چیکله د الله تعالی سلام او پیغام ابوبکر ته پیش کړی، نو ابوبکر په ژړا سو، او وَایي: یا الله! چې ته زما څخه راضي ئې، زه په هر حال کي ستا څخه راضي یم.

نو د ابوبکر رضی اللہ عنہ درجه په دې امت کي ډېره لوړه ده، زمونږ دا عقیده ده: چې څوک پر ابوبکر رضی اللہ عنہ باندې لعن او طعن کوي، هغه زمونږ په دین کي هیڅ حصه نه لري.

نو پېغمبر ﷺ دا ټولي علامې په خپلو تعلیماتو کي بیان کړي دي، او دا ئې هم ښکاره کړېده: چې کله زما د امت په معاشره کي دغه علامې ښکاره سي، نو:

.....فَلْيَرْتَقِبُوا عِنْدَ ذٰلِكَ رِيحًا حَمْرَاءَ، وَزَلْزَلَةً وَخَسْفًا وَمَسْخًا وَقَذْفًا.

Maktaba Tul Ishaat.com

نو په دغه زمانه کې به تاسو د الله تعالی د مختلف قسم عذابونو انتظار کوئ، کله به سړې دوړې راځي، چې د هغه څخه به انسانان په مرضونو کې مبتلا کیږي، او کښتونه او باغونه به وچیږي، یا به د زلزلو په شکل عذابونه راځي، چې ټوله علاقه به تباه کوي، یا به د مځکې خسف په شکل عذابونه وي، چې ډېرې غټې علاقې به په مځکه دننه سي، بالکل به ورکې سي، یا به د آسمانو څخه د ډبرو باران راځي، چې انسانان به تباه کوي.

.....وَآيَاتٍ تَتَابَعُ كَنِظَامٍ بَالٍ قُطِعَ سِلْكُهُ فَتَتَابَعَ﴾.(۱)

او یو څه حادثات او فتنې او مشکلات به داسې مسلسل راځي: لکه د ملغلرو امیل چې تار ئې پرې سي، او دانې ئې یو د بل څخه وروسته په تسلسل سره مځکې ته رالویږي.

نو د انسانانو لپاره د فتنو او مشکلاتو څخه د حفاظت یوه لار ده: چې هغه خپله معاشره د دغه اعمالو څخه راوګرځوي، او چې څه سوي وي، پر هغه باندې ندامت او پښېماني وکړي، او پر معاشره باندې مخنت وکړي، چې آئنده په دغه اعمالو کې مبتلا نسي.

الله تعالی دي پر موږ او تاسو او پر ټوله معاشره باندې رحم وکړي، او الله تعالی دي مې د فتنو او مصیبتو څخه حفاظت په نصیب کړي.

آمِيْن يَا رَبَّ العَالَمِيْن

وَصَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَّآلِهِ وَ اَصْحَابِهِ اَجْمَعِيْنَ.

(۱) سنن ترمذي: حدیث نمبر ۲۲۱۱

Maktaba Tul Ishaat.com

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الاٰیہ)

د حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ وفات

(بیان)

مولوی اطیع اللہ صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الھاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر:	الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب
مقام:	جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن
اشاعت:	اول
تاریخ:	۲ جمادی الاولی ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲
تعداد:	۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم الله الرحمن الرحيم

إِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَاَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ﴾.(۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ : ﴿تُحْفَةُ الْمُؤْمِنِ اَلْمَوْتُ﴾.(۲)

آمَنْتُ بِاللهِ صَدَقَ اللهُ مَوْلَنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُولُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

تمهيد:

محترمو حاضرينو! الله تعالى انسان ته په دنيا کي زندګي ور کړېده، خو د انسان په زندګي کي په دنيا کي پر انسان باندي مختلف حالات راتلونکي دي.

- کله پر انسان باندي د غم حالت وي، او کله بيا خوشحالي وي.
- کله د صحت زمانه وي، او کله بيا بيماري او ناجوړي وي.
- کله د مسکنت حالت وي، او کله بيا دولت او مالداري وي.

کچيري انسان پر خپله معاشره باندي نظر وکړي، او د معاشرې د انسانانو څخه پوښتنه وکړي، نو هر سړی به په يو درجه نه درجه کي د پرېشانۍ او دنامساعده حالاتو شکايت کوي.

- د چا سره د صحت پرېشاني.
- د چا سره د مال او دولت پرېشاني.
- څوک د کورني اختلافاتو په وجه پرېشانه وي.

---

(۱) سورة البينة: آيت نمبر ۹

(۲) الترغيب و الترهيب للمنذري: حديث نمبر ۶

Maktaba Tul Ishaat.com

- او څوک د دباندي حالاتو په وجه پرېشانه وي.
- څوک د همسايګانو سره په ژبه نه پوهيږي.
- او څوک د خپلو قرېبانو سره ناراضه وي.

لکه يو شاعر وايي:

درين دنيا کسے بے غم نباشد اگر باشد بنی آدم نہ باشد

په دې دنيا کي هيڅ څوک بېغمه نه وي، که وي، هغه به انسان نه وي.

آخر دا پرېشانۍ او د نامساعده حالاتو لي دي؟؟ غالباً د دې وجه دا ده: چې نن زمونږ د ژوند ځخه د آخرت فکر او د آخرت د پرېشانۍ غم ليرې سوی دی، چې د هغه په وجه د دنيا پرېشانۍ او سترې حالات پر مونږ باندي د باران په شکل را روان دي.

حالانکه د دنيا د پرېشانيو حل آسانه دی.

- که زنانه پرېشانه سي، خاوند ئې مدد کوي.
- او که خاوند پرېشانه سي، نو زنانه تسلي ورکوي.
- که اولاد پرېشانه سي، پلار ئې مدد او نصرت کوي.
- او که پلار پرېشانه سي، نو اولاد ئې کومک ته راوړاندي کيږي.

ليکن خدانخواسته! که هلته پرېشاني راسي، چيکله انسان د خپل ژوند په آخرنيو شيبو کي چې ساه ئې په غوټه غوټه راځي، او ساه بنده بنده کيږي، او په دې دوران کي خپل ولد قرېبان ورته ناولده سي، او ناولده مخلوق د فرشتو په شکل ورته رابنکاره سي، نو که هلته پرېشاني او سترې حالات راسي، د انسان مدد به څوک کوي، او انسان ته به تسلي څوک ورکوي، او د انسان د کومک لپاره به څوک راوړاندي کيږي.

بې غرضه محبت:

نن په دنيا کي خو انسان دا دعوه کوي:

- زما زنانه.
- زما بچي.
- زما کور.

Maktaba Tul Ishaat.com

- زما دوکان.
- زما تجارت.
- زما فلان او فلان.

سبا چیکله دی د قبر و توره کنده ته ورِ شوه سي، نو ده ته به معلومه سي: چي هغه زنانه او بچي او هغه مال او دولت او هغه کور او مکان د چا وو؟ هغه پر کمه ولاړو؟ او زه پر کمه راغلم؟

نو دا شیان د انسان سره امانت دی، او دا د پور مال دی، چي د یو څه زماني لپاره الله تعالی د امانت په شکل انسان ته ور کړی دی، او واپس ئې ځني اخلي، دا یو هم نه د انسان دی، او نه د انسان سره وفا کولای سي.

که د انسان دی، هغه صرف الله تعالی رب العزت دی، او که د انسان سره وفا کوي، هغه صرف د الله تعالی محبت دی.

زنانه او بچیان او قریبان او دوستان هر څوک د انسان سره په محبت کولو کي یو مطلب لري، حتی: چي دمور او پلار په زړه کي هم څه نه څه د مطلب خبره راځي، چي یاره دغه اولاد به د بوډاوالي په وخت کي ما لره په ښه راسي، نو ځکه محبت ور سره کوي، که بې غرضه محبت او تعلق دی، نو هغه فقط د الله تعالی دی.

نو د انسان لپاره مناسب دا وي: چي د الله تعالی په محبت کي خپله زندګي تېره کړي، او الله تعالی د ځان څخه راضي کړي، ځکه د انسان آخرني رجوع بیرته د الله تعالی و ذات ته وي.

او د الله تعالی و ذات ته رجوع کول، او د هغه پر طرف باندي ور تلل، څه معلوم وخت نه لري، بس چیکله د الله تعالی اراده وسوه، هغه وخت به انسان د الله تعالی پر طرف ور روانیږي، او هم به د دنیا څخه رخصتیږي.

د پېغمبر ﷺ حدیث مبارک دی:

.....مُثِّلَ ابْنُ آدَمَ وَإِلَى جَنْبِهِ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ مَنِيَّةً إِنْ أَخْطَأَتْهُ الْمَنَايَا وَقَعَ فِي الْهَرَمِ حَتَّى يَمُوتَ﴾.(۱)

(۱) سنن ترمذي، حدیث نمبر ۲۱۵۰

Maktaba Tul Ishaat.com

چیکله الله تعالی انسان جوړ کړي، نو د هغه وخنګ ته نه نیوي(۹۹) مرګه ورته کښېږدي، کچیري دی د هغه ټولو څخه خطا سي، نو آخر بوډا والی دی، د هغه څخه هیڅکله نه خطا کیږي.

د ملک الموت قاصد:

پېغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم یو ځل حضرت عزرائیل علیہ السلام ته وفرمایل: ته چي کله د انسان روح اخلي، نو دا د هغه لپاره ډېر اوږد سفر وي، او ناولده لاره وي، کاش تا وده ته د خپل راتګ څخه مخکي یو څه اطلاع او پیغام ور کولای، چي ده د هغه سفر لپاره یو څه تیاري نیولای.

حضرت عزرائیل علیہ السلام په جواب کي ورته وایي: اې د الله تعالی نبي! زه د هر چا څخه زیات پېغامونه ور استوم، خو دغه خلګ زما پیغامونه نه اوري.

پېغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ورته وایي: هغه څنګه؟ عزرائیل علیہ السلام ورته وایي: چیکله:

- د انسان غاښ مات سي، نو زما د طرفه ده ته د ورتللو پیغام وي.
- او چیکله د سترګو نظر کمزوري شروع کړي، نو دا هم زما پیغام وي.
- چیکله ببنته سپین سي، نو هم زه ور روان سم.
- چیکله په کور کي لمسی پیدا سي، نو نیکه ته پیغام دی.

چي نیکه ستا زمانه تېره ده، او ستا کښت اوس پوخ سو، او چي کله کښت پوخ سي، نو هغه خلګ کاټوي، او د هغه لو کوي، او هغه کوتي او دانه او پرورځي ځله ببلوي، نو ستا د کښت د کاټولو وخت هم رانږدي سوی دی.

مرګ ولي راځي؟

په روایاتو کي راځي: چي یو ځل حضرت موسی علیہ السلام د الله تعالی څخه پوښتنه وکړه: یا الله! ته ولي انسانانو لره مرګ راولې، پدي کي ستا څه حکمت دی؟

الله تعالی په جواب کي ورته وایي: اې موسی! ته کښت وکړه، حضرت موسی! په مځکه کي کښت وکړی، یو څه زمانه بعد چي هغه پوخ سو، نو حضرت موسی علیہ السلام د هغه د کاټولو فکر وکړی، نو ئې کاټ کړی، غنم او پرورځي سره جلا کړل.

Maktaba Tul Ishaat.com

الله تعالی پوښتنه ځني وکړه: اې موسی! تا دا کښت ولې کاټ کړی؟ او پرون او غنم دې سره جلا جلا کړل.

حضرت موسی علیہ السلام په جواب کې عرض پیشوي: یا الله! چیکله کښت پوخ سي، نو د هغه د کاټولو ځخه بغیر بله چاره نه وي، نو مي ځکه کاټ کړی.

نو الله تعالی ورته وایي: اې موسی! زه خو هم داغه کوم، چیکله د انسانانو د زندګۍ فصل پوخ سي، او تیار سي، نو زه هغه پرېکوم، او پرون او دانه ئې سره جلا کوم، د دانې په مثال انسانان جنت ته داخلوم، اود پرون په شان بې عمله انسانان په جهنم کې اچوم.

د انسان تر دنیا تېرېدل:

نو عقلمند انسانان په دنیا کې هغه دي: چې په نیکو اعمالو نه سېټرې کیږي، هر وخت د خپل آخرت په تیاري کې روان وي، او هره ورځ ئې په عبادت کې تېریږي، او هره شپه ئې د خپل رب و مخته په راز او نیاز کې روانه وي.

نن انسان په دنیا کې په دې دوکه کیږي: د ده ګمان دا دی: چې وخت وړاندې تیریږي، لیکن هغه کم نصیبه په دې نه پوهیږي: چې وخت نه تیریږي، بلکه زه تر وخت تیریږم، د انسان د ماشوموالي زمانه تېره سي، او بیا د هلکوالي زمانه هم تیره سي، او چیکله پر بدن سپین ښکاره سي، نو دا د انسان د بوډاوالي ابتدا وي، خو دا هم یو ورځ تېرېده لري.

د مرګ ځخه ماتې خوړل:

زموږ اسلافو په داسي استقامت سره عبادتونه وکړل: چې د خپل ژوند یوه لمحه ئې هم فارغه تېره نه کړه، هر وخت په نیکو اعمالو کې مصروف ول، او هر کار به ئې د الله تعالی د رضا مطابق او د نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم د سنت طریقې سره برابر کاوی، هغه په دې پوهیدل: چې کله د مرګ وخت راورسیږي، نو هغه بیا نه پرشا کیږي.

دې دنیا ته ډېر لوی خلک او ډېر لوی حکمرانان او ډېر زورور انسانان راغلل، لیکن د مرګ مقابله هیڅ چا و نه کړه، بلکه د مرګ په مقابله کې ئې ماتي و خوړله.

Maktaba Tul Ishaat.com

چې کم خلګ د دنیا فاتحین بلل کېدل، او هغه ته به فاتح عالم ویل کېدل، چیکله هم د مرګ په مقابله کې راغلل، نو مرګ بیا دوی مغلوبه او تر پښو لاندې کړل.
او چې پر کم چا مرګ راورسېدی، نو ګویا د هغه قیامت قائم سو، ځکه حدیث شریف دی:

.....مَنْ مَاتَ فَقَدْ قَامَتْ قِيَامَتُهُ.(۱)

چې کم څوک د دنیا څخه رخصت سو، بس هغه قیامت ته ورسېدی.

د الله تعالی دیدار:

نو مسلمان باید خپله زندګي د الله تعالی په خوف او د آخرت د پرېشانۍ څخه د خلاصون په فکر کې تېره کړي.
ځکه د الله تعالی د خوف نتیجه د الله تعالی رضا ده، او د الله تعالی د رضا نتیجه د الله تعالی دیدار دی، چې کم چا ته د الله تعالی دیدار ور نصیب سو، هغه ته بیا جنت داسي ور معلومیږي: لکه د مشکو او عنبرو په مقابله کې چې خاوري انسان ته څنګه ور معلومیږي.
د الله تعالی دیدار داسي نعمت دی: که چیرې د هغه یوه لمحه انسان ته ور نصیب سي، نو بیا به ټول جنتونه پر هغه باندې قربان کړي، نو ځکه د صحابه کرامو سره به همېشه د الله تعالی خوف او ېږه ور سره وه، او د آخرت د پرېشانۍ فکر به ور سره وو، چې د هغه په وجه به دوی د الله تعالی د دیدار طمع داره وو.

د حضرت ابوبکر رضی الله عنه د عشق حالت:

زمونږ په ټولو صحابه وو کې زمونږ د عقیدې مطابق د ټولو څخه لوړې درجې والا حضرت ابوبکر رضی الله عنه وو، چې د پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم د وفات څخه وروسته دوه(۲) کاله درې(۳) میاشتې ده ژوند و کړی، او داغه هم د ده د خلافت مبارکه زمانه وه، لېکن په دغه لږ زمانه کې چې ده د پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم په فراق او جدائي کې کومه صدمه او غم پر ځان ب ندي تېر کړی، د هغه بیان بالکل د انسان په وس او طاقت کې نه رائي.

---

(۱) الاستعداد الموت: جلد نمبر۱، صفحه نمبر۴۵

Maktaba Tul Ishaat.com

په طبقات کبری کي سید عبد الوهاب شعراني رحمۃ اللہ علیہ لیکلي دي:

.....وَغَلَبَ عَلَيْهِ الْحُزْنُ، وَالْخَوْفُ حَتَّى كَانَ يَشِمُّ مِنْ فَمِهِ رَائِحَةُ الْكَبِدِ الْمَشْوِيِّ﴾.(۱)

د حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ پر زړه باندي د پېغمبر صلی اللہ علیہ وسلم د فراق غم په داسي درجه باندي غالبه وو، چي د ده سینه مبارکه بالکل سوځل سوې، او کباب سوې وه، چي د هغه په وجه به هر وخت د ده د خولې څخه د کباب سوو غوښو بوی راتلی.

حالانکه پر ده باندي د پېغمبر صلی اللہ علیہ وسلم د فراق څخه سوا بل هیڅ غم نه وو، او دی انتهائي درجه مستقل مزاجه انسان الله تعالی پیدا کړی وو، ډېر ځله به د پېغمبر رضی اللہ عنہ د فراق صدمې او غم د ده په افعالو کي اختلال پیدا کړی.

په روایاتو کي راځي: یوه ورځ حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ مسجد نبوي ته راغلی، چي د ده د خلافت د ټولو کارو لوی دفتر بلل کیدی، په مسجد نبوي کي ناست دی، یو ځل ئې یو دم ټول کارونه پرېښوول، او د مسجدنبوي څخه وواتی، د شام د طرفه چي مدینې منورې ته کمه لاره تله، هلته ورغلی، پر هغه لار باندي کښېناستی.

ټوله ورځ ئې هلته په ناسته تېره کړه، آخر صحابه کرام ورپسي ورغلل، او دی ئې بیرته مدینې ته را روان کړی، نو په لاره کي ئې پوښتنه ځني وکړه: چي حضرت! ټوله ورځ دي په سخته ګرمي کي وسره لمر ته تېره کړه، د دې څخه دي مقصد څه وو؟

ده په جواب کي ورته وویل: یو ځل داسي وسول: چي پېغمبر صلی اللہ علیہ وسلم شام ته تللی وو، او څو ورځي د مدینې څخه غائب وو، بیا یوه ورځ پر دغه لار واپس مدینې ته راغلی، او زه د ده و مخته ورغلم، او تر لاس نیولی مي مدینې ته راوستی.

نن هم ډېره زمانه وسوه، چي دی په مدینه کي ماته زما د سترګو څخه غائب دی، زما په خیال کي دا راغلل، چي هسي نه: پېغمبر صلی اللہ علیہ وسلم شام ته تللی وي، او د هغې خوا څخه بیا پر دغه لار باندي یوازي را روان وي، نو زه به ورسم، د ځان سره به ئې راولم، مګر زما کم قسمتي وه، چي ټوله ورځ مي انتظار وکړی، لیکن د ده دیدار مي په نصیب نه سو، سوا د مایوسۍ څخه بل څه په لاس رانه غلل.

حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ د پېغمبر صلی اللہ علیہ وسلم د فراق څخه وروسته په داسي عشق او غم کي مبتلا وو: چي بالکل هغه د انسانانو په برداشت کي نه راتلی، او د هغه په عشق کي دی

---

(۱) طبقات الکبری للشعرانی: و منهم الامام عمر بن خطاب رضی اللہ عنہ: صفحه نمبر ۱۶

Maktaba Tul Ishaat.com

سپینه کتاب آخر بیمار سو، نو خلګو ده ته وویل: چې موږ به ستا لپاره طبیب راطلب کړو، ده په جواب کې ورته وویل: زه طبیب کتلی یم.
خلګو یو بښتنه ځنې وکړه: چې طبیب څه درته ویل؟ ده ورته وویل: چې طبیب ماته ویل:

..... إِنِّيْ فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ

زما د حکم و مختته ټول انسانیت مجبوره دی، زه چې څه کوم، هغه به کوم، خلګ د ده په مطلب پوه سول، چې دی دا وایي: چې د الله تعالی د رضا په مخکې د هیڅ چا طاقت نسته، هغه چې څه کوي، کولای ئې سي.

طبیب راوستل:

د ده د ناجوړۍ په زمانه کې یو ځل د علاج لپاره صحابه کرامو طبیب ورته راوستی، طبیب چې د ده پر نبض باندې ګوتې کښېښوولې، دستې ئې دا وویل: چې دا انسان د عشق په مرض کې مبتلا دی، او د ده څخه د خپل محبوب فراق راغلی دی، او د هغه په غم کې دی ډېر په تکلیف کې دی.
د ده علاج د خپل محبوب د دیدار څخه سوا نور هیڅ نسته، چې څومره ممکنه وي: نو دی د خپل محبوب سره وصل کړی، ورنه! د ده زندګي ډېره بقا نوره نه لري.
صحابه کرامو چې داوا وربدل: نو ټول په ژړا سول، چې افسوس! اوس خو پېغمبر ﷺ د دنیا څخه رخصت سوی دی.

د حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ خوب لیدل:

په "شواهد نبوت" کې لیکلي دي: چې د حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ د وفات سره نژدې زمانه یو شپه ده خوب لیدی: چې په خوب کې پېغمبر ﷺ ورته راغلی، د هغه پر بدن باندې دوې سپینې جامې وې، لږ ساعت بعد دهغه جامو رنګ زرغون سو، او دومره زیاتې ځلېدلې: چې د انسان نظر پر هغه باندې قرار نسو کولای.
په هغه خوب کې پېغمبر ﷺ حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ ته سلام ووایي، او مصافحه ئې ور سره وکړه، او خپل نوراني لاس ئې د ده پر سینه کښېښووی، چې د هغه په وجه د ده د

Maktaba Tul Ishaat.com

زړه او سينې ټوله تکليف ليږي سو، او بيا ئې ورته وفرمايل: اې ابوبکره! ايا زما سره لا د ملاقات کولو وخت نه دی را رسېدلی؟

حضرت ابوبکر رضی الله عنه چې دا خبره واورېدله: نو په هغه خوب کې ئې دومره زيات وژړل، چې ټوله دکور انسانان ورته راجمعه سو، ده په هغه خوب کې دا نعره وهله:

.....وَا شَرَفَا اِلَيْکَ يَا رَسُوْلَ اللهِ!.

اې د الله تعالی رسوله! ستا د ملاقات شرافت به زما کله په نصيب سي، پېغمبر صلی الله عليه وآله وسلم چيکله د ده ژړا وليدله، نو ئې ورته وفرمايل: ته ډېره بې صبري مه کوه، اوس زما او ستا د ملاقات وخت نږدې راغلی دی.

د دې څخه وروسته پرده مبارک باندې تيزه تبه راغله، او ټولو طبيبانو جواب ور کړی، نو ده خپله لور حضرت عائشه مبارکه راطلب کړه، او هغې ته ئې وويل: بچيه! زه دنيا پرېږدم، او د خپل محبوب ملاقات لره به ځم، زما د مرګ څخه بعد به زما يو څو وصيتونه پر ځای کړې:

۱. حضرت علي رضی الله عنه ته به ووايه: چې په کمو لاسو دي پېغمبر صلی الله عليه وآله وسلم ته غسل ور کړی، په هغه لاسو به ماته هم غسل راکړې.

۲. چې کله زه وفات سوم، او ماته غسل راکول سو، نو زما د کفن لپاره به نوی لباس نه را اخلې، بلکه زما د بدن هغه زړې جامې به پرېمينځې، او په هغه کې به ماته کفن راکړې.

۳. او د کفن راکولو څخه وروسته به زما جنازه د پېغمبر صلی الله عليه وآله وسلم د روضې دروازې ته کښېږدې، او درود او سلام به ووايې، کچيرې دروازه دغسې بنده وه، نو زما قبر به د عامو مسلمانانو په قبرستان "جنت البقيع" کې جوړ کړې، او که دروازه راته خلاصه سوه، نو د خپل محبوب سره به مې تر خاورو لاندې کړې.

حضرت عائشه مبارکه ورته فرمايي: چې نور خو ټول وصيتونه صحيح دي، ليکن په دې يوه وصيت عمل نسم کولای: چې تاته به په زړو جامو کې کفن در کوم، ځکه ته د مسلمانانو خليفه ئې او په بيت المال کې نوي لباسونه ډېر موجود دي، د مدينې که يو غريب تر انسان وفات سي، نو د هغه لپاره هم د بيت المال څخه دنوي کفن د لباس بندوبست کيږي.

Maktaba Tul Ishaat.com

نو زه تاته هم اې پلار جانه! په زړو جامو کې کفن نسم در کولای، بلکه زه ستا لپاره به د نوې لباس بند وبست کوم.

حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ ورته فرمایي: بچیه! ته خو صحیح وایي: لیکن زه په دې وجه دا وصیت کوم: د بیت المال نوی لباس چې ته زما پر کفن لګوې، تر هغه دا ښه ده: چې د هغه څخه د مدینې د یتیمانو لباس جوړ سي، زما لپاره زوړ لباس هم کفایت کوي.

تاریخ پر دې ګواه دی: چې د ټولې مدینې د انسانانو لپاره به د وفات څخه وروسته د نوې کفن بند وبست کیدی، لیکن حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ په خپل زاړه لباس کې کفن سوی د دنیا څخه رخصتیږي.

د حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ تدفین:

چیکله د غسل او کفن څخه صحابه کرام فارغه سول، نو د ده د جنازې کټ ئې د الله تعالی د محبوب صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم د روضه اقدس و مخته کښېښلوی، او ټولو صحابه کرامو صلوة او سلام شروع کړی.

په روایاتو کې راځي: چې کله دوی صلوة او سلام وایي:

.....اِنْشَقَّ الْقُفْلُ﴾.

نو د روضې قلف مات سو.

.....وَافْتَحِ الْبَابَ﴾.

او دروازه خلاصه سوه، او د دروازې څخه دننه آواز راغلی:

.....اُدْخُلُ الْحَبِيْبَ اِلَى الْحَبِيْبِ﴾.

دا یو دوست و بل دوست ته راورسوئ، فان الحبیب الی الحبیب مشتاق دا یو دوست و بل دوست ته ډېر شوق او انتظار لري.

د هغه څخه وروسته دوی د حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ جنازه د پیغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم روضې ته ور ننه ایستله، او هلته ئې د خپل محبوب صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم به اړ کې د ده قبر جوړ کړی، او هم ئې هلته دی ښخ کړی.(۱)

(۱) کنز العمال: حدیث نمبر ۳۵۷۲۹

Maktaba Tul Ishaat.com

د حضرت ابوبکر رضی الله عنه د آخرت د پرېشانۍ فکر:

د پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم د دومره قرب او عشق سره او د دومره زیات پرهیز او تقوی سره به کله کله پر حضرت ابوبکر رضی الله عنه باندې د الله تعالی د خشیت او د آخرت د پرېشانۍ فکر داسې غالب وو: چې ده به دا تمنی کوله:

.....یَا لَیْتَنِیْ کُنْتُ عُصْفُوْرًا﴾.

های کاشکي! زه یو مرغه وای، چې په آخرت کي حساب را سره نه وای، او نه مي د آخرت پرېشاني مخته راتللای.

.....یَالَیْتَنِیْ شَجَرَةً تُعْقَدُ﴾.

های کاشکي! زه د درختي یو پاڼه وای، چې رژېدلې وای، او کله به ئې لا دا هم ویل: کاشکي! زه مور دنیا ته نه وای راوړی.

حالانکه د حضرت ابوبکر رضی الله عنه زندګي د پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم په ملګرتیا کي تېره سوه، او د هجرت په ورځ د هغه سره په غارثور کي ملګری پاته سو، او قبر ئې هم د پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم په حجره کي جوړ سو، او د قیامت په میدان کي به هم د پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم پر اړخ د قبر څخه راپورته کیږي، بیا هم د آخرت د پرېشانۍ دومره زیات فکر اخیستی وو.

د حضرت ابوعبیده رضی الله عنه خوب:

د حضرت ابوبکر رضی الله عنه د خلافت په وخت کي د صحابه وو یو لښکر د شام د فتحه کولو لپاره په معرکه بوخت وو، او د دمشق د فتحي فکر د دوی و مخته وو، مګر د دمشق په فتحه کولو کي صحابه کرامو ته ډېر دقت او تکلیف مخته پیش وو، او په صحابه وو کي یو قسم د تردد حالت او کیفیت روان وو.

د دغه حیرانۍ په عالم کي حضرت ابوعبیده رضی الله عنه خوب ویني، چې پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم د ده خیمې ته راغلی، او ده ته ئې دا زیری ورکړی: چې ای ابو عبیده! مسلمانانو ته ووایه: چې سبا به دغه مقام الله تعالی تاسو ته در فتحه کړي، تاسو په اطمینان اوسیږئ.

Maktaba Tul Ishaat.com

د دغه وينا کولو څخه وروسته پيغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم په ډېره تلوار باندي واپس روان سو، حضرت ابوعبيده رضی اللہ عنہ عرض ورته وکړی: اې د الله تعالی رسوله! زمونږ سره يو ساعت پاته سه، ته ولي دومره په تلوار کيږئ؟

ده په جواب کي ورته وويل: اې ابو عبيده! حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ وفات سوی دی، ما د ده جنازه دغسي تيارې پرېښوولې، چي راغلم، زه اوس واپس د ابوبکر رضی اللہ عنہ جنازې ته ځان رسوم، د دغه وينا کولو څخه وروسته پيغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فوراً روان سو، نو د پيغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم د ابوبکر سره په دغه درجه قريبي تعلق وو.

حضرت مرزا مظهر جان جانان رحمۃ اللہ علیہ چي د عظيم مفسر قاضي ثناؤ الله فاني پتي رحمۃ اللہ علیہ شيخ وو، او هغه د خپل تفسير نوم د ده په نامه سره ايښی دی، چي اوس د هغه تفسير نوم تفسير مظهري دی، د هغه د يو وعظ الفاظ بعضي د تصوفو په کتابو کي رانقل سوي دي.

چي د وفات څخه وروسته حضرت عمر رضی اللہ عنہ يو ځل د حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ د کور د استوګني حجرې ته ورغلی، که ګوري: د هغه چت بعضي ځايونه سوځلی او بعضي ځايونه په دودانو تور سوی معلوميدل.

ده د کور د انسانانو څخه د هغه د سبب پوښتنه وکړه: هغوی په جواب کي ورته وويل: چي حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ به د پيغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم په عشق کي د خپلي بيماری په زمانه کي کله د خولې څخه داسي آه و کښی: چي د هغه د حرارت او ګرمی په وجه به د خوني پر چت د سوځولو او تورو الي اثر ښکاره سو، او دا هم هغه اثرات دي، چي ته ئې وينې، خو دا يو حقيقت دی: چي په دې خبرو هغه څوک پوهيږي: چي هغه د عشق د دغه جذبې سره اشنا او ولد وي.

حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ ته د جنت بشارت او زيری:

په رواياتو کي راځي: يو ځل پيغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ناست دی، او صحابه کرام ورباندي راټول دي، ده پوښتنه ځني وکړه: چي په تاسو کي چي نن چا روژه نيولې وي، هغه دي ولاړ سي.

نو د صحابه وو په ټوله مجمع کي حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ ولاړ سو.

Maktaba Tul Ishaat.com

ده مبارکه بیا پوښتنه وکړه: چې په تاسو کې نن د جنازې څخه وروسته څوک تللی وي، هغه دي ولاړ سي.

پدې دوران کې بیا په ټولو صحابه وو کې حضرت ابوبکر ﷺ ولاړ سو.

لږ ساعت بعد پېغمبر ﷺ بیا پوښتنه وکړه: چې نن چې چا یو محتاجه ته خورکه ور کړې وي، او د هغه حاجت ئې ور پوره کړی وي.

نو حضرت ابوبکر ﷺ بیا ولاړ سو.

ده مبارک بیا پوښتنه وکړه: چې نن چا د یو بیمار عیادت او پوښتنه کړې وي، هغه به څوک وي؟

په دې ځل بیا حضرت ابوبکر ﷺ ولاړ سو.

چیکله څلور ځله د ټولو سوالو په جواب کې حضرت ابوبکر ﷺ ولاړ سو، نو پېغمبر ﷺ وفرمایل: چې په کم چا کې په نن ورځ کې دغه څلور سره اوصاف موجود ګرځېدلي وي، نو زه هغه ته د جنت بشارت او زیری ورکوم.(۱)

د حضرت ابوبکر ﷺ فضائل د حدیثو په رڼا:

چیکله انسان د احادیثو پر ذخیره باندې نظر واچوي، نو د پېغمبر ﷺ څخه د احادیثو په کتابو کې چې د حضرت ابوبکر ﷺ په فضائلو کې کم احادیث رانقل سوي دي، هغه غالباً یو سل یو اتیا (۱۸۱) احادیث دي.

داغه رنګه اته اتیا (۸۸) احادیث د حضرت ابوبکر ﷺ او د حضرت عمر ﷺ د دواړو په فضائلو کې مشترک سره راغلي دي.

او اوولس (۱۷) احادیث داسې هم د حدیثو په ذخیره کې وجود لري: چې په هغه کې د حضرت ابوبکر ﷺ او حضرت عمر ﷺ او حضرت عثمان ﷺ درو سرو فضائل راغلي دي.

او څورلس احادیث داسې هم ستە: چې په هغه کې د څلورو سره وو خلفاؤ فضائل موجود دي.

---

(۱) خطبات فقیر: جلد نمبر ۶، صفحه نمبر ۵۳

Maktaba Tul Ishaat.com

د دې څخه انسان اندازه لګولای سي: چي د پېغمبر ﷺ د مبارکي ژبي څخه د حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ فضائل څومره په کثرت سره بیان سوي دي.

د ابوبکر د لفظ لغوي تحقیق:

علماؤو لیکلي دي: چي د ده مبارک نوم ابوبکر راغلی دی، الله تعالی دی په هر میدان کي تر نورو انسانانو مقدم او مخکي کړی دی.

په دې خبره باندي علماء پوهیږي، چي په کمه ماده کي "ب" او "ک" او "ر" راسي، نو د هغې ترجمه په تقدیم او په اولیت سره کیږي.

مثلاً عرب وایي:

.....بَكْرَةُ كُلَّ صبحٍ.

د دې معنی ده: چي د ورځي اوله حصه، داغه رنګه بکور: هغه میوې ته ویل کیږي: چي په موسم کي اوله بازار ته راشوه سي، او باکره هغه زناني ته ویل کیږي: چي هغې تر اوسه خاوند او د خاوند کور نوي لیدلی، او دا اول ځل خاوند ته راسي، نو هغې ته باکره وایي.

نو د بکر معنی: په میدان کي د هر چا څخه مقدم، او پېغمبر ﷺ هم د ده کنیت: ابوبکر اینبی دی، چي دی هم په هر میدان کي د ټولو څخه مخکي راغلی دی.

اولیات صدیقي:

- حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ په ټولو صحابه وو کي په اسلام راوړلو کي اول وو.
- او ده مبارک د قرآن کریم نوم: مصحف اینبی، او هغه ئې په ورقو کي راجمعه کړی، په دي کي هم دی اول وو.
- د پېغمبر ﷺ خلیفه راشد هم اول دی جوړ سو.
- او ده د ټولو څخه مخکي د خپل خلافت ولي عهد متعین کړی، په دي کي هم اول وو.
- په ټولو انسانانو کي اول د ده لقب "عتیق" او صدیق جوړ سو.
- او د ټولو مسلمانانو لپاره اول بیت المال هم ده قائم کړی.
- په ټوله انسانیت کي د خلیفة الرسول لقب هم اول ده پیدا کړی.

Maktaba Tul Ishaat.com

- او په حديث کي شريف کي راغلي دي: چي پيغمبر ﷺ فرمايلي دي: زما په امت کي به د ټولو څخه اول هم دی جنت ته ورځي.

د حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ تمنی:

د پيغمبر ﷺ د دومره قربت او بشارتونو سره سره د حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ سره به د آخرت ډېر زيات فکر ور سره وو، او د آخرت پرېشاني به ئې تر ټولو زياته وه، ډېر ځله به ئې تمنا دا وه:

.....يَا لَيْتَنِيْ كُنْتُ عَصْفُوْرًا﴾.

های کاشکي! زه يو مرغه وای، چي په آخرت کي حساب را سره نه وای، او نه مي د آخرت پرېشاني مخته راتللای.

.....يَالَيْتَنِيْ شَجَرَةً تَعْقِدُ﴾.

های کاشکي! زه د درختي يو پاڼه وای، چي رژېدلې وای، او کله به ئې لا دا هم ويل: کاشکي! زه مور دنيا ته نه وای راوړی.

او د آخرت فکر کول، او د آخرت د پرېشانۍ غم خوړل، دا د پيغمبر ﷺ په احاديثو کي ډېر لوی عمل بلل سوی دی. لکه يو حديث شريف کي راځي: چي الله تعالی پر بيت المقدس باندي يوه فرشته مقرره کړېده: هغه همېشه پر انسانانو باندي دا ندا او آواز کوي:

.....وَتَفَكُّرُ سَاعَةٍ فِي عِظْمَةِ اللهِ وَقُدْرَتِهِ خَيْرٌ مِنْ صِيَامِ سِتِّيْنَ يَوْمًا وَقِيَامِ سِتِّيْنَ لَيْلَةً﴾.

د الله تعالی په عظمت کي او د هغه په قدرت کي يو ګړی فکر کول، د انسان لپاره تر شپېتو روژو نيولو او تر شپېيتو شپو عبادت کولو بهتر دی.

او ملائکه همېشه انسانان ټول د آخرت طرف ته متوجه کوي، او هم د آخرت پرېشاني د دوی په دماغ کي وريادوي، او د معاشرې د هر عمر انسانانو ته وينا کوي:

.....أَبْنَاءُ الْأَرْبَعِيْنَ، زَرْعٌ دَنَا حَصَادُهُ﴾.

اې څلويښت کلنو انسانانو! ستاسو کښت پوخ دی، د هغه د پرېکولو وخت رانژدې دی.

.....أَبْنَاءُ الْخَمْسِيْنَ، هَلُمُّوْا إِلَى الْحِسَابِ﴾.

Maktaba Tul Ishaat.com

اې پنځ ِس کلنو انسانانو ! د حساب وخت مو رانژدې دی، د خپل حساب تیاري وکړئ.

.....أَبْنَاءُ السِّتِّيْنَ، مَاذَا قَدَّمْتُمْ وَمَاذَا أَخَّرْتُمْ﴾.

او شپیته کلنو انسانانو ته دا وایي: تاسو د ځان سره لږ فکر وکړئ! چې څه مي مخته استولي دي، او څه در شا در پسې درځي.

.....أَبْنَاءُ السَّبْعِيْن، مَاذَا تَنْتَظِرُوْنَ﴾.

اې اویا کلنو انسانانو ! تاسو نور د څه انتظار لرئ؟

.....اَلَا لَيْتَ الْخَلْقَ لَمْ يَخْلُقُوْا، فَإِذَا خَلَقُوْا لَيْتَهُمْ عَلِمُوْا لِمَا خَلَقُوْا لَهُ، فَعَمِلُوْا لِذٰلِكَ. اَلَا قَدْ أَتَتْكُمْ السَّاعَةُ فَخُذُوْا حِذْرَكُمْ﴾.(۱)

کاش! الله تعالی دا مخلوق نوای پیدا کړی، بیا چې کله ئې پیدا کړی، نو کاش! هغه په دې پوهیدای: چې موږ ئې د څه لپاره پیدا کړی یو؟ او د هغه لپاره ئې عمل کړی وای، خبردار!! قیامت نژدې راغلی دی، د خپل حفاظت لپاره بندوبست وکړی.

نو مقصود مي دا دی: چې د انسان زندګي په هر شکل چې تېره سي، د هغې په آخر کي مرګ پر انسان راځي، نو په کار دا دی: چې انسان په دنیا کي د خپل مرګ څخه وروسته چې کمي پرېشانۍ راځي، هغه په دماغ کي راګرځوي، نو بیا به پر انسان باندې د دنیا پرېشانۍ آسانه کیږي.

الله تعالی دي زموږ او ستاسو د هر قسم پرېشانیو څخه حفاظت وکړي، او الله تعالی دي مو په دماغ کي د آخرت د پرېشانۍ څخه د ځان ساتلو اهمیت پیدا کړي، الله تعالی دي دا څو خبري قبولي کړي.

آمِيْن يَا رَبَّ العَالَمِيْن

وَصَلَّى اللهُ تَعَالى عَلى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَّآلِهِ وَ اَصْحَابِهِ اَجْمَعِيْنَ.

(۱) بحر الدموع: الفصل الاول: صفحه نمبر ۱۵

Maktaba Tul Ishaat.com

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الاٰیہ)

د حضرت عمر رضی اللہ عنہ شہادت

(بیان)

مولوی اطیع اللہ صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الہاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر : الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب

مقام: جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن

اشاعت: اول

تاریخ: ۲ جمادی الاولی ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲

تعداد: ۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم الله الرحمن الرحيم

إِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَّهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَاشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿ قَالَ فِيهَا تَحْيَوْنَ وَفِيهَا تَمُوتُونَ وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ﴾.(۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ : ﴿ قِيلَ: أَيُّ الْمُؤْمِنِينَ أَكْيَسُ؟ قَالَ: «أَكْثَرُهُمْ لِلْمَوْتِ ذِكْرًا، وَأَحْسَنُهُمْ لَهَا اسْتِعْدَادًا﴾.(۲)

آمَنْتُ بِاللهِ صَدَقَ اللهُ مَوْلَنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُولُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلٰى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

تمهيد:

محترمو حاضرينو! الله تعالى انسان ته په دنيا کي زندګي ور کړېده، خو په دنيا کي د انسان زندګي يو امانت ده، انسان د دغه زندګۍ مالک نه دی، او نه انسان د دغه زندګۍ خالق او صاحب اختيار دی.

بلکه د انسان د زندګۍ خالق او مالک او صاحب اختيار د الله تعالى ذات دی، چيکله ئې اراده وسي، نو د انسان خخه دغه زندګي اخلي.

الله تعالى د هر انسان د زندګۍ لپاره آخرني نېټه او خاتمه د حضرت آدم عليه السلام د پيدائش خخه پنځوس زره کاله مخکې تاکلې ده.

چيکله هغه نيټه راورسيږي، نو بيا د انسان زندګي ختميږي، او د هغه سره د انسان د رزق ګولي او د انسان د نفس ساهونه او د انسان د پښو قدمونه ټول ختم سي، چې هغه ته د انسان مرګ او د دنيا خخه رخصتېدل وايي.

---

(۱) سورة الاعراف: آيت نمبر ۲۵

(۲) الزهد و الرقائق لابن المبارک: حديث نمبر ۲۷۲

Maktaba Tul Ishaat.com

خو د دغه خاتمې او آخرنۍ نیتې علم صرف د الله تعالی سره دی. او د الله تعالی څخه ما سوا بل د هیڅ چا سره نسته، او د غه خاتمه او آخرنۍ نیته هرڅوک او هر لمحه پر انسان باندې راتللای سي، نو باید انسان د هغه لپاره همېشه تیار وي، او د هغه لپاره ئې خپل استعداد برابر کړی وي.

د پېغمبر ﷺ پوښتنه:

په روایاتو کې راځي: چې یو ځل پېغمبر ﷺ د یو صحابي څخه پوښتنه کوي: چې د زندګۍ د آخري نیتې یعني: د مرګ راتللو او د دنیا څخه د رخصتېدلو متعلق دې څه رایه ده؟

هغه په جواب کې ورته وایي: اې د الله تعالی رسوله! چیکله سهار سي، نو دا مي ګمان نه وي: چې مابنام راځي: زه به ژوندی یم، او چیکله مابنام سي، نو تر سهاره بیا د خپل ژوند طمعه او مید نه لرم.

پېغمبر ﷺ د دوهم صحابي څخه پوښتنه کوي: چې ستا د مرګ او د دنیا څخه د رخصتېدلو متعلق څه فکر دی؟

هغه په جواب کې ورته وایي: اې د الله تعالی رسوله! چیکله د ځلور رکعته لمانځه نیت وترم، نو دا طمعه نلرم: چې زه به سلام په ګرځوم، او زما ژوند به لا روان وي.

په آخر کې پېغمبر ﷺ ورته وایي: چې زما خپله دا عقیده ده: چې کله پر یو طرف د لمانځه څخه سلام په وګرځوم، نو دا امید مي نه وي: چې پر دغه بل طرف به سلام ګرځوم، او زما ژوند به لا روان وي.

د امام مالک رحمۃ اللہ علیہ خوب:

امام مالک رحمۃ اللہ علیہ په خپل عصر کې په ټوله مدینه منوره کې لوی محدث وو، او اولس کاله ئې د پېغمبر ﷺ پر مسند باندې د حدیثو درس وکړی، او د ډېرو لیرو اطرافو څخه به د حدیثو طالبان ورته راتلل.

یو ځل پېغمبر ﷺ په خوب کې ویني، نو پوښتنه ځني کوي: چې اې د الله تعالی رسوله! زما مرګ به کله راځي؟

Maktaba Tul Ishaat.com

پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم هغه د لاس په پنځو ګوتو اشاره ورته کوي، دی ډېر حیران سو، چې ایا د دې مطلب به دا وي: چې زما مرګ به پنځه ورځې یا پنځه هفتې، او یا پنځه کاله، بعد راځي، خو د دغه خوب په مطلب هیڅ نه پوهیږي.

په دې وخت کې مشهور معبر ابن سیرین رحمة الله علیه موجود وو، نو د هغه څخه ئې د دغه خوب د تعبیر په هکله پوښتنه وکړه، چې ماته پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم په پنځو ګوتو اشاره وکړه: د دې به څه مطلب وي؟

هغه ورته وایي: چې در حقیقت: پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم د قرآن کریم یو آیت ته اشاره کړېده: چې په هغه کې پنځه شیان ذکر سوي دي، چې هغه ته مفاتح الغیب وایي، او د هغوی علم د الله تعالی څخه ما سوا د بل چاسره نوي، بیا ئې د قرآن کریم دغه آیت ورته تلاوت کړی:

۱. .....إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ﴾. د قیامت علم صرف د الله تعالی سره دی، چې کله به راځي، د الله تعالی څخه سوا بل د هیڅ چا سره نسته.

۲. .....وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ﴾. د باران کامل علم هم صرف یوازې د الله تعالی سره دی، چې په دې باران کې به څومره ځاځکي راځي، او دا به د آبادۍ ذریعه وي، او که به د بربادۍ ذریعه وي، د الله تعالی څخه سوا بل د هیڅ چا سره نسته.

۳. .....وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ﴾. د مور په نس کې د بچي علم هم صرف د الله تعالی سره وي، چې دا به نارینه وي، او که به زنانه وي، نیکبخته به وي، او که به بدبخته وي.

٤. .....وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدًا﴾. او چې انسان به صبا څه کوي؟ او صبا به د انسان ژوند څنګه وي؟ د هغه علم هم صرف یوازې د الله تعالی سره دی.

Maktaba Tul Ishaat.com

۵. .....﴿وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ﴾. چې يو انسان لره به پر کمه مځکه په کم شکل او په کم سبب مرګ راځي، د هغه علم هم صرف يوازې د الله تعالى سره وي.(۱)

نو د انسان خاتمه او د زندګۍ څخه رخصتېدل، نامعلومه راځي، او د انسان په زندګي باندې هيڅ باور او اعتماد نه وي.

محموده او مذمومه زندګي:

چې کم چا په دنيا کې محموده زندګي تېره کړه، نو د هغه مرګ به هم محمود وي، ځکه دا قانون دی:

.....﴿كَمَا تَعِيشُونَ تَمُوتُونَ﴾.

لکه څنګه چې ژوند تېروئ، هغه شان به مرګ در لره راځي.

او که د يو چا زندګي په دنيا کې په فسق او فجور کې تېره سي، نو د هغه مرګ به هم په داغه شان ور لره راځي.

ځکه د انسان د جنتي او دوزخي فيصله په دنيا کې لا کيږي، په قيامت کې خو صرف د دوی په مابين کې جلا والی راځي، او د دوی لاري سره بيليږي، ځکه هلته به بيا الله تعالى دوی ته دا فرمان کوي:

.....﴿وَامْتَازُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ﴾.(۲)

اې مجرمانو! تاسو زما د نيکو بندګانو څخه را جلا سئ.

نو په دنيا کې به ډېر داسې وي: چې د يو مور به دوه بچيان وي، يو به نيک عمله وي، او بل به بد عمله وي، په دنيا کې به ټوله زندګي په يو کور کې سره تېره کړي، ليکن د قيامت په ميدان کې به ئې الله تعالى سره جلا کوي، مجرم به د مجرمانو پر لار ځي، او نيک عمله به د نيکانو پر لار ځي.

نو چې انسان ته الله تعالى زندګي ور کړي، نو پر هغه باندې د ژوند خاتمه او د مرګ او د دنيا څخه رخصتېدل ضرور يو نامعلومه ورځ راځي.

---

(۱) سورة لقمان: آيت نمبر ۳۴

(۲) سورة يس: آيت نمبر ۵۹

Maktaba Tul Ishaat.com

خو انسان په دنيا کي د غفلت زندګي تېروي. او دې ته ئې ډېره توجه نوي: او د ده دا غلط فهمي وي: چې زما ژوند به په دنيا کي همېشه روان وي.
دی داسي وي: لکه يو مرغه چې هغه پيشو په سترګو وينې. او دی خپلې سترګې پټې کړي، دا ئې ګمان وي: چې زه به ځنې خلاص سم، ليکن ډېر ځله ئې سترګې هلته را رونې سي: چې د ده غاړه پيشو په منګولو کي نيولې وي.
داغه رنګه انسان که هر څومره ناخبره او غافله ځان واچوي، خو د دې غفلت څخه د ده سترګې ډېر ځله هلته رونيږي: چې پر ده باندې د عزرائيل عليه السلام چمبه صافه سي، او دی د قبر و تورې کنده ته ور شوه کړي.

د مرګ عجيبه منظر دی:

د زندګۍ خاتمه او د دنيا څخه رخصتېدل، او انسان لره مرګ راتلل، دا دژوند تر ټولو لويه حادثه بلل کيږي.
زمونږ او ستاسو به څه استعداد وي؟ او زمونږ او ستاسو به څه اعمال وي؟ حالانکه د مرګ د راتللو د خوف او بيرې څخه ډېر لوی لوی انسانان چې هغوی ته د علم او تقوی غرونه ويل کېدل، په ژړا او ښېره کي سوي دي.
حضرت امام احمد بن حنبل رحمة الله عليه په دې امت کي ډېر لوی انسان تېر سوی دی، ځکه په تاريخ کي ليکلي دي:
.....لَوْلَا اَبُوْبَكْرٍ لَمَا عُبِدَ اللهُ وَلَوْلَا اَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ لَمَا عُبِدَ اللهُ﴾.
کچيري په امت کي دغه دوه انسانان نوای، نن به د مځکې پر مخ د الله تعالی عبادت نه کيدلای، کچيري ابوبکر نوای، چې هغه په ډېر نازک دور کي چې د رسول الله د وفات څخه وروسته بعضي قومونو د زکوة ور کولو څخه انکار وکړی، او ده د اسلام په دغه نازک دور کي دستګيري وکړه، او د اسلام ئې حفاظت وکړی، او د اسلام حکمونو ته ئې ژوند او بقا ور کړه.
او که امام احمد رحمة الله عليه نوای، چې کله د خلق القران مسئله راغله، نو ده هم په ډېرو قربانيو د خپل دين او د قرآن حفاظت وکړی، نو که دی نوای، هم به نن د مځکې پر مخ د الله تعالی عبادت نوای.

Maktaba Tul Ishaat.com

لیکن چیکله پر امام احمد بن حنبل رحمۃ اللہ علیہ باندي آخري وخت راغلی، بچیان او شاګردان ورته ناست دي، د ده د بدن څخه دومره خوله راوزي: چي د کپړو څخه دباندي راووتله، او مځکي ته راورسېدله.

نو هغوی ورته وویل: چي اې پلار جانه! ته خو د وخت امام پرهیزګاره او متقي او ټوله زندګي دي د دین په خدمت کي تېره سوېده، او هم د لکونو احادیثو حافظ ئې، بیا ولي دومره پرېشاني او غم کوې؟

ده په جواب کي ورته وویل: بچیانو! تاسو ته معلومه نده: چي اوس عنقریب د الله تعالی په دربار کي زما پېشېدل دي، څه معلومه ده: چي زما سره به څنګه سلوک وسي؟ ځکه "فَعَّالٌ لِمَا يُرِيْدُ" هغه ډېر بې نیازه ذات دی، چي هغه د بلعم بن باعور څلور سوه کاله عبادت ور کالعدم کړی، هسي نه: چي زما سره د هغه د بې نیازۍ معامله وسي، نو بیا به زما دغه شپیته کاله عبادت کم ځای و نیسي.

حضرت سفیان ثوري رحمۃ اللہ علیہ د خپل وخت لوی ولي وو، او ټوله زندګي ئې د احادیثو په درس او د دین په خدمت کي تېره سوه، چي کله پر ده باندي آخرنی وخت راغلی، نو شاګردان ورته ناست دي، ده دا خپل سر او ږېره په خاورو پوري مونښوله.

هغوی پوښتنه ځني وکړه: چي حضرت! داسي ولي کوې؟ ده په جواب کي ورته وویل: چي د الله تعالی څخه ډېر ډېرېږم،

هغوی ورته وویل: ته خو د الله تعالی ولي ئې، او تاته الله تعالی کامل ولایت در کړی دی، بیا ولي دومره زیات په ډېره کي ئې؟

ده ورته وویل: ولي به نه ډېرېږم! ځکه:

.....اِنَّ بَطْشَ رَبِّکَ لَشَدِيْد﴾. د الله تعالی رانیول ډېر سخت دي، او زه ډېرېږم: چي هسي نه: زه پکښي راګیر سم.

امام ابو حنیفه رحمۃ اللہ علیہ زمونږ او ستاسو د مذهب پیشوا او لوی امام دی، هغه په خپل ژوند کي درو پنځوس ځله حج وکړی، او څلویښت ځله د خپل کور څخه تر بیت الله پوري پیدل د حج سفر ئې سر ته ورساوی، او هغه څلویښت کاله مسلسل ټوله شپه پر عبادت باندي تېره کړه.

Maktaba Tul Ishaat.com

په آخري حج کي ئې په يو لاس باندي د کعبې پوښ نيولی دی، او په بل لاس ئې خپله ږيره نيولې ده، او په ژړا سره د دعا کولو په دوران کي دا وايي:

اې زما مولا! اې زما مالکه! ما ستا لمن نيولې دعا کوم: زما سره هيڅ نيکي او اعمال نسته، زما د دغه سپينو ښښتانو په خاطر پر ما باندي رحم وکړه، او ما معاف کړه.

امام زين العابدين رحمة الله عليه د الله تعالى د بيري څخه په يوه شپه کي زر رکعته نفل کول.

يو ځل د يخ په موسم کي هغه په حجره کي خپله بخاري بله کړه، او دروازه ئې وتړله، او پر لمانځه باندي ودرېدی، او د قرآن تلاوت ئې په ډېر ذوق او شوق سره روان کړی.

چې د هغه بخاري څخه يوه وړانګه راوغورځېدله، او پر بستره وموښتله، او حجرې اور واخيستی، چيکله دباندي دود او لمبه راووتله، نو خلګو د دباندي څخه د دروازې د خلاصولو کوشش وکړی، ليکن دروازه نه خلاصېدله، د هغوی دا ګمان سو: چې حضرت کي سوځل سوی او شهيد سوی دی.

نو بالآخر ئې دروازه ور ماته کړه، که ګوري: نو د حجرې سامان، چت او هر څه سوځل سوي دي، مګر هغه د حسين رضي الله عنه بچی پر لمانځه باندي په ډېر اطمينان سره ولاړ دی، او د قرآن کريم تلاوت کوي.

چې کله ئې لمونځ ختم کړی، او سلام ئې په وګړځاوی، نو هغه خلګو پوښتنه ځني وکړه: چې حضرت! تا لمونځ ختم نکړی، او دا ټول سامان درته وسوځل سو، زمور سره دا پرېشاني وه: چې شايد ته به هم په هغه کي سوځل سوی ئې.

ده په جواب کي ورته وويل: چې ستاسو سره د هغه اور پرېشاني وه، چې هغه په اوبو سره مري، او هغه تاسو هم ختم کولای سئ، او زما سره د هغه اور فکر را سره وو: چې د اعمالو څخه ماسوا په بل هيڅ شي باندي نه مري.

او زه د هغه اور په فکر کي داسي مستغرق وم: چې د دنيا په اور هيڅ اګاه او خبر سوی نه يم.

Maktaba Tul Ishaat.com

د حضرت عمر رضي الله عنه شهادت:

ما مخکي هم دا خبره بار بار مکرره کړه: چي د زندګۍ خاتمه ډېره درنه ده، او هغه انسانان چي پر هغوی باندي ټوله زندګي په دين کي تېره سوه، بيا به هم دې ورځي ته زيات وار خطا وو.

حضرت عمر رضي الله عنه غوندي انسان چي د هغه په باره کي به پېغمبر صلى الله عليه وسلم ويل: که زما څخه وروسته دې امت ته الله تعالى بل نبي ور کولای: نو هغه به عمر رضي الله عنه وای.

او پېغمبر صلى الله عليه وسلم به دا هم ويل: چي کله زمونږ پر يو مسئله باندي اختلاف راسي، نو د هغې متعلق چي الله تعالى په قرآن کريم کي مونږ ته څه هدايت را استوي، هغه همېشه د حضرت عمر رضي الله عنه د رأيي موافق وي.

- دې دومره بشارتونو سره تاسو د هغه آخرني حالات واورئ: چي هغه په دغه حالاتو کي څومره عاجزي کوله، او په زړه کي ئې د الله تعالى څومره ډېره پرته وه.

د حضرت عمر رضي الله عنه خوب ليدل:

د خلافت په ورځو کي يوه شپه حضرت عمر رضي الله عنه خوب ليدی، چي هغه په حياة الحيوان کي د مسلم شريف په حواله دا رنګه رانقل سوی دی:

چي ده د جمعې په خطبه کي خلګو ته وويل:

.....إِنِّي رَأَيْتُ كَأَنَّ دِيكًا نَقَرَنِي ثَلَاثَ نَقَرَاتٍ﴾.(۱)

ما بيګاه شپه يو خوب وليدی، چي يو سور رنګه مرغه زما پر بدن يو ځل يا دوه ځله يا درې ځله منښوکه ووهي، بيا ما هغه خوب حضرت اسماء رضي الله عنه ته بيان کړی، هغې د هغه خوب تعبير دا راکړی: چي تابه يو کافر عجمي سړی قتل کوي، د جمعې په ورځ ده په خطبه کي دا خوب بيان کړی، او د چهار شنبې په ورځ د سهار په لمانځه کي دی زخمي کړل سو.

---

(۱) صحيح مسلم: حديث نمبر ۵۶۷

Maktaba Tul Ishaat.com

د فیروز نامي غلام پر حضرت عمر رضي الله عنه حمله:

حضرت عمر رضي الله عنه به دا عادت درلودی: چې د خپل خلافت په وخت کې به همېشه په مسجد نبوي کې لمونځ ده پخپله ور کاوی، او د لمانځه څخه مخکې به ئې صفونه سیده کول، چیکله به صفونه سیده سول، بیا به ده الله اکبر وایي، او د لمانځه نیت به ئې تاړی.

د چهار شنبې په سهار چې کله ده د صفو سیده کولو څخه وروسته نیت وتاړی، او د سورة الفاتحې تلاوت ئې وکړی، او د هغه څخه وروسته ئې سورة یوسف شروع کړی، نو په دغه دوران کې د فیروز په نامه یو سړی چې د حضرت مغیره بن شعبه رضي الله عنه مجوسي غلام وو، په صفونو کې یو دم مخته راغلی، او په لاس کې ئې خنجر وو، چې په هغه سره ئې پر حضرت عمر رضي الله عنه باندې حمله وکړه، او د نامه څخه لاندې ئې په نس کې دی دوه ځله په هغه خنجر باندې وواهی.

حضرت عمر رضي الله عنه غوڅار سو، هغه ظالم پر شا په صفونو کې منډه کړه، چې چا ئې مخ راګرځاوی، نو هغه ئې هم په خنجر باندې واهی، یو څو نور صحابه ئې هم سخت زخمیان کړل.

آخر یو انصاري صحابي په تیاره کې پر هغه باندې خپله شړې واچوله، او قبضه ئې کړی، چیکله هغه غلام په دې پوه سو، چې زه خو ونیول سوم، نو په خپل لاس سره ئې هغه خنجر په خپل نس کې څو ځله وواهی، او خپل ځان ئې په خپل خنجر سره پخپله قتل کړی.

حضرت عمر رضي الله عنه دستي حضرت عبدالرحمن بن عوف رضي الله عنه پر خپل ځای د لمانځه لپاره مخته کړی، او هغه د لمانځه په اول رکعت کې قل یا ایها الکافرون او په دوهم رکعت کې ئې قل هو الله احد وواېي، او ده خپله په صف کې لمونځ ادا کړی، چیکله د لمانځه څخه فارغه سو، نو حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه ته ئې وویل:

﴿.....يَا بْنَ عَبَّاسٍ اُنْظُرْ مَنْ قَتَلَنِي؟﴾.

ای د عباس بچیه! ته وګوره! چې پر ما د قتل حمله چا وکړه؟

هغه چیکله وکتل: نو ئې ورته وویل:

﴿.....يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، قَتَلَكَ أَبُو لُؤْلُؤَةَ غُلَامُ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ،﴾.

Maktaba Tul Ishaat.com

اې امیر المؤمنین! پر تا باندې د قتل حمله د مغیره ابن شعبه مجوسي غلام وکړه.
ده چې کله دا واورېدل، نو ئې وویل:
.....الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي لَمْ يَجْعَلْ مَنِيَّتِي بِيَدِ رَجُلٍ سَجَدَ لِلّٰهِ سَجْدَةً وَاحِدَةً﴾.
زه پر دې باندې د الله تعالی ډېر شکر ادا کوم: چې زما مرګ ئې د داسې چا په لاس نه وکړی: چې هغه د الله تعالی لپاره یوه سجده هم ادا کړې وي.(۱)
د حضرت عمر رضي الله عنه زخم چونکه ډېر ژور وو، نو بعضو صحابه کرامو به دا ویل: چې انشاء الله ده ته به الله تعالی بیرته صحت ورکړي، او د بعضو نورو صحابه کرامو بیا ګمان دا وو: چې چونکه زخمونه ډېر ژور دي، نو شاید دی به ځني وفات سي.
په دې دورا ن کې ئې ده ته شربت ور کړل، هغه شربت فوراً د نس د زخمونو څخه راووتل، نو د چا به دا ګمان سو: چې شاید دا ویني دي، چې د زخمونو څخه راووتلې، او د بعضو نورو بیا دا ګمان وو: چې نه، د ده کولمې پرې سوي دي، دا بعینه هغه شربت دي: چې تر زخمونو راووتل.
بیا ئې ده ته شیدې ورکړې، نو هغه شیدې هم دستي تر زخمونو راووتلې، نو په دې وخت کې د ټولو صحابه کرامو دا یقین سو: چې د ده زخم ډېر کاري دی، او د ده کولمې پرې سوي دي، نو اوس د ده صحت بیا پیدا کول ډېر مشکل دي.
نو صحابه کرام ټوله پخپل وار د ده پوښتنې ته راتلل، په دې دوران کې یو نوجوان د ده پوښتنې ته راغلی، او ورته وئې ویل:
.....اَبْشِرْ يَا اَمِيْرَ الْمُؤْمِنِيْن! بِبُشْرَى اللهِ لَکَ مِنْ صُحْبَةِ رَسُوْلِهِ ﷺ وَ قِدَمٍ فِي الْاِسْلَام ثُمَّ وَلِيْتَ، فَعَدَلْتَ ثُمَّ شَهَادَةٌ﴾.
اې امیر المؤمنین! زه تا ته ډېر لوی زیري درکوم: په هغه کې اول دا: چې تاته الله تعالی د پېغمبر ﷺ صحبت در نصیب کړی، او ته په لویو صحابه وو کې وې، او بیا دې په اسلام کې ډېري لوی کارنامې وکړې، او بیا د الله تعالی د رسول ﷺ خلافت در نصیب سو، په هغه کې دې هم عدل او انصاف وکړی، او د ټولو څخه لویه مرتبه الله تعالی د شهادت هم درکړه.

(۱) تاریخ الطبري: ذکر الخبر عن وفاة عمر: صفحه نمبر ۱۹۲

Maktaba Tul Ishaat.com

حضرت عمر رضي الله عنه چې دا واورېدل، نو ئې وفرمايل: داټوله د الله تعالى فضل او احسان دى، د قيامت په ورځ كه د دې ټولو كارو په نسبت الله تعالى دا را سره وكړي: چې د قيامت په ورځ صرف زما څخه سوال و نه كړي، او نور هيڅ انعام ماته رانه كړي، نو هم به ئې زه د ځان لپاره لوى غنيمت بولم.

په دې كې بايد انسان فكر وكړي: چې حضرت عمر رضي الله عنه چې كم اعمال وكړل، يا ئې څنګه زندګي تېره كړه، پر هغه باندې هم د الله تعالى څخه د څه انعام غوښتونكى ندى، بلكه د ځان لپاره دا غنيمت بولي: چې صرف د قيامت په ميدان كې زما څخه سوال و نسي.

نو زما او ستا پر حال دي الله تعالى رحم وكړي: چې زما او ستا څه حيثيت او څه حقيقت دى، او زما او ستا څه اعمال دي، چې د هغه پر بنياد به د الله تعالى د جنتونو طمعه او اميد و لرو، بس! الله تعالى دې زمونږ او ستاسو سره هم د قيامت په ميدان كې د آسانۍ معامله وكړي.

هغه نوجوان چيكله واپس روان سو، نو حضرت عمر رضي الله عنه كه ورته ګورې، د ده لنګ تر پښو لاندې مځكه ته رسېدلى دى، نو ئې دستي حاضرو انسانانو ته وويل: تاسو هغه ځوان واپس ماته را وبولئ، چيكله هغه حاضر سو، ورته وايي: بچيه! دغه لنګ يو څه پورته كړه، ستا دغه عمل د الله تعالى په حضور كې ډېر بد دى، او په دې سره به ستا جامه پر مځكه باندې د خرابېدلو څخه هم محفوظه سي.

تاسو نه ګورئ! چې حضرت عمر رضي الله عنه د نزع او زكندن په حالت كې هم د شرعي خلاف يو عمل نسي ليدلاى، او د نصيحت كولو بغير صبر نسي كولاى.

مونږ به الله تعالى ته څه جواب ور كوو! چې په الله تعالى قسم! پخپل ځان كې خلاف شرع عمل وينو، د هغه د صحيح كولو فكر نه لرو، او هم په خپل اولاد او په خپل كور كې د شريعت خلاف اعمال وينو، ليكن د هغه د صحيح كولو يا هغه ته د نصيحت كولو همت او توفيق الله تعالى ندى راكړى، بس! الله تعالى دې مونږ او تاسو ټوله معاف كړي.

Maktaba Tul Ishaat.com

چې کله د ده مبارک حالت نازک سو، نو ئې خپل بچی حضرت عبدالله رضي الله عنه را طلب کړی، او ورته وئې ویل: اې عبدالله! ته د مسلمانانو مور حضرت عائشې مبارکې ته ورسه! او ورته ووایه:

.....يقرأ عَلَيْك عمر السَّلَام وَلَا تقل أَمِير الْمُؤمنِينَ فَإِنِّي لست الْيَوْم أَمِير الْمُؤمنِينَ﴾.

چې عمر سلام وایي، او اې عبدالله! خبردار! ما ته به هلته په امیر المؤمنین نه وایي، ځکه نن ورځ زه امیر المؤمنین نه یم، بلکه یو مړی یم.

حضرت عبدالله بن عمر رضي الله عنه حضرت عائشې مبارکې ته راغلی، که ګوري: هغه مبارکه هم د عمر رضي الله عنه په غم کي ژاړي، او پرونی ئې تول په اوښکو باندي لوند دی، نو ده ورته وویل: اې د مسلمانانو موري! عمر رضي الله عنه سلام وایي، او دا اجازه غواړي: که ته ماته د پیغمبر صلی الله علیه وسلم و پښو ته د دفن کېدلو اجازت راکړې.

حضرت عائشې مبارکې ورته وویل: چې اې عبدالله! ما خو دغه ځای د خپل ځان لپاره انتخاب کړی وو، ځکه چې دلته یو زما خاوند: محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم موجود دی، او بل زما پلار: ابوبکر رضي الله عنه دی، نو زما زړه دا غوښتل: چې زه د خپل خاوند او خپل پلار په اړخ کي تر قیامته پوري زندګي تېره کړم.

مګر چې د عمر رضي الله عنه غوښتنه ده، نو زه هغه ته پر خپل ځان باندي زیاته ترجیح ورکوم، او دا اجازت ورکوم: چې هغه دي په شوق سره په دغه مبارک ځای کي دفن سي.

حضرت عبدالله بن عمر رضي الله عنه دغه اجازت را واخیستی، او حضرت عمر رضي الله عنه ته راغلی، حضرت عمر رضي الله عنه د دغه اجازت په ډېر شدت سره انتظار کاوی، چیکله ئې حضرت عبدالله رضي الله عنه راتلونکی ولیدی، نو صحابه وو ته ئې وویل: چې ما راپورته کړئ، یو ځل مي کښېنوئ.

حضرت عبدالله رضي الله عنه چیکله راورسېدی، نو ده پوښتنه ځني وکړه: چې څه خبر دي راوړی؟ د مسلمانانو مور څه درته وویل؟

هغه په جواب کي ورته وویل: پلار مبارک! تاته د رسول الله او ابوبکر په اړخ کي د دفن کېدلو اجازت وسو.

حضرت عمر رضي الله عنه چیکله دا واورېدل، نو په ډېره خوشحالي سره ئې وویل:

.....الْحَمد لله مَا كَانَ شَيْء اهم إِلَيّ من ذَلِك﴾.

Maktaba Tul Ishaat.com

زه د الله تعالی شکر ادا کوم، زما سره د دغه خبري ډېر فکر وو، او دا ماته تر ټولو اهمه خبره وه.

د هغه څخه وروسته ئې خپل بچي عبدالله ته وویل: چې اې عبدالله! یو بل کار به هم وکړې، هغه دا: چې کم وخت زه وفات سوم، او زما جنازه تیاره سي، بیا به زما جنازه ور واخلې، او د حجرې مبارکې و مخته به ئې کښېږدې، او د مسلمانانو مور ته به ږغ ور وکړې: چې د عمر جنازه حاضره ده.

کچیري تاته هغې اجازت وکړې، نو بیا ما دننه په حجره کي ښخ کړه، او که اجازت در نه کړي، نو د عامو مسلمانانو قبرستان جنت البقیع ته مي یوسه، زما سره دا اندیښنه ده: چې هسي نه: زما د لحاظ په خاطر ئې اجازت در کړی وي، نو ته زما د مرګ څخه بعد هم یو ځل اجازت وغواړه.

چې کله ئې حالت د نزع راورسېدی، نو حضرت عبدالله ابن عباس رضي الله عنه روایت کوي: چې د ده سر د خپل بچي حضرت عبدالله رضي الله عنه په غېږ کي پروت وو، نو هغه ته وایي: زما سر د غېږي څخه پورته کړه، او پر مځکه باندي ئې کښېږده، چې زه خپل سر د خدای و مخته پر مځکه باندي و موږم، شاید زما رب پر ما باندي رحم وکړي.

د هغه څخه وروسته خپل سر په خاورو پوري مړي، او ږیره او ښښتان ئې په خاورو لړلي دي، او د سترګو مبارکو څخه ئې اوښکي بهېږي، او دا جمله بار بار راګرځوي:

.....وَيْلٌ لَّكَ يَا عُمَرُ إِنْ لَّمْ يَغْفِرْ رَبُّكَ﴾.

اې عمره! ته به هلاک سې، که الله تعالی ستا مغفرت و نه کړي، او ستا سره د رحم معامله و نه کړي.(۱)

او بیا خپل بچي عبدالله ته وایي: چې کله زه وفات سوم، نو زما سترګې رابندي کړه، او زما په کفن کي د میانه روی څخه کار واخله، یعني اسراف مه کوه، ځکه که زه د الله تعالی حضور ته په ښه حالت کي پیش سوم، نو ماته به الله تعالی تر دې ښه کفن راکړي، او که زما حالات د الله تعالی په حضور کي خراب وه، نو دغه کفن هم ماته نه راپاتیږي، هسي هم را څخه اخیستل کیږي.

---

(۱) مواعظ ابراهیمي: صفحه نمبر ۸۰

Maktaba Tul Ishaat.com

او په داغه حالت کي ئې صحابه وو ته وويل: زما دي د الله تعالى په ذات قسم وي: که د ټولي دنيا دولت او سامان زما سره اوس واى، نو د قيامت د ورځي د وهم او بيري څخه د خلاصون په خاطر به مي ټوله صدقه کړى واى.

حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه چيکله دا خبره واورېدله، نو ورته وايي: زما دي د الله تعالى په ذات قسم وي: زما خو ستا متعلق دا ګمان دى: چي ته به صرف برائى نام جهنم يا د قيامت د سختيو صورت ويني، او لږ ساعت به هغه ستا و مخته راپيښيږي، او تاته به د هغه څخه هيڅ خطر نه وي.

ځکه تر کمه ځايه چي زمونږ سره معلومات دي: ته امير المؤمنين ئې، او امين المؤمنين ئې، او سيد المؤمنين ئې، ته فيصلې کوې، په احکامو کي، تا خپلې فيصلې د الله تعالى پر کتاب وکړې، او د انسانانو سره دي د عدل او انصاف معاملې وکړې.

د حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه په دغه خبره اورېدو سره د حضرت عمر رضي الله عنه بوج يو څه سپک سو، د داغه تکليف په حالت کي په جوش او شوق سره جګ کښېناستى، او وئې ويل: اې عبدالله بن عباسه! ته به د دغه خبرو شاهدي، د قيامت په ميدان کي د الله تعالى په حضور کي پيښ کړې، حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه ورته وويل: چي ضرور به ئې پيښوم، د دې په اورېدلو سره د ده زړه مطمئن سو، او د هغه څخه وروسته ئې يو څو د نصيحت خبري وکړې، او د دنيا څخه رخصت سو. "اِنَّا لِلّٰهِ وَ اِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُوْن". (۱)

چيکله ئې جنازه تياره سوه، نو صحابه کرامو د حضرت عائشې مبارکې د حجرې مخته راوړله، او هلته ئې کښېښوولە، او په لوړ آواز سره ئې وويل: يا ام المؤمنين! "عُمَر بِالْبَاب" اې د مؤمنانو موري! دا د عمر جنازه ده، او ستا د حجرې مخته حاضره سوه، او هغه يو ځل بيا اجازت غواړي، که چيري ستا اجازت وي، نو په حجره مبارکه کي ئې تدفين کوو، او که نه وي، نو ئې جنت البقيع ته وړو.

(۱) الانس الجليل: حج ابي بكر الصديق رضي الله عنه بالناس: صفحه نمبر ۲۵۹

Maktaba Tul Ishaat.com

حضرت عائشه مبارکه د ژړا په حالت کي وه، او وئې ويل: چي زه په خوشحالي سره يو ځل بيا حضرت عمر رضي الله عنه ته په خپله حجره کي د تدفين اجازت ورکوم، نو د هغه ځخه وروسته ئې د ده قبر په حجره مبارکه کي جوړ کړی، او دی ئې هلته دفن کړی.

په حياة الحيوان کي يو روايت راځي:

.....وَلَمَّا تُوُفِّيَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ، أَظْلَمَتِ الْأَرْضُ فَجَعَلَ الصَّبِيُّ يَقُوْلُ: يَا أَمَاهُ أَقَامَتِ القِيَامَةُ؟ فَتَقُوْلُ لَا يَا بُنَيَّ، وَلَكِنْ قُتِلَ عُمَر رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ﴾.(۱)

چي په کمه ورځ حضرت عمر رضي الله عنه وفات سو، نو په هغه ورځ باندي لمر هم ترنځي ونيوی، نو په ټوله مدينه کي توره تياره وه، يو طرف ته د خلګو ژړا وه، او بل طرف ته د لمر تور والی نو يو د قيامت معرکه ښکارېدله.

د مدينې منورې بچيانو د خپلو ميندو ځخه پوښتنه کوله: چي ايا نن قيامت دی؟ ميندو به ورته وويل: چي قيامت خو نه دی، بلکه نن: د مسلمانانو امير المؤمنين په شهادت رسېدلی دی، نو ځکه د مدينې منورې پر مسلمانانو يو عظيمه صدمه ده، او ظاهري او باطني نور د مدينې ځخه رخصت او روان دی.

د مرګ ځخه لس کاله وروسته خپل بچی حضرت عبدالله بن عمر رضي الله عنه دی په خوب وينې، چي د سترګو په حالت کي دی، او خولې وچوي، لکه يو ځوک چي د زياتي سترګو ځخه راوتلی وي، نو هغه پوښتنه ځني کوي: چي پلاره! ځنګه حالت دی؟ ولي دومره د سترګو سره مخامخ ئې؟ ده ورته وويل: چي بچيه! د حکومت د حساب ورکولو ځخه اوس فارغه سوم، خو د خپل ځان شخصي حساب ورکول مي لا پاته دي.

د تاريخ د کتابو ځخه معلوميږي: چي پر حضرت ابوبکر رضي الله عنه باندي محبت او عشق غالبه وو، او پر حضرت عمر رضي الله عنه باندي بيا خوف الهي او بېره غالبه وه.

امام شعراني په طبقات الکبری کي يو روايت رانقل کړی دی: چي د مرګ ځخه وروسته حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه دی په خوب کي وليدی، نو پوښتنه ئې ځني وکړه:

.....كَيْفَ وَجَدْتَ الْأَمْرَ يَا أَمِيْرَ الْمُؤْمِنِيْنَ؟﴾.

(۱) حياة الحيوان: خلافة عثمان بن عفان رضي الله عنه، صفحه نمبر ۸۱، مکتبه شامله

Maktaba Tul Ishaat.com

اې امير المؤمنين! الله تعالى څنګه معامله در سره وکړه؟ ده په جواب کې ورته وويل:

.....كَادَ عَرْشِيْ يَهْوِيْ بِيْ لَوْلَا أَنِّيْ وَجَدْتُ رَبًا رَحِيْمًا﴾.(۱)

معامله دومره سخته وه: چې ما داسې محسوسوله: چې دغه عرش به پر ما باندې راولويږي، کچيري زما د رب رحم او آساني زما سره نه وسي، يعني: زما رب ډېر مهربانه وو، خو زما سره ئې د آسانۍ معامله وکړه.

نو ما مخکې درته وويل: چې ژوند امانت دی، دا يو ورځ د انسان څخه اخيستل کيږي، او يوه ورځ انسان د دنيا څخه رخصت اخلي، او د مرګ سره مخامخ کيږي، نو الله تعالى دي زموږ ټولو سره په هغه ورځ باندې د آسانۍ معامله وکړي، او هم دي د قيامت ټول مَنازل راته آسانه کړي، او الله تعالى دي دا څو خبري پخپل دربار کې قبولي او مقبولي وګرځوي.

آمِيْن يَا رَبَّ العَالَمِيْن

وَصَلَّى اللهُ تَعَالى عَلى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَّآلِهِ وَ اَصْحَابِهِ اَجْمَعِيْنَ.

(۱) طبقات الكبرى للشعراني: و منهم الامام عمر بن خطاب ﷺ: صفحه نمبر ۱۶

Maktaba Tul Ishaat.com

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللّٰهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الایہ)

د حضرت عثمان رضی اللہ عنہ شہادت، (اول بیان)

(بیان)

مولوی اطیع اللہ صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الھاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر:	الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب
مقام:	جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن
اشاعت:	اول
تاریخ:	۲ جمادی الاولی ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲
تعداد:	۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم اللہ الرحمن الرحیم

إِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَاَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿قُلْ إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلَاقِيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾.(۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ: ﴿الْمَوْتُ رَاحَةٌ﴾.(۲)

آمَنْتُ بِاللهِ صَدَقَ اللهُ مَوْلَنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُولُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

تمهيد:

محترمو حاضرينو! الله تعالى انسان ته د يو حكمت پخاطر په دنيا كي زندګي ور كړيده، خو د انسان زندګي په دنيا كي يو امتحان دى، د انسان د زندګۍ دوران دا د امتحان دوران دى، ځكه د زندګۍ د ختمېدو څخه وروسته د انسان څخه د زندګۍ د تولو حالاتو پوښتنه كيږي، لكه په حديث شريف كي هم راځي:

.....لَا تَزُولُ قَدَمَا عَبْدٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، حَتّٰى يُسْأَلَ عَنْ أَرْبَعٍ:﴾.

يو بنده به د قيامت په ورځ د خپل محل څخه پر يو طرف هم حركت و نكړي، چي تر څو پورې ئې د دغه څلورو خبرو جواب پيش كړى نوي:

۱. .....عَنْ عُمُرِهِ فِيمَا أَفْنَاهُ،﴾. د عمر پوښتنه كيږي، چي څنګه دې تېر كړى.

۲. .....وَجَسَدِهِ فِيمَا أَبْلَاهُ،﴾. د بدن پوښتنه كيږي: چي په څه كي دې زور كړى.

---

(۱) سورة الجمعة: آيت نمبر ۸

(۲) تنبيه الغافلين باحاديث سيد الانبياء: حديث نمبر ۲۹

Maktaba Tul Ishaat.com

۳. .....وَعَنْ عِلْمِهِ مَاذَا عَمِلَ بِهِ﴾. او د علم پوښتنه کيږي: چې څه عمل دي په وکړی.

٤. .....وَعَنْ مَالِهِ مِنْ أَيْنَ اكْتَسَبَهُ وَفِيمَا أَنْفَقَهُ﴾. او د مال پوښتنه کيږي: چې څنګه دي وګټی، او څنګه دي خرڅ کړی. (۱)

کچيري انسان ددغه څلورو خبرو جواب په ښه طريقه پيش کړي. نو هغه انسان کامياب بلل کيږي. او هغه به د خپلي کاميابۍ اظهار په ډېره خوشحالي و خپلو قريبانو ته کوي.

او خدانخواسته! کچيري انسان د دغه څلورو خبرو په جوابو نو کي کمزوری راسي، نو بيا خو ناکام بلل کيږي، او هغه به پر دغه خپله ناکامي د ډېر افسوس اظهار کوي.

د حضرت عبدالله بن عمر رضي الله عنه وينا:

نو يو طرفته د انسان زندګي يو امتحان دی، او بل طرفته د انسانانو د نفس او شيطان په دوکه باندي پخپل ژوند کي ډېر اوږده اوږده اميدونه پخپل دماغ کي ساتلي وي، څوک د سوارلۍ او ښه مکان خوب ويني، او څوک بيا د خپل منصب او عزت لوړولو په فکر کي وي، او څوک بيا د خپلو حريفانو و مخته د غرور او تکبر لوړي دعوې کوي، او همېشه دا وايي:

ہم چو ما دیگرے نیست

حالانکه پيغمبر صلى الله عليه وسلم د صحابه کرامو يو داسي جماعت تيار کړی وو: چې هغه زندګي په ډېره عاجزي کي تېروله، او هره ورځ ئې د خپل ژوند آخرنی ورځ بلله، او هر وخت به، د الله تعالی و حضور ته د خپل امتحان پېښولو لپاره تيار اوسېدل.

د حضرت عبدالله بن عمر رضي الله عنه وينا ده:

.....إِذَا أَصْبَحْتَ فَلَا تُحَدِّثْ نَفْسَكَ بِالْمَسَاءِ، وَإِذَا أَمْسَيْتَ فَلَا تُحَدِّثْ نَفْسَكَ بِالصَّبَاحِ﴾. (۲)

---

(۱) الزهد للمعافي بن عمران الموصلي: حديث نمبر ۲۰۳

(۲) الزهد لاحمد بن حنبل: حديث نمبر ۴۳

Maktaba Tul Ishaat.com

چیکله ته سهار کړي، نو د مابنام انتظار مه کوه، او چیکله مابنام کړې، نو د سهار انتظار مه کوه، او خپل ځان په مړو کې شماره.

ځکه د هغوی د مخته د پیغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دا حدیث مبارک تپر سوی وو:

.....كَمْ مُقْبِلٍ يَوْمَ لَا يَكْمِلُهُ﴾.

ډېر خلګ د ننۍ ورځې انتظار لري، لېکن هغه پای ته نه ور سوي.

.....وَ كَمْ مِنْ مُسْتَقْبِلِ غَدٍ لَا يُدْرِكُهُ﴾.

ډېر خلګ د سبا لمر راختلو انتظار کوي، لیکن چیکله لمر راخیږي، دی تر خاورو لاندې پروت وي.

د هرې ورځې عدد او شمار:

د دنیا د څېړونکو د عدد او شمار مطابق په هره ورځ او شپه کې پنځلس لکه انسانان د تولې دنیا څخه مري، څه معلومه ده: چې مرګ به کرار کرار را روان وي، او زمونږ د حجرې تر دروازې پورې به را رسېدلی وي.

د امام غزالي رحمۃ اللہ علیہ وینا:

امام غزالي رحمۃ اللہ علیہ فرمایي: اې دوسته! ډېر ځله داسي وسي: چې ته په خوشحالي او په ودونو کې مصروفه ئې، او د خپل کور په کار او د تجارت په مصروفیاتو کې مشغوله ئې.

حالانکه ستا نوم د مړو په لست کې لیکل سوی وي، او عزرائیل علیہ السلام ستا د روح د اخیستلو لپاره را روان وي.

بلکه امام غزالي رحمۃ اللہ علیہ یو بله عجیبه خبره لیکي: چې اې دوسته! تاته څه معلوم! چې بازار ته به هغه کپړه را رسېدلې وي: چې د هغه څخه ستا کفن جوړیږي، ته په دنیا کې خوشحالي جوړوې، حالانکه ستا کفن ستا د کلي په دوکان کې پروت ستا د قریب راتللو انتظار کوي، چې ډېر ژر به هغه ستا پر بدن پیچل کیږي.

Maktaba Tul Ishaat.com

د قبر آواز:

انسان که په دنیا کي هر څومره خپل مرګ هیر کړي، او بالکل ئې د دماغ څخه لیرې کړي، لیکن د مرګ څخه هیڅکله انسان نه هیریږي.

په روایاتو کي راځي: چې قبر هر انسان روزانه اویا واره یادوي، او پر انسان باندې دا آواز او ندا کوي:

- .....أَنَا بَيْتُ الغُرْبَةِ﴾. زه د ناولدتیا کوریم.
- .....وَأَنَا بَيْتُ الوَحْدَةِ﴾. زه د یوازوالي کوریم.
- .....وَأَنَا بَيْتُ التُّرَابِ﴾. زه د خاورو کوریم.
- .....وَأَنَا بَيْتُ الدُّودِ﴾. زه د چینجیانو کوریم.
- .....وَ اَنَا بَيْتُ الظُّلُمَاتِ﴾. زه د تیارکي کوریم.
- .....وَ اَنَا بَيْتُ الْحَيَّةِ وَ العَقَارِبِ﴾. زه د مارانو او لړمانو ډک کوریم. (۱)

نو مالره چې راځې، د تیارۍ کولو څخه وروسته راسه، انسان په دنیا کي د لوی کور او د ښائسته نقشې شوق لري، چې زما په دنیا کي لوی کور وي، او په ښائسته نقشه باندې جوړ وي، کاش! انسان د هغه تنګ کور هم لږ فکر کولای، لکه یو شاعر وایي:

اَمْ بُيُوْتُکَ فِي الدُّنْيَا وَاسِعَةٌ

فَلَيْتَ بَيْتَکَ بَعْدَ الْمَوْتِ يَتَّسِعُ

په دنیا کي خو د ځان لپاره پراخ کور جوړوې، کاشکي! دا فکر دي هم کولای: چې د مرګ څخه وروسته به زما د کور پراخي په کم شکل وي.

انسان په دنیا کي ډېر ځله په خپلو قریبانو په آل او اولاد نازیږي، او کله ئې په مال او دولت سره زړه ښه وي، مګر الله تعالی فرمایي:

.....يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ﴾.

د قیامت په ورځ نه مال او نه اولاد سړي ته نفعه رسولای سي.

.....إِلَّا مَنْ أَتَى اللّٰهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ﴾. (۲)

---

(۱) الاستعداد للممات: المبحث التاسع و العشرون مخاطبة القبر: صفحه نمبر ۲۹۹

(۲) سورة الشعراء: آیت نمبر ۸۸

Maktaba Tul Ishaat.com

مګر هغه څوک: چې هغوی د الله تعالی و حضور ته قلب سلیم یعني: د ګناهونو څخه پاک زړه او زندګي پیش کړي.

د حضرت عثمان رضي الله عنه ژړا:

حضرت عثمان غني رضي الله عنه چې به کله قبرستان او هدیرې ته راغلی، نو دومره زیات به ئې ژړل، چې ږیره مبارکه به ئې په اوښکو باندي لنده سوه.

یوه ورځ یو شاګرد پوښتنه ځني وکړه: چې حضرت! ته چیکله قبر وویني، نو دومره ولي زیات ژاړې؟

ده مبارک ورته وویل:

.....القَبْرُ أَوَّلُ مَنْزِلٍ مِنْ مَنَازِلِ الآخِرَة ، فَإِنْ نَجَا مِنه فَمَا بَعْدَهُ أَيْسَرُ مِنْهُ ، وَإِنْ لَمْ يَنْجُ مِنْهُ فَمَا بَعْدَهُ أَشَدُّ مِنْهُ﴾.

قبر د آخرت د منازلو څخه اول منزل دی، کچیرې په دې کې الله تعالی انسان ته نجات ور کړی، نو وروسته منازل بیا آسانه دي، او که دلته انسان د مشکلاتو سره مخامخ سو، نو بیا خو وروسته منازل د دې څخه هم زیات سخت دي.

.....وَسَمِعْتُ رَسُولَ الله -صَلَّى الله عَلَيْه وَسَلَّم- يَقُوْلُ :﴾.

او ما د پیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه اوریدلي دي: چې ده مبارک به ویل:

.....مَا رَأَيْتُ مَنْظَرًا قَطُّ إِلَّا القَبْرَ أَفْظَعُ مِنْهُ﴾.

ما هیڅ یو سخت منظر ندی لیدلی، بلکه قبر د هغه څخه زیات سخت دی.

په دنیا کې که انسان هر څومره په غفلت کې ځان واچوي، او قبر بلکل د دماغ څخه لیرې کړي، خو د قبر څخه په هیڅ حالت کې انسان نه هیریږي.

په یو روایت کې راځي: چې د هر انسان قبر په ورځ کې اویا واره انسان یادوي، او هم ده ته آواز کوي:

.....اَنَابَيْتُ الغُرْبَةِ﴾. زه د ناولدتیا کوریم.

.....اَنَا بَيْتُ الوَحْدَةِ﴾. زه د یوازوالی کوریم.

.....وَاَنَا بَيْتُ التُّرَابِ﴾. زه د خاورو کوریم.

Maktaba Tul Ishaat.com

.....وَاَنَا بَيْتُ الدُّوْدِ﴾. او زه د چينجو كوريم.(۱)

نو ما لره بغير د تو بنې او تيارې مه راځه.

په دنيا كي انسان ښائسته كور جوړوي، او په هغه كي د ځان او د راحت او آسانۍ بندوبست تياروي. او هم په دنيا كي د سړي پر خپلو قريبانو او پر آل او اولاد او پر مال او دولت باندي اعتماد وي، چي دا به د مشكلاتو په وخت كي زما مرسته او كومك كوي.

ليكن د قبر په زندګي كي دا يو شى هم سړي لره په ښه نه ورځي، ځكه الله تعالى د هغې زندګۍ په باره كي فرمايي:

.....يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ،﴾.

د قيامت په ورځ به نه مال انسان لره په كار ورځي، او نه اولاد.

.....إِلَّا مَنْ أَتَى اللّٰهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ﴾.(۲)

هلته صرف انسان ته قلب سليم فائده ور كوي، يعني: هغه زړه چي د هغه په دنيا كي د خپل رب د نافرمانۍ څخه حفاظت سوى وي.

د حضرت عثمان رضي الله عنه د شهادت پيشګوئي:

قاضي عياض رحمة الله عليه په خپل كتاب "شفا" كي رانقل كړي دي، او داغه رنګه په "مواهب لدنيه" كي هم رانقل سوي دي: چي كله د حضرت عثمان رحمة الله عليه د خلافت لس كاله تېر سول، نو په مدينه منوره كي يو صحابي وفات سو، حضرت عثمان رحمة الله عليه د هغه جنازې ته حاضر سو.

چيكله حضرت عثمان رضي الله عنه د هغه و جنازه ته د لمانځه ور كولو لپاره و درېدى، او د لمانځه د نيت تړلو په حال كي وو، نو يو دم هغه صحابي را ژوندى سو، او په خپل ځاى كي را كښېناستى، او دا ئې وويل:

---

(۱) الاستعداد للموت المبحث التاسع والعشرون مخاطبة القبر: صفحه نمبر ۲۹۹

(۲) سورة الشعراء. آيت نمبر ۸۸

Maktaba Tul Ishaat.com

السلام علیک! اې عثمانه! ته رشتونی انسان ئې، او ستا د خلافت دوه کاله نور لا هم پاته دي، او د "بئر اریس" قصه هم رانژدې ده، په دنیا کي به لوی فساد جوړیږي، او قوي انسانان به ضعیفه خلک تر پښو لاندي کوي.

د دې خبري د کولو سره هغه صحابي بیرته پخپل ځای کي پرېواتی، او وفات سو، دوی چي هر څومره سره وښوراوی، په هغه کي بالکل ساه نه وه، نو بیا ئې د جنازې لمونځ ور کړی، او په جنت البقیع کي ئې پټ کړی.

د حضرت عثمان رضي الله عنه په وخت کي د فتنو ابتدا:

د دغه واقعې څخه یو کال وروسته یوه ورځ حضرت عثمان رضي الله عنه پر اریس نامه څاه باندي ناست وو، چي د ده د لاس څخه د پېغمبر صلی الله علیه وسلم هغه ګوتمۍ چي پر هغه باندي محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم لیکلی وو، او دا د پېغمبر صلی الله علیه وسلم مهر وو، چي ډېره زمانه د ابوبکر سره وو، او بیا د حضرت عمر رضي الله عنه لاس ته راغلی، او د هغه څخه وروسته د حضرت عثمان رضي الله عنه سره وو.

خو په دغه ورځ د حضرت عثمان رضي الله عنه څخه په دغه څاه کي ولوېدی، چونکه د دغه څاه اوبه د انسان تر نامه پورې وې، نو حضرت عثمان رضي الله عنه دا حکم وکړی: چي کم چا دغه مهر مبارک د دغه څاه څخه را وکښی، زه یو لک دراهم هغه ته په انعام کي ورکوم، خلکو چي هر څومره کوشش وکړی، او د هغه څاه خاوري ئې لا تولي راویستلې، مګر د هغه مهر هیڅ معلومات و نه سو.

کچیري د پېغمبر صلی الله علیه وسلم هغه مهر په دنیا کي پاته وای، نو تر قیامته پورې به د ده د اطاعت کونکو حکومت هم چلېدلای.

د هغه مهر د ورکېدو سره د انسانانو په دماغو کي قسما قسم تصورات او خیالات پیدا سول، او د حضرت عثمان رضي الله عنه څخه ئې شکایتونه کول شروع کړل، او پر معمولي معمولي خبرو به ئې پرده باندي اعتراضونه کول.

یو سړي یو ځل په مدینه منوره کي کوتري الوزولې. نو حضرت عثمان رضي الله عنه دی منعه کړی، خو د ده دنه منعه کېدلو په وجه حضرت عثمان رضي الله عنه د ده د کوترو وزر ور پرې کړل، نو هغه کوتر باز د حضرت عثمان رضي الله عنه سخت ترین دښمن جوړ سو.

Maktaba Tul Ishaat.com

بيا يو سړي غليل (کونبه او ربن)جوړ کړی، او په هغه به ئې کانې ويشتل، حضرت عثمان رضی اللہ عنہ بيا هغه سړی د دغه عمل څخه منعه کړی، او ورته وئې ويل: چې دا د پيغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کلی دی، هسې نه: چې چاته په دې کې ستا د غليل د ويشتلو څخه تکليف ورسيږي، نو ئې منعه کړی، چيکله هغه د دغه خپل عمل څخه نه منعه کيدی، نو حضرت عثمان رضی اللہ عنہ د ده غليل ور مات کړی، نو هغه سړی هم د حضرت عثمان رضی اللہ عنہ په سخت مخالفت کې روان سو.

او يوه خبره دا هم وسوه: چې عبدالله بن سبا يو يهودي وو، د حضرت عثمان رضی اللہ عنہ په وخت کې ئې د منافقت په شکل اسلام قبول کړی، يو څه زمانه په مدينه کې وګرځېدی، د حضرت عثمان رضی اللہ عنہ په مخالفت کې ئې خبرې کولې، چيکله دلته څه په لاس نه ورغلل، نو بيا دغه منافق بصرې ته ولاړی، او هلته ئې د حضرت عثمان رضی اللہ عنہ د مخالفت شروع کولو کوشش وکړی، او د هغه څخه وروسته بيا کوفې ته راغلی، مګر يو ځای هم ده ته پوره موقع په لاس نه ورغله.

آخر کار مصر ته راغلی، نو دمصر و خلګو ته ئې دا خبره پيش کړه: چې تاسو راته ووايياست: چې د محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم مرتبه لوړه ده، او د که دعيسی علیہ السلام؟ نو ټولو ورته وويل: چې د محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم مرتبه ډېره لوړه ده.

ده ورته وويل: چې ډېر لوی افسوس دی: چې عيسی علیہ السلام به د قيامت څخه مخکې دنيا ته راځي، او د کفارو سره به مقابله کوي، او دجال به قتل کوي، او محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم به نه راځي، او د ده دښمنان به د ده امت هلاکوي، او دا به څنګه سخت حالت وي.

نو د مصر خلګ ئې په دغه خبرو په تشويش کې واچول، بيا ئې هغوی ته دا وويل: چې د هر نبي په دنيا کې يو وصي وي، يعني: (چې هغه نبي وصيت ورته کړی وي) او د پيغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اصلي وصي حضرت علي رضی اللہ عنہ دی، او خلافت هم د وصي حق وي، نو حضرت عثمان رضی اللہ عنہ خو دا خلافت په غصب او زور سره نيولی دی، تاسو حضرت عثمان رضی اللہ عنہ د خلافت څخه ليرئ کړئ، او خلافت اصلي وصي حضرت علي رضی اللہ عنہ ته ور وسپارئ.

هغه خلګو هغه منافق ته وويل: چې مونږ به دا څنګه وکړو، نو هغه دوی ته دا لار ور وښوولې: چې تاسو د ټولو څخه مخکې چې کم حاکمان د حضرت عثمان رضی اللہ عنہ د طرفه

Maktaba Tul Ishaat.com

دلته مقرر سوي دي، پر هغوی باندي اعتراضونه وکړئ، اوخلګ د ځان ملګري کړئ، او د مصر او بصرې او نورو مختلفو ځايو څخه د شکايت خطونه حضرت عثمان رضي الله عنه ته ور واستوئ، چې ستا حاکمان پر موږ باندي ظلم کوي.

تر دې حده پورې چې د مصر او د کوفې او بصرې خلګو حضرت عثمان رضي الله عنه ته خطونه وليکل: چې نور خو موږ په ډېر خيريت کې ژوند تېروو، مګر ستا عاملان او حاکمان زموږ سره ډېر ظلم کوي، ته دوی معزوله کړه، او د دوی پر ځای زموږ د وطنو لپاره نور حاکمان مقرر کړه.

حضرت عثمان رضي الله عنه ته چې خطونه راغلل، نو هغه په جواب کې ورته وليکل: چې پر کم چا باندي په تاسو کې زما حاکمانو ظلم کړی دی، هغه دي ضرور په دې کال حج ته راسي، او زما عاملان به هم زه راوغواړم، او ستاسو د ټولو د ظلم بدله به د هغوی څخه درواخلم.

حضرت عثمان رضي الله عنه خپل حاکمان د حج پر موقع باندي ټول راطلب کړل، هغه ټوله را حاضر سول، مګر د شکايت کونکو څخه يو هم نه راغلی.

حضرت عثمان رضي الله عنه خپلو عاملانو ته وويل: تاسو ولې ظلم کوئ، او عام رعيت ته ولې تکليف ور کوئ؟ چې هغه تر ما پورې شکايتونه را رسوي؟ هغه ټولو ورته وويل: چې دا شکايتونه بالکل درواغ دي، ته هغه شکايت کونکي راوغواړه: چې کم شکايتونه ئې تاته کړي دي، هغه دي زموږ ومخته راسي، بيا به موږ د هغوی سره خبره وکړو، مګر د هغه درواغجنو انسانانو څخه دلته هيڅ څوک هم موجود نه وو.

د حج څخه وروسته حضرت عثمان رضي الله عنه مدينې منورې ته واپس راغلی، حضرت معاويه رضي الله عنه د ده سره ملګری وو، چې په مدينه کې کم چا د ده څخه شکايت درلودی، هغه ئې را طلب کړل، او ورته وئې ويل: چې تاسو زما څخه کم شکايت لرئ؟ چې پر هر مجلس کې زما غيبت کوئ.

هغه خلګو ورته وويل: ته خپلو قريبانو ته د بيت المال او غنيمت څخه تر موږ زياته حصه ور کوې، حضرت عثمان رضي الله عنه ورته وويل: چې چاته مې زياته حصه تر تاسو ور کړېده، هغه خلګو ورته وويل: تا مروان ته پنځلس زره دراهم ور کړي دي، او عبدالله

Maktaba Tul Ishaat.com

بن خالد ته دي پنځوس زره دراهم ور کړي دي، نو موږ ځکه ستا څخه شکایت لرو.
حضرت عثمان رضی اللہ عنہ د هغه دواړو څخه هغه دراهم واپس کړل، او هغه خلک سره ولاړل.
حضرت معاویه رضی اللہ عنہ ډېر هوښیار انسان وو، حضرت عثمان رضی اللہ عنہ ته ئې وویل: اې امیر المؤمنینه! دغه خلک ستا د قتل حلیې او بانې طلبوي، او دغه خبري صرف یو بهانې دي.
ته زما سره شام ته ولاړ سه، هسي نه: چې یو لښکر پر تا رانسي، او تا را څخه قتل نه کړي.
حضرت عثمان رضی اللہ عنہ ورته وویل: زه به د خپل حبیب او محبوب محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم همسایتوب په هیڅ شکل نه پریږدم، کځه هم دغه خلک زما د قتل تیاري نیسي.
حضرت معاویه رضی اللہ عنہ بیا ورته وویل: چې زه به د شام څخه یو څه فوج ستا د حفاظت لپاره راواستوم، هغه به ستا حفاظت کوي، او تاته به څوک ضرر نسي در رسولای، حضرت عثمان رضی اللہ عنہ ورته وویل: زه د مدینې مځکه د پېغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم پر همسایګانو باندې تنګول نه غواړم.

بیا حضرت معاویه رضی اللہ عنہ ورته وویل: چې بیا خو دا خلک تا په یو دوکه نه دوکه سره قتل کوي، حضرت عثمان رضی اللہ عنہ په جواب کې ورته وویل:
.....حَسْبِيَ اللهُ وَ نِعْمَ الوَكِيْلُ﴾.
زه خپل ټول کارونه الله تعالی ته سپارم، الله تعالی زما لپاره کافي ذات دی.

حضرت معاویه رضی اللہ عنہ د سفر جامې واغوستې، او چیکله په سفر روانېدی، نو مسجد نبوي ته راغلی، او خلکو ته ئې وویل: چې دغه بوډا یعني (حضرت عثمان رضی اللہ عنہ) ستاسو د پېغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم خلیفه دی، د ده سره بده ګوزاره مه کوئ، او ه ده د احترام او قدر کولو کوشش وکړئ.
او د دې وینا کولو سره هغه رخصت سو، او د شام پر طرف ولاړی، ځکه دی د حضرت عثمان رضی اللہ عنہ لطرفه د شام حاکم مقرر وو.

Maktaba Tul Ishaat.com

چې کله ټوله خلګ سره ولاړل، نو د مصر او د کوفې او د بصرې خلګو د عبدالله بن سبا منافق په مشوره بیا حضرت عثمان رضي الله عنه ته د خپلو حاکمانو شکایتونه لیکل شروع کړل، مګر په دې ځل حضرت عثمان رضي الله عنه دوی ته هیڅ جواب نه ورکاوی.

د شوال میاشته چیکله راغله، نو تقریباً زر کسان د مصر او د هغه اندازه خلګ د کوفې څخه او پنځه سوه کسان د بصرې څخه د حج پر نامه مدینې منورې ته را روان سول، چې مدینې ته کله راغلل، نو پر مدینه منوره را وګرځېدل، او مدینه منوره ئې محاصره کړله، او د عامو خلګو سره ئې ډېره بده ګوزاره شروع کړله.

حضرت عثمان رضي الله عنه چیکله ولیدل، نو په دې پوه سو: چې دا خلګ زما د قتل اراده لري، او ما نه پرېږدي، نو حضرت علي رضي الله عنه ته راغلی، او ورته وئې ویل: چې زما او ستا سره قرابت دی، او دا خلګ ستا خبره مني، ته دوی د دې څخه منعه کړه، چې خپل لاسونه زما په وینو رنګین نه کړي، او چې د دوی کمه مطالبه ده، هغه دي ماته ووایي، زه به ئې ورپوره کړم.

حضرت علي رضي الله عنه هغه خلګو ته راغلی، او ورته وئې ویل: چې ستاسو څه مطالبه ده؟ هغوی په جواب کې ورته وویل: چې د ټولو څخه مخکې د مصر حاکم معزوله کړه، او محمد بن ابي بکر د مصر حاکم مقرر کړه.

حضرت عثمان رضي الله عنه هغه مخکې حاکم معزوله کړی، او محمد بن ابي بکر ئې نوی حاکم مقرر کړی، د مصر خلګ په دې خبره راضي سول، او پر خپل طرف باندې روان سول.

مروان یو سړی وو، چې د حضرت عثمان رضي الله عنه په قریبانو کې وو، او ډېر بغضي او عنادګر انسان وو، هغه د حضرت عثمان رضي الله عنه په پټه یو خط د حضرت عثمان رضي الله عنه د طرفه د مصر و مخکینې حاکم ته ولیکی: چې مضمون ئې دا وو:

چیکله محمد بن ابي بکر تالره درسي، نو دی به قتل کړې، او چې کم کسان د ده سره ور سره دي هغه به هم قتل کړې، یو به هم ژوندی نه پرېږدې، او په پټه ئې د حضرت عثمان رضي الله عنه مهر پر هغه باندې ولګاوی، او د حضرت عثمان رضي الله عنه غلام ئې پر اوښ باندې سپور کړی، او هغه خط ئې هغه ته ورکړی، او مصر ته ئې روان کړی.

Maktaba Tul Ishaat.com

په لاره کي هغه د مصر خلک او دغه غلام سره یو ځای سول، هغه خلکو د غلام څخه پوښتنه وکړه: چي ته کم ځای ته روان ئې؟ هغه ورته وویل: چي زه مصر ته ځم، دوی ورته وایي: هلته څه کوې؟ ده جواب ورکړی: چي د امیر المؤمنین یو پیغام دی، هغه د مصر و حاکم ته رسوم.

هغه خلکو ورته وویل: چي د مصر حاکم خو محمد بن ابي بکر دی، دغه دی زموږ سره را سره دی، هغه پیغام ده ته ور کړه، هغه غلام ورته وایي: چي نه، د مصر هغه بل حاکم ته ئې ورورم.

هغه خلک په شبهه کي واقع سول، او د هغه غلام تلاشي ئې واخیستله، نو که ګوري: یو خط د حضرت عثمان ﷺ لطرفه د مصر و مخکیني حاکم ته لیکل سوی دی، او د هغه مضمون دا دی:

چي محمد بن ابي بکر خلکو په زور سره حاکم مقرر کړی دی، چیکله دی مصر ته در ورسیږي، نو لاسونه او پښې به ئې ور پرې کړې، او د ده ملګري به ټوله په دائمي بند باندي محکوم کړې.

چیکله دغه خط هغه خلکو ووایي، نو ټوله په زیاته غصه کي سول، او واپس مدینې منورې ته راغلل، او د مدینې منورې ټول صحابه ئې سره راجمعه کړل، او هغوی ته ئې دا خط ووایي.

صحابه وو دغه خط حضرت عثمان ﷺ ته را وړی، او ورښکاره ئې کړی، او ورته وئې ویل: چي ایا دا خط تا لیکلی دی؟ حضرت عثمان ﷺ انکار ځني وکړی، بیا هغه خلکو ورته وویل: چي دغه اوښ ستا دی؟ چي خط وړونکی ور باندي سپور وو، ده په جواب کي ورته وویل: چي هو، دا زما دی، بیا هغه خلکو پوښتنه ځني وکړه: چي دغه غلام ستا دی؟ ده ورته وویل: چي هو غلام زما دی، هغوی بیا ورته وویل: چي دغه مهر پر خط لګېدلی ستا دی؟ ده جواب ور کړی: چي هو، زما دی، نو هغه خلکو ورته وویل: چي دا بیا څنګه کیدای سي: چي خط دي ستا نوي.

ده په جواب کي ورته وویل: نه ما دا خط پخپله لیکلی دی، او نه مي په بل باندي لیکلی دی، زما مهر یو چا را څخه غلا کړی دی، او بیا ئې زما په پټه پر دغه خط لګولی دی.

Maktaba Tul Ishaat.com

نو هغه ټولو باغيانو پخپل مابين کي سره وويل: چي دی اوس داسي عمر ته رسېدلی دی: چي د خپل مهر او خط څخه هم ناخبره دی، نو دی بايد پخپله رضا د خلافت څخه معزوله سي، کچيري نه معزوله کيږي: نو بايد په قتل کولو سره ئې خلافت ور ختم کړو.

د حضرت عثمان رضي الله عنه امتيازي خصوصيات:

يو طرفته الله تعالی حضرت عثمان رضي الله عنه ته ډېره زياته تقوی او ډېر حليم طبيعت ور کړی وو، او بل طرفته هغه ظالمانو د ده د شهادت پخه اراده کړې وه.

زه ستاسو و مخته د هغه يو څه خاص خصوصيات بيانوم، چي پېغمبر صلى الله عليه وآله وسلم پخپلو احاديثو کي د هغه اوصاف حميده په کم شکل باندي بيان کړي دي.

په صحيحينو کي د حضرت ابو موسی اشعري روايت موجود دي، چي دی وايي: يوه ورځ په مدينه منوره کي د پېغمبر صلى الله عليه وآله وسلم سره په يو باغ کي ملګری وم، او د باغ دروازه بنده وه، يو چا هغه دروازه وټکوله، پېغمبر صلى الله عليه وآله وسلم راته وويل: ته ورسه! دروازه ور خلاصه کړه، چي هر څوک دی، نو د جنت زيری ور باندي وکړه.

ماچيکله دروازه ور خلاصه کړه، نو هغه حضرت ابوبکرصديق رضي الله عنه وو، ما د پېغمبر صلى الله عليه وآله وسلم د طرفه هغه د جنت زيری ور باندي وکړی، او دی ډېر خوشحاله سو، باغ ته راننواتی، او د پېغمبر صلى الله عليه وآله وسلم په مجلس کي کښېناستی.

پېغمبر صلى الله عليه وآله وسلم داسي د فکر په حالت کي ناست وو، او په لاس باندي ئې مځکه ګوروله، لږ ګړی بعد دوهم سړي دروازه وټکوله، ده بيا ماته وويل: ورسه دروازه ور خلاصه کړه، چي هر څوک دی خو د جنت زيری ورباندي وکړه، ماچيکله دروازه ور خلاصه کړه، نو هغه حضرت عمر رضي الله عنه وو، خو ما هغه د پېغمبر صلى الله عليه وآله وسلم د جنت زيری ور باندي وکړی، ده هم د الله تعالی شکر ادا کړی، او راغلی د پېغمبر صلى الله عليه وآله وسلم په مجلس کي کښېناستی، ما بيا دروازه بنده کړه.

خو لږ ګړی بعد دريم سړي دروازه و ټکوله، په دې ځل هم پېغمبر صلى الله عليه وآله وسلم راته وويل: ورسه! دروازه ور خلاصه کړه، او دغه راتلونکي سړي ته په يو عام امتحان او ابتلاء کي د مبتلا کېدلو په وجه د جنت زيری وکړه.

Maktaba Tul Ishaat.com

ما دروازه ور خلاصه کړه، که ګورم: نو حضرت عثمان بن عفان رضي الله عنه دی، ما ده ته د پېغمبر صلى الله عليه وآله وسلم هغه زیری پیش کړی: ده وویل:

.....اَللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ وَ عَلَيْهِ التُّكْلَانُ﴾.

دا ئې وویل، او باغ ته را ننواتی، او سلام ئې ووایي، او د پېغمبر صلى الله عليه وآله وسلم په مجلس کي کښېناستی.(۱)

حضرت سعید ابن عاص د حضرت عائشې او حضرت عثمان رضي الله عنه څخه روایت رانقل کوي: چې پېغمبر صلى الله عليه وآله وسلم په کور کي ناست وو، او پښې مبارکي ئې یو څه بنکاره وې.

په دې دوران کي حضرت ابوبکر رضي الله عنه د راننوتلو اجازت طلب کړی، چې کله اجازت ورته وسو، نو هغه راغلی، خو پېغمبر صلى الله عليه وآله وسلم په هغه شکل باندي ناست وو.

بیا حضرت عمر رضي الله عنه راغلی، او پېغمبر صلى الله عليه وآله وسلم په هغه خپل هیئت د ناستي کي څه بدلون نه راوستی، د یو څو خبرو کولو څخه وروسته واپس ولاړی.

حضرت عثمان رضي الله عنه وایي: چیکله ما اجازت طلب کړی، چیکله راغلم، نو پېغمبر صلى الله عليه وآله وسلم خپلي پښې مبارکي ټولي کړلې، او چیکله مي خپل کار وکړی، واپس ولاړم، زما د تللو څخه وروسته حضرت عائشې مبارکې د پېغمبر صلى الله عليه وآله وسلم څخه پوښتنه کړېوه: چې اې د الله تعالی رسوله! ابوبکر او عمر رضي الله عنهما راغلل، خو تا پخپل هیئت کي هیڅ بدلون نه راوستی، لیکن چیکله عثمان رضي الله عنه راغلی، تا خپل هیئت بدل کړی.

پېغمبر صلى الله عليه وآله وسلم حضرت عائشې ته وویل: چې عثمان خو ډېر حیا داره انسان دی، زما سره دا فکر پیدا سو: کچیري زه په داغه حالت کي یم، نو دی به د شرم او حیا په خاطر د خپل ضرورت بیانولو بغیر واپس هسي ولاړ نه سي، او ډېر ځله به د پېغمبر صلى الله عليه وآله وسلم داسي هم وویل: اې عثمانه! ستا څخه خو ملائکي هم حیا کوي.

حضرت حسان بن عطیه رضي الله عنه فرمایي: چې یو ځل پېغمبر صلى الله عليه وآله وسلم حضرت عثمان رضي الله عنه ته وویل: اې عثمانه! الله تعالی ستا مغفرت کړی دی، او ستا وروستني او مخکیني ګناهونه ټول الله تعالی معاف کړي دي.

---

(۱) صحيح البخاري: حديث نمبر ۳۶۹۳

Maktaba Tul Ishaat.com

حضرت عبدالله بن عمر ﷺ فرمايلي دي: چي د پېغمبر ﷺ په زمانه کي به مسلمانانو حضرت ابوبکر، حضرت عمر او حضرت عثمان پر ټولو باندي مقدم بلل، او د دوی څخه علاوه به ئې هيڅ چا ته هم د دوی درجه نه ورکوله.

په يو روايت کي داسي هم راځي: چيکله د حضرت ابوبکر ﷺ د وفات وخت رانژدې سو، نو ده حضرت عثمان ﷺ راطلب کړی، چي ده خپل ځان څخه وروسته د خلافت لپاره د يو چا وصيت وليکي، چيکله وصيت نامه مکمله سوې نوه، نو پر حضرت ابوبکر ﷺ باندي يو قسم ببهوبني راغله.

چونکه هغه تر اوسه لا د خپل ځان څخه وروسته د خليفه نوم نه وو ليکلی، او قلم د حضرت عثمان ﷺ په لاس کي وو، نو حضرت عثمان ﷺ د خپل ځان څخه د ابوبکر څخه وروسته د خلافت لپاره د حضرت عمر ﷺ نوم وليکی.

چيکله حضرت ابوبکر ﷺ په هوښ کي راغلی، نو د حضرت عثمان ﷺ څخه ئې پوښتنه وکړه: تا د چا نوم ليکلی دی؟ ده په جواب کي ورته وويل: زما سره دا بېره پيدا سوه: چي هسي نه ستا دغه ببهوبني د مرګ ببهوبني وي، او په امت کي افتراق او انتشار پيدا نسي، نو ځکه ما د حضرت عمر ﷺ نوم وليکی.

حضرت ابوبکر صديق ﷺ ورته وويل: اې عثمانه! پر تا دي د الله تعالی رحمت وي، ته ډېر ديانتدار انسان ئې، کچيري تا د خپل ځان نوم ليکلی وای، نو يقيناً هم زما په عقيده کي ته د دې اهل وې.(۱)

حضرت عثمان ﷺ د حضرت ابوبکر ﷺ په نظر کي:

ابن سعد د ابوسلمه بن عبدالرحمن څخه روايت رانقل کړی دی: چيکله د حضرت ابوبکر ﷺ د وفات وخت رانژدې سو، نو ده د حضرت عمر ﷺ په باره کي د صحابه وو سره مشوره وکړه، او حضرت عثمان ﷺ ئې را طلب کړی، او ورته وئې ويل: چي د حضرت عمر ﷺ متعلق ستا څه رايه ده؟

ده په جواب کي ورته وويل: چي هغه ته در موږ نه پيژني، حضرت ابوبکر ﷺ ورته وويل: بيا هم ته خپله رايه راته بيان کړه، حضرت عثمان ﷺ ورته وويل: د الله تعالی

(۱) حياة الصحابه: جلد نمبر ۲، صفحه نمبر ۲۷

Maktaba Tul Ishaat.com

په ذات دي مي قسم وي: تر کمه حده چي زه هغه پيژنم، د هغه باطن تر ظاهر ډېر ښه دی، او په موږ کي اوس د هغه غوندي انسان نسته.

حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ ورته وويل: الله تعالی دي پر تا رحم وکړي، زما دي په الله قسم وي: که ما عمر پرېښووی، يعني: د خلافت لپاره مي د هغه انتخاب و نه کړی، تا به هيڅکله نه پرېږدم، يعني: تا به ضرور د خلافت لپاره منتخبه وم.

د دې څخه دا ښکاره معلومه وه: چي د حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ په نزد د حضرت عمر رضی اللہ عنہ څخه وروسته د حضرت عثمان رضی اللہ عنہ اهمه درجه وه، او هم دی د خلافت مستحق وو.

چونکه وخت ډېر مختصر دی، د حضرت عثمان رضی اللہ عنہ د شهادت چي کمه پاته واقعه ده، هغه به انشاء الله په را روان وعظ کي ستا سو و حضور ته پيشوم، الله تعالی دي پر څه ويلو، او اورېدلو باندي موږ او تاسو ټولو ته د عمل کولو توفيق رانصيب کړي.

آمِيْن يَا رَبَّ العَالَمِيْن

وَصَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلٰى خَيْرِ خَلْقِهٖ مُحَمَّدٍ وَّآلِهٖ وَ اَصْحَابِهٖ اَجْمَعِيْنَ.

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم اللہ الرحمن الرحیم

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الایہ)

د حضرت عثمان رضی اللہ عنہ شہادت، (دوہم بیان)

(بیان)

مولوی اطیع اللہ صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الھاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر:	الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب
مقام:	جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن
اشاعت:	اول
تاریخ:	۲ جمادی الاولی ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲
تعداد:	۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم الله الرحمن الرحيم

إِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَاَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا﴾.(۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ: ﴿عَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ، وَعَضُّوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِذِ﴾.(۲)

آمَنْتُ بِاللهِ صَدَقَ اللهُ مَوْلَنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُولُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

تمهيد:

محترمو حاضرينو! په تېر وعظ کي ما ستاسو په حضور کي د پېغمبر ﷺ د دريم خليفه راشد حضرت عثمان رضي الله عنه د شهادت تذکره کړېوه، او د وخت د کمۍ په خاطر مي پاى ته نوه رسولې، نن بيا د هغه پاته حصه ستاسو په حضور کي پېشوم.

د ده نوم مبارک: عثمان وو، او د پلار نوم ئې: عفان بن ابی العاص بن اميه، او نسبت ئې اموي قريشي وو.

د ده لقب: په کتابو کي ذوالنورين ليکلى دى، ځکه: د ده په نکاح کي د پېغمبر ﷺ دوې بچيانې: رقيه او ام کلثوم، "یکے بعد دیگرے" راغلې وې.

ولادت ئې په مکه مکرمه کي د هجرت څخه (۴۷) کاله مخکې وسو، او شهادت ئې په مدينه منوره کي د هجرت څخه (۳۵) کاله وروسته راغلى.

---

(۱) سورۃ الفتح: آیت نمبر ۲۹

(۲) مسند احمد: حدیث نمبر ۱۷۱۴۴

Maktaba Tul Ishaat.com

او د هجرت څخه(۲۳) کاله بعد د حضرت عمر رضي الله عنه د شهادت څخه وروسته خليفه جوړ سو، او د خلافت مده ئې(۱۲) کاله وه، د ده په زمانه کې آرمينيه، قفقاز، خراسان، کرمان، سجستان، افريقه، او قبرص فتحه سول.(۱)

دی په عشره مبشره کې وو، ځکه چې ډېر ځله ئې د پېغمبر صلى الله عليه وسلم څخه د جنت زيری اورېدلی وو.

پېغمبر صلى الله عليه وسلم به ويل:

..... لِكُلِّ نَبِيٍّ رَفِيقٌ وَرَفِيقِي، يَعْنِي فِي الجَنَّةِ عُثْمَانُ.(۲)

هر نبي ته الله تعالی په جنت کې يو ملګری ور کړی دی، او زما د جنت ملګری به عثمان وي.

دی چيکله شهيد سو، ده د پېغمبر صلى الله عليه وسلم د خولې څخه د هغه شهادت زيری هم اورېدلی وو، ځکه په روايا تو کې راځي: چې يو ځل پېغمبر صلى الله عليه وسلم د "حرا" پر غره باندې ولاړ وو، د ده سره صحابه کرام ملګری وو، نو د غره هغه حصې لږ حرکت وکړی، نو پېغمبر صلى الله عليه وسلم ورته وويل: چې آرام سه، پر تا باندې يو نبي او صديق او شهيد دی، نو د شهيد څخه مراد: د پېغمبر صلى الله عليه وسلم حضرت عثمان رضي الله عنه وو.

حضرت عثمان رضي الله عنه ته الله تعالی د سخاوت ډېر لوی صفت ور نصيب کړی وو، چې د هغه په وجه به پېغمبر صلى الله عليه وسلم د ده سره زيات محبت کاوی.

حضرت عبدالرحمن بن خباب رضي الله عنه يو روايت را نقل کوي: چې زه په هغه مجلس کې موجود وم: چې کله پېغمبر صلى الله عليه وسلم "جيش العسره" يعني د تبوک لپاره لښکر تياروی، او صحابه کرامو ته ئې د هغه د تيارولو ترغيب ورکاوی.

حضرت عثمان رضي الله عنه ولاړ سو، او دا عرض ئې پيش کړی: چې زما پر ذمه د الله تعالی په لار کې (۱۰۰) اوښان دي، او د هغه د تجهيز چې څومره اسباب دي، هغه به هم ور برابروم.

پېغمبر صلى الله عليه وسلم صحابه وو ته دوهم ځل ترغيب ور کړی، نو حضرت عثمان رضي الله عنه بيا ولاړ سو، او وئې ويل: اې د الله تعالی رسوله! زما پر ذمه چې کم (۱۰۰) اوښان او د هغه

---

(۱) تحفة المعي شرح سنن ترمذي: جلد نمبر ۸، صفحه نمبر ۳۳۷

(۲) سنن ترمذي: حديث نمبر ۳۶۹۸

Maktaba Tul Ishaat.com

اسباب برابرول وو، هغه اوس په دوه سوه(۲۰۰) اوښانو بدل سو، يعني: زه به د دې لښکر لپاره(۲۰۰) اوښان او د هغه د ضرورت سامان برابروم.

پيغمبر صلى الله عليه وسلم د منبر يو زينه را کښته سو، او بيا ئې صحابه وو ته ترغيب ور کړی، نو حضرت عثمان رضي الله عنه په دې ځل (۳۰۰) اوښان د هغه د ضرورت د سامان برابرولو سره وعده وکړه.

پيغمبر صلى الله عليه وسلم چې ورته وکتل، نو دا به ئې بار بار ويل:

.....مَا عَلَى عُثْمَانَ مَا عَمِلَ بَعْدَ هَذِهِ، مَا عَلَى عُثْمَانَ مَا عَمِلَ بَعْدَ هَذِهِ﴾.(۱)

د دې څخه وروسته عثمان چې څه کوي، هغه دي کوي، د هغه ضرر ده ته نه رسيږي، يعني: که دی نور هيڅ و نه کړي، د دغه نن ورځې عمل د ده د جنت لپاره کفايت کوي، نو دا هم د پيغمبر صلى الله عليه وسلم د طرفه ده ته يو قسم د جنت بشارت او زيری وو.

د حضرت عثمان رضي الله عنه د سخاوت واقعه:

په مدينه منوره کې يو ځل کاختې راغله، عام انسانان د لوږې د کيفت سره مخامخ سو، په دې دوران کې د حضرت عثمان رضي الله عنه د تجارت قافله چې(۱۰۰)اوښان په خورکې تو کو بار د شام څخه مدينې منورې ته راورسېدل.

قافله د مدينې منورې د کورو څخه دباندې واوښتله، حضرت عثمان رضي الله عنه خپل مال ته راغلی، چې څومره د مدينې منورې تجاران وو، هغه ټول د حضرت عثمان رضي الله عنه قافلې ته د خريداری لپاره راغلل.

حضرت عثمان رضي الله عنه د هغوی څخه قيمت واخيستی، چې زما دغه مال تاسو په څومره باندې رانيسئ، نو يو تجار ورته وويل: چې زه د لسو(۱۰) دراهمو مال په دوولس(۱۲) دراهمه رانيسم، نو دی ورته وايي: چې تر دې لوړ خريدار زما سره سته، تاسو بل يو ماته قيمت راکړئ.

آخر يو تجار ورته وايي: زه ستا څخه د(۱۰) دراهمو مال په(۱۵)دراهمه رانيسم، تر دې بالا موږ تاته هيڅ نرخ در کولای نسو.

---

(۱) سنن ترمذي، حديث نمبر ۳۷۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

حضرت عثمان رضي الله عنه ورته ایي: چي تاسو خو ماته دغه نرخونه راکړل، چي زما د (۱۰) دراهمو مال په (۱۲) یا په (۱۵) رانیسئ، حالانکه ماته یو داسي خریدار منتظر دی، چي هغه زما د یو دراهم مال په (۱۰) دراهمه رانیسي.

هغه تجاران ټول شاو خوا ګوري، چي د مدیني تجاران خو موږ یو، بل داسي څوک پاته نسته، هغه کم تجار دی: چي تاته دومره ګران نرخ درکوي، نو حضرت عثمان رضي الله عنه ورته وایي: هغه زما رب دی: چي هغه ماته دا وایي:

.....﴿مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا﴾.(۱)

چي کم چا یو دراهم زما لپاره صدقه کړی، زه د هغه عوض یو په لس باندي ورکوم.

نو تاسو پر ما باندي ګواه اوسئ: چي زما د قافلې رأس المال او ګټه ټوله د مدیني منورې د غریبانو لپاره صدقه ده.

نو په هغه ورځ باندي د هغه (۱۰۰) اوښانو د قافلې مال ټول پر غریبانو سره تقسیم سو، چي د حضرت عثمان رضي الله عنه د طرفه ډېره لویه صدقه وه.

چیکله شپه راغله، نو حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه په خوب کي پېغمبر صلى الله عليه وآله وسلم ویني، چي پریو براق سپور دی، او په ډېره تلوار سره روان دی، حضرت عبدالله ابن عباس ئې د براق جلو (مهار) ونیوی، ورته وایي: اې د الله تعالی رسوله! لږ صبر وکړه: چي ستاپه دیدار سره مي یو ځل سترګي خنکي سي، ولي دي دومره تلوار ده.

ده په جواب کي ورته وویل: چي نن عثمان په مدینه منوره کي صدقه کړیده، چي د الله تعالی په حضور کي قبوله ګرځیدلې ده، او د هغه په عوض کي د عثمان نکاح په جنتونو کي د حورو سره وسوه، نو اوس د هغه ولیمه تیاره ده، ټول انبیاء ور باندي حاضر دي، صرف زما انتظار دی، زه هلته ځان رسوم.

د صدقې برکات:

نو حضرت عثمان رضي الله عنه ته الله تعالی د ډېرو لویو صدقو توفیق ورکړی وو، نو همېشه به ده ته پېغمبر صلى الله عليه وآله وسلم د جنت بشارتونه ورکول.

هسي خو صدقه د هر انسان په زندګي کي ډېر لوی عمل دی، پېغمبر صلى الله عليه وآله وسلم فرمایي:

---

(۱) سورة الانعام: آیت نمبر ۱۶۰

Maktaba Tul Ishaat.com

.....إنَّ الصَّدقةَ لتُطفئُ غضب الرَّبِّ، وتَدفَعُ ميتةَ السَّوْءِ﴾.(۱)

صدقه د الله تعالى غضب سړوي، او هم انسان د بېكاره مرګ څخه محفوظه ساتي، پېغمبر صلى الله عليه وسلم به ډېر زيات صحابه وو ته ويل:

.....اتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ﴾.(۲)

تاسو د جهنم څخه ځان وګورئ، كه څه هم په نيمه خورما سره وي.

نن خو زمونږ په دماغو كي دا خبره سته: چي زه خو مالداره نه يم، نو زما لپاره به صدقه كول هم څه ضروري عمل نوي، حالانكه صدقه د مالداري سره تعلق نلري، بلكه هر سړی د خپل وسع مطابق صدقه چي وكړي، الله تعالى هغه ته قبوليت ور كوي، ځكه الله تعالى د چا د لږ او ډېر محتاجه ندی، صرف د خپل بنده اخلاص او بنه نيت ته ګوري.

نن چي زمونږ په معاشره كي لږ پرېشاني راسي، كه هغه د بيماری وي، او كه دبله طرفه وي، نو انسانان د هغه لپاره ظاهري وسائل ټول لټوي، او د صدقې طرف ته ئې توجه نوي، حالانكه د پېغمبر صلى الله عليه وسلم حديث مبارک دی: چي صدقه د انسان څخه د تكاليفو او حوادثو اويا (۷۰) دروازې بندوي.

او د پېغمبر صلى الله عليه وسلم حديث مبارک دی: چي صدقه د قيامت په ميدان كي د انسان د سر سائيبان وي، او دی په هغه كي د ګرمی څخه محفوظه وي، او هغه سائيبان د صدقې په مقدار د هغه كمال او نقصان وي.

د حضرت حسن او حسين رضي الله عنهما سخاوت:

سخاوت صرف د حضرت عثمان رضي الله عنه مزاج نه، بلكه د ټولو صحابه وو مزاج وو، او په صحابه وو كي چي څومره پېغمبر صلى الله عليه وسلم ته قريب وو، د هغه سخاوت به د نورو صحابه وو څخه زيات وو.

---

(۱) البر والصلة لابن الجوزي: حديث نمبر ۳۶۶

(۲) البر الصلة لابن الجوزي: حديث نمبر ۳۲۴

Maktaba Tul Ishaat.com

حضرت امام غزالي رحمة الله عليه په احياء العلوم کي د حضرت حسن او حسين د سخاوت يو عجيبه واقعه رانقل کړېده، چي حضرت شيخ الحديث مولانا محمد زکريا رحمة الله عليه په دې الفاظو بيان کړېده:

چي ابوالحسن مدائني رحمة الله عليه وايي: چي يوځل حضرت امام حسن او امام حسين رضي الله عنهما او حضرت عبدالله بن جعفر رضي الله عنه د حج په سفر روان وو، په لاره کي د دوی د سامان اوښ د دوی څخه ورک سو، نو دوی په لوړه او تنده خپل سفر کاوی، چي يو ځل د کوچيانو خيمې ته ورغلل، که ګوري: په هغه کي بوډۍ زنانه ناسته ده.

نو دوی پوښتنه ځني وکړه: چي ايا ستاسو په کور کي زموږ د چيښلو لپاره يو څه شی سته؟ هغه ورته وويل: چي هو سته، نو دوی د خپل اوښانو څخه را شوه سول، او د هغه بوډۍ په کوډل کي کښېنستل.

د هغه بوډۍ سره يو ډنګره بُزه وه، د هغه شودې ئې ور ولوېشلې، او دوی ته ئې يو څه څه ور کړلې، دوی بيا پوښتنه وکړه: ايا زموږ د خورک لپاره به يو شی پيدا سي؟

نو هغه بوډۍ ورته وويل: داغه بُزه ده، زه ئې اوس ستاسو لپاره ذبحه کوم، او تاسو ته ئې درپخوم، نو هغه بوډۍ هغه بُزه ذبحه کړه، او بيا ئې پخه کړه، او دوی وخوړله.

د خورک کولو څخه وروسته چيکله روانېدل، نو هغه بوډۍ ته وايي: چي موږ هاشمي خلګ يو، او د حج په اراده مکې مکرمې ته روان يو، که موږ ژوندي په سلامتيا مدينې ته خدای واپس ورسولو، نو تاسو موږ لره راسئ، هلته به ستاسو د دغه احسان بدله درکړو.

دوی چيکله ولاړل، نو مابنام د هغه بوډۍ خاوند راغلی، دې د هغه هاشمي خلګو قصه ورته وکړه، هغه ناراضه سو، چي تا د پردیو خلګو لپاره د خپل کور بُزه حلاله کړېده، معلومه نه ده: چي هغه څوک دي؟ کيدای سي: هغه دي هاشمي نوي، صرف دغه نوم دي د خپلي ګټې لپاره استعمالوي.

څه زمانه بعد هغه بوډۍ او د خاوند په کور کي زيات غربت راغلی، نو دوی د محنت او مزدۍ په نيت مدينې منورې ته راغلل، ټوله ورځ د اوښانو پُچي ټولوي، او هغه خرڅوي، او خپله ګوزاره په کوي.

Maktaba Tul Ishaat.com

یوه ورځ هغه بوډی د اوښانو پُچي ټولوي، حضرت حسن رضي الله عنه د خپل کور د دروازې سره ناست دی، چیکله دا ټبره سوله، نو هغه وپېژنده، او خپل غلام ئې ور واستاوی، چې هغه بوډی ته ووایه: مالره یو ځل راسه.

چیکله هغه بوډی راغله، نو ده ورته وویل: ته ما پیژنې؟ دې ورته وویل: چې زه دې نه پېژنم، نو ده ورته وویل: زه ستا هغه میلمه یم: چې تا ماته د خپلې بُزې شودې راکړې، او بیا دې راته ذبحه کړه، لېکن بوډی بیا هم نه وپېژاندی، آخر ئې ورته وویل: چې ستا دې قسم وي: چې ته هغه انسان ئې؟

حضرت حسن رضي الله عنه ورته وویل: چې زه هغه یم: د دې څخه وورسته هغه خپل غلامانو ته حکم وکړی: چې د دې لپاره زر (۱۰۰۰) بُزې رانیسئ، او د دې څخه علاوه زر (۱۰۰۰) دیناره نقد هم ورکړی، نو هغوی دستي دغه دواړه دوی ته ور برابر کړل.

بیا ئې د خپل غلام سره هغه بوډی خپل کشر ورور حضرت حسین رضي الله عنه ته ور واستول، حضرت حسین رضي الله عنه معلومات ځني وغوښتی، چې زما مشر ورور څه در کړل؟ نو هغه ورته وویل: چې زر (۱۰۰۰) بُزې، او زر (۱۰۰۰) دیناره، ده چې دا واورېدل، داغه مقدار دواړه شیان ده هم ور کړل.

او د هغه څخه وروسته ئې حضرت عبدالله بن جعفر ته ور واستول، هغه چیکله معلومات وکړی، چې دوی په دواړو دومره څه بوډی ته ور کړي دي، نو هغه یوازې دوه زره (۲۰۰۰) دیناره او دوه زره (۲۰۰۰) بُزې ور کړلې، او دا ئې ورته وویل: که ته اول ځل مالره راغلې وای، نو ما به د دې څخه زیات څه در کړي وای.

نو هغه بوډی څلور زره (۴۰۰۰) بُزې او څلور زره (۴۰۰۰) دیناره خاوند ته راوړل، او ورته وئې ویل: چې دا د هغه ضعیفي او کمزورې بُزې د صدقه کولو برکت دی، چې د هغه په عوض کې الله تعالی موږ ته د هغه سخیانو انسانانو په ذریعه سره دومره مال رانصیب کړی.

نو زموږ په دین کې سخاوت د مسلمان لپاره بهترین صفت دی، او د الله تعالی په حضور کې د عزت پیدا کولو لویه ذریعه ده.

Maktaba Tul Ishaat.com

د عثمان رضي الله عنه د شهادت دواقعې دوهمه حصه:

په تېر وعظ کې مې دا خبره تر دې ځايه پورې را رسولې وه: چې کله د مصر او کوفې څخه راغلي خلک د حضرت عثمان رضي الله عنه پر کور باندې د محاصرې په نيت راوګرځېدل، او دې ئې په خپل کور کې محاصره کړې.

نو صحابه ورته راغلل، چې اې امير المؤمنينه! ته موږ ته د دغه خلکو سره د مقابلې کولو اجازت راکړه، موږ به دوی د دغه ځای څخه وشړو، او هم به د دوی سره مقابله وکړو.

حضرت عثمان رضي الله عنه ورته وفرمايل: ستاسو دې د الله تعالى په ذات سره قسم وي: چې هرګز به زما په خاطر د يو مسلمان يو څاڅکی وينه هم نه تويوئ، او نه به چاته ضرر ور رسوئ.

کچيرې تاسو زما په خاطر خپله وينه توی کړئ، يا د بل مسلمان د وينې تويولو ته تيار سئ، نو سبا به زه د قيامت په ميدان کې د الله تعالى و حضور ته کم جواب پيشوم، ځکه چې د دغه وينو تويولو ذمه به زما پر غاړه باندې وي.

نن خو زموږ په معاشره کې يو وبا جوړه ده، چې هر سړی د خپل عزت او منصب او دولت پيدا کولو لپاره د مسلمانانو وينه تويوي، يا مسلمانان د خپل ځان په حمايت د بل مسلمان و وينې تويولو ته تياروي، خو د قيامت په ميدان کې به د دغه وينو ذمه د دغه سړي پر غاړه باندې وي، او دې به ئې جواب وايي.

چيکله حضرت عثمان رضي الله عنه هغه خلکو ته د مقابلې کولو اجازت ور نه کړی، نو بيا هغوی ده ته وويل: چې ته مکې معظمې ته ولاړ سه، هلته به ته په امن کې سې، ده په جواب کې ورته وويل: چې ما د پېغمبر صلى الله عليه وسلم څخه اوريدلي دي: چې هغه به څنګه سړی وي؟ چې د الله تعالى په حرم کې خپله وينه تويوي، ماته د الله تعالى څخه حيا رائي، چې زه په خپلو وينو د الله تعالى پاک حرم الوده کړم.

نو وروسته هغه خلکو ده ته وويل: چې بيا خو نو شام ته ولاړ سه، هلته حضرت معاويه دی، او د هغه سره لښکر دی، هلته به ستا زندګي په امن کې تېره سي، ده په جواب کې هغه خلکو ته وويل: چې زه د زندګۍ په آخري عمر کې د پېغمبر صلى الله عليه وسلم مزار څنګه پرېږدم؟

Maktaba Tul Ishaat.com

ځکه ما د پيغمبر صلى الله عليه وسلم څخه اورېدلي دي: چې ده مبارک به فرمايل: چې يو چا ته ممکنه وي، نو هغه دي: خپل مرګ په مدينه کې راولي، او ده به دا هم فرمايل:

.....مَنْ دُفِنَ فِي مَدِيْنَتِيْ فَهُوَ مِنْ جَارِيْ﴾.(۱)

چې کم څوک زما په مدينه کې دفن سو، نو هغه زما همسايه دی.

نو د مدينې منورې تدفين چونکه لويه خوش قسمتي ده نو حضرت عثمان رضي الله عنه د مدينې منورې و پرېښوولو ته په هيڅ قيمت تيار نه وو.

په مدينه منوره کې د مرګ تمنا:

چونکه د مدينې منورې د تدفين ډېر فضائل راغلي دي. نو ځکه به زمونږ سلفو همېشه دا غوښتنه کوله: چې الله تعالى د خپل محبوب په کلي کې مرګ او دفن رانصيب کړي.

حضرت عمر رضي الله عنه به همېشه دا دعا غوښته:

.....اللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ شَهَادَةً فِي سَبِيلِكَ، وَوَفَاةً بِبَلَدِ رَسُولِكَ﴾.(۲)

يا الله! ماته مرګ د شهادت ستا په لاره کې رانصيب کړې، او هم زما قبر د خپل محبوب صلى الله عليه وسلم په ښار کې جوړ کړې.

حضرت امام مالک رحمه الله عليه ټوله زندګي صرف يو ځل حج وکړی، حالانکه زندګي ئې ټوله په "مدينه منوره" کې تېره سوه، د هغه وجه دا وه: چې دی به همېشه د دې څخه وېرېدی: چې هسې نه: د مدينې څخه دباندې مالره مرګ راسي.

د دغه تمنا باوجود به ئې د مدينې منورې د مځکې زيات ادب کاوی، چې پر هغه باندې ئې بولي هرګز نه کولې، د ده عادت به دا وو: چې د بولو په وخت کې د مدينې منورې آخري حدود و ته به تلی، او د تقاضا حاجت لپاره به په داسې شکل کښېناستی: چې دی به پخپله د مدينې منورې په حدود و کې وو، او بولي به ئې د مدينې منورې د حدود و څخه دباندې لوېدلې.

يو ځل ئې فرمايل: ما ته دزې شيان ډېر خوښ دي:

---

(۱) موت کی تياري: صفحه نمبر ۱۳۹

(۲) صحيح البخاري: حديث نمبر ۱۸۹۰

Maktaba Tul Ishaat.com

۱. .....اَلْمُجَاوِرَةُ بِرَوْضَةِ رَسُوْلِ اللهِ ﷺ. د پيغمبر ﷺ دروضې مجاورت.

۲. .....وَ الْمُدَارِسَةُ بِحَدِيْثِ رَسُوْلِ اللهِ ﷺ. د رسول الله د احاديثو درس.

۳. .....وَ الدَّفْنُ فِيْ بَلْدَةِ رَسُوْلِ اللهِ ﷺ. د پيغمبر ﷺ په ښار کې تدفين.(۱)

چيکله حضرت عثمان رضي الله عنه دې ته هم تيار نه وو، نو بيا هغه صحابه کرامو ورته وويل: نو بيا خلافت و دوی ته ور پرېږده، ده په جواب کې ورته وويل: چې ما د پيغمبر ﷺ څخه عين د وفات په حالت کې دا اورېدلي دي: چې اې عثمانه!

.....إِنَّهُ لَعَلَّ اللّٰهَ يُقَمِّصُكَ قَمِيصًا، فَإِنْ أَرَادُوكَ عَلَى خَلْعِهِ فَلَا تَخْلَعْهُ لَهُمْ﴾.(۲)

الله تعالى به تاته يو قميص درواغوندي، کچيرې خلکو ستا څخه د هغه قميص کښل غوښتل، نو ته ئې مه ور کاږه، کچيرې زه په دې وخت کې د خپل ځان د ويرې خلافت دوی ته ور پرېږدم، نو سبا چيکله پر حوض کوثر باندې پيغمبر ﷺ زما څخه پوښتنه وکړي: چې ما خو ته منعه کړی وې، چې خلافت چاته مه ور کوه، او صبر کوه، او تا صبر نه وکړی، او زما د حکم دې مخالفت وکړی، بيا به هلته زه څه جواب پيشوم.

خو دا يوه خبره کوم: چې مسجد لره به ورسم، او د خلکو و مخته به عذر پيش کړم: چې کم خط د محمد ابن ابي بکر خلاف ليکل سوی دی، هغه نه ماليکلی دی، او نه زه په هغه باندې خبريم.

دی چې کله د دغه خبرې کولو لپاره مسجد ته راغلی، او پر منبر باندې ئې خطبه وويله، هغه ظالمانو د شا د صفو څخه پرده باندې د ډبرو وارونه وکړل، تر دې حده چې دی بې هوښه د منبر څخه لاندې راولوېدی، خلکو په داغه حالت کې دی خپل کورته راوړی، لږ ګړی بعد چې په هوښ کې راغلی، نو صحابه کرامو بيا عرض وکړې: چې ته مور ته د دغه خلکو سره د قتال کولو اجازت راکړه.

حضرت عثمان رضي الله عنه ورته وفرمايل: چې زه تاسو ته د هغه ذات قسم در کوم: چې کم ذات آسمان او محکي جوړې کړې دي، چې تاسو به زما و مخته خپلې توري ټولې ماتوئ، نو هغوی هم د ده په وينا خپلې توري ټولې ماتې کړې، نو ده بيا هغه خلکو ته

---

(۱) موت کی تياري: صفحه نمبر ۱۳۹

(۲) سنن ترمذي: حديث نمبر ۳۷۰۵

Maktaba Tul Ishaat.com

وویل: اې د مصر خلګو تاسو ما ولي قتل کوئ، زما عمر خو ډېر کم پاته دی، زه په خپله باندي مرم.

او بیا ئې ورته وویل: زما د الله تعالی په ذات قسم وي: چې کله هم خلګو یو نبي ناحقه قتل کړی دی، نو په زرونو انسانان د هغه نبي په بدله کې قتل سوي دي، او زه د سید المرسلین صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم خلیفه یم، زما په بدله کې به هم (۸۰) زره انسانان قتل کیږي.

کچیري زما بدله مسلمانان نه واخلي، نو د آسمان څخه به الله تعالی ډبري را ووروي، او زما د قاتلانو څخه به زما بدله اخلي، نو تاسو هیڅ کله دا عمل مه کوئ، زما د الله تعالی په ذات قسم وي: چې اوس خو تاسو زما د مرګ تمنا کوئ، او زما د قتل څخه وروسته به بیا دا تمنا وکړئ: چې کاش! د عثمان یوه یوه ساه د یو یو کال سره برابره وای، خو دی چې نه وای قتل سوی.

په دې وخت کې یو بلوا کونکي د عثمان رضی اللہ عنہ په لاس کې هغه لکړه چې د پېغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم تبرک وو، واخیستله، او پر خپل زنګانه باندي ئې په زور سره ماته کړه، نو فوراً د هغه په زنګانه کې یو دانه راوخته، چې تر مابنامه پورې د هغه ټول بدن سره وشوړېدی، او مړ سو.

اوس هغه خلک چې د حضرت عثمان رضی اللہ عنہ پر کور راګرځېدلي وو، او کور ئې محاصره کړی وو، او دا ئې ویل: چې اوس موږ دی بغیر د قتل کولو نه پرېږدو، د ټولو خلګو پر مخ ئې د ده د کور دروازه بنده کړه، او دی ئې د لمانځه لپاره هم د کور څخه راوتلو ته نه پرېښووی.

او نه ئې د خورک شی د ده کور ته ور پرېښووی، او اوبه ئې هم ورباندي بندي کړې، چې څه په کور کې وې، هغه ټولي ختم سوې، او ټوله کور د تندي څخه مرګ ته قریب وګرځېدی، او اوه (۷) ورځې په داغه حالت کې ور باندي تیري سوې، او چاته یو څاڅکی اوبه نه ورسېدې.

نو حضرت عثمان رضی اللہ عنہ د خپل کور د کړکۍ څخه سر راویاستی، او آواز ئې وکړی: چې دلته علي رضی اللہ عنہ موجود دی، هیڅ چا جواب ور نه کړی، بیا ئې د سعد رضی اللہ عنہ نوم واخیستی، خو چا جواب بیا ورنه کړی، نو وروسته ئې وویل: اې د محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم امته! د فارس او روم بادشاهان هم که څوک په قید کې واچوي، نو هغه ته ضرور اوبه او

Maktaba Tul Ishaat.com

خورک ور کوي، او زه ستاسو داسي ګنهګاره قيدي يم: چي تاسو ماته يو غړپ اوبه نه راکوئ.

او بيا ئې وويل: چي د الله تعالى په خاطر که نن يو څوک عثمان ته يوه پياله اوبه ور کړي، د هغه په بدله کي هغه اوله پياله چي ماته زما نبي پر حوض کوثر راکوي، هغه به زه و ده ته ور کړم، ليکن هلته د حوض کوثر د چا سره پرواه نوه.

حضرت علي رضي الله عنه چيکله خبر سو، نو دري (۳) مشکه ئې د اوبو ډک کړل، او خپله توره ئې پر ملا وترله، او پر سر ئې د پيغمبر صلى الله عليه وآله وسلم عمامه وپيچله، او د عثمان رضي الله عنه کورته را روان سو.

او هغه خلکو ته ئې وويل: چي دا کار خو کافر هم نه کوي: چي کم تاسو ئې کوئ، اوبه مه پر بندوئ، ګورئ! د الله تعالى غضب درباندي نازل سي، مګر هغه خلکو په برچو سره هغه مشکونه ووهله، اوبه ټولي ځني توى سوې، او د حضرت علي رضي الله عنه د سر څخه ئې هغه عمامه پورته کړه، او د عثمان رضي الله عنه و کورته ئې ور وغورځوله.

په دې دوران کي حضرت ام حبيبه ام المؤمنين پر يو خچره باندي سپره سوه، او د اوبو يو مشک ئې د ځان سره واخيستى، په دې نيت چي دغه کم بختان به زما يو څه ادب و کړي، او خلکو ته ئې وويل: چي د بنو اميه وو يو څه امانتونه د عثمان رضي الله عنه سره دي، تاسو ماته لار راکړئ: چي زه ورسم او هغه امانتونه ځني راوړم.

هغوى چي دا واوريدل، نو ئې ورته وويل: چي ته درواغجنه ئې، او مور ته درواغ وايي، او خچره ئې په نيزو ووهله، او هغه خچره په ميدان سوه، او ام حبيبه چي د ټولو مسلمانان مور وه، هسي د ايله کبدلو څخه لږ پاته سوه.

چيکله خلکو دغه واقعه وليدله، نو ټول خلک په غصه سو، چي الله تعالى دي دا خلک غرق کړي، د پيغمبر صلى الله عليه وآله وسلم د زنانو سره هم په دومره بد سلوک دوى راپيش سول، نو د مدينې خلک په غصه کي سول، اوتوري ئې راواخيستلې، او حضرت عثمان رضي الله عنه ته ئې وويل: چي اوس خو د نبي صلى الله عليه وآله وسلم د زوجاتو بې حرمتي هم وسوه، اې عثمانه! مور د مقابلې کولو اجازت راکړه.

حضرت عثمان رضي الله عنه ورته وويل: تاسو زما لپاره خپل ځانونه مه ضائع کوئ، ما که جنګ کولاى، نو وختي به مي لا په زرونو فوج د عراق او شام څخه را طلب کړى واى،

Maktaba Tul Ishaat.com

حضرت عثمان رضي الله عنه ورته وويل: ثاسو زما لپاره خپل ځانونه مه ضائع کوئ، ما که جنګ کولای، نو وختي به مي لا په زرونو فوج د عراق او شام څخه را طلب کړی وای، خو زه هیڅ کله جنګ کول نه غواړم، نو ټولو ته ئې قسمونه ورکړل، او واپس ئې سره واستول.

د حضرت عثمان رضي الله عنه وينا:

بيا يو څو ورځي نوري هم دغسي تيري سوې، حضرت عثمان رضي الله عنه د تندي څخه ډېر سخت په تکليف سو، بيا ئې خپل سر د کور پر ديوال راپورته کړی، او هغه باغيانو ته ئې وويل:

تاسو په دې عالمان ياست: چې کله پېغمبر صلى الله عليه وسلم مدينې ته راغلی، نو د دې ځای اوبه د مسلمانانو لپاره کافي نوې، او د اوبوڅاه د يهودو په قبضه کي وو، پېغمبر صلى الله عليه وسلم وفرمايل: چې څوک به دا څاه د يهودو څخه رانيسي، او مسلمانانو ته ئې وقف کړي، الله تعالى به د هغه په بدله کي ده ته جنت ورکړي.

ما په (٢٥٠٠٠) دراهمه هغه څاه د يهودو څخه رانيوی، او بيا مي د مدينې منورې د مسلمانانو لپاره وقف کړی، نن هغه زه يم: چې د (٤٠) ورځو څخه زما بچيان د خوږو اوبو لپاره راباندې ژاړي، او دوی ته اوبه نه رسيږي، او ما بنام زه په تروو اوبو روژه ماتوم.

اې خلګو! تاسو ته دا هم معلومه ده: چې مسجد نبوي په ابتدا کي نهايت تنګ وو، ما په (٢٥) زره دراهمه مکان او مځکه رانيوله، او په مسجد نبوي مي ګډه کړه، نن زه دا حال ته راورسېدم: چې تاسو ما د دوه رکعته لمانځه کولو څخه په مسجد کي منع کوئ، اې خلګو! تاسو به د قيامت په ميدان کي د الله تعالى په حضور کي څه جواب پېښوئ؟(١)

(١) مواعظ ابراهيمي: صفحه نمبر ٨٦

Maktaba Tul Ishaat.com

یوه شپه خوب وینی: چې پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم د خپل حجرې څخه راوواتی، او ابوبکر او عمر رضي الله عنهما هم ور سره وو، حضرت عثمان رضي الله عنه ته راغلل، او ورته وایي: چې اې عثمانه! ایا ته ډېر تږی ئې؟ تا (۴۰) ورځې مسلسل پر تروو اوبو روژه ماته کړه، او اوس لس(۱۰) ورځې پوره سوې، چې د هغه تر وو اوبو څکه دي هم نده کړې.

اې عثمانه! سبا به ستا روژه زمونږ سره ماتیږي، او مونږ به د حوض کوثر په اوبو ستا روژه در ماتوو، اې عثمانه! ته به سبا شهید کیږې، او ستا د وینو اول څاڅکی به پر ﴿فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ آیت باندې لویږي، او تر قیامته پورې به د وینو هغه څاڅکی پر داغه ځای باندې وي، او هیڅ کله به د دغه ځای څخه لیرې نسي.

حضرت عثمان رضي الله عنه چې دا خوب ولیدی، نو سهار ئې د خپل کور دروازه خلاصه کړه، او د کور انسانانو ته ئې وویل: چې دا خلک ما ته را پرېږدئ، ځکه چې نن زما دعوت حضور اکرم صلی الله علیه وآله وسلم پر حوض کوثر باندې کړی دی.

چې څنګه دروازه خلاصه سوه، نو هغه باغیان کورته رادننه سول، په دې نیت باندې چې بیا څوک دروازه بنده نه کړي، هغه دروازه ته ئې اور ور کړی، چې په هغه کې د کور یو څه حصې هم اور واخیستی، د کور انسانان ډېر وېرېدل، مګر حضرت عثمان رضي الله عنه پر لمانځه ولاړ وو، او "سورة طه" ئې شروع کړی وو، په کور کې اور بل وو، مګر د ده د قرآن کریم په تلاوت کې هیڅ فرق یا تغیر رانغلی، نو چیکله د لمانځه څخه فارغه سو، قرآن کریم ئې راطلب کړی، و خپل مخته ئې چیکله خلاص کړی، نو بعینه داغه آیت د ده مخته راغلی.

په باغیانو کې یو سړی د ده د قتل په اراده باندې ده ته راوړاندې سو، نو ده ورته وویل: ته ما مه قتل کوه، ځکه چې پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم ستا لپاره دعا کړېده: چې الله تعالی دې ستا لاسونه د عثمان په وینو نه رنګوي، ایا ته به زمونږ د نبي صلی الله علیه وآله وسلم د دعا خلاف عمل کوې، هغه سړي چې دا واورېدل، نو بدن ئې ټول خوله خوله سو، او په شرمندګي سره د کور څخه دباندې ووتی.

بیا د باغیانو څخه یو بل سړی راغلی، او غوښتل ئې چې دی قتل کړي، ده ورته وویل: ګوره! ستا لپاره پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم په فلانکي ورځ د بخښنې دعا کړېده: ته زما په وینو خپله عملنامه مه رنګوه، ایا د قیامت په میدان کې به زما وینې د پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم د دعا مقابله

Maktaba Tul Ishaat.com

بيا د باغيانو څخه يو بل سړی راغلی، او غوښتل ئې چې دی قتل کړي، ده ورته وويل: ګوره! ستا لپاره پيغمبر صلی الله عليه وآله وسلم په فلانکې ورځ د بخښنې دعا کړېده: ته زما په وينو خپله عملنامه مه رنګوه، ايا د قيامت په ميدان کې به زما وينې د پيغمبر صلی الله عليه وآله وسلم د دعا مقابله وکړي، خبردار! زما وينې د دې قابلې ندي: چې د پيغمبر صلی الله عليه وآله وسلم د پاکې دعا په مقابله کې ودرېږي، هغه سړی هم د شرمندګۍ په شکل وواتی.

حضرت عبد الله بن سلام رضي الله عنه راغلی، او وئې ويل: اې ظالمانو! خبردار! د عثمان رضي الله عنه وينه مه تويوئ، ګورئ! الله تعالی به د يو عثمان په بدله کې تاسو (۸۰) زره هلاکوي، تراوس پورې خو د مدينې حفاظت ملائکې کوي، که تاسو عثمان رضي الله عنه شهيد کړئ، نو بيا به ملائکې ولاړې سي.

هغه باغيان چونکه په ډېر جوش کې ول، نو ئې وويل:

.....اقْتُلُوا الْيَهُودِيَّ وَاقْتُلُوا عُثْمَانَ.(۱)

تاسو دغه يهودي قتل کړئ، او د هغه سره عثمان هم قتل کړئ، نو عبد الله بن سلام رضي الله عنه ځني يو طرف ته سو.

په دې دوران کې محمد بن ابي بکر کورته راننواتی، او د حضرت عثمان رضي الله عنه پر سينه کښېناستی، او د ده ږيره مبارکه ئې په لاس ونيوله، او په دومره زور سره وښورولې، چې د ده يوه زامه د بلې زامې سره وجنګېدله.

ده په لاس سره د خپل ږيرې د خلاصولي کوشش د خپل حلم په خاطر نه وکړی، صرف په ژبه ئې ورته وويل: چې حضرت ابوبکر رضي الله عنه خو د دې ږيرې زيات عزت کاوی، کچيرې نن ابوبکر پر دغه ځای باندې ته ناست ليدلی وای، نو هغه به ستا دغه عمل ته په کم نظر کتلی وای؟ محمد بن ابي بکر د دغه خبرې په اوږدو سره وواتی، او هيڅ ئې هم نه وويل. بيا يو بل باغي د "سودان بن حمران" په نامه حضرت عثمان رضي الله عنه ته راغلی، او ورته وئې ويل: اې بې دينه! ته پر کم دين باندې ئې؟ حضرت عثمان رضي الله عنه په جواب کې ورته وويل: چې زه پر دين محمدي باندې يم، هغه ظالم په ډېر زور سره د ده غاړه مبارکه خفه کړله، چې د ده ساه مبارک تنګه سوه.

---

(۱) سنن ترمذي: حديث نمبر ۳۸۰۳

Maktaba Tul Ishaat.com

بیا یو بل ظالم ده ته راوړاندي سو، چي د ده پر مخ ئې څاپېړه ور کړه، او د توري ګوزار ئې پر ده باندي وکړی. ده د هغه توري مخ ته خپل لاس ور کړی، او هغه لاس ئې پرې سو. ده خپل لاس را پورته کړی، او وئې ویل: دا هغه لاس دی: چي د وحي لیکل به ئې کول، نن د الله تعالی په لار کې پرې سو.

دا هغه لاس دی: چي د پېغمبر ﷺ پر لاسو باندي ئې بیعت کړی دی، چي د کمي ورځي څخه دا لاس د بیعت په شکل د پېغمبر ﷺ پر لاس ایښوول سوی دی، بیا هیڅ کله ګنده او خراب شي لره ندی ور غلی، اې خلګو! دا لاس په ښه طریقه سره دفن او تر خاورو لاندی کړی.

هغه ظالم ورته وویل: چي ته خپل مددګاران راطلب کړه، ده په جواب کي ورته وویل: زما مددګار زما سره ملګری دی، هغه ډېر وختي لا زما په حق کي داغه فیصله کړېوه.

بیا یو ظالم وربانديد توري ګوزار وکړی، چي د هغه څخه د ده پر مخ درې (۳) زخمه جوړ سوه، او درې (۳) ځله ئې په برچه په ځیګر کي وواهی، د ده و مخته قرآن کریم پروت وو، چي ده ئې تلاوت کاوی، نو هغه هغه قرآن کریم په پښه وواهی، چي لیرې و موښتی، مګر هغه قرآن کریم خود بخود د ده و مخته راغلی، او وغوړېدی.

د ده دوینو اول څاڅکی د قرآن کریم پر دغه آیت و موښتی:

.....فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللّٰهُ. اې عثمانه! ستا د انتقام اخیستلو لپاره ستا رب کافي دی.

ده په دې وخت کي د شهادت کلمه ویله، او پر مځکه باندي پروت وو، هغه ظالم د خپلو بوټو سره د ده پر جسد وختی، چي د هغه په وجه د ده درې پوښتی ماتي سوې، بیا هغه خلګو د ده د سر پرېکولو اراده وکړه، خو د ده دکور زناني او ماشومان پر ده وغوړېدل، هغه ظالمانو د هغه زنانو زیوارت او د کور ټوله اسباب لوټ کړل، او د ده پر مخ ئې لاړي ور توه کړې، او جسد ئې راکش کړی، پریو انبار ئې وغورځاوی.

نن هغه عثمان چي هغه ته به پېغمبر ﷺ داسي ویل: اې عثمانه! چیکله ته جنت ته ورسي. نو جنت چي تا وویني؛ دوه (۲) ځله به وخاندي، د هغه جنازه د مدینې پر یو انبار باندي درې ورځي بې قبره او بې کفنه پرته وه.

څلورمه ورځ د شپې په وخت کي یو څه صحابه راغلل، او د ده جسد ئې د هغه انبار څخه را پورته کړی، نو یو دم د آسانو د منډي شراو شور جوړ سو، هغه خلګ وبېرېدل،

Maktaba Tul Ishaat.com

چې شاید هغه باغیان را غلل. مګر یو پر آس سپور آواز و کړی، چې تاسو مه ښېرېږی، مور ملائکه یو، د عثمان د جنازې د دفن د ثواب ګټو لو لپاره راغلي یو.
چیکله ئې دده جنازه کښېښوو له، د آسمان څخه یو ږغ ور باندې وسو: تاسو لږ صبر وکړئ: مور په ملائکو پر ده د جنازې لمونځ کوو، چیکله ئې جنازه قبر ته راوړه، د شپې وخت وو، او زیاته تیاره وه، و قبر ته د ور شوه کولو په وخت کې د ده بچې وژړل، او وئې ویل: اې د الله د رسول خلیفه! په لکونو دراهم دي د الله تعالی په لار کې صدقه کړل، کاش! د خپل کفن لپاره دي د مولی څخه هم یو څه غوښتي وای.
نو دی ئې علیحده په یو ځنګل کې خاورو ته وسپاری، هلته هغه ظالمان د دې منتظر وو: کچیرې جنازه پر دې طرف راغله، نو مور به ئې د ډبرو وارونه ور باندې کوو، مګر چې دوی خبر پدل، د حضرت عثمان ﷺ جنازه هغوی تر خاورو لاندې تدفین ته رسېدلې وه.(۱)

د حضرت حسن ﷺ خوب لیدل:

د حضرت عثمان ﷺ د شهادت په شپه حضرت حسن ﷺ خوب ولیدی، چې پر آسمان باندې یو ډېر لوی دربار قائم دی، او د الله تعالی عرش و لاړ دی، او پېغمبر ﷺ و عرش ته نژدې راغلی، او د عرش پښه ئې ونیوله، او ودرېدی.
بیا حضرت ابوبکر ﷺ راغلی، او د ده سره ودرېدی، وروسته حضرت عمر ﷺ هم راغلی، د حضرت ابوبکر ﷺ سره ودرېدی.
حضرت عثمان ﷺ په داغه حالت کې په داسې شکل چې خپل سر ئې په لاس کې نیولی وو، د الله تعالی و عرش ته پیش سو، الله تعالی ورته وایي: اې عثمانه! څه وایي؟ ده دا عرض پیش کړی: یا الله! ته د خپلو بندګانو څخه پوښتنه وکړه: چې په کم جرم ئې زما سر را څخه پرې کړی؟
بیا د حضرت عثمان ﷺ د سر څخه دومره وینه روانه سوه: چې دوې نالۍ د آسمان څخه د مځکې و طرف ته راوبهېدلی، او د هغه څخه ټوله مځکه په وینو سره سوه.

---

(۱) فضائل الصحابه لاحمد بن حنبل، باب فضائل عثمان بن عفان ﷺ، صفحه نمبر ۴۷۰

Maktaba Tul Ishaat.com

د عثمان رضي الله عنه د قاتلينو انجام:

چې څومره انسانان د حضرت عثمان رضي الله عنه پر قتل باندې سره راجمعه سوي وو، هغه ټول په ډېر بېدردي سره پر مختلفو مواقعو قتل سول.

محمد بن ابي بكر غوندي شخصيت هم خلاص نسو، حالانكه هغه صرف حضرت عثمان رضي الله عنه تر ږيره نيولی وو، چې ژوندی ونيول سو، او د خره په پوست کي وګنډل سو، او بيا دغسي ژوندی په اور کي کباب سو.

معاويه بن خديج هم صحابي وو، هغه هم د حضرت عثمان رضي الله عنه په قتل کي شريک وو، چې وروسته ئې انجام داسو: چې هغه هم ژوندی په اور کي کباب سو.

حجاج بن يوسف کوفې ته راغلی، خلګ ئې راجمعه کړل، د هغه څخه ئې يو څه نفر د جلب په شکل غوښتل، يو بوډا ورته راغلی، ورته وئې ويل: اې د مسلمانانو اميره! زه بوډا يم، زما پر ځای زما زوی در سره بوزه.

حجاج بن يوسف ته يو چا وويل: ته دغه بوډا پيژنې، ده وويل: نه، هغه ورته وويل: دا هم د عثمان رضي الله عنه په قاتلينو کي وو، حجاج بن يوسف د کوفې په مسجد دننه کي توره ئې ورسره رالښته کړه، هغه بوډا ئې د (٩٠) کالو په عمر کي پر هغه ځای باندې قتل کړې. نو دا عام طور د الله تعالى عادت دی: چې څوک د ده د اولياؤو او دوستانو سره بد وکړي، نو د هغه انتقام الله تعالى په خپله اخلي.(١)

او د الله تعالى انتقام بيا د الله تعالى دشان مطابق وي، چې ډېر ځله د هغه په وجه د انسان دنيا او آخرت دواړه د هلاکت او تباهۍ سره مخامخ سي، نو الله تعالى دي موږ او تاسو د ده د اولياؤو د دښمنۍ او مخالفت کولو څخه محفوظه وګرځوي، او الله تعالى دي دا څو خبري په خپل دربار کي قبولي او مقبولي وګرځوي.

آمِيْن يَا رَبَّ العَالَمِيْن

وَصَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَّآلِهِ وَ اَصْحَابِهِ اَجْمَعِيْنَ.

---

(١) شاهکار تقاریر: صفحه نمبر ٢٣٠

Maktaba Tul Ishaat.com

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الایہ)

د حضرت علي رضی اللہ عنہ شهادت

(بیان)

مولوی اطیع اللہ صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الھاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر:	الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب
مقام:	جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن
اشاعت:	اول
تاریخ:	۲ جمادی الاولی ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲
تعداد:	۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم الله الرحمن الرحيم

إنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، ومَنْ يُضْلِلْهُ فَلَا هادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَاشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَمَنْ زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ﴾.(۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ: ﴿لَيْسَ عَلَى أَهْلِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْشَةٌ عِنْدَ الْمَوْتِ وَلَا عِنْدَ الْقَبْرِ﴾.(۲)

آمَنْتُ بِاللهِ صَدَقَ اللهُ مَوْلَنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُولُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

تمهيد:

محترمو حاضرينو! د الله تعالى نيک بندګان د خپلو انواراتو او برکاتو سره په ډېره تيزي سره د دنيا څخه رخصتيږي، او دا ځای د ظلماتو او تارکيو څخه ورځ په ورځ ډکيږي، شيطانان دا خلا ډکوي، او داسي معلوميږي: چي دا دنيا خپل انجام ته رسېدل غواړي.

تاسو ګورئ! چي کم بزرګان نن د دنيا څخه روان دي، په وروسته انسانانو کي د دوی نظير او مثال پيدا کول انسان ته ډېر مشکل سي.

نن هغه وخت دی: چي دکومو اولياؤو په زړو کي د احد د غره برابر ايمان دی، هغه هم ويريږي، او بلګيږي، چي هسي نه: زمونږ مرګ په حالت د ارتداد کي رانسي.

---

(۱) سورة آل عمران: آيت نمبر ۱۸۵

(۲) الترغيب والترهيب: حديث نمبر ۹۲۹

Maktaba Tul Ishaat.com

او یو مور غوندي غافله انسانان یو ، چي د کم چا په زړو کي ایمان د ذري برابر دی، او د هغه د حفاظت څخه هم غافله یو ، الله تعالی دي مور ته دغه فکر راکړي: چي مور د خپل ایمان حفاظت وکړو.

علامه قرطبي رحمة الله علیه لیکلي دي: چي مرګ انسان ته راتلل خو ډېر لوی مصیبت دی، مګر د دې څخه بیا ډېر لوی مصیبت دا دی: چي مرګ انسان ته د غفلت په حالت کي راسي، او انسان د هغه لپاره هیڅ عمل کړی نه وي.

د نیکبخته انسانانو شپه اوورځ:

محترمو ! د دنیا ژوند د آخرت په مقابله کي ډېر مختصر دی، حضرت نوح علیه السلام چي هغه خپل قوم ته نه نیم سوه(۹۵۰) کاله تبلیغ وکړی، خو د هغه ټول عمر د دې څخه هم زیات وو، د ده په باره کي رائي: چي کله دی د دنیا څخه رخصتېدی، نو الله تعالی پوښتنه ځني وکړه: اې زما نبي! تا خپله زندګي څنګه وبلله؟

ده په جواب کي ورته وویل: یا الله! زندګي داسي رامعلومه سوه: لکه یو کوډل ده، د هغې دوې دروازې دي، په یوه دروازه رانوتلم، او د هغه بلي دروازې څخه بیرته ووتلم، نو دهغه په نسبت زمور زندګي خو پنځوس(۵۰) کاله یا سل(۱۰۰) کاله د یوې لمحې یا د دوو لمحو خبره معلومیږي.

خوش نصیبه انسانان هغه خلګ دي: چي د زندګي په هره هره لمحه کي الله تعالی یاد وساتي، او د ده قوتونه او اندامونه د الله تعالی د حکمونو مطابق خپله زندګي تېره کړي، کڅه هم پر دوی تنګي راسي، او په تنګي کي د ناشکرۍ الفاظ پر ژبه نه راوړي.

او که الله تعالی دوی ته دخوشحالۍ او پراخۍ حالات ور نصیب کړي، نو پر هغه باندي دوی غرور او تکبر نه کوي، هغه ته خپل حالات او اوقات ور معلومیږي، هیڅکله د خپلې ژبې څخه لویه خبره نه راباسي.

هر کړی دهغه خلګو دا کوشش وي: چي دمالک حقیقي رضا څنګه پیدا کړي؟ هغه هغه لوړ خلګ وي: چي خپله رضا د الله تعالی په رضا کي ضم کړي، د هغوی خپله خوښه خوښه نوي، دهغه خپل انتخاب انتخاب نوي، دا هغه خلګ دي: چي د دوی مکروهات طبعیه دمکروهاتو شرعیه وو سره بالکل برابر سي.

Maktaba Tul Ishaat.com

د نیک انسان د الله تعالی په حضور کي قدر داني:

په حدیث شریف کي راځي: چي کله نیک انسان لره مرګ راسي، نو د آسمان هغه دروازې ژاړي، چي دکومو دروازو څخه د ده رزق را شوه کیږي، او د مځکي هغه ټکړې ژاړي، چي پر کومو ټکړو به دی کښېناستی، او د الله تعالی عبادت به ئې کوی.

حضرت عبد الله بن عباس رضی الله عنهما فرمایي: چي پر مسلمان باندي مځکه څلویښت سهاره ژاړي، یعني: کله چي مسلمان مړ سي، نو مځکه پدې وجه ژړا ور باندي کوي: ځکه چي هغه مسلمان پر مځکه باندي عبادت کوی، او د ده په مرګ سره هغه عبادت ختم سو، لکه د ده مبارک الفاظ دي:

.....تَبْكِي الْأَرْضُ عَلَى الْمُؤْمِنِ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا﴾.(۱)

مځکه پر مؤمن باندي څلویښت سهاره ژړا کوي.

د حضرت انس رضی الله عنه څخه د پیغمبر ﷺ یو روایت را نقل دی:

.....مَا مِنْ عَبْدٍ إِلَّا وَلَهُ فِي السَّمَاءِ بَابَانِ: بَابٌ يَدْخُلُ عَمَلُهُ، وَبَابٌ يَخْرُجُ فِيهِ عَمَلُهُ وَكَلَامُهُ، فَإِذَا مَاتَ فَقَدَاهُ وَبَكَيَا عَلَيْهِ﴾.(۲)

هر بنده ته الله تعالی په آسمان کي دوې دروازې ور کړي دي، د یوې دروازې څخه د ده اعمال او اقوال آسمان ته پورته کیږي، او د بلي دروازې څخه د ده رزق را شوه کیږي، چیکله بنده وفات سي، نو د ده پر مرګ باندي هغه دواړې دروازې ژړا کوي.

او داغه رنګه د حضرت علي رضی الله عنه روایت هم راځي:

.....إِذَا مَاتَ الْعَبْدُ الصَّالِحُ، بَكَى عَلَيْهِ مُصَلَّاهُ مِنَ الْأَرْضِ، وَمَصْعَدُ عَمَلِهِ مِنَ السَّمَاءِ﴾.(۳)

چیکله نیک بنده وفات سي، نو پر ده باندي د مځکي پر مخ د ده د عبادت ځای ژړا کوي، او د آسمان پر کومه لار چي د ده اعمال پورته کیږي، هغه هم ور باندي ژاړي.

حضرت شریح ابن حضرمي هم یو روایت را نقل کړی دی:

.....ما ماتَ مُؤْمِنٌ فِي غُرْبَةٍ غَابَتْ عَنْهُ فيها بواكِيهِ إلا بَكَتْ عَلَيْهِ السَّماءُ والأرْضُ﴾.(۴)

---

(۱) الزهد و الرقائق لابن المبارک: حدیث نمبر ۳۳۸

(۲) مسند ابي یعلی الموصلی: حدیث نمبر ۴۱۳۳

(۳) الزهد والرقائق لابن المبارک: حدیث نمبر ۳۳۶

(۴) الاستعداد للموت: باب بکاء السموات: صفحه نمبر ۲۶۲

Maktaba Tul Ishaat.com

چیکله یو مؤمن لره په ناولده مځکه کي مرګ راسي، او هلته پر ده باندي ژړا کونکي نوي، نو بیا پر ده باندي آسمان او مځکه دواړه ژړا کوي.
او الله تعالی د ده د مرګ په وجه فرشتو ته دا حکم کوي: چي دا زما نیک بنده وو، او د ده جنازه پورته کیږي، چي پر کمه لار دغه جنازه تیریږي، تاسو د لاري و دواړو طرفو ته د ده د استقبال لپاره ودرېږئ، زما د یو عاشق جنازه ده، چي په ښه اکرام او اعزاز سره خپل منزل ته ورسیږي، نو بیا د مغتسل څخه بیا تر قبر پوري د لاري و دواړو طرفو ته فرشتې د ده د جنازې استقبال کوي.

د پېغمبر ﷺ د حجرې مبارکې واقعه:

د حضرت عمر رضی اللہ عنہ په دور کي یو ځل په مدینه منوره کي زیاته قحطي راغله، چي دانسانانو او د حیوانانو د خورک لپاره هیڅ پاته نه سول، د آسمان څخه بارانونه و درېدل، او پر مځکه باندي شنه وابنه ختم سول، د مدیني منورې ټول استوګن انسانان او که حیوانان وو د هغوی ټولو ژوند په تکلیف کي واقع سو.
حضرت عمر رضی اللہ عنہ حضرت عائشې مبارکې ته راغلی، او ورته وایي: اې د مسلمانانو موري! په مدینه منوره کي قحطي ده، او د مدیني منورې ټول خلګ په تکلیف کي اخته دي، او د هغوی د مشکلاتو د حل لپاره هیڅ ترتیب زما په دماغ کي نه راځي، ته زما یو څه رهنمائي وکړه.
حضرت عائشه مبارکه ورته وایي: اې د مسلمانانو امیره! ته زما د حجرې سر ته پورته سه، چي په کمه حجره کي د پېغمبر ﷺ قبر مبارک دی. هغه ته یو سوری ور کړه، چي هغه قبر آسمان ته ور ښکاره سي، چي بیا آسمان د هغه قبر په لیدلو باندي څومره ژړا کوي، او څومره اوښکي را تویوي، چي د هغه په ذریعه به د مدیني پر خلګو باندي آبادي جوړه سي.
حضرت عمر رضی اللہ عنہ چیکله د حجرې مبارکې چت ته سوری ور کړی، او د پېغمبر ﷺ قبر آسمان ته ور ښکاره سو، نو آسمان د هغه په لیدلو باندي دومره ژړا وکړه: چي د هغه ژړا او اوښکي د یو لوی باران په شکل پر "مدینه منوره" باندي را توی سوې، چي د هغه په وجه په "مدینه منوره" کي ډېره زیاته ابادي راغله، او چي د کاختی په وجه کم

Maktaba Tul Ishaat.com

مشکلات جوړ سوي وو، هغه ټول مشکلات ختم سول، نو د مؤمن پر مرګ باندي ډېر ځله آسمان او مځکه ژړا کوي.

دحضرت علي رضی اللہ عنہ تعارف:

زمونږ په خلفاء اربعه وو کي حضرت علي رضی اللہ عنہ ډېر عجیب انسان تېر سوی دی، چي پېغمبر صلی اللہ علیہ وسلم ته ډېر قریب او نژدې انسان وو، پېغمبر صلی اللہ علیہ وسلم به ده ته ویل:

.....أَنْتَ أَخِي فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ﴾.(۱)

اې علي! ته په دنیا او آخرت کي زما ورور ئې، نو حضرت علي رضی اللہ عنہ د پېغمبر صلی اللہ علیہ وسلم په قریبانو کي ده ته ډېر نژدې انسان وو.

د ده ولادت د هجرت څخه درویشت(۲۳) کاله مخکي او وفات ئې په څلویښت(۴۰) هجري کي را غلی وو، او ده ته الله تعالی درو شپیته(۶۳) کاله عمر ور کړی وو، د پېغمبر صلی اللہ علیہ وسلم څلورم خلیفه راشد او د عشره وو مبشره وو د ډلي څخه د پېغمبر صلی اللہ علیہ وسلم د اکا زوی او د پېغمبر صلی اللہ علیہ وسلم پر لاس پالل سوی، او د ده زوم وو.

پر پېغمبر صلی اللہ علیہ وسلم باندي په ماشومانو کي د ټولو څخه مخکي ده ایمان راوړی وو، او د حضرت عثمان رضی اللہ عنہ د شهادت څخه وروسته په پنځه دیرشم(۳۵) هجري سنه کي خلیفه تاکل سوی وو، او په څلویښت هجري کي و شهادت ته رسیدلی وو، د ده قاتل: عبدالرحمن بن ملجم ملعون وو، او د ده د خلافت زمانه پنځه(۵) کاله راغلي ده.

د حضرت علي رضی اللہ عنہ علم:

حضرت علي رضی اللہ عنہ ته الله تعالی په ډېره کامله طریقه سره علم ور کړی وو، پېغمبر صلی اللہ علیہ وسلم به د حضرت علی رضی اللہ عنہ متعلق فرمایل:

.....أَنَا دَارُ الحِكْمَةِ وَعَلِيٌّ بَابُهَا﴾.(۲)

زه د حکمت کور یم، او علي رضی اللہ عنہ د حکمت دروازه ده، د حکمت څخه مراد: هغه حکمت دی: چي د هغه تذکره الله تعالی په قرآن کریم کي پدې الفاظو کړېده:

---

(۱) سنن ترمذي: حدیث نمبر ۳۷۲۰

(۲) سنن ترمذی: حدیث نمبر ۳۷۲۳

Maktaba Tul Ishaat.com

.....يُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ﴾.(۱)

او د حدیث مطلب دا دی: چې پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم د علم او حکمت یو خزانه ده، او تر هغه خزاني پوري د رسېدلو دروازه حضرت علي رضی الله عنه دی، ځکه چې ده ته د پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم د حکمتونو څخه یو لویه حصه ور نصیب سوې وه.

مشکل سوالات او دهغه جوابات:

دتورات یو عالم چې د هغه نوم: مضر راغلی دی، یو ځل دحضرت علي رضی الله عنه څخه وغوښتل: چې زما د څو سوالو جواب راکړه، حضرت علي رضی الله عنه ورته وویل: چې کم سوالونه دي په دماغ کي ستە، د هغه پوښتنه را څخه وکړه.

هغه ورته وویل:

۱. هغه کم نارینه دی، چې نه پلار لري، او نه مور؟
۲. او هغه کمه زنانه ده، چې نه پلار لري، او نه مور؟
۳. او هغه کم نارینه دی، چې مور لري، خو پلار نه لري؟
۴. او هغه کمه ډبره ده: چې حیوان ئې پیدا کړی دی؟
۵. او هغه کمه زنانه ده: چې په یوه ورځ کي صرف په درو لمحو کي ئې بچی پیدا کړی دی؟
۶. او هغه کم دوه دوستان دي: چې هیڅکله به دښمنان نه سي؟
۷. او هغه بیا کم دښمنان دي: چې هیڅکله به دوستان نه سي؟

حضرت علي رضی الله عنه هغه ته جوابونه ورکوي، او ورته وایي: ته زما خبره ته غوږ ونیسه، او خپل جوابونه ځني واخله:

۱. هغه نارینه: چې مور او پلار نه لري: آدم علیه السلام دی.
۲. هغه زنانه: چې مور او پلار نه لري: حوا علیها السلام ده.
۳. هغه نارینه: چې مور لري، او پلار نه لري: عیسی علیه السلام دی.
۴. هغه ډبره: چې حیوان ئې پیدا کړی دی: هغه هغه ډبره ده: چې د صالح علیه السلام اوښه ئې پیدا کړه.

---

(۱) سورة البقره: آیت نمبر ۱۲۹

Maktaba Tul Ishaat.com

۵. او هغه زنانه: چې په درې لمحو کې ئې بچی پیدا کړی: مریم علیها السلام ده، چې په یوه لمحه کې ئې: حمل وو، او په دوهمه کې ئې: دبچي د پیدا کېدلو درد وو، او په دریمه لمحه کې: حضرت عیسی علیه السلام پیدا سو.

٦. او هغه دوه(۲) دوستان: چې هیڅکله به دښمان نسي: هغه جسم او روح دي.

۷. او هغه دوه(۲) دښمنان: چې پخپل مابین کې به هیڅکله دوستان نسي: هغه مرګ او ژوند دي.

هغه "مضر" چې د تورات عالم وو، چې کله ئې د ده جوابونه واورېدل، نو ئې وویل: اې علی! ته یقیناً هم د علم او حکمت دروازه ئې، ځکه چې زما کم جوابونه وه، هغه په ډېر صحیح طریقه تا ماته راکړل.(۱)

د حضرت علي رضی الله عنه فراست:

د حضرت علي رضی الله عنه په زمانه کې د دوو زنانو په یوه شپه په یوه حجره کې په تیاره کې بچیان پیدا سول، چې یو نارینه وو، او بل زنانه، د دواړو زنانو پر دې خبره جګړه راغله، هره یوه دا وایي: چې نارینه بچی ما پیدا کړی دی.

د دواړو مقدمه حضرت علي رضی الله عنه ته راغله، حضرت علي رضی الله عنه چې فیصله ور کوله، نو ورته وایي: تاسو د دواړو د تیو څخه لږ لږ شودې راوباسئ، او په دوولوښو کې ئې جلا جلا کښېږدئ.

چیکله هغه شودې په دوو لوښو کې جلا جلا ده ته راغلې، نو ده دواړه لوښي وتلل، چې د کمي زنانې شودې وزنې وې، نو دا نارینه بچی هغه ته ور کړی، هغه بلي ته ئې زنانه بچی ور کړی.

خلګو چې دده دا فیصله ولیدله، نو دستي ئې د ده څخه پوښتنه وکړه: چې دا مسئله دي دکمه ځای څخه راویستله؟ ده په جواب کې ورته وویل: چې زمونږ د مخته دا آیت شریف پروت دی:

.....لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ﴾.

(۱) جامع المعجزات: صفحه نمبر ۲۳

Maktaba Tul Ishaat.com

د دې آیت څخه صفا معلومیږي: چې الله تعالی نارینه ته په هر څه کې فضیلت ور کړی دی، حتی چې په غذا کې هم، ما دغه حقیقت و مخته کښېښوو ی، نو په دماغ کې مې دا فکر راغلی: چې دهلک د مور شودې به ضرور وزن داره وي، نو ځکه مې دا فیصله وکړه.(۱)

د حضرت علي رضی الله عنه شهادت:

د بعضو خپل مینځي جګړو او قصو په وجه چې د هغوی بنیاد هم صرف غلط فهمي وه، حضرت علي رضی الله عنه د کوفې ښار خپل دار الخلافه جوړ کړی وو، د ده د خلافت په ورځو کې د خوارجو ډېر زور وو، او بیا خاص په کوفه او بصره کې دهغوی ډېري لوی جمعې جوړېدلې.

حضرت علي رضی الله عنه د هغوی سره څو ځله قتال وکړی، د هغوی لوی ډلې ئې قتل کړې، مګر بیا هم یو څه خوارج پاته وو، خوارجو به د پېغمبر صلی الله علیه وسلم د خاندان او اهل بیت سره سخته دښمني ساتله، او دغه ناپاکه انسانانو به د پېغمبر صلی الله علیه وسلم اهل بیت مسلمانان هم نه بلل. (نَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ ذٰلِکَ)

عبدالرحمن ابن ملجم یو سړی وو، دخوارجو څخه، چې د مکې مکرمې څخه کوفې ته راغلی، په دغه ورځو کې یو ډېر ښائسته زنانه چې هغه هم د خوارجو څخه وه، د هغې نوم: قطام راغلی دی، په کوفه کې اوسېدله.

یوه ورځ ابن ملجم هغه زنانه ولیدله، خو پر هغه باندې عاشق سو، دوهمه ورځ ئې دغه زناني ته د نکاح پیغام ور واستاوی، خو هغه زناني د ده د نکاح پیغام په ډېره خوشحالي سره قبول کړی، مګر مهر ئې ډېر قیمتي ور ته کښېښوو ی، چې هغه دغه درې شیان وه:

- درې زره (۳۰۰۰) اشرفی.
- یو غلام یا یوه مینځه د خدمت لپاره.
- د حضرت علي رضی الله عنه شهید کول.

(۱) نزهة المجالس: جلد نمبر ۲، صفحه نمبر ۳۵۵

Maktaba Tul Ishaat.com

يعني: چي په کم ورځ دي حضرت علي رضی الله عنه شهيد کړی، نو په هغه ورځ به زما او ستا نکاح مکمله وګرځي.

ابن ملجم چي دا واورېدل، نو ئې هغه زناني ته وويل: چي زه که حضرت علي رضی الله عنه شهيد کړم، نو زه پخپله به بيا څنګه ژوندی پاته سم، بيا زما او ستا د نکاح کولو څه فائده ماته رسيږي.

خو هغه بد عمله زناني ورته وويل: کچيري ته دعلي رضی الله عنه په قصاص کي قتل سې، نو تر ما به ښې زناني الله تعالی تاته په جنت کي در کړي، او که په يو حيله سره تا ځان خلاص کړی، نو زه به ستاسره ضرور نکاح کوم، او زما او ستا زندګي به د عيش او عشرت روانه سي.

د هغه خلګو څومره غلط خيال وو، حضرت علی رضی الله عنه غوندي شخصيت چي هغه ابن الانبياء او اب الاولياء يو څوک شهيد کړي، نو هغه به بيا څنګه جنت ته تلای سي، هرګز داسي نه، خو بيا هم ابن ملجم ازلي بدبخته د مهر ټوله شرطونه قبول کړل، او په زر دراهمه ئې توره رانيوله، او بيا ئې څو ځله په زهرو ولړله، او د خپلي موقع په انتظار کي وو.

حضرت علي رضی الله عنه ته د پيغمبر صلی الله عليه وآله وسلم پيش ګوئي:

په تاريخ الخميس کي د حضرت علي رضی الله عنه څخه يو روايت رانقل سوی دی: چي پيغمبر صلی الله عليه وآله وسلم به و ده ته ويل:

.....يَا عَلِيُّ أَتَدْرِیْ مَنْ أَشْقَى الْأَوَّلِيْن قُلْتُ الله وَرَسُوْلُهُ أَعْلَم قَالَ عَاقِرُ النَّاقَةِ قَالَ أَتَدْرِیْ مَنْ أَشْقَى الْآخِرِيْن قُلْتُ الله وَرَسُوْلُهُ أَعْلَم قَالَ قَاتِلُكَ﴾.(۱)

اې علي! ايا دا در معلوميږي: چي په مخکنيو امتوُ کي زيات شقي او بد نصيبه څوک وو؟ حضرت علي رضی الله عنه ورته وويل: الله تعالی او د الله تعالی رسول ښه په خبر دي، پيغمبر صلی الله عليه وآله وسلم ورته وويل: په مخکنيو امتو کي د ټولو څخه زيات شقي او بد نصيبه د صالح عليه السلام د اوښي قاتل وو.

(۱) تاريخ الخميس: باب ذكر مقتل علی رضی الله عنه، صفحه نمبر ۲۷۹

Maktaba Tul Ishaat.com

بیا پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم پوښتنه ځني وکړه: چې په وروستنیو امتو کي زیات بد نصیبه څوک دی؟ حضرت علي رضی الله عنه ورته وایي: الله تعالی په خبر دی، ماته هیڅ معلومه نده، پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم ورته وویل: په وروستنیو امتو کي تر ټولو زیات بد نصیبه انسان هغه څوک دی: چې تا قتل کړي.

بیا یوه ورځ یو سړی په کوفه کي حضرت علي رضی الله عنه ته راغلی، او ورته وئې ویل: چې ته د ځان سره یو محافظ وساته، ځکه ابن ملجم همېشه توره په لاس کي او په تا پسي ګرځي، ده چې کله دا واورېدل، نو هغه سړي ته ئې وویل:

.....اِنَّ مَعَ کُلِّ رَجُلٍ مَلَکَیْنِ یَحْفِظَانِهِ مِا لَمْ یَقْدِرِ عَلَیْهِ فَاِذَا جَاءَ الْقَدَرُ خَلِیَا بَیْنَهُ وَبَیْنَهُ وَاِنَّ الْاَجَلَ جُنَّةٌ حَصِیْنَةٌ﴾.(۱)

د هر انسان سره دوې(۲) فرشتې د ده حفاظت کونکي هر وخت موجودي وي، چې د ده حفاظت کوي، لیکن چیکله پر ده باندي د مرګ وخت راورسیږي، نو هغه فرشتې ځني لیري سي، بېشکه! د هر انسان د زندګي یو حد معلوم دی، هغه ضرور د ده لپاره یو مضبوطه قلعه ده، د وخت څخه مخکي هیڅوک هم هیڅ کس نسي وژلای.

یوه ورځ په کوفه کي ابن ملجم حضرت علي رضی الله عنه ته راغلی، او د هغه څخه ئې د یو سوارلي غوښتنه وکړه، ده و هغه ته یو ډېر عمده سوارلي ور کړه، چیکله هغه ولاړی، نو ده خلګو ته وویل:

.....هَذَا قَاتِلِیْ﴾.

اې خلګو! دازما قاتل دی، خلګو ورته وویل: چې بیا ته دی ولي نه قتل کوې؟ ده جواب ور کړی: چې زه ناحقه دچا وینه نسم تویولای، دغه سړي تر اوسه پوري ماته څه تکلیف ندی را کړی، چې د هغه په بدله کي زه دی قتل کړم، د حضرت علي رضی الله عنه په مزاج کي عجیبه حق پسندي او انصاف وو. (۲)

---

(۱) تاریخ الخمیس: باب ذکر قاتله و ما حمله علی القتل و کیفیة، صفحه نمبر ۲۸۰

(۲) تاریخ الخمیس: باب ذکر قاتله و ما حمله علی القتل و کیفیة، صفحه نمبر ۲۸۰

Maktaba Tul Ishaat.com

د حضرت علي رضی الله عنه خوب:

په تاريخ الخميس کي دا هم ليکلي دي: چي يوه ورځ د سهار په وخت کي حضرت علي رضی الله عنه خلکو ته يوه وينا وکړه: او په هغه کي ئې دا هم ورته وويل:

اې خلکو! ما په نن شپه کي پېغمبر صلی الله عليه وآله وسلم په خوب کي ليدلی دی، او دا مي عرض ورته پيش کړی دی: چي اې دالله تعالی رسوله! ماته ستا دامت څخه سخت او زيات تکليف رسيږي.

پېغمبر صلی الله عليه وآله وسلم چي دا واورېدل، نو ئې راته وفرمايل: چي ته پدې وخت کي دعا وغواړه، چي کمه دعا کوې، هغه به قبوله وي، نو ده دا دعا وغوښته:

.....اَللّٰهُمَّ أَبْدِلْنِيْ خَيْرًا مِنْهُمْ وَأَبْدِلْهُمْ بِيْ مَنْ هُوَ شَرٌّ مِنِّي﴾.(۱)

يا الله! ته ماته تر دې خلکو بهتر خلک راکړې، او دوی ته تر ما بد ترين حاکم ور کړې.

سهار ئې د پېغمبر صلی الله عليه وآله وسلم دغه خوب بيان کړی، دوهمه ورځ حضرت علي رضی الله عنه دخپل عادت مطابق د سهار په تياره کي لمانځه ته را روان وو، په لاره کي يعني: د ده د مسجد او کور په مابين کي ابن ملجم د خپلي زهرو لړلي توري سره ورته ناست وو، چي کم وخت حضرت علي رضی الله عنه ابن ملجم ته نژدې راغلی، نو فوراً ابن ملجم ور ولاړ سو، او مخامخ ئې پر ده باندې د توري وار وکړی.

پر حضرت علي رضی الله عنه چيکله توره ولګېده، نو د ده د خولې څخه يو نعره وختله، او هغه دا وه: چي: (فُزْتُ وَرَبِّ الكَعْبَةِ): زما دي په رب د کعبې قسم وي: چي زه خپل مقصد او مراد ته ورسېدم.

د سخت زخم خوړولو څخه وروسته حضرت علي رضی الله عنه پر مځکه باندې را غوزار سو، او خلکو ته ئې وويل: چي زما قاتل راونيسئ، او ماته ئې راولئ، خلکو چي دا خبره واورېده، نو هغوی ابن ملجم خارجي ونيوی، او ده ته ئې راوستی، او ده خپل مخته کښېناوی، او خلکو ته ئې وويل:

.....أَطِيبُوا طَعَامَهُ، وَأَلِينُوا فِرَاشَهُ، فَإِنْ أَعِشْ فَأَنَا وَلِيُّ دَمِي: عَفْوٌ أَوْ قِصَاصٌ، وَإِنْ مُتُّ فَأَلْحِقُوهُ بِي أُخَاصِمْهُ عِنْدَ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾.(۱)

(۱) تاريخ الخميس: باب ذكر قاتله و ما حمله على القتل و كيفية: صفحه نمبر ۲۸۰

Maktaba Tul Ishaat.com

اې خلګو! دغه زما د میلمه لپاره نرمه بستره هواره کړئ، او ده ته صفا او پاکه او خوږه نفقه ور کړئ، ده لره یخي اوبه راوړئ، کچیري ماته الله تعالی ژوند راکړی، زه دخپلو وینو اختیار داریم، که ئې معافوم، او که د هغه قصاص اخلم.

او که زه د دې زخم څخه وفات سوم، نو تاسو هم دی په مارا پسې کړی، چې زه د الله تعالی په دربار کي د ده سره مخاصمت وکړم، او د ده څخه خپل قصاص واخلم.

تاسو ګورئ! حضرت علي رضی الله عنه ته عجیب فکر الله تعالی ور کړی وو، چي هغه په دغه وخت کي هم د هغه میلمه چي هغه د ده قاتل وو، په کم قسم مدارات وکړل، او تر کمه حده پوري ئې د پېغمبر صلی الله علیه وسلم په حکم باندي عمل وکړی، د دنیا څخه در خصت په حالت کي ئې هم د پېغمبر صلی الله علیه وسلم هدایت ته غاړه کښېښوولە، چي هغه د میلمه اکرام وو.

چیکله د ده د زخمونو څخه وینه زیاته ولاړه، نو حضرت علي رضی الله عنه ډېر زیات ضعیفه سو، او هم زیات تږی سو، د کور انسانانو ده لره شربت جوړ کړل، او ورته را ئې وړل، ده ورته وویل: چي یو ځل ئې زما قاتل او زما میلمه ته ور کړئ.

چیکله د کور انسانانو هغه شربت ابن ملجم قاتل ته ور کړل، نو هغه دا وویل: چي ماته معلومه ده، تاسو په دې شربتو کي ماته زهر اچولي دي، نو هغه د شربتو د چیښلو څخه انکار وکړی.

حضرت علي رضی الله عنه چیکله د ده خبره واورېدله، نو ئې وژړل، او ورته وئې ویل: اې کمبخته ته ډېر زیات بد نصیبه ئې، د الله تعالی په ذات دي مي قسم وي، کچیري نن زما په وینا تا دغه زما شربت چیښلي وای، د قیامت په ورځ به ما د حوض کوثر جام تر هغه وخته پوري چیښلی نوای، چي تر څو مي تاته در کړی نوای، مګر زه څه وکړم، تا زما سره په قیامت کي اوسېدل خوښ نه کړل.

نو هغه د پېغمبر صلی الله علیه وسلم د فرمان تر کمه حده پوري پیروي کوله، چي میلمه کچیري قاتل هم وي، نو د خپل مرګ په وخت کي باید د هغه مدارات کول، او تر قیامت پوري د هغه د شفاعت ذمه واري اخیستل.

پدې وخت کي د ده حالت ډېر زیات نازک سو، د ده بچي ام کلثوم په ژړا سوه، ده چي کله د هغې آواز واورېدی، نو ئې ورته وویل: خاموشه سه!

---

(۱) اسد الغابه: باب مقتله واعلامه انه مقتول رضی الله عنه: صفحه نمبر ۱۰۲

Maktaba Tul Ishaat.com

.....فَلَوْ تَرَيْنَ مَا أَرَى لَمَا بَكَيْتِ فَقُلْتُ يَا أَمِيْرَ الْمُؤْمِنِين! مَاذَا تَرَى قَالَ هَذِهِ الْمَلَائِكَةُ وُفُوْدٌ وَالنَّبِيُّوْنَ وَمُحَمَّدٌ صلى الله عليه وسلم يَقُوْلُ يَا عَلِيُّ! أَبْشِرْ فَمَا تَصِيْرُ إِلَيْهِ خَيْرٌ مِمَّا أَنْتَ فِيْهِ﴾.(۱)

پدې وخت کې چې زه څه وينم، که ته هغه ووينې، نو هيڅکله به د ژړا نوم وانه خلې، نو هغه بچې ورته وايي: بابا جانه ! ته پدې وخت کې څه وينې؟ ده په جواب کې ورته وويل: چې د فرشتو ډېرې لويې ډلې دي، او د هغوی سره غټې غټې قافلې دانبياؤ او پېغمبرانو او رسولانو ور سره دي، او د هغوی د ټولو څخه مخکې د قافلې سالار: جناب سيد المرسلين محمد ﷺ دی، او هغه ماته وايي: چې علي! خوشحاله سه، چې اوس به ته د ډېر آرام او سکون ځای ته راوبلل سې.

د هغه څخه وروسته ده يو څه وصيتونه د کور و انسانانو ته وکړل، او بيا ئې يو څه مشک د تبرک لپاره راويستل، او وئې ژړل، د کور انسانانو پوښتنه ځنې وکړه: چې دا څنګه مشک دي؟ ده په جواب کې ورته وويل: چې دا هغه مشک دي: چې د پېغمبر ﷺ د وفات څخه وروسته د ده جنازه مبارکه ما په دغه مشکو خوشبويه کړله، نو د هغه وخت څخه دغه لږ مشک د هغه مشکو څخه بطور تبرک ماد خپل ځان لپاره اينبې وو.

اې خلګو ! چې کله ماته کفن راکړی، او زما جنازه تيارې سې، نو دغه مشک زما پر بدن باندې ولګوئ، بيا ئې وويل: "اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ" اې د کور انسانانو ! زه ستاسو څخه رخصت اخلم، دهغه څخه وروسته ئې: د "لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ" کلمه شروع کړله، چې د هغه کلمې دوينا په دروان کې ئې سياه بنده سوه، او د دنيا څخه رخصت سو. (إِنَّا لِلّٰهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُوْنَ).

د الله تعالی له طرفه ځلورو خليفګانو ته تحفه:

حضرت علي ﷺ د پېغمبر ﷺ د ځلور خليفه ګانو څخه وو، او د پېغمبر ﷺ د خپلو خليفګانو سره عجيبه محبت وو.

(۱) تاريخ الخميس: باب ذكر موضع دفنه: صفحه نمبر ۲۸۲

Maktaba Tul Ishaat.com

په روایاتو کې راځي: یوه ورځ حضرت جبرائیل علیه السلام یو طباق(لګن) د جنت څخه راوړی، چې هغه د جنت د میوو څخه ډک وو. هغه طباق ئې د پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم مخته کښېښوو، او دا عرض ئې ورته پیش کړی: ای د الله تعالی رسوله! ته د دې میوو څخه هغه چاته یو څه میوه ورکړه: چې ستا ور سره ډېر محبت وي.

د هغه طباق پر سر باندې یو نوراني کپړه هواره وه، پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم خپل لاس مبارک و هغه ته ورواچوی، نو سیب ئې ځني راویستی، چې وئې ګوري، چې دا څنګه دی؟ که ګوري! د هغه پر یو جانب لیکلي دي:

.....بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيْمِ هَذِهِ هَدِيَّةٌ مِن اللهِ لِأَبِي بَكْرِ الصِّدِّيْقِ﴾.

بسم الله الرحمن الرحیم: دا هدیه ده، د الله تعالی له طرفه د حضرت ابو بکر صدیق رضی الله عنه لپاره.

او پر هغه بل اړخ ئې دا عبارت لیکلی وو:

.....مَنْ أَبْغَضَ الصِّدِّيْقَ فَهُوَ زَنْدِيْقٌ﴾.

چیکم څوک د حضرت صدیق رضی الله عنه سره بغض ساتي، هغه زندیق او بې دینه دی.

بیا پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم هغه کپړې ته لاس ور دننه کړی، او دوهم سیب ئې را پورته کړی، د هغه پر یو طرف باندې بیا لیکلي وه:

.....بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيْمِ هَذِهِ هَدِيَّةٌ مِنَ اللهِ الوَهَّابِ لِعُمَرَ﴾.

بسم الله الرحمن الرحیم: دا یو ډالۍ یه ده، د هبه کونکي خدای له طرفه د عمر ابن خطاب لپاره.

پر هغه بل اړخ ئې لیکلي ول:

.....مَنْ أَبْغَضَ عُمَرَ فَهُوَ فِي سَقَرٍ﴾.

چیکم څوک د عمر سره بغض او عناد کوي، د هغه ځای به د الله تعالی جهنم یعني: سقر وي.

دریم ځل پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم بیا هغه طباق ته لاس ور دننه کړی، او د هغه څخه ئې یو سیب راواخیستی، چې د هغه پر یو اړخ باندې لیکلي وو:

.....بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيْمِ هَدِيَّةٌ مِنَ اللهِ الْحَنَّانُ الْمَنَّانُ لِعُثْمَانَ بِنِ عَفَّانَ﴾.

Maktaba Tul Ishaat.com

"بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيْمِ": دا د يو حنان او منان ذات لطرفه تحفه ده، د حضرت عثمان بن عفان رضی الله عنه لپاره.

او پر هغه بل اړخ ئې ليکلي وو:

.....مَنْ أَبْغَضَ عُثْمَان فَخَصَّمَهُ الرَّحْمَن﴾.

چې کم څوک د حضرت عثمان رضی الله عنه سره بغض ساتي، هغه د الله دښمن دی.

او بيا ئې څلورم ځل د هغه طباق څخه يو سيب راوکښی، د هغه پر يو اړخ دا عبارت ليکلی وو:

.....بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيْمِ هَذِهِ هَدِيَّةٌ مِنَ اللهِ الغَالِب لِعَلِي بن أَبِيْ طَالِب﴾.

"بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيْمِ": دا يو تحفه ده، د غالب ذات له طرفه د علی ابن ابي طالب رضی الله عنه لپاره.

او پر دوهم جانب ئې دا عبارت ليکلی وو:

.....مَنْ أَبْغَضَ عَلِيًّا لَمْ يَكُنِ لله وَلِيًّا﴾.

يعني: د علی سره دښمني کونکی هيڅکله دالله تعالی دوست نسي جوړېدلای، پيغمبر صلی الله عليه وآله وسلم چې دا عبارات وويل، نو د الله تعالی ئې ډېر حمد او ثنا ادا کړله. (۱)

د پيغمبر صلی الله عليه وآله وسلم دغه څلور خليفګان وو، چې دبعضو حکايات تاسو اورېدلي دي، او بعضي ډېرو لوړو مرتبو مالکان دي، او د پيغمبر صلی الله عليه وآله وسلم د دغه څلورو يارانو سره دښمني کونکی د الله تعالی د نبي دښمن او د الله تعالی د ذات دښمن دی، نو کم مسلمان چې د دغه څلورو خليفګانو سره محبت ساتي، او د دوی د عداوت څخه ځان ګوري، نو الله تعالی به هغه ته کامل ايمان ور نصيب کړي.

د پيغمبر صلی الله عليه وآله وسلم د حق اعلان:

دا هم په روايا تو کي راځي: يوه ورځ پيغمبر صلی الله عليه وآله وسلم منبر ته پورته سو، اول ئې د الله تعالی حمد او ثنا بيان کړه، بيا ئې د ابوبکر رضی الله عنه پوښتنه وکړه، چې ابوبکر چيري دی؟ حضرت ابوبکر رضی الله عنه ولاړ سو، او وئې ويل: اې دالله تعالی رسوله! زه حاضر يم، ده ورته وفرمايل: چې مالره نژدې راسه.

(۱) نزهة المجالس: جلد نمبر ۲، صفحه نمبر ۶۱

Maktaba Tul Ishaat.com

حضرت ابوبکر رضی الله عنه چیکله نژدې ورته راغلی، نو ده پخپله سینه پورې ونیوی، او پر تندي باندې ئې مچ کړی، او بیا ئې په لوړ آواز سره اعلان وکړی: او وئې ویل: اې د مسلمانانو ډلې! دا ابوبکر صدیق دی، د مهاجرو او انصارو بزرګ او شیخ دی، او دا زما رشتونی دوست او همدرد دی.

چیکم وخت خلګو زه درواغجن وبللم، ده زما تصدیق وکړی، او ده پخپل جان او مال سره زما مدد او تعاون وکړی، او زما په خاطر ئې بلال حبشي رانیوی، او بیا ئې آزاد کړی.

تاسو زما یوه خبره واورئ: هغه دا: چې د ده پر دښمن به د الله تعالی لعنت وي، چې کم څوک دده سره دښمني کوي، الله تعالی دداسي چا څخه بېزاره دی، او زه هم بېزاره یم، تاسو باید زما دغه اعلان ترټولو انسانانو پورې ورسوئ.

بیا ئې د حضرت عمر رضی الله عنه متعلق پوښتنه وکړه: چې هغه چیرې دی؟ حضرت عمر رضی الله عنه ولاړ سو، او وئې ویل: اې د الله تعالی رسوله! زه حاضر یم، ده مبارک ورته وفرمایل: مالره نژدې راسه.

چیکله هغه نژدې ورته راغلی، هغه ئې هم پخپله سینه پورې ونیوی، او پر تندي ئې مچ کړی، او بیا ئې په لوړ آواز سره دا اعلان وکړی:

اې د مسلمانانو ډلې! دا عمر د خطاب زوی دی، د مهاجرو او انصارو شیخ او بزرګ دی، دا هغه انسان دی: چې دده پر زړه او ژبه الله تعالی حق څو ځله رانازل کړی دی، چې دی د رشتیا خبرې کولو څخه هیڅ څوک نسي راګرځولای، تاسو دا واورئ: چې کم څوک دده سره دښمني کوي، الله تعالی او د هغه رسول دهغه څخه بیزاره او هم به پر هغه باندې د الله تعالی لعنت وي.

دریم ځل ئې د حضرت عثمان رضی الله عنه پوښتنه وکړه: حضرت عثمان رضی الله عنه ولاړ سو، او وئې ویل: زه حاضر یم، نو ده مبارک ورته وویل: مالره نژدې راسه، حضرت عثمان رضی الله عنه چیکله پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته راغلی، نو ده معانقه(د غیږې روغبړ) ور سره وکړه، او پخپله سینه پورې ئې ونیوی، او پر تندي باندې ئې مچ کړی، او په ډېر لوړ آواز ئې دا اعلان وکړی:

Maktaba Tul Ishaat.com

دا عثمان دی، چې دمهاجرو او انصارو شیخ او بزرګ دی، دا هغه انسان دی: چې د هغه څخه د آسمان فرشتې هم حیا کوي، دا هغه څوک دی: چې د هغه په نکاح کې ما د الله تعالی په حکم سره دوې لونې ور کړې دي، او دی مې خپل زوم جوړ کړی دی، نو تاسو واورئ: چې کم څوک دده سره دښمني کوي، پر هغه باندې به د الله تعالی لعنت راځي.

څلورم ځل ئې د حضرت علي رضی اللہ عنہ پوښتنه وکړه، حضرت علي رضی اللہ عنہ و لاړ سو، او وئې ویل: زه حاضر یم، پېغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ورته وفرمایل: مالره نژدې راسه، حضرت علي رضی اللہ عنہ چیکله ورته راغلی، نو دی ئې هم پخپله سینه پورې ونیوی، او پر تندې باندې ئې مچ کړی، او بیا ئې په لوړ آواز سره دا اعلان وکړی:

ای د مسلمانانو ډلي! دا علی ابن ابي طالب دی، د مهاجرو او انصارو شیخ او غوره شخصیت دی، دا زما ورور او زما د اکازوی او زما زوم هم دی، او دا زما غوښي او وینه ده، دا د الله تعالی یو توره ده، او دا د الله تعالی زمری دی، تاسو زما دا خبره واورئ: چې د ده پر دښمن به د الله تعالی لعنت وي، د هغه څخه زه هم بېزاره یم، او الله تعالی هم ځني بېزاره دی، که یو څوک د الله تعالی او د الله تعالی د رسول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم څخه بېزاري غواړي، نو هغه دي د علی رضی اللہ عنہ څخه بېزاره سي.(۱)

نو د پېغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم داخلفاء پېغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ته ډېر قریب انسانان وو، چې د هغوی سره محبت کول، زمونږ او ستاسو د ایمان د کمال یو نسخه او علامه بلل کیږي، الله تعالی دي زمونږ او ستاسو په دماغوکي د پېغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم او د ده د خلفاؤ و محبت په کامله طریقه سره رانصیب کړي.

(۱) نزهة المجالس: جلد نمبر ۲، صفحه نمبر ۳۶۵

Maktaba Tul Ishaat.com

او هم دي مي د حوض کوثر د نهر څخه د ده او د ده د خلفاؤو د لاسو څخه د حوض کوثر د اوبو چیښل نصیب کړي، الله دي دا څو خبري پخپل دربار کي قبولي کړي.

آمِيْن يَا رَبَّ العَالَمِيْن

وَصَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَّآلِهِ وَ اَصْحَابِهِ اَجْمَعِيْنَ.

Maktaba Tul Ishaat.com

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الایہ)

پر استقامت د اللہ تعالي انعام

(بیان)

مولوی **اطیع اللہ** صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الھاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر:	الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب
مقام:	جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن
اشاعت:	اول
تاریخ:	۲ جمادی الاولی ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲
تعداد:	۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم الله الرحمن الرحيم

إِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَاَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ﴾.(۱)

قال عمر رضي الله عنه رضی اللہ عنہ: ﴿: اَلْاِسْتِقَامَةُ : أَنْ تَقُومَ عَلَى الأَمْرِ وَالنَّهِي ، وَلَا تَرُوغَ عَنْهُ رَوَغَانَ الثَّعْلَبِ﴾.(۲)

آمَنْتُ بِاللهِ صَدَقَ اللهُ مَوْلَنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُولُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

تمهيد:

محترمو حاضرينو ! الله تعالی انسان ته په دنيا کي زندګي ور کړېده، خو انسان په دنيا کي د څو ورځو ميلمه دی، او دا دنيا د انسان لپاره امتحانګاه ده، د څه وخت لپاره انسان دنيا ته راځي، چي هغه وخت تېر سي، نو انسان د خپل اصلي منزل: آخرت پر طرف کوچ کوي.

خو د آخرت د سفر دار او مدار د دنيا پر زندګي دی، که د دنيا په زندګي کي انسان د دغه سفر لپاره توښه برابره کړېوي، نو بيا به دا سفر د ده لپاره ډېر آسانه وي.

او خدانخواسته: که پر انسان باندي د دنيا زندګي په غفلت کي تېره سوېوي، او د آخرت د سفر لپاره ئې څه توښه برابره کړې نوي، بيا به دا سفر د انسان لپاره د مشکلاتو ډک سفر وي، نو د دنيا زندګي ظاهراً ډېره مختصره ده، خو د نفعي او فائدې په اعتبار ډېره اهمه ده.

---

(۱) سورة هود: آيت نمبر ۱۱۲

(۲) مسند ابي داؤد الطيالسي: حديث نمبر ۲۲۱

Maktaba Tul Ishaat.com

د الله تعالی نیک بندګان د دنیا په زندګي کي نیک اعمال کوي. او د خپل آخرت لپاره آساني لټوي، عام خلک په دنیا کي د غفلت په حالت کي ژوند تېروي، او د آخرت د سفر لپاره د تیاری کولو څخه محرومه او بې نصیبه دي.

حالانکه اولیاؤ ته چې الله تعالی څومره عمر ور کړی دی، او دوی په هغه عمر کي د آخرت تیاري په ډېره لوړه پیمانه سره کوي. عامو انسانو ته هم هغومره عمل دی.

مثلاً د الله تعالی دنیکو بندګانو شپه او ورځ څلورویشت ساعته وي. د عامو انسانانو هم ورځ او شپه څلورویشت ساعته وي، دانده: چې کم څوک نیک انسان جوړ سو، نو د هغه به د عمر دورانیه تر نورو انسانانو زیاته وي.

بیا لکه عام انسانان چې په دغه څلورویشت ساعته کي څه دورانه دخوب لري، او هم د خپل کور او بچیانو ضروریات پوره کوي، بعینه په داغه شان د عامو انسانانو د ژوند ترتیب هم داغه رنګه وي.

نو د زندګی په دغه حالاتو کي که بیماري وي، او که مصروفیتونه وي، او که هر څومره ضروریات وي، خو د خپل عبادت لپاره څه وخت پیدا کول او د زندګی هر کار پر سنت طریقه باندي کول چې پر هغه هم موږ ته الله تعالی د عبادت ثواب را کوي.

مؤمن کچیري په دغه خبره سر خلاص کړي، نو د هغه لپاره بیا د ژوند ترتیب آسانه ګرځي. د مؤمن سره خو الله تعالی ډېره آساني لا نوره هم کوي، که دی خپله زندګي د سنت طریقې پر نقشه برابره کړي.

ځکه کچیري دی د سنت او شریعت مطابق د خپلي خولي لاړي توه کړي، نو الله تعالی و ده ته پر هغه باندي ثواب ور کوي، او که دی بیت الخلاء ته د قضاء حاجت څخه د فراغت په خاطر پر سنت طریقه ورسي، نو هم ئې الله تعالی د غه وخت په عبادت کي ور شماري.

نو باید انسان خپل هر کار د پېغمبر ﷺ د سنت طریقې مطابق وګرځوي، چې د ده لپاره په عبادت کي شمار سي.

او د دې سره ډېره اهمه داده: چې خپله زندګي د ګناهونو څخه محفوظه ګرځول، او د خپل بدن د ټولو اندامو نګراني کول چې هغه ګناه و نکړي.

.....سترګې غلط نظر ونکړي.

Maktaba Tul Ishaat.com

- .....غوږ د يو چا غيبت وانه وري.
- .....او په ژبه سره انسان درواغ ونه وايي.
- .....او په لاس او پښو سره چاته تکليف و نه رسوي.
- .....او د خپلي شرمګاه او ناموس حفاظت وکړي.

نو ګويا ! په دغه شکل مورږ خپل وجود د الله تعالی د نافرمانۍ څخه محفوظه کولای سو.

د ټولو څخه زيات عبادت کونکی انسان:

د پيغمبر ﷺ څخه يو صحابي غوښتنه کوي: او ورته وايي:

.....يَا رَسُوْلَ اللهِ اُرِيْدُ اَنْ اَكُوْنَ اَعْبَدَ النَّاسِ﴾.

اې د الله تعالی رسوله! زما زړه دا غواړي: چې په ټولو انسانانو کي زه زيات عبادت کونکی جوړ سم.

پيغمبر ﷺ هغه ته د زيات عبادت کونکي جوړېدلو طريقه داسي ور ښيي:

.....اِتَّقِ اللهَ تَكُنْ اَعْبَدَ النَّاسِ﴾.(۱)

ته تقوٰی کوه، په ټولو انسانانو کي به زيات عبادت کونکی ته ئې.

اوس تقوٰی د عبادت او د نفلي اعمالو و کولو ته نه وايي، بلکه تقوٰی عربي لفظ دی، دا پرهيزته ويل کيږي، يعني: د خپل بدن ټوله اندامونه د ګناهونو څخه محفوظه کول، دا تقوی هم ده، او پدې سره انسان زيات عبادت کونکی هم جوړيږي.

خو دا خبره په دماغ کي کښېنول: چې کم سړی پخپل علم او اراده سره ګناه کول پرېږدي، الله تعالی هغه سړی مستجاب الدعوات ګرځوي.

نو دانسان لپاره پر دوو خبرو باندي استقامت کول، دا ډېر ضروري عمل دی، يو: د ګناه څخه د خپل ځان حفاظت کول، او دوهم زندګي د پيغمبر ﷺ پر نقشه برابرول.

لکه الله تعالی خپل محبوب پيغمبر ﷺ ته هم د دې خبري په باره کي حکم کوي:

فاستقم

---

(۱) سنن ابن ماجه: حديث نمبر ۴۲۱۷

Maktaba Tul Ishaat.com

اې زما محبوبه! ته پر شریعت باندې استقامت وکړه، او چیکم خلګو پر تا باندې ایمان راوړی دی، نو هغه ته هم د استقامت تلقین وکړه.

نو زموږ لپاره پر دین باندې استقامت کول، او پر شریعت او سنت باندې په کلکه درېدل، حالات که هر څنګه راځي، نفس که انسان ته هر څومره وسوسې په دماغ کې ور اچوي، یا شیطان په هر شکل ګناه انسان ته ښائسته او آسانه کوي، یا د دنیا انسانان دا کوشش کوي: چې انسان د دین او سنت طریقې څخه لیرې کړي، خو زموږ لپاره په هره حالت کې د خپل پرودګار نافرماني نه کول، او د خپل پېغمبر ﷺ د سنت طریقې مخالفت نه کول.

کچیرې دا خبره زموږ او ستاسو په دماغ کې راسي، نو پدې پوه سئ! چې موږ او تاسو د ژوند په حقیقت پوه سولو.

ګناه پرېښوول او عبادت کول:

نو په زندګي کې د ګناهونو پرېښوول، او هم ژوند په عبادت تېرول، نن سبا زموږ د معاشرې ډېر انسانان دي، زنانه وي، نارینه وي، عبادات خو ډېر زیات کوي، تسبیحات وایي، او وظیفې کوي.

.....لیکن ژبه ئې د غیبت څخه نه راګرځي.

.....پر لږ خبره پر انسانانو بهتان وایي.

.....چیکله د یو چا په عیب خبر سي، په هر مجلس کې ئې ذکر کوي.

.....او پر لږ څه باندې د انسانانو څخه بدګماني کوي.

.....او خپل ځان تر نورو انسانانو ښه بولي.

دا داسې ناجوړې دي: چې عام طور د عبادت سره هم د انسان په مزاج کې ځای لري.

نو د ټولو څخه مخکې د دغه ناجوړیو څخه ځان خلاص ول، او خپله زندګي د الله تعالی په عبادت کې تېرول، چیکم وخت الله تعالی راکړی دی، هغه غنیمت بلل، او په هغه کې د خپل رب د رضا کوشش کول.

چیکله یو بنده د الله تعالی لپاره یو عمل کوي، نو الله تعالی د ده د دغه قربانۍ په عوض کې ده ته اجر ور کوي، خو هغه اجر د قربانۍ په مقدار وي، کچیرې قرباني

Maktaba Tul Ishaat.com

زياته وي، نو اجر هم زيات وي. او که قرباني کمه وي، نو اجر هم بيا کم وي، خو د مؤمن په هر حال کي فائده وي.

چيکله مونږ د استقامت په شکل پر دين باندي عمل وکړو، تاسو يقين و منئ: چي د الله تعالی مدد په هر حال کي به زمونږ سره ملګری وي، الله تعالی داسي قدردانه ذات دی، چيکم بنده د الله تعالی لطرفه پر رااستول سوو تکليفونو باندي صبر کوي، نو الله تعالی دی په شکرګزاره بندګانو کي شاملوي.

د حضرت ايوب عليه السلام امتحان:

يو ځل حضرت ايوب عليه السلام د تهجد په لمانځه کي د الله تعالی و حضورته ډېره ژړا کوله، فرشتې هم ورته حيراني وې، چي الله تعالی ستا دغه محبوب پېغمبر ستا په محبت کي څنګه ډېره ژړا کوي.

شيطان چيکله وليدی، نو ئې وويل: يا الله! دا خو ځکه ستا عبادت کوي: چي تا و ده ته ښه مال او دولت او ښه ژوند او ښه بچيان ور کړي دي، کچيري د ده سره دغه نعمتونه نه وای، بيا به ما دی کتلی وای، چي دی څنګه ستا عبادت کوي.

الله تعالی فيصله وکړه: چي اوس به د لږ وخت لپاره به د ده څخه هغه نعمتونه واپس اخلي، چنانچه دغسي وسوه، د ده د خوني چت راولوېدی، او بچيان ئې تر لاندي سول، هغه ټوله تر هغه چت لاندي شهيدان سول.

بيا ئې کور اُور واخيستی، هغه هم ټوله وسوځل سو، اوس نه د ده سره کور پاته دی، او نه ئې بچيان سته، او چي څومره مالونه ئې درلودل، پر هغه باندي آفتونه راغلل، هغه هم ټوله هلاک سول.

د هغه څخه وروسته د ده په بدن کي الله تعالی داسي سخته بيماري پيدا کړله: چي د سترګو او د ژبي څخه سوا ټول بدن ئې په هغه ناجوړي کي سوری سوری سو، مطلب دا: چي څومره نعمتونه ور سره ول، هغه ټول ختم سول، مګر د هغه باوجود ده په هغه حال کي هم صبر کاوی، او هم به ئې د الله تعالی ذکر کاوی.(۱)

---

(۱) الدر المنثور سورة الانبياء

Maktaba Tul Ishaat.com

د الله تعالی د محبت پوښتنه:

حضرت ایوب علیه السلام په دغه ناجوړي کي اتلس کاله عمر تېر کړی، چیکله د هغه څخه وروسته الله تعالی صحت ور کړی، نو یو چا د ده څخه پوښتنه وکړه: چي اې ایوبه! هغه د ناجوړۍ والا ورځي دي ښې، او که اوس د صحت والا؟

نو ده ورته وویل: چي د ناجوړۍ د یوې ورځي لذت او خوند د صحت په ټوله زندګي کي مانه ولیدی، هغه ځکه: چیکله زه ناجوړه وم، نو د سهار په وخت کي به الله تعالی د عرش څخه پر ما باندي پوښتنه کوله: چي اې ایوبه! شپه څنګه در باندي تېره سوه، د هغه پوښتني به زما په طبیعت دومره ښه اثر وو، او په هغه کي به ما ته دومره مزه وه: چي ټوله ورځ به بیا زه په تکلیف نه پوهېدم.

او چیکله به شپه راغله، نو هم به الله تعالی پر ما باندي پوښتنه کوله، او د هغه په مزه او شوق کي به زه ټوله شپه بیا په تکلیف نه پوهېدم.

اوس چیکله الله تعالی ماته صحت راکړی، نو اوس هم زه د الله تعالی د هغه پوښتني په انتظار یم، او زما طبیعت د هغه لپاره ډېره بې تابه وي، چنانچه الله تعالی ده ته صحت ور کړی، او چي څومره نعمتونه اول د ده سره ول، هغه ټوله الله تعالی واپس ور کړل، لکه په قرآن کریم کي الله تعالی فرمایي:

.....﴿وَوَهَبْنَا لَهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنَّا وَذِكْرَى لِأُولِي الْأَلْبَابِ﴾. (۱)

مور و ده ته د کور انسانان او بچیان او دهغه په مثل یو څه نور هم ورکړل، دا زمور لطرفه نعمت او رحمت وو، چي وروسته راتلونکي عقلمند خلک دا خبره یاد ولري: چي مور څنګه ور کونکي یو.

تاسو ګورئ! چي د لږ وخت لپاره الله تعالی د ده څخه هغه نعمتونه واخیستل، لیکن چیکله ئې ژوند په صبر سره تېر کړی، نو الله تعالی و ده ته نه صرف هغه نعمتونه ور کړل، بلکه د هغه غوندي ئې نور هم نعمتونه ور نصیب کړل.

---

(۱) سورة ص: آیت نمبر ۴۳

Maktaba Tul Ishaat.com

د حضرت ابراهيم عليه السلام قدر داني:

حضرت ابراهيم عليه السلام جليل القدر پيغمبر وو، چې الله تعالى دى د خپل ځان خليل ګرځولى وو، او پر ده باندې الله تعالى ډېر سخت امتحانات راوستل، خو دى په هغه ټولو کې ثابت قدمه پاته سو، او په صبر او برداشت سره ئې تېر کړل، نو الله تعالى به د ده د اعمالو ډېره قدر داني کوله.

يو ځل ده مبارک د الله تعالى څخه دعا وغوښتله: چې اې الله! ماته بچى راکړې. نو الله تعالى بچى هم ورکړى، او دائې هم وفرمايل:

.....﴿وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ﴾.(۱)

موږ و ده ته اسحاق او يعقوب د انعام په شکل ورکړل. قرآن کريم حضرت يعقوب ته نافله ويلي دي، د نافله معنى: زائد، بعضي مفسرين وايي: چې يعقوب او اسحاق عليهما السلام دواړه د ابراهيم عليه السلام زامن وو، د اسحاق عليه السلام خو ابراهيم عليه السلام د الله تعالى څخه غوښتنه کړې وه، ليکن د ده د غوښتې د قدرداني په خاطر الله تعالى و ده ته يعقوب عليه السلام زائد ور سره ورکړى، نو ځکه هغه نافله وبلل سو.

او بعضي مفسرين بيا حضرت يعقوب عليه السلام د حضرت اسحاق عليه السلام زوى يادوي، نو ګويا: دى د ابراهيم عليه السلام لمسى دى، نو ابراهيم عليه السلام صرف د زوى غوښتنه کړې وه، الله تعالى و ده ته لمسى هم اضافه ور سره ورکړى.

لکه په دنيا کې چې يو مشفق دوکاندار وي، هغه ته يو بچى همېشه د سودا لپاره ورځي، نو دى هغه بچي ته سودا هم ورکوي، چې څومره د هغه غوښتنه وي، او دهغه پرلاس د هغه د خوشحاله کولو لپاره يو ټافه د نقشې هم ورولګوي.

داغه رنګه د الله تعالى هم دا دستور او قانون دى: چې کله بنده د الله تعالى په امتحاناتو کې صابر ووسيږي، نو الله تعالى بيا و ده ته هغه د ده څخه تللي نعمتونه هم ورکوي، او پر هغه سر بيره يو څه نور انعام هم ور سره ملګرى کړي، ګويا الله تعالى رب العزت ډېره مهربانه او ډېر قدردانه دى.

---

(۱) سورة الأنبياء: آيت نمبر ۷۲

Maktaba Tul Ishaat.com

د حضرت زید بن حارثه رضی الله عنه قدر دانی:

د دغه قدردانی یو مثال دا هم ذی: حضرت زید بن حارثه رضی الله عنه یو ماشوم وو، چې د مکې مکرمې څخه په لیري وطنو کې ئې ژوند کاوی، او د حارث زوی وو، یو ځل د کلي سره نږدې قافله تېرېدله، نو هغه د قافلې انسانانو په دوکه سره هغه ماشوم بچی د ځان سره مکې ته راوستی، او په مکه مکرمه کې څو ځله پر له خرڅ سو.

آخر حضرت خدیجې رضی الله عنها د پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم د خدمت لپاره رانیوی، او د پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم په کور کې د هغه ژوند تېرېدی.

د هغه پلار او ټوله قربیان د خپل بچي په ورکه باندې ډېر غمجن وو، او د خپل بچي به ئې ډېر تلاش کوی، د تلاش کولو څخه وروسته هغوی ته دا معلومات وسو: چې زموږ بچی په مکه مکرمه کې د محمد بن عبدالله په کور کې دی.

نو د هغه پلار او اکا د خپل بچي راوستلو لپاره مکې مکرې ته راغلل، او د پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم په کور کې د خپل بچي سره کښېنستل، هغه پلار بچي ته د خپل کور د پرېشانۍ ټوله داستان بیان کړی، او هغه د ده په جدائي کې یو څه اشعار هم لیکلي وو، هغه ئې ټوله ورته وویل.

آخر ئې د پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم څخه غوښتنه وکړه: چې اې محمده! ته پر موږ احسان وکړه، ته زموږ سره دی واستوه، ځکه زموږ ټوله خاندان د ده په وجه زیات پرېشانه دی.

پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم ورته وویل: چې زه د دې خبرې اختیار و زید ته سپارم، کچیرې دی دلې اوسیږي، خو زما سره اوسیږي، او که ستاسو سره ځي، زه د ده په مخکې هیڅ مانع نه جوړیږم.

پلار ئې ډېر خوشحاله سو، او ورته وئې ویل: چې ستا خبره پر حق او انصاف باندې مبني ده، نو هغه پلار زوی ته متوجه سو، او ورته وئې ویل: زویه! موږ ستا په جدائي کې ډېر پرېشانه یو، او ډېر د لیري ځای څخه مې سفر را کړی دی، او ټول قربیان ستا منتظر دي، درځه چې خپل وطن ته ولاړ سو.

حضرت زید رضی الله عنه وویل: چې ایا تاسو ماته اختیار راکوئ، چې زه کم ځای اوسېږم، هلته اوسېدلای سم، دوی ورته وویل: چې هو، ستا خپل اختیار پخپل لاس کې دی.

Maktaba Tul Ishaat.com

حضرت زید رضی الله عنه ورمنډه کړله، د پېغمبر صلی الله علیه وسلم په اړخ کي کښېناستی، اودا ئې وویل: چي زه په هیڅ قیمت د پېغمبر صلی الله علیه وسلم خدمت نسم، پرېښوولای، پېغمبر صلی الله علیه وسلم دی په غیږ پوري ونیوی، او پر سترګو ئې مچ کړی، او دا ئې وویل: چي دی به د ننه څخه بعد دمحمد بچی وي.(۱)

تاسو ګورئ! حضرت زید رضی الله عنه دالله تعالی دمحبوب په محبت کي خپل پلار پرېښووی، د هغه نتیجه دا راغله: چي په ټولو صحابه کرامو کي دی د زید بن محمد په نامه باندي مشهوره سو.

تاسو د الله تعالی قدرداني ته ګورئ! چي یو بچي د الله تعالی د محبوب په خدمت کي اوسېدل خوښ کړه، د هغه پلار هم بل وو، او خاندان ئې هم بل وو، او وطن ئې هم جدا وو، لیکن دالله تعالی رحمت او نعمت دا ور باندي وسو، چي په ټوله زندګي کي ئې د زید بن محمد په نامه باندي مشهوره هم کړی، او د دې سره سره ئې د ده نوم د یو واقعي په تفصیل کي په قرآن کریم کي ذکر کړی.

تر قیامته پوري چي څومره انسانان قرآن کریم وایي: نو په هغه کي په ټولو صحابه وو کي یو د زید نوم دانسانانو و مخته رائي.

.....فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا﴾.(۲)

د حضرت ذوالبجادین رضی الله عنه قدرداني:

حضرت عبدالله ذوالبجادین رضی الله عنه یو نوجوان صحابي وو، دخپلو ملګرو سره مدیني منورې ته راغلی، او په مدینه کي منوره کي ئې کلمه وویله، مګر خپل ایمان ئې د قربانو څخه پټ ساتی.

چونکه پلار ئې وفات سوی وو، او مور ئې داکا سره نکاح کړېوه، او دی د اکا په کور کي اوسېدی، بالآخر د اکا شک ورباندي راغلی، چیکله هغه پوښتنه ځني وکړه، نو ده درواغ نسو ورته ویلای، ښکاره ښکاره ئې، ټوله حال ورته بیان کړی.

---

(۱) اسد الغابه: جلد نمبر ۱، صفحه نمبر ۳۹۵

(۲) سورة الاحزاب: آیت نمبر ۳۷

Maktaba Tul Ishaat.com

هغه په ډېر شدت سره دی د اسلام د قبلولو څخه را منعه کړی، مګر دی په هیڅ قیمت د اسلام و پرېښوولو ته تیار نه وو، چیکله هغه اکا ځني ناامیده سو، نو ئې ورته وویل: کچیري ته دغه دین نه پرېږدې، نور ستا لپاره زما په کور کي د استوګنې اجازت نسته. د مانبام په وخت کي ئې حضرت عبد الله رضی اللہ عنہ د خپل کور څخه وایستی، چیکله د کور څخه واتی، نو هغه ترلاس ونیوی، او ورته وئې ویل: ستا پر بدن چي کم لباس دی، دا مادر له رانیولی دی، دا به دلې را پرېږدې، چي پر هره خوا ځې، پر هغه خواباندي ولاړ سه.

هغه اکا د غصې او خښم په حالت کي د ده د بدن څخه ټوله لباس وکښی، او لخ بدن ئې دی دخپل کور څخه وایستی.

مور چي ئې کله دا منظر ولیدی، نو هغې ته زړه ډېر درد ور کړی، او په یو بهانه ئې د خپل سر پرونی تر دیوالې ور وغورځاوی، چي دی په هغه سره خپل ځان پټ کړي، او خپل ستر خوندي کړي.

د هغه د مور پرونی د ځان سره واخیستی، او په لاره کي ئې هغه دوې ټکړې کړی، د یوې ټکړې څخه ئې لنګ جوړ کړی، او دوهمه ټکړه ئې پر خپل ځان راوپېچله، چیکله د هغه ځای څخه روان سو، نو د ځان سره په ډېر فکر او سوچ کي دی، چي اوس به په کم طرف باندي ځم، آخر ئې د خپل زړه سره دا فیصله وکړه: چي د کم چا په خاطر د دغه حالت سره مخامخ سوی یم، د هغه څخه ماسوا په دنیا کي بل څوک لرم؟ هغه ته به ورځم دا نور ژوند به د هغه په خدمت کي تېروم، او ځان ته دا وایي: اې عبدالله! کچیري تاته د هغه د خدمت موقع نوره په لاس درغله، دا به ستا لپاره ډېره لویه نیکبختي وي.

د سهار په وخت کي مسجد نبوي ته راغلی، او د سهار په لمانځه کي د پېغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم سره په لمانځه کي شریک سو، د سلام ګرځولو څخه وروسته چیکله پېغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ده ته وکتل، نو دستي ئې وپېژاندی.

دی د پېغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ملاقات ته ورغلی، او هغه ته ئې خپله ټوله واقعه بیان کړه، پېغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ورته وویل: چي نور ته زما میلمه ئې، زما په طالبانو کي اوسیږه، ده هلته په اصحاب صفه وو کي استوګنه شروع کړه.

Maktaba Tul Ishaat.com

چونکه زړه ئې د الله تعالی او د هغه د رسول د محبت څخه لبریز او ډک وو. نو ډېر ځله به ئې په لوړ آواز سره ذکر کاوی، او د الله، الله ورد به ئې یادوی.

یو ځل حضرت عمر رضی الله عنه دی د په زوره ذکر څخه منعه کړی. چې دومره په زور باندې ذکر مه کوه، پخپل زړه کې ئې کرار کرار کوه. پېغمبر صلی الله علیه وسلم ته معلومه سوه، نو حضرت عمر رضی الله عنه ته ئې وویل: عبدالله ته هیڅ مه وایه، دی چې څه وایي. د الله تعالی په محبت کې ئې وایي، چنانچه د ده هلته زندګي روانه وه.

یو ځل پېغمبر صلی الله علیه وسلم یو غزوې ته ځي، نو عبدالله هم ور سره ملګری سو، د صحابه وو جهادي قافله روانه ده، په لاره کې پر یو منزل باندې حضرت عبدالله رضی الله عنه ناجوړه سو، پېغمبر صلی الله علیه وسلم ته چیکله معلومات وسو، نو د ابوبکر او عمر سره د ده د پوښتنې لپاره راغلی.

چیکله پېغمبر صلی الله علیه وسلم ورته راورسېدی، نو د ده سر مبارک ئې پخپله غېږ کې ونیوی. دی هغه خوشنصیبه صحابي وو، چې د هغه سر د پېغمبر صلی الله علیه وسلم په غېږ کې پروت وو. او د ده نظر د پېغمبر صلی الله علیه وسلم پر مخ مبارک باندې لګېدی، په داغه حالت کې د ده آخري وخت راورسېدی، نو یوه سګلی ئې ووهله، او خپل روح ئې الله تعالی ته تسلیم کړی.

تاسو ګورئ! چې کوم څوک خپلو قریبانو د کور څخه وایستی، الله تعالی د هغه دومره قدر وکړی: چې د خپل محبوب په غېږ کې ئې ده ته ځای ور کړی، او هر څوک د مرګ پر وخت خپل قریبان ده ته حاضر وي، لیکن عبدالله د مرګ په حالت کې د پېغمبر صلی الله علیه وسلم مخته ګوري، او په داغه حالت کې د دنیا څخه رخصت کیږي.

چیکله ئې روح رخصت سو، نو پېغمبر صلی الله علیه وسلم صحابه وو ته وویل: تاسو غسل ور کړی، د هغه څخه وروسته ئې د خپل وږي پټو ور کړی، او صحابه وو ته ئې وویل: زما په دغه پټو کې عبدالله ته کفن ور کړئ.

چې کم بدن د الله تعالی د دین پۀ خاطر بې لباسه سو، الله تعالی دومره قدردان او مهربانه دی، چې تر قیامته پورې ئې هغه بدن د خپل محبوب په پټو کې خوندي کړی، دا د الله تعالی ډېره لویه قدرداني وه.

پېغمبر صلی الله علیه وسلم د هغه د جنازې لمونځ وکړی، چیکله و قبر ته د ور شوه کولو وخت راغلی، نو پېغمبر صلی الله علیه وسلم پخپله د ده قبر ته ور شوه سو، د حدیث شریف معنی ده: چې صحابه

Maktaba Tul Ishaat.com

کرام ټول ولاړ دي، ده ابوبکر او عمر ته وویل: د خپل ورور جسد ماته را حواله کړئ، چې زه ئې پخپل لاس په قبر کې کښېږدم.
صحابه وو د هغه جسد ور شوه کړی، پېغمبر ﷺ پخپلو لاسو په قبر کې کښېښوی، او د هغه څخه وروسته ئې دا الفاظ ادا کړل: اې الله! زه د عبدالله څخه راضي یم، ته هم ځنې راضي سې.
چیکله عبدالله بن مسعود رضی الله عنه د پېغمبر ﷺ د ژبې څخه دغه الفاظ واورېدل، نو ئې ویل: زما په زړه کې دا خبره راغله: کاش نن دغه جنازه د عبدالله بن مسعود وای، او زما محبوب ﷺ زما متعلق دغه الفاظ اداکړی وای: اې الله! زه د عبدالله څخه راضي یم، ته هم ځنې راضي سې.(۱)
تاسو ګورئ! الله تعالی څومره قدردانه ذات دی، چیکله بنده د دین په خاطر قرباني پیش کړي، نو الله تعالی ده ته د ده تر امید زیات بدله او اجر ورکوي.

د حضرت سلمان فارسي رضی الله عنه قدرداني:

سلمان فارسي رضی الله عنه د دین په خاطر خپل کور پرېښوی، الله تعالی دی د پېغمبر ﷺ خدمت ته راورساوی، ده خپل قریبان او قوم او قبیله پرېښوولې، او د الله تعالی د رضا په خاطر ئې د سفر زندګي اختیار کړه، مګر الله تعالی هم دومره قدردانه وو: چې هغه هیڅ څوک تنها نه پرېږدي.
د سلمان په باره کې به پېغمبر ﷺ فرمایل:
.....سَلْمَان مِنَّا اَهْلُ الْبَيْتِ﴾.(۲)
سلمان زموږ د اهل بیتو څخه دی.
نو قربان تر داسې ذات: چې یو بنده د دین په خاطر خپل کور او قربان پرېږدي، دی د هغه دومره قدر کوي، چې د هغه نوم په اهل بیتو کې شاملوي.
د دې څخه دا معلومیږي: چې الله تعالی ډېر قدردانه دی، لیکن موږ ناقدره یو، موږ خو د الله تعالی قدر هیڅکله ندی کړی، د هغه راکول سوی رزق خورو، او د هغه څخه

(۱) معجم الصحابه للبغوي: جلد نمبر ۲، صفحه نمبر ۳۲۲. اسد الغابه: جلد نمبر ۱، صفحه نمبر ۶۰۴
(۲) المعجم الكبير: حديث نمبر ۶۰۴

Maktaba Tul Ishaat.com

ګیلې او شکایتونه هم کوو، شپه او ورځ ژوند د هغه په نعمتو کې تېروو، او بل طرفته د هغه د شکر ادا کولو توفیق نه لرو.

د الله تعالی افسوس ښکاره کول:

الله تعالی په قرآن کریم کې عجیبه انداز اختیار کړی دی:

.....﴿يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ﴾.(۱)

حسرت او افسوس پر هغه بندګانو باندې: چې د الله تعالی یو رسول دوی ته هیڅکله ندی راغلی، چې دوی دې په هغه باندې مزاق او مسخرې کړې نوي.

په مخکنیو قومونو کې به انسانانو د انبیاؤو مزاق او سپکوالی کاوی، په نن دور کې انسانان د انبیاؤو دسنتو مزاق او سپکوالی کوي، نن زمونږ په کورو کې زمونږ مسلمانان بچي د پیغمبر ﷺ پر سنت خو عمل نه کوي، لیکن کچیري یو بچي ته الله تعالی پر سنت کولو باندې دعمل کولو توفیق ور کړی، نو بیا د کور نور انسانان د دوی مزاق او سپکاوی شروع کړي، او سنت ته په سپک نظر ګوري.

دایو حقیقت دی: چې دسنتو مزاق او سپکاوی په حقیقت کې د نبي د مزاق او سپکاوي سره مترادف دی، نو ځکه الله تعالی وایي: دا زما ځنګه بندګان دي: چې هغوی زما د انبیاؤو مزاق او سپکاوی وکی؟ نو ځکه زمونږ لپاره مناسب عمل دا دی: چې د دین په معامله کې پخپله زندګي کې استقامت اختیار کړو.

د بې پردګۍ انجام:

نن سبا زمونږ په معاشره کې عام انسانان د دین د احکامو پوره خیال نه ساتي، نارینه وي، که زنانه وي، مشران وي، او که کشران، خو بیا دغه مصیبت عام طور په زنانو کې بیا دېر زیات وي.

زمونږ معاشره عجیبه حال ته رسېدلې ده، دمسلمانانو ډ کور زناني بلکه د دینداره کورونو زناني د پردې خیال نه ساتي، او خپل ژوند په بې پردګي کې تېروي، الله تعالی

---

(۱) سورۃ یسین، آیت نمبر ۳۰

Maktaba Tul Ishaat.com

به د قیامت په ورځ دغه زناني بې لباسه کړي، او د ټولو انسانانو و مخته به ئې و جهنم ته ور شوه کړي.
او په دغه شان به دوی بې عزته کړي، ځکه چې دوی په دنیا کې د پردې څه خیال نه وو ساتلی، نو د قیامت په میدان کې به بې پرده وي.
دېره د فکر خبره ده، نن که یو نارینه ته وویل سي: چې تا د څو کسانو په مابین کې انسانان لڅوي، نو هغه نارینه به د دېر شرم څخه دا وایي: چې کاش! مځکه سره چاودلې وای، او زه په ننوتلی وای، او دغه د شرم حالت ما نوای لیدلی.
په زنانو کې خو بیا خاص شرم او حیا دېره زیاته وي، کچیري دوی ته دا وویل سي: نو دوی به تر خپل ژوند ځان لره مرګ خوښ کړي، چې زه دومره بې پرده کېږم، نو زما لپاره مرګ ښه دی.
چیکله په دنیا کې د یو څو انسانانو و مخته بې پرده کېدل دومره ګرانه ده، ستاسو څه خیال دی: چې کله الله تعالی د قیامت په میدان کې د ټولو اقوامو د عالم په مخکې یو زنانه بې پرده کړي، او بیا فرشتو ته حکم وکړي: چې په داغه حالت کې ئې جهنم ته ور شوه کړئ، نو بیا به څومره شرمندګي وي.
نو کچیري نن انسان د الله تعالی رب العزت د حکمونو قدرداني وکړي، نو سبا به الله تعالی رب العزت ز مونږ پر ګناهونو باندې د خپل رحمت پرده اچوي، لکه یو روایت راځي:
چې الله تعالی پیغمبر ﷺ ته وایي: اې زما محبوبه! چیکله د قیامت په میدان کې ستا د امت ګناهونه ښکاره کیږي، نو ایا تاته به په هغه کې شرمندګي نوي، پیغمبر ﷺ ورته وایي: چې ماته به یقیناً شرمندګي وي، نو الله تعالی ورته وایي: چې زه به د قیامت په میدان کې ستا پر امت باندې د خپل رحمت وزر غورزوم، او په پرده کې به د هغوی حساب اخلم.
په یو روایت کې راځي: چیکله یو ځوانه زنانه ځان برابر کړي، ښائسته جامې واغوندي، او خوشبوئي ولګوي، او د باندې راووزي، چې عام خلک دې ته وګوري، نو الله تعالی د دې څخه پردې عمل باندې دېر ناراضه وي، او د قیامت په میدان کې و دې ته د محبت نظر نه پورته کوي.

Maktaba Tul Ishaat.com

نو د بې پردګۍ د قیامت په ورځ دېره لویه سزا ده، خدانخواسته: کچیري زموږ متعلق د الله تعالی په حضور کې فیصله وسي، بیا به زموږ څومره ستړی انجام وي.

د حالاتو رخ اړول:

نو زه دېر ځله دغه خپلو ملګرو ته وایم: چې الله تعالی موږ او تاسو ته زندګي په دېر ستړي وخت کې رانصیب کړېده، ځکه: چې بې پردګي او فحاشي دا د سیلابونو غوندې پر امت باندې را روان دي.

او په دې وخت کې کوشش کول، د حالاتو رخ اړول. د ځان څخه سپک نه جوړول: چې سیلاب د خپل ځان سره سړی یوسي.

تاسو ګورئ! اوبه پر خپل سر هغه شی وړي: چې هغه سپک او بې وزنه وي، کاغذ وي، خاشه وي، یا د پراړه کانې وي. نو اوبه ئې پر خپل سر وړي، لیکن چیکله د اوبو مخته یو درونډ کانې او دېره راسي، او هغه استقامت او درونډوالی پر خپل ځای ولري، نو اوبه ئې هیڅکله د ځان سره نسي وړلای، بلکه هغه د اوبو مخ اړوی، نو تاسو بې وزنه شی د ځان څخه مه جوړوئ! بلکه په ځان کې وزن او درونډ والی پیدا کړی، او پخپل طبیعت کې د استقامت صفت راولئ، د حالاتو سره د تللو پر ځای د حالاتو مخ اړول ازده کړئ، او د دې حالاتو مقابله وکړئ.

په ټولو مرغانو کې بهترین او قیمتي مرغه باز دی، تاسو د باز خاصیات وګورئ! دی همېشه د هوا ګانو مقابله کوي، چې د کمي خوا څخه هوا را روانه وي، دی دهغه په مقابل کې پرواز کوي، او د هوا سره ټکر وهي.

کوتره هغه دېره عاجزه مرغه دی، چې د کمي خوا هوا راځي، دا غریبه د هوا مقابله نسي کولای، هوا ئې پر خپل مخ باندې وړي، او چې پر کم طرف هوا روانه وي، د دې پرواز هم پر هغه طرف جاري وي.

نو انسان پخپل ژوند کې باید د باز طبیعت اختیار کړي، د هوا سره ټکر وخوري، او د هوا ګانو مقابله وکړي، او پخپل مزاج کې صبر او استقامت پیدا کړي، او د هوا وو څخه تأثر وانه خلي، ځکه دا هوا ګاني عارضي وي، او د لږ وخت لپاره وي، چې انسان

Maktaba Tul Ishaat.com

کله د دې مقابله روانه کړي، الله تعالی دې پر ژر دا هوا ګاني بدلوي، خو شرط دا دی: چې په موږ او تاسو کې به د استقامت او د مقابلې صفت وي.

او زه دا هم دې پر ځله وایم: چې ژوند د اوښانو کاروان جوړول، او د استقامت صفت د اوښ غوندې په ځان کې پیدا کول.

د اوښانو قافله به تاسو لیدلې وي: چیکله پر یو لار روانه وي، او پر کلو او ابادیو باندې راسي، نو عام طور ماشومان دوی په ډبرو او کانړو ولي، او د کلي سپي ورته غاپي.

لیکن اوښان پخپل مسیر او سفر کې، او پخپل تګ او روانتیا کې یوه ذره تغیر نه راولي، چې کم منزل ئې د ځان لپاره انتخاب کړی وي، هغه منزل ته ځان رسوي.

نو په دنیا کې ژوند کول او د ځان لپاره یو منزل انتخابول، که دغه د ژوند په سفر کې هر څومره مشکلات راسي، په استقامت او صبر سره برداشت کول، او د الله تعالی پر دین باندې قرباني ور کول، او خپل منزل ته ځان رسول، د اد انسان لپاره تر ټولو زیات د کامیابی راز بلل کیږي.

الله تعالی دې زموږ او ستاسو دماغو کې د دې خبرو حقیقت راولي، او الله تعالی دې مې په مزاج کې استقامت پیدا کړي، او په خیر او عافیت او په قرباني سره دې مې الله تعالی د زندګی سفر په ښه طریقه او په کامیابه طریقه تر خپل منزل چې څومره زموږ نصیب وي ورسوي، الله تعالی دغه څو خبرې په خپل دربار کې قبولې وګرځوي.

أَمِيْن يَا رَبَّ الْعَالَمِيْن

وَصَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَّآلِهِ وَ اَصْحَابِهِ اَجْمَعِيْنَ.

Maktaba Tul Ishaat.com